

# HISTORIA

## HORTENSIVM QVA-

TVOR OPVSCVLIS METHODI  
CIS CONTEXTA, QVORVM PRI-  
MVM, HORTORVM CVRAM, ORNATVM  
& secreta quamplurima ostendit. Secundum, In-  
fitionum artes proponit. Tertium, Auxiliares  
& medicas Hortensium vtilitates percurrit.

Quartum, Iucunda et benefica medicando-  
rum Hortensium olerum, radicum, fru-  
ctuum, vuarum, vinorum et carni-  
um artificia explicat.

OMNIA AMOENAE VOLVPTATIS ET  
*inenarrabilis vtilitatis abundè plena: rerum varia-  
rum accensione nunc primum aucta &  
illustrata.*

AVCTORE ANTONIO MIZALDO  
MONLVCIENSI, MEDICO.

*Accesserunt & alia quae decimasexta indicat pagina.*



COLONIAE AGRIPPINAE,  
Apud Ioannem Gymnicum sub Mono-  
cerote, Anno M. D. LXXVI.

HISTORIA

NOB. IN SVB M. Q. V. A.

TVOR. OTV. V. S. M. E. T. H. O. D.

Q. S. C. O. N. S. I. D. E. R. A. T. I. O. R. U. M. A. P. T. I. S.

M. V. S. N. O. R. T. O. R. U. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.

Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M. Q. U. A. S. I. B. I. S. T. A. T. I. M.



COLONIAE AGRIPINAE  
ANNO DOMINI MDCCLXXVI  
CREB. STANS M. D. L. XXVI

NOBILI ET ERVDITO VIRO  
EMONDO DE LAIGE, REGIS IN  
Supremo Senatu Parisiensi Consiliario, & Cœ-  
nobiorum B. Mariæ de Fontenayo, nec non S.  
Memmij, & de Miserayo Abbati, ANTON.  
MIZALDVS Monlucienfis,  
S. P. D.



LV TARCHVS Scriptor  
gravis, atque omni iudicio  
πολιτικός elegans, tra-  
dit, Clarissime Senator,  
idemque Abbas erudite,  
negociatorē quendam Chii  
vinum multum, primæq;  
bonitatis vendidisse: sibi-  
que acidum & in vap-  
pam deprauatum selegisse, ac in vsum quotidianum re-  
seruasse. Cuius seruus, qui ab eo forte recesserat, inter-  
rogatus, qua impulsus causa dominum reliquisset: Quia  
(respondit) cum in manibus bona quamplurima & præ-  
stantissima haberet, mala tamen & deteriora queq; bo-  
nis præferebat. Serui huius apophthegmate planè phi-  
losophico excitatus, ceu quodam classico, circumspèctè  
providendum mihi duxi, ne simili nota inurerer, similiue  
infamia notarer qua sordidus iste negociator δ. νο πώλεσ.  
Quod ne hic mihi contingeret, mala sibi licet, & malos,  
bonis indoctos doctis, & ignobiles nobilibus preferendo:  
precium operæ facturum me putavi, si posthabita igno-  
bilitium & popularium fece (ceu vino quodam in  
A 2 vappam

vappam deprauato, & vt loquitur Plautus, edentulo & infuscato) te vnum de multis, Vir ornatiss. feligerem in propugnatores, patronum et susceptore Hortensis huius historie nostrae. Quae sicuti in tuo nomine foras prodit, & variè aucta ac locupletata, incredibilem, mira cum iucunditate & delectatione, fructum quibusuis pollicetur, ita anxie à te petit & postulat, vt tibi nuncupatam istam voluntatem, aut, si mauis, voluntariam & propensam nuncupationem hanc boni consulas. Quam vt audentius, ne dicam ardentius, aggrederer, tibi què adscriberem, ad id incendij frigidam, vt aiunt, non mediocriter suffudit, rarus ille animi tui candor, & non vulgaris modestia, qua literarij nominis professores omnes libenter excipis, libentius audis, & libentissime iuuas. Accedit ad haec, natale solum, & patria: quae, vt vtriusq; nostrum communis est, ita mutuum amorem conciliet oportet. Nec temerè, mea quidem sententia, habetur enim haec velut parens et mater altera: ob idq; indigenas omnes, & αὐτόχθονας, ceu fratres, nescio qua inuicem dulcedine vincit, & immemores non sinit esse sui. Quod latètis nescio quid energie illa habeat, à Luciano vtriusq; adumbratū his verbis, τῆς πατρίδος κατὰ νόσον λαμπρότερος ὀφθίσεται τὸ παρ' ἄλλοις πυρρός, id est, Patria fumus luculentior videtur aliorum igni. Hinc sanè frequens fuit multis admiratio, & iusta aduersum me obiurgatio, quod te tantum Senatorem, tamq; illustrem virum, & celebre Borbonorum nostrorum ornamentum, lucubrationum mearum in auratione & fructu non dignarer, ac parum consultè tacitum relinquerem, meritoq; honore priuarem. In quo, re vera, culpam meam libenter agnosco &

maggar

2. 1.

accu-

NVNCVPATORIA.

accuso: tantum abest vt auertere aut pratexere, vel in rem quampiam illam conuertere satagam: nisi quòd verbar laudes tuas, vt cum Horatio loquar, culpa detere ingenij. Vt vt fuerit, quicquid ante à imprudèter omisum et commissum fuit, in posterū, si diuina fauerint numina, multo cum senore resarcietur. Plura dicere constitueram, nisi voluntatem eam & propositum mihi inuidisset Heliodorus, tradens, longæ orationi comitem plerunque esse vanitatem & fastidium. Feliciter itaque valebis, Senator inculpatissime, idemquæ Abbas vigilantissime: Quem & mihi, & patriæ, doctisque omnibus, incolumem seruare dignetur ille sine quo est omnis medicina venenum. Lutetia,

Idibus Augusti, 1574.

† 3

LECTORI

LECTORI PHILOKEPO,  
HOC EST, HORTORVM ET  
*Hortensium studio.*



VNC demum exper-  
tus, verissimum esse fa-  
teor, Lector amice,  
quod Euripides scri-  
psit in Tragœdia cui ti-  
tulus Hippolitus co-  
ronatus *Ἡρόκλῆς αἰ Στυγίας*  
*ἠπορτίδης ἀσφάδῆρας*: mor-  
talibus posteriores co-  
gitationes prudētiores  
melioresq; esse solent.

Quod hīc dictum & testatum volui, vt intelligas  
secundam istam editionem Hortensium Secreto-  
rum nostrorum & auxiliorum, emendatiore &  
auctiorem, rerumq; plurimarū iucunda varieta-  
te conditarum locupletiore tibi prodire, quā  
quę ante annos aliquot ex nobis nata foras abiit,  
& communi omnium vtilitati exposita fuit. No-  
sti Horatianum illud,

*Multa ferunt anni venientes commoda secum.*

Et Quintiliani aliud: Multa limat ætas, deterit  
vſus plurima, & longè plura cōcoquunt anni. Cū  
itaq; Typographus mihi opportunè significauit  
ſet, diffracta vbiq; locorum esse Exemplaria om-  
nia prioris editionis horū Librorum, proindeq;  
ad ſecundam editionē ſe, operasq; ſuas typogra-  
phicas accingere, petere, & rogare, nunquid ha-  
berem quod in illis vel emendandum, vel illu-  
ſtrandum, aut locupletandum, addendū me cu-  
perem, maturè id peragerem. Hac ſignificatione,  
ceu pulſato claſſico inuitatus, illico ad charta-

ccas

AD LECTOREM.

ceas machinulas meas cōuolauī, schedulas & li-  
 terarios codicillos omnes (in quibus legēdo, au-  
 diendo, & lucubrando, egregium aliquid quoti-  
 die adnotare consueui) nulla mora excussi, om-  
 niumq; maximē Commentariolos nostros Cen-  
 tenum rusticarum rerum diligenter volui ac re-  
 uolui. In quibus multa cūm iucunda, tum vtilia,  
 & iuuandæ humanæ vitæ sanequā idonea re-  
 peri, quæ in tuum vsum in his libris pluribus lo-  
 cis remisitui & interseui. Id quod faciliē tu ipse  
 agnosces, si vtranq; editionem inter legendū con-  
 ferre volet. Agedum itaque, carissime Lector,  
 οὐδὲν φάσιν οἱ παῖσιν εἶ, ἀμεινονωρῆξ ἀρχῆς διυτίρωρ ἱπαναπολλῆ-  
 σωμεν, vt est apud Platonem. id est, quemadmo-  
 dum ludentes dicere consueuerunt, secundis de-  
 nuo melioribus repetamus, & singula expendam-  
 mus. Fruere salubriter & iucundē hisce labori-  
 bus nostris, tuisq; apud Deum precibus conatus  
 nostros, dum meliora tibi meditamur, iuuare  
 perge.

*Hesperidum ingentes quorsum miraberis Hortos,  
 Cūm tot opes vnus Hortulus iste serat?*

A 4

SVMMA

SVMMARIVM EORVM QVAE IN  
SINGVLIS CAPITIBVS HORVM  
librorum explicantur. Prior nume-  
rus folium: posterior ca-  
put designabit.

LIBRO I. HAEC INSVNT.

<b>H</b> ortorum institutio, & eorundem priscus vsus. fol. 1. cap. 1.	
Quae vilitas expectanda ab hortis: ad haec quis finis ac scopus esse debeat cultura illorum.	f. 3. c. 2.
Modus & secretum adificandae vinee sepi ac validae: quae futura sit horti tutissimum & perenne munimentum. f. 5. c. 3.	
De hortorum situ, terra & aqua.	7. 4.
De hortensium stercore, & stercoratione.	9. 5.
De hortensium satione, & seminibus.	12. 6.
Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, & alijs: tam ante sationem, quam post: ne ab aliqua cum in- terna, tum externa afficiantur iniuria.	15. 7.
De hortensium sarritione, runcatione & rigatione: cum prognostico fertilitatis, vel sterilitatis cuiusq; semen- tis.	18. 8.
Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices, erucas, blattas, & limaces: tam olera, quam arbores & fructus vitiantes.	20. 9.
Auxilia & secreta aduersus hortenses talpas, formicas, culices, & muscas, tam olera, quam fructus euertentes, ladentes, ac foedisimè deuasantes, & contra mo- lestas ranarum coactiones.	26. 10.
	Auxilia



I N D E X.

- Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorum, & alia  
quaeuis reptilia, tam homines, quam olera, arbores &  
fructus venenantia.* 30. 11.
- Remedium praesentissimum, et secretum, à quamplurimis  
summa autoritate viris saepenumero expertum con-  
tra virulentos serpentium morsus, etiam si percussus  
abfuerit.* 33. 12
- Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufones, horten-  
ses mures, mustelas, & grandiores aliquot bestias,  
tam olera, quam fructus, corrumpentes & vastan-  
tes.* 35. 13.
- Auxilia et secreta aduersus grandinem, fulmina ac tem-  
pestates, arborum, plantarumque flores & fructus,  
vbi etiam segetem & vineas, misere perdentia.* 38. 14
- De rubiginè, pruina, carbunculatione, & alijs caelestibus  
iniurijs, quae arborum, frugum et vitium flores ac fru-  
ctus perditè abolent.* 40. 15.

LIBRO II. HAEC SVMMATIM  
explicantur.

Hortensia olera.

- L**actuca cultus, auxilia, vsus, & secreta quampluri-  
ma 44. 1.
- Brasica cultus, auxilia, &c. 47. 2.
- Apij cultus, auxilia, &c. 51. 3.
- Beta, portulaca ac bliti, auxilia, cultus, secreta, & vsus.  
53. 4.
- Asparagorum hortensium, cultus, &c. 59. 5.
- Ruta hortensis cura, auxilia, &c. 59. 6.

† 5 Oxa

I N D E X.

*Oxalidis ac spinaceorum, cultus, auxilia, vsus, & secreta.* 62.7.

Radices esculentæ.

*Porri auxilia, cultus & secreta.* 63.8.

*Allij cultus, auxilia, &c.* 66.9.

*Ceparum cultus, auxilia, &c.* 69.10.

*Radicis, seu raphani cultus, &c.* 73.11.

Herbacei fructus esculenti.

*Cucurbitarum cultus, auxilia, &c.* 76.12.

*Cucumerum cultus, auxilia, &c.* 82.13.

*Peponum, melonum, & melopeponum cultus, auxilia, vsus & secreta.* 87.14.

*Cinara, seu hortensis cardui, cultus, cura, vsus & secreta.* 88.15.

Flores & plantæ hortorum odoratæ, & contrâ.

*Rosarum cultus, auxilia, etc.* 92.16.

*Lilij cura, auxilia, &c.* 95.17.

*Violarum cultus, auxilia, &c.* 98.18.

*Œimi & amaranti cultus, &c.* 99.19.

*Salvia, rosmarini, satureia, hyssopi & fœniculi, cultus, &c.* 103.20.

*Lauandula, mentha, thymi, & solsequij, cultus, auxilia, &c.* 106.21.

Vetto-

I N D E X.

- Veronica coronaria, & sampsuchi seu maioranae, cultus, auxilia, &c.* 110. 22.  
*Bellij, seu bellidis, & phlogij, hoc est, viola flammea & inodora, adhuc iridis, cultus, auxilia, &c.* 113. 23.  
*Absinthij & abrotoni cura, auxilia, &c.* 116. 24  
*Fragaria, Frambesii, & grossularij cultus, cura, auxilia, &c.* 117. 25.

LIBRO III. HAEC TRACTANTUR ET EXPLICANTUR.

- Hortensium arborum praecepta quaedam et auxilia in genere.* 121. 1.  
*Arborum, ac stirpium hortensium, morbi, labores, & impedimenta aliquot.* 125. 2.  
*Hortensium arborum egrotantium, aut aliter laborantium, remedia quaedam & secreta vniuersalia.* 129. 3.  
*Arboris Mali, eiusq; pomi, cultus, &c.* 132. 4.  
*Arboris Pyri, eiusq; pomi, cultus, &c.* 140. 5.  
*Arboris Cotonei, seu cydonij, & eius pomi, cultus, auxilia & secreta.* 143. 6.  
*Arboris Pruni, eiusq; pomi, cura, &c.* 146. 7  
*Arboris Cerasi, eiusq; pomi, cultus, &c.* 148. 8.  
*Arboris Mori, ac eius pomi, cura, &c.* 151. 9.  
*Arboris Persicae, ac eius pomi, cultus, &c.* 153. 10.  
*Arboris Mespilii, & sorbi, pomiq; earundem, cultus, auxilia, & secreta.* 157. 11.  
*Arboris Nucis, seu Inguandis, eiusq; fructus, cura, auxilia, &c.* 160. 12  
*Arboris Amygdali, eiusq; nucis, cultus, auxilia & secreta.* 166. 13.  
 ARBOR.

I N D E X.

Arboris Punicæ, ac eius pomi, cultus &c.	169. 14
Arborum Citrij, Aurantij & Limonij, earundemq. pomi, cultus, &c.	177. 15.
Arboris fici, ac eius pomi, cultus, &c.	183. 16.
Olea sativa, ac eius baccarum, cultus, &c.	191. 17.

PLANTARVM ET ARBORVM QVAE  
IN HOC OPERE CONTINEN-

tur, Catalogus serie alpha-  
betica.

<b>A</b> Brotonum. fol. 116.	Fragraria.	117.
Absinthium. 116.	Frambæsia.	ibidem.
Allium. 66.	Grossularius.	ibid.
Alticocalus. 177.	Hysopus.	103.
Amarantus. 99.	Iris.	113.
Amygdala. 166.	Lactuca.	44.
Apium. 51.	Lauandula.	106.
Asparagi. 56.	Lilium.	95.
Aurantia. 177.	Limonia.	177.
Bellis. 113.	Majorana.	110.
Beta. 53.	Mala.	132.
Blitum. ibidem.	Melones.	87.
Brassica. 47.	Mentha.	106.
Cepa. 69.	Mespila.	157.
Cerafa. 148.	Mora.	151.
Cinara. 88.	Nux & nuces.	160.
Citria. 177.	Ocimum.	99.
Cotonea. 143.	Olea.	191.
Cucumis. 82.	Oxalis.	62.
Cucurbita. 77.	Pepo.	87.
Ficus. 183.	Persica.	153.
Fœniculum. 103.	Petroselinum.	51.
	Phlogium.	113.
	Poma	

I N D E X.

Poma.	124.	Ruta.	59.
Portulaca.	53	Saluia.	103.
Porrum.	64.	Satureia.	ibid.
Pruna.	146.	Solsequium.	106.
Punica.	169.	Sorba.	157.
Pyra.	140.	Spinacea.	62.
Raphanus	73	Thymus.	106.
Rosa.	92.	Vettonica, seu œilletus.	110.
Rosmarinus.	103.	Viola.	98.

Qui plureis plantas & arbores requiret,  
 consulat Alexikepum, seu me-  
 dicum Hortum nostrum.

OPVSCVLVM DE HORTENSIVM  
 Arborum Insitione, hæc habet.

De insitione qua fit sub cortice & in trunco, ex Gracis Florentini Georgicis.	fol. 207. 1.
De Insitione qua fit per inoculationem, ex gracis Didymi Geopomicis-	209. 2.
Particularia de Insitione, ex Diophane Græco rerum a- gri scriptore.	210. 3.
De arborum generatione & insitione, ex secundo Geor- gicorum Vergilij.	212. 4.
De Insitione, ex Iunio Columella.	214. 5.
De Insitione ex Plinio.	218. 6.
De Insitione, ex Paladio: maximè earum arborum quas lib. 3. Horti nostri descripsimus.	222. 7.
De Insitione, ex Petro Crescentio.	227. 8.
De Insitione, ex Iouiano Pontano.	236. 9.
Insitionis ope & artificio multa ad stuporem vsque mi- randa fieri.	240. 10.
	OPV-

OPVSCVLVM DENDRANATO-  
 MES, SEV SECTIONIS ARBO-  
 rum in sua membra, summa-  
 tim hæc proponit.

- R** Adices, arboribus pro fundamento & pedibus esse.  
 fol. 243.
- Truncum, arborum corpus esse. *ibid.*
- Ramos loco brachiorum haberi. *ibid.*
- Caules & furculos, manus ac digitos præ se ferre. *ibid.*
- Cortices loco cutis esse. 244.
- Humores sub cortice & partibus alijs, pro sanguine ha-  
 beri. *ibidem.*
- Carnem cortici, ceu cuti subesse. *ibidem.*
- Venas per caules & furculos reptare. *ibid.*
- Alburnum pro adipe in quibusdam esse. *ibid.*
- Pulpam & nervos arboribus adesse. *ibid.*
- Arborum carnes glandia quandoq; habere. *ibid.*
- Arbores medullam gerere in ipso meditullio. *ibid.*
- Calorem proprium & congenitum habere arbores. 245.
- Vnde, & quomodo procedat in arboribus educatio, &  
 alimonia. *ibidem.*
- Vnde tam multa germina in capitibus ramorum. *ibid.*
- Vnde tot stolones in cruribus radicum arborum. *ibidem.*
- Dei summam sapientiam in arborum formatione eluce-  
 re. 246.
- De prodigiosa & mirabili quarundam arborum ampli-  
 tudine, & fructuoso prouentu. *ibidem.*
- Pulchra & philosophica de nuce & quercu. *ibid.*
- Deum Opt. Max. omnia sustinere. 247.

COM

COMMENTARIOLVS DE HO-  
MINIS SYMMETRIA HAEC  
HABET.

- H**ominis corpus harmonicum esse organum, om-  
nibus suis mensuris absolutis. fol. 247.  
Faciem hominis tribus constare dimensionibus. 248.  
Statura hominis partes esse nouem. ibidem.  
Commensurationem singularum partium corporis, in  
longitudinem. 249.  
Mensuram singulorum membrorum corporis in latitu-  
dinem. ibidem.  
Dimensionem singularum partium corporis in altitudi-  
nem. 250.

FINIS.

- Accesserunt ad Hortensium Historiam,**  
**Antonij Mizaldi Opusculum Dendranatomes seu sectionis arborum, in sua membra.** pag. 243  
**Eiusdem de Hominis proportione & cōmensuratione, Opusculum.** 247.  
**Dioclis Carystij medici celeberrimi ad Antigonum Regem Epistola, de morborum præsignijs & eorundem extemporaneis remedijs, per Hortensia.** 251.  
**Ad hæc Arnaldi à Villanoua medici præstantissimi Consilium ad Regem Arragonum de salubri Hortensium vsu.** pag. 261.  
**Antonij Mizaldi Tract. an caseus edendo sit salubris.** pag. 279.  
**Eiusdem Opusculum de Sena.** 285



# ANTONII MIZALDI

MONLVCIENTIS, MEDICI,

DE HORTORVM CVLTV,

cura, auxilijs & se-  
cretis,

## LIBER PRIMVS.

Hortorum institutio, & priscus vsus.

### CAPVT I.



**PICVRVS** ille ocij, Epicurus  
vt tradit Plinius, magi- primus hor-  
ster, primus hortos in- torum inlli-  
stituisse fertur Athenis: tutor.

nam antea moris non  
fuerat, in oppidis rura  
habitare. Sanè apud  
Priscos Romuli nepo-  
tes, hortus nihil aliud  
fuit, quam pauperis a-  
gellus, & rustici qualif-

cunq; prouentus, victum innocentissimum &  
frugalissimum porrigens, & mensam sine arte fa- Prisca hor-  
cilem, ac ne longius eundem esset, ilico instructâ, torum com-  
leuique apparatu lautissimam exhibès. Qui tum moditas, &  
maximè placebat, quod igni non egeret, sumpti- vsus.  
bûsque macelli parceret, ac merces cum herbace-  
as, tum arboreas, oppidatim venales quouis tem-  
pore præberet: resemper expedita & ad extem-  
poraneum alimentum præsentissima. Quod Vir-  
gilius in Moreto, doctè & eleganter (vt omnia)

B

ex-

ANTONII MIZALDI

expressisse mihi videtur, de Simulo exigui horti cultore rustico, & laboris patientissimo, hunc in modum scribens :

Priscorum  
hortorum  
descriptio  
pulcherri-  
ma.

*Non illi suspensa focum carnaria iuxta,  
Durati sale terga suis, truncique, vacabant :  
Hortus erat iunctus casula: quem vimina pauca,  
Et calamo redimita leui, manibat arundo:  
Exiguus spatio, varijs sed fertilis herbis:  
Non illi deerat, quod pauperis exigit usus:  
Interdum locuples à paupere multa petebat.  
Nec sumptus erat illud opus, sed regula cura,  
Si quando vacuum casulâ, pluuia ve tenebant,  
Festâ ve lux: si forte labor cessabat aratri,  
Horti opus illud erat, &c.*

Deinde subdit,

Horti pris-  
corum pro-  
uentus erant  
populi.

*Verùm hic non domini (qui enim contractior illo?)  
Sed populi prouentus erat: notis quoque diebus  
Venaleis olorum fascis portabat in urbem:  
Inde domum ceruice leuis, grauis are redibat,  
Vix vnquam vr bani comitatus merce macelli.  
Capa rubens, seclique famem domat area porri:  
Quæq; trahunt acri vultus nasturtia morsu.*

Quomodo  
ex agris in  
oppida ve-  
nerint horti.

Haecenus Maro de prisco & rustico vsu horto-  
rum: qui in oppidis antè habitare non nouerât,  
quàm gulæ delitiæ, & ventris prodigia, Epicuro  
duce, ex agris eò, vt diximus, commigrare illos  
impulissent. Nam vsque ad eò paulatim illecebrosâ  
inualuit voluptas, vt absque vlla Orphei ly-  
ra, vlla Amphionis testudine, arbores, fructus,  
olera, flores, & rustica alia folatia, (vt Prolego-  
mena in Medicum Hortum nostrum abundè te-  
stantur) intra muros, etiam à remotissimis agris,  
mon-

montibus & syluis deduxerit, feceritque vt nequam in domo censeretur materfamilias, cui indiligens, & neglectus esset hortus. Verumenimvero recisa longæ narrationis præfatione, tempestivum est vt instituti nostri fores aperiamus, & hortorum structuram, cultum, auxilia ac secreta feliciter aggrediamur, & cuique dilucidè ac breviter explicemus.

Parascenon ad feriam hortorum narratione.

Quæ utilitas expectanda ab hortis. Adhæc quis vsus, finis ac scopus esse debeat cultura illorum. CAP. II.

**I**lle utilissimum, ac iucundissimum hortum est habiturus, qui & colere sciet, & poterit, ac volet. Neque enim scire, aut velle cuiquam satis fuerit, sine sumptibus quos exigunt opera: nec rursus faciendi, aut impendendi voluntas profuerit, absque arte & scientia. Quia caput est in omni negotio, novisse quid agendum sit: quemadmodum ex Varroniano Tremellio appositè tradit Columella. Qui hæc tria ad manum habuerit, & hortum serio sibi cõstruere voluerit, duo illi rursus spectanda erunt: utilitas nimirum, & voluptas: utilitas fructum habet comitem: voluptas verò delectationem, & vt scribit Varro, iucunditatem. Erit itaque hortus cõstruendus & colendus imprimis ad vsum vitæ necessarium. deinde ad sanitatem, ac vireis, cum corporis, tum animi, à morbis rescificandas, vt adnotavit Palladius, & sæculis aliquot ante eum Florentinus, scholæ Græcorum geponicorum doctor eximius: postremò ad delectationem ex aspectu, & iucunditatem ex odoris fragrantia: omniumque

Qualè exigat dominus & colonum hortus non vulgaris.

Utilitas & voluptas hortos bene cultos comitantur.

Quis finis ac scopus culturae horum.

B 2 que

ANTONII MIZALDI

que maximè, vt & domino & colono dapibus  
 menfas exornet inemptis. Quæ omnia, & multò  
 plura, Virgilius longè post Varronem, & sæculis  
 aliquot ante Columellam & Palladium, in suo  
 hortulo elegantissimè hoc Iambico significauit:

Horti cultif-  
 simi laudes,  
 fructus &  
 vsus.

*Hortus salubreis prabet corpori cibos:  
 Variòsque cultus sapè cultori refert,  
 Olus suaue, multiplex herba genus:  
 Vnas nitenteis, at que sætus arborum.  
 Non desit hortis & voluptas maxima,  
 Multisque commixta modis iucunditas.  
 Flores nitescunt discolorè gramine,  
 Pinguntque terras gemmeis honoribus:  
 Opaca præbent arbores vmbacula,  
 Prohibent que densis feruidum Solem comis:  
 Aues canoros garrula fundunt sonos,  
 Et semper aures cantibus mulcent suis.  
 Oblectat hortus, auocat pascit, tenet:  
 Animòque mæsto demit languores graueis.  
 Membris vigorem reddit, visus capit:  
 Refert labori pleniorè gratiam:  
 Tribuit colenti multiforme gaudium.*

Mira & in-  
 explicabilis  
 horti com-  
 moditas.

Cur horti  
 propinqui  
 esse debeât.

Hæc sunt quæ docta & melliflua Maronis musa  
 de fructu, vsu & laudibus horti cecinit. Qui vnus  
 si fieri potest, in propinquo esse debet, vt dicto-  
 rum commodorum particeps fiat dominus, &  
 frequenter ad illum veniat, seque frequētius ven-  
 turum denunciet: nō enim temerè dici solet, frō-  
 tem domini plus prodesse, quàm occipitium.  
 Nam sub hoc metu & olitorem & operas omneis  
 in officio continebit. Vt interim non omittam,  
 quòd eius vestigium hortum, vt postea dicemus,  
 sum.

summè impinguabit, ac multò lætiorẽm fœcundiorẽmque reddet.

Modus & secretum ædificandæ viarũ sepis ac validæ, quæ futura sit horti tutissimum & perenne munimentum.

## CAP. III.

**Q**uoniam extremæ dementiæ censetur esse, Hortũ debet hortum habere ad vnguem excultum, p- re diligẽtes bẽ confutum, & curiosè institutum, sed qui dies claudi & ac noctes pateat tam incurfibus quàm iniurijs demuniri. prædantium hominum, & deuastantium quadrupedum atque alitum: idcirco de illius munitione & sepimento omnium primũ, hĩc scribã. Variæ hortorum munitiones & sepimenta. Quibus copia suppetit, hortos parietibus cingunt ac vestiunt. Alias macerias luto & lapide circa illos erigunt. Plerique tenuis fortunæ homines palato vtuntur fimo & limo: aut saxa in ordinem congesta illis coagmentant. Sunt qui fossis & aggeribus circumdant: quod summè vitandum est, nam horti humores ita subducuntur, nisi fortè locus palustris fuerit. Rustica turba & plebeia, in syluis recisa spineta, vimineta & arundineta pro munimento illis adaptat. Quod Virgilium adno rauisse paulò antè docebamus his verbis:

*Hortus erat iunctus casula, quem vimina pauca,*

Virgilius in Moreto.

*Et calamoredimit a leui munibat arundo.*

Verumenimuerò sepes ad hũc modum instituta, fatigabili labore quotannis ferè est reparãda: appositisque adminiculis subinde religanda, & instauranda. Quæ si firmis, viuisque radicibus niteretur, colonum magno tædio, impensa, & sudore

Viæ sepis  
ac valide fa-  
cultas & cõ-  
moditas.

Erigeda vi-  
uæ sepis ra-  
tio ex De-  
mocrito.

Pro paliuro  
quocaremus  
albispini se-  
mina pote-  
ris suppone-  
re.

Ingeniosum  
muniendi  
horti secre-  
tum.

leuaret. Nã præterquàm quòd labi aut euerti ne-  
sciret, nisi radicitus effodiatur, etiam ne fulmine  
quidem nec aquis, nec ferro, nec vêtis aut procel-  
lis (vti iam dicta muniméta) imò verò ne igni, qui  
cũcta solet edomare, aboleri quiret. Huius ratio-  
nem & structuram Democritus in suis Georgicis  
græcis, longè ante Columellam & Palladium, fa-  
cilè & ingeniosè ostendit. Opportuno tẽpore (in-  
quit) colligito rubi vastissimi, quem caninum vo-  
cant, necnò paliuri semina maturissima: ad hæc o-  
xyacanthę fructus, & cum erui farina & alterius  
leguminis ex aqua, ad mellis crassamentũ omnia  
macerato: iisq; miscelaneis puteales vel nauticos  
funes, aut alios vetustate detritos, ac iam ferè pu-  
rescentes oblinito, & ita inducito, vt intra illorũ  
fibras & capillaméta, recepta semina seruari pos-  
sint vsque ad verni tẽporis initia. Quo aduentan-  
te & blandiẽte, vbi sepes futura erit, duos sulcos  
à se duobus, tribũsue pedibus separatos, sesqui pe-  
dali altitudine institue: & prædictos funes cũ im-  
pressis feminibus leui terra ibi adobruẽ, & si o-  
pus fuerit, identidem irriga. Ita fiet vt intra men-  
sem, plus minus, tenella sepes surgat ac procedat.  
Quæ adminiculis adiuuanda erit: quibus inter se  
per vacua sulcorũ spatia, enata coniungẽtur spi-  
neta, futura horti vel agri validissimũ munimen-  
tum, & aduersus externas iniurias tutissimũ pro-  
pugnaculum. Columella virgeã & ligneã sepem  
spatio, quod fulcis interiacer, erigendam præcipit:  
quam supercendant vtriusq; sulci sentes, & habe-  
ant, priusquam roborentur, in quo sese recipiãt,  
& conquiescant. Alij, vt Diophanes inter Græcos  
geoponicos celebris, & cum illo plerique alij, vi-  
uam sepem hunc in modum erigunt. Virgas rubi  
crassio-

crassiores in segmenta & particulas profcindunt, Viæ sepiæ  
ædificandæ  
alia ratio.  
eâsque scrobibus palmari altitudine apertis sedulo  
obruunt, ac quotidie donec germen erumpat,  
& frondere conspiciantur, fossione ac rigatione,  
si tempus inuitet, nutriunt ac refocillant : & ita  
sepem validam, tutam ac perennem construunt  
& ædificant.

De hortorum situ, aqua, & terra.

CAP. IIII.

**H**orti ab area, stabulis & fœnario, longè siti  
esse debent, si quidem id fieri potest. Nam Paleæ & earum  
puluis  
sunt hortis  
inimicissimi.  
palearum puluerem, ceu inimicum, ægrè patiuntur  
ac sustinent: imò verò ne paleas ipsas, quòd olera  
lædant : quemadmodum scripsit Florentinus  
Græcus, in suis georgicæ doctrinæ præceptis  
& institutionibus. Nam hærendo folia perforant,  
quæ perforata statim aduruntur. Profunt tamen  
radicibus, perinde atque sterco, sed ramulis &  
folijs nocentissimæ iudicantur: adhæc arborum  
fœtibus qui lignosi non sunt, omniumque maximè  
vitibus, & inter lignosos amygdalis: vt alibi scribemus.  
Horti positio optima & Horti quæ  
nam positio  
optima &  
laudabilis.  
laudabilis erit, si leniter inclinata planities cursum  
fluentis aquæ per discreta spatia exceperit. In  
quam rem si defuerit fons, eius loco aut impri-  
mendus erit puteus, aut, si id nequeas, cisterna, vt  
vocât, superiori parte cõstruetur: vt illinc aquas  
conferète pluuia, hortus per æstiuos ardores exci-  
piat. Quòd si his omnibus facultatibus carueris,  
Secretū pro  
ris, hortū tribus vel quatuor pedibus altiùs fodies,  
hortis siti-  
ad similitudinem pastini, vt loquitur Palladius: culosis.  
nam ita cultus siccitates negliget. In quo id quoque

B 4 obser-

obseruabis, vt quem humoris natura non adiuuat, per partes diuidas: & hyeme ad Meridiem, æstate verò ad Septentrionem spatia colenda conuertas. Iam quòd ad hortensem terram attinet, falsa, cane peius & angue vitari debet, perinde atque amara, si Virgilium audire velis.

Salsa terra  
& amara vi-  
tanda.

*Salsa etenim tellus (inqt) & quæ perhibetur amara,  
Frugibus infelix: ea nec mansuescit arando,  
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat:  
Multæque degenerant succos oblitæ priores.*

Quæ nã ter-  
ra sit hortus  
optima.

Optima itaque hortis ea censetur esse terra, quæ neque æstate valdè reficcatur, neque argillofa est, neque arenosa & aspera, neque hiatibus per æstus obnoxia, vt scripsit Didymus in suis agriculturæ Commentarijs græcis. Nam quæ æstate reficcari solet, sata omnia & implantata perdit, aut eadem tenuia & imbecilla parit: argillofa nimium est tenax: arenosa & aspera, contra: idcirco neque nutrire, neque aquam admittere solet. Terram itaque hortis accommodam deprehendes, si aqua lotam ac dissolutam limum multum habere videbis. In quo si superauerit aquo sitas, ineptã ac infœcundam iudicato. Si manu ac digitis contrectando valde glutinosam aut tenacem repereris, ac si esset cera, prorsus inutilem cõfeto, Oportebit autem ante omnia elapidatum esse horti solum, vt Plinio placet, adhæc quãminimè rimosum: ne Sol penetrans, plantarum radices exurat. Eligetur itaque optimum ac generosum solû cui

Quæ nã ter-  
ra laudabilis  
& generosa  
dici debeat.

semina cõmittas: vel ob id quòd nutricem, quàm matrem, sæpenumerò conueniat partui indulgentiorem esse. Cæterùm, illud nec dissimiladum duxi, nec prætereundum, q̄ hortensis terra quæ flumini-



DE SECRET. HORT. LIB. I. ,

fluminibus, aut perpetuis aquis circumdatur, nō  
semper est laudabilis: nam sata & plantata qua-  
dam, aqua facile senescunt, fructusq; (siue herba-  
cei fuerint illi, siue arborei) insipidos ac humi-  
dulos plerunque gignunt. Erit itaque terra illa  
temperatæ vbertatis, & culturæ facilis, quæ nec  
madida est valde, nec sitiens: ad hæc, quàm recen-  
ter effossam alites quærunt, & maxime corui, fos-  
foris vestigia comitantes. Si improba fuerit, qui-  
dam emendari dixerūt, si super tenuem, pinguis  
inijciatur, aut gracili aridulæ ve, humida ac præ-  
pinguis misceatur. Sed hæc operæ extrema est  
dementia. Quid enim potest sperare qui talem  
colit terram? Iuuabitur itaque optimo stercore:  
de quo nobis nunc demum dicendum.

De hortensium stercore, & stercoreatione.

CAP. V.

**N**ON defuerunt apud priscos qui stercorea Stercoratio  
tionem hortorum ædibus plerunque vi- à nonnullis  
cinorum penitus damnauerint, quod ea nō mo- priscorum  
dō aërem inficiat, sed etiam hortensia quæuis in- damnata.  
suauiora et corruptibilia reddat. Et hac in re ma-  
ximè laudant Hesiodum, qui in rustico opere  
sciens omiserit agrorum stercoreationem, & hinc  
salubritati locorum potius consuluerit, quàm  
fertilitati agrorum: sat superq; esse arbitratus, Antiqua a-  
ex lupinorum, fabarū, pisorum, cicerum, & alio- grorum ster-  
rum folijs, caulibus & siliquis tempestiuè sub- coratio.  
uerfis agrum pinguescere, non verò putri ac pe-  
filitenti materia imbui: quæ in sata quibus quoti-  
die vescimur, plerunque transire solet noxa irre-  
parabili. Huius opinionem quia nec veteres, nec

Stercoran-  
de terre mo-  
dus.

Quomodo  
inijciendum  
stercus.

Stercorum  
præstantia.  
Columbi-  
num.

Volucrum.

Afininum.

recentiores agricplæ sequuntur, aptam sterco-  
rationem vbique commendantes, idcirco de illius  
natura & vsu hîc pauca scribere constitui: omni-  
umque primùm monere, quòd proba terra mul-  
to stercore non indiget: arida & tenuis copiosif-  
simo: arida tantùm (inquit Maro) ne saturare fi-  
mo pingui pudeat sola. Quæ verò media est, me-  
diocri lætatur. Addo, quòd sicuti sterco bonũ,  
terram bonam, meliorem, lætiorẽque reddit,  
(vnde Latinis lætamen dictum) & malam ac vi-  
tiosam summè iuuat ac emēdat: ita prauum mo-  
do cōtrario deteriore facit. Præterea, terra nõ  
stercorata alget: plurimùm verò stercorata, adu-  
ratur. Vnde satius est id sæpè facere, vt tradit Co-  
lumella, quàm supra modum. Oportet autem  
plantantem hortulanum, sterco ad radices sta-  
tim non inijcere, sed primùm tenuem terram il-  
lis immittere, deinde sterco, quod rursus terra  
regendum erit. Ita enim neque comburentur  
plantæ, neque stercoraria caliditas ilicò exhala-  
bit. Quod ad præstantiam fimorũ & stercorum  
attinet, Græcorum geponici, quibus subscri-  
bunt Latinorum plerique, columbinum præsta-  
re aiunt, quòd sit multa caliditate præditum, ex  
quo rarius proijciendum cēsset, & veluti semen  
spargendum, vt terram possit fermentare, & nõ  
aceruatim ponendum, vt solet pecorum sterco,  
quemadmodum scribit M. Varro. Est etiam vo-  
lucrum laudatissimum ob acrimoniam, præter-  
quàm palustrium & natantium propter super-  
fluam & excrementitiam humiditatem. Quan-  
quam & hoc ostremum alijs remissum vtile es-  
se potest, vt ex Quintiliorum Græcis georgicis  
testatus est idem Varro. Secunda laus afinino de-  
betur,

DE SECRET. HORT. LIB. I. 11

betur, quod natura fertilissimū sit, ac minimū  
herbarum procreet, omnibūsq̄ue plantis sum-  
moperè profit, & olera suavissima ac dulcissima  
reddat. Tertio loco habetur caprinū, acerrimum  
existēs: quod ouillum sequitur, pinguius tamen:  
post hoc verò bubulū: deinde suillum illis mul-  
tò præstantius, nisi ob multam caliditatem fata-  
perureret, illisq̄ue solidum nescio quid concilia-  
ret. Vilissimum omnium & deterrimū, ex Græ-  
corū sententia, est equorū & mulorum, si solūm  
per se iniiciatur: acrioribus tamē vtiliter remisce-  
tur. Verumenimverò illud præ omnibus & oli-  
toribus & colonis summè est obseruandum, ne  
annuo stercore, si fieri potest, vtantur: nam præ-  
terquàm quod nullius est vtilitatis, bestiolas etiā  
quamplurimas gignit: triennale valde bonum inu-  
tile. Recens ster-  
existimatur: longiori enim tempore quicquid  
habuit fœtidi ac mali vaporauit: & si quid du-  
rum inerat, remolliuit ætas. Vtut fuerit, ster-  
omnium optimū herbis ac oleribus censetur  
esse cinis tenuissimus, natura calidus. Nam pul-  
ces hortenses, vermes, erucas, limaces, ac animal-  
cula alia stirpes depopulantia, occidit, vel abigit.  
Prædictorum tamen inopia, in vsum venire po-  
terunt reliqua, lignonibus sæpenumerò transmu-  
tata & confusa. Sed hîc te nolim ignorare aquo-  
sum horum maiorem stercoreis copiam deside-  
rare, siccum verò minorem. Quod si nullum ster-  
coris genus suppeteret, fabulosis locis certam in-  
ijcere optimū erit: cretosis verò ac nimium den-  
sis, fabulum. Atque ita hortensia non solūm læta-  
excitabuntur, sed etiam pulcherrima euadent,  
quemadmodum adnotauit Columella Roma-  
norum hortorum cultor diligentis, & doctissi-  
mus.

Caprinum.

Ouillum.

Bubulum.

Suillum.

Equinum.

Recens ster-

Oleribus

stercus opti-

imum cinis

tenuissimus.

Quid agen-

dum in ster-

coris penu-

ria.

Quænam  
obseruanda  
in steroran  
do horto.

mus. Sit hoc Plinij postremum: Quocunque tem-  
pore hortum vel agrum stercoreare libuerit, val-  
dè curandum est, vt ab occasu æquinoctiali spi-  
ret ventus, sitq; Luna decrescens ac sicca. Nam  
obseruatione tali mirû in modum augetur vber-  
tas: sicuti post Græcos, adnotauerunt Latinæ ru-  
fficationis doctores.

De hortensium satione, & feminibus.

C A P. VI.

Horto mul-  
tùm confer-  
re iter com-  
modum.

Quando se-  
minandus  
hortus.

**A**Ntequam de hortensium satione aliquid  
scribam, iuuat præmonere, multùm con-  
ferre horto iter olitori ferenti, vel plantanti, aut  
quiduis aliud facienti, opportunum, & præsen-  
tiæ domini accommodum. Qui libētius eo com-  
meabit, & acta aut agenda obseruabit, si non re-  
formidet vexationem, eritq; vestigium illius ster-  
coris loco, quemadmodum scripsit M. Cato, re-  
rum agri priscus interpret & ad vnguem factus.  
His positis ad rem venio. Non sum nescius quos-  
dam præcepisse, hortum vel agrum non esse dis-  
feminandum, nisi cùm terra pluuijs permadue-  
rit. Quæ si tempestiuè & opportunè descendant,  
non improbo. Si, quod nonnunquam euenit, tar-  
dè labantur, quantumuis sitienti horto vel agro  
semen committi poterit, ex Columellæ senten-  
tia. Quæ res in quibusdam prouincijs, vbi cœli  
status talis est, vsurpari solet. Nam quod sicco  
solo ingestum est, perinde ac si esset domi repositum,  
non corrumpitur. Atque vbi venit imber  
multorum dierum sementis vno die surgit. Ve-  
rum enim verò ab auibus et formicis interim pe-  
richtatur: nisi ante sationem ei succurratur illis  
auxi-

auxilijs, quæ proximo capite exponemus. Vt vt Hortensis fuerit, dabitur opera vt hortus vel ager qui verè philosophia conferi debet, sub finem autumnii antegelicidia pulcherrimastinetur. Et qui autumnno oleribus aut herbis ma-  
vestiendus erit æstatis initio conuertatur: vt hybernis frigoribus, vel æstiuis Solibus (de magnis hortis loquor) gleba soluatur: ex Maronis præcepto hunc in modum scribentis,

*-glebasq; iacentis*

*Puluerulentacoquat maturis Solibus æstas.*

Ad hæc, vt prauarum herbarum radices necen- **Quanam**  
tur. Cùmque sationis appetet tempus, quod vni- **agenda an-**  
cuiq; regioni suum est ac proprium, runcandus te sationem  
erit ac prorsum exherbādus hortus: dein quo di **hortensium.**  
ctum est modo, stercorandus. His peractis in a-  
reas digeretur: quæ ita informandæ erunt, auto-  
re Columella, vt runcantiū manus ad dimidiam  
latitudinis partem facillè peruenire possint: ne  
dum herbas inutiles illæ persequuntur, semina  
pedibus interim proculcet olitor. Verùm sum- **Téporis cle-**  
mè adnitendum erit, vt sationi serenitas, & tem- **mentia fa-**  
poris clementia succedat. Nam fauente cælo, te- **tionis oppor-**  
pentibus locis & à Sole illustratis, citissimè pro- **tuna.**  
rumpūt ac pullulant semina: quibus ætas etiam  
nō nihil conferre solet. Quapropter videndū erit,  
vt scribit M. Varro, ne vetusta, exucta, mista, ru-  
gosa, emaciata, lāguida, aut adulterina, vel aborti-  
tiua fuerint semina: quin potiùs vegeta, plena,  
recentia ac succulenta. Quæ dum proijcientur,  
vel ferentur, boreales dies ac valde frigidi vita-  
buntur. Nam in his, terram veluti horridulā & **Frigidis tem-**  
occlusam, semina agrè recipere ac fouere mani- **poribus, nec**  
festū est: diebus serenis ac temperatè calidis, con- **arandū, nec**  
trā, **Quod Virgilium georgicæ disciplinæ docto-** **serendum.**

rem

rem eximium sic præcepisse audies:

*Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat autor,  
Tellurem Borea rigidam spirante mouere:  
Rura gelutum claudit hyems: nec semina iacta  
Concretam patitur radicem affigere terra.*

Satorum  
defensio.

Si verò timor fuerit ne frigoribus, pruinis, ardo-  
ribusque perurantur, offendanturque, paleis cõte-  
gi poterunt: quibus transuersæ virgæ imponen-  
tur, & virgis arundines aut sarmenta, ne à ventis  
rapiantur, vel ab auiibus deprædètur, ex Columel-  
læ præcepto. Sunt apud Græcos rerum agri scri-  
ptores, qui sementem augescente Luna, à quarta  
scilicet vsque ad plenam, facere consulant, dum  
illa sub terra est. Alij securiorem viam excogitan-  
tes, sationem præcociem non probant: quare in  
duo & tria, & quatuor tempora illam partiuntur:  
futuri temporis incertitudinem hoc modo  
vitare satagantes: & rusticanum Columellæ ada-  
gium in memoriam reuocantes, Serere ne dubi-  
tes. adhæc Virgilij illud,

Satio quan-  
doque par-  
tenda.

*Et dubitant homines serere, atq; impendere curam.*  
quod vnum ad cerealiũ sationem potius detor-  
querem, quàm hortensium. Oportebit itaque  
eum qui seriam sationem & plantationem insti-  
tuit, videre vt proba sint semina, terra apta, ster-  
cus bonum, & aqua prompta. Nam semina, quæ  
inde generabuntur familia efficiunt: terra apta,  
sibi credita optimè seruabit ac fœcundabit: ster-  
cus succulentiorẽ reddet terram, adhæc laxio-  
rem, vt aquam facilius admittere possit, quæ ra-  
dicibus impertiatur: aqua verò, quasi ex vberẽ  
omnia alet ac fouebit,

Superiorum  
compedium  
breue.

Auxi-

Auxilia & secreta pro hortensibus feminibus,  
tam ante sationem quàm post: ne ab aliqua cùm  
interna, tum externa afficiantur iniuria.

## CAP. VII.

**F**Rustra sudabit hortensis colonus, & quiuis  
alius, si fata à bestiolis lædantur, vel ab aliti-  
bus depopulentur, aut alia quauis iniuria affi-  
ciantur, siue intus illa contingat, siue foris fiat. *Secreta pul-  
Quod vt vitare possit, opportunè ad sequentia cherrima p  
auxilia & secreta animum conuertet. Si semina seruandis in  
terre mandâda succo semperuiui paulò antea terra semi-  
tionem madefacta fuerint, ab auibus, formicis, nibus absq;  
agrestibus muribus, & alijs hortorum prædoni- villa noxa.  
bus, non solùm illæsa seruabuntur, sed quæ inde  
nascentur, etiam præstantiora euadent, de Afri-  
cani experimento, vt in Græcis rerum agri Com-  
mentarijs adnotatum, & à Latinis agriculturæ  
autoribus repetitū obseruau. Quod verissimum  
esse tamen docuit experientia, tamen quia her-  
bæ huius larga ubiq; non potest esse copia, eius  
loco fuligine quæ supra focos inhæret, satis om-  
nibus incolumitatem tueri etiam licebit, si col-  
lecta pridie quàm satio fiat, feminibus remiscea-  
tur: vel aqua macerationis eius semina ipsa con-  
spergantur, vt tota nocte succum trahant, & ebi-  
bant, quemadmodum scripsit Columella. Ea-  
dem à malis omnibus & hortensibus incom-  
modis tuta seruari tradunt Græci geoponici, & post  
illos Plinius & Palladius, si equæ, aut asinæ cal-  
uaria, sed nō virginis, intra hortum ponatur: vel  
in eius medio, affixa palo erigatur. Nam quæ Secretum ne  
cunque spectabit, sua præsentia fœcundabit & semina ab  
illæsa custodiet. Addit Plinius esse allium in ar- alitibus de-  
uis, alum nuncupatum, quod aduersus improbi- populêtur.  
tatem*

*Vt fata ser-  
uentur in-  
columia.*

*Auxilium  
aduersus  
môstra hor-  
tenfia.*

tatem alitum semina eruentium ac depopulantium, coctū (ne possit renasci) vtiliter obijcitur: Hoc quæ deuorauere aues, stupentes manu capiuntur. Africanus ad eam rem modicum frumentum vel hordeum vino incoctum, aut infusum, veratro admiscet, ac foris per areatrū horti ambitum disseminat, fata quæuis ab auium iniuria hoc modo vindicans. Sed eas mortuas, vel inebriatas, arundini ex pedibus suspendi iubet.

**Res mira de** Nec omittit cancrorum fluuiatilium decoctum, quo si semina consperferis, ab alitibus (res mira) cancrorum decocto. nunquam aggredientur: imò verò quæ ex his nascentur, durabunt salua & immunia ab omnibus bestiolarum iniurijs. Sunt qui planta sola decocti huius aspergine, fœlici successu, tantum perfundant. Quæ res mihi & amicis plus millies fuit probata, sed certa lunari periodo. Nonnulli contusa cyparissi folia, feminibus remiscent, & subactæ ac stercoretæ terræ committunt, & ita ab omni corrosione inde nascentia liberant. Alij cerui, aut elephantis cornu ficcum & concisum, vel derasum, aut elimatum, feminibus intermiscunt: vel aqua madefactionis illorum spargenda semina imbuunt. Virgilius nitro aqua diluto eadem irroranda, vel amurca tingenda consulit.

**Seminū medicamenta ex Virgil.**

*Semina (inquit) vidi equidem multos medicare serentes,*

*Et nitro prius, ac nigra perfundere amurca,*

*Grandior vt fetus siliquis fallacibus esset:*

*Vt quanuis igni exiguo properata maderent.*

Græcus Apuleius illa vino conspergit, atque ita minus ægrotatura existimat. Quæ etiam iuuabuntur aqua & amurca respersa. Sunt Græca agricul.



DE SECRET. HORT. LIB. I. 17

agriculturæ doctores aliquot, à Columella, Plin<sup>io</sup> & Palladio p<sup>ro</sup>bati & laudati, qui cucumeris & Latini or<sup>is</sup> sylvestris radices totâ diem & noctem aqua ma<sup>gnâ</sup> agricolârû cerant, eamq; feminibus, repetita aspergine, sus<sup>ceptum</sup> fundunt: & postridie, pallio velata semina illa, feminibus terræ committunt: hinc arbitantes meliora eua<sup>lcherri</sup> pura, & à malis omnibus certò eripienda. Idem <sup>ma</sup> Apuleius lentem modicam dum feruntur, illis remiscendâ censet: nam aduersus ventorû mole<sup>stias</sup> natura resistit. Vult præterea pro satorû incolumitate, ante passinationem & fossionem ranam Rubetam, Græcis Phrynon dictam, noctu Rubetam circa hortum vel agrum deferri: postea in fistili na<sup>re</sup> t<sup>er</sup>retum vase inclusam, medio horto, vel aruo adobru<sup>erit</sup> et magna<sup>m</sup>. appetentefationis tempore effodi, ac procul abijci: ne ibi nascentia, amara & insuauia euadant. Sed pulchrum erit huc proferre elegantissimos Columellæ versus, quibus medicamenta feminibus sanè quàm appolitè præscribit.

*Profuit interdum (ait) medicantem semina, pingui  
Palladia sine fruge salis, conspergere amurca:  
Innat à ve laris nigra satiare fauilla:  
Profuit & plantis latices infundere amaros  
Marrubij, multoq; sedi contingere succo.*

Columellæ  
medicamen  
ta pro femi  
nibus tuca  
dis.

Aegyptiorum Græcorumq; agricolarum schola tradit, femina incorrofa & à bestiolis illæsa permanere, quæ Luna semiplena terræ mandata fuerint. Hic penè præterieram physicum pro feminibus & plantis Democriti experimentum, à Democrid Neapolitano Palladio diligenter adnotatû. Pa<sup>physicum</sup> guros (inquit) seu marinos cancos, vel fluuiales, experimen<sup>ta</sup> non pauciores quàm decē, in vas aliquod aqua tum ne a iu<sup>ta</sup> plenum missos, tegito: & sub dio exponito, vt mentis aut  
C diebus

pecore lædā-  
tur fata.

diebus decem insolentur: postea semina quæ vō-  
les in terra illa sãa permanere, aqua illa ad dies o-  
cto perfundito: idque octonis diebus peractis,  
vt vult Palladius, repetito, donec quæ optaueris  
solidè adoleſcant: experimentū miraberis. Nam  
ex seminibus illis quæcunque nascentur, non so-  
lum à se iumenta & pecora arcebunt, sed etiam  
bestiolas quasuis. De quibus paulò post scribe-  
mus, & sparſim de alijs seminum auxilijs, vt se  
proferet occasio, dicemus.

De hortensium sarritione, runcatione, & riga-  
tione: cum prognostico fertilitatis, vel  
sterilitatis cuiusque sementis.

C A P. VIII.

Controuer-  
sia inter a-  
griculturæ  
autores de  
sarritione,  
& eius mo-  
do ac tem-  
pore.

De runca-  
tione, &  
quid in ea  
obseruan-  
dum.

**P**ERACTA ritè semente, sarritionis sequens de-  
bet esse cura, de qua inter autores agricultu-  
ræ non admodum conuenit. Nam quidam ne-  
gant eam quicquam proficere, quòd hortensium  
radices farculo detegantur, & plerunque succi-  
dantur: atque si frigora incesſerint, gelu profus  
enecentur. Ex quo satius esse putant runcatione  
& expurgatione tempestiuè vti. Pluribus tamen  
sarriri placet: sed neque eodem modo, neque ijs-  
dem temporibus: pro incolarum consuetudine,  
soli ingenio, & cœli statu. Vt ut fuerit, his locis in  
quibus sarritio desiderabitur, ea non antè aggre-  
diatur, quàm hortensia proprias areolas vestire  
occeperint, & grandiusculum incrementum, pro  
cuiusque natura ac modulo, ritè admiserint. Sar-  
ritionem sequetur runcatio: in qua diligèter cau-  
endum erit, ne germina, tenellòs ve partus &  
rosculos iniuriolo tactu aut transitu lædamus,  
vel

vel tractemus. Quare illam suscipiemus aut ante, aut ubi defloruerint plantę, vel ubi solidas radices egerint. Ad rigationem venio, quę Solibus **Rigationis**  
 æstiuis, & maximè circa exortū Caniculę, sum-**opportuni**  
 moperè solet prodesse ac probari: hora, inquam, **tempus,** &  
 matutina ac vespera, vt vult Plinius: cui subscri-**qualis debe-**  
 bit ratio, nimirum ne à Sole inferuescat aqua, & **at esse aqua.**  
 radices adurat. Sed ne tum quidem nimia debet  
 esse rigationes, quoniã inebriatis radicibus nocent. Pro quibus haurienda non est aqua putei altissimi, ne nimia frigiditate & cruditate radices percellat. Quòd si alterius præfens non adfuerit facultas, horis aliqt antè hauriēda erit, & subsidio exponēda, vt tepescat. Verumenimuerd, falsa omnes aquę summoperè hic sunt fugiendę, præterquã in raphano, beta, ruta, & cunila: quibus falsa aqua peculiaris medicina solet esse, (vt tradit Plinius) in falsis aquis: quę alioqui & suauitati & fertilitati conferūt: cæteris dulcium aquarum rigua profunt. Sed vtilissimè ex his, quę suauissimę habētur. Minus vtilis esse solēt è stagnis haustę, & quas elices inducunt, quoniam herbarum semina inuehunt: præcipuè tamen imbres plantas alunt, nam illis innascentes bestiolę necantur. **Rigationis** modum stirpium **modus & formula.**  
 ætas temperabit. Nouellę enim plantę minus fitiunt: & quę affluere, summè rigari desiderant, idque leniter ex clepsydra, vt æqualiter bibant radices, & non immergantur: nam ita animam terrę exhalatione vanescentem retinent. Ergo non vniuersim ingurgitabuntur plantę, sed quomodo fitient, ita stillabitur aqua, velut ex vbere alens & non inundans. Sed in re pueris & virgunculis notissima, versatū satis. Iam quòd

Prognostico attinet ad prognosticon fertilitatis aut sterilitatis, cuiusque, tam sati quam seminandi, vel sterilitatis procedes ex Zoroastris & veterum Aegyptiorum experimento. Diebus viginti aut triginta ante Caniculæ exortum (qui in hac Gallica coeli inclinatione, ferè contingit circa decimam septimam diem Iulij) in quopiam loco diligenter subactò, de vnoquoque semine legitimo & recenti, probationis gratia, diuisis spatijs ac signatis, paululum seres: & si aëris vrgebit incendium, opportunè rigabis: vt proiectum in aridam commodius pullulet, & ante cosmicum dicti syderis exortum, tempestiuè se prodat. Hoc peractò, sedulus obseruabis, exorto Procyone, quodnā è iactis feminibus incolume, uegetum ac illæsum emerferit, & durauerit: atque illud fertile ac fecundum euasurum prædices: reliquū verò quod non prodijt, aut vietam, languidamque & flaccidam plantulā emisit, inutile ac sterile futurum tibi suadebis. Nam certo certius est, insanum & æstuans Caniculæ sydus, per illa sua canina incendia, *κυνιάουματα* Græcis nuncupata, quædam ex satis lædere, alia verò minimè. Ex quo noxæ, vel beneficij indicium per annum futurum vnicuique sementis generi, sydus natura aridum ac feruens præsentis exitio vel salute nunciabit ac præmittet. Hortensium morbos, sterilitatem & pestes alias tibi proponet cap. 2. lib. 3. sequentis.

Canicula  
sydus natu-  
ra aridum  
& feruens.

Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes,  
pulices, erucas, blattas & limaces, tam ole-  
ra quam arbores & fructus vitiantes  
ac erodentes.

C A P. IX.

Nemo

**N**emo est qui passim non videat (nisi fortasse talpa fuerit) hortenseis diuitias à varijs bestiolarum et animalculis, tã sub terra, quã supra, variè infestari, & eam ob rem plerunque ægrotare, atq; nisi auxiliares manus opportunè adfuerint, paulatim tabescendo mori. Nam tanta, tamque inexpugnabili acie pestifer ille exitialiũ bestiolarum exercitus nonnunquam grassatur & irrûpit, vt nullis admotis machinis, nullo igni, nullo ferro, ab hortis & agris, in quibus semel castrametatus fuerit, abigi possit ac diuelli. Rem itaque olitoribus & colonis gratissimam facturum me cogitauì, si aduersus istam deploratam pestem, clasicum (quod dicunt) canerem, & alexipharmaca aliquot, partim mihi, partim amicis meis nota, et à priscis explorata in mediũ proferrem. A verbis itaq; ad rem venio. Hortensia à varijs noxijs vermibus, erucis & alijs repurgari scribit Africanus inter Græcorum agricolas summus, si eorũ latibula, nidi & conceptacula succensis bulbis stercoreibus, secundo vento, fumigentur. Plinius amurcam puram sine sale illis spargit. Et si plantarum radicibus, ob finì malitiam, inhaerint, diligentissimè sarrit. A pulicibus non lædentur, si naturali auxilio, erucam herbam, vel rutã pluribus locis admiscueris. Quòd brassicæ imprimis conuenire certum est, solitæ de omnibus oleribus, à pulicibus summè infestari, cum raphano, quem ostendemus sequenti libro, gentilem ac affinem illi esse. Anatolius in suis Georgicis præceptionibus Græcis, censet nõnihil erui fementi eam in rem addendum. Quod raphanis & rapis prodesse, antiquo experimento constat. Iuuat etiam acre acetum, succo hyoscyami con-

Hortensia  
 varijs inu-  
 rijs obnoxia  
 esse.

Difficilis  
 quandoque  
 hortensium  
 bestiolarum  
 expugnatio.

Auxilia ad-  
 uersus hor-  
 tentes ver-  
 mes.

Aduersus  
 hortenses  
 pulices re-  
 media.

temperatum, & bestiolis illis respersum. Adhæc aquæ aspergillum, vt tradit Græcus Pamphilus, in qua gith, seu melâthium permaduerit. Verùm si ab alijs etiam animalculis semina lædi, aut vitari noles, ante fationé, sedi aut semperuiui succo, vt priùs adnotauimus, illa imbues, Quæ etiâ incorrosâ seruabis, si in testudinis operculo seminaueris, quemadmodum idem scripsit Anatonius. Nō omittam ex Palladio, quod infesta animalcula non generabunt olera, si in eiusdem testudinis corio, spargenda illorum semina siccaueris: vel mentam locis pluribus, maximè inter caules, conserueris. Quod ad erucas & campas atinet (quæ multis magnum & molestum negotium facessunt, deplorata hortorū, & vinearum calamitate) nonnulli resperfo ficulneo cinere illas persequuntur. Sunt qui in hortis scillam, vel, vt cum vulgo loquar, squillam areatim ferât, aut hinc inde suspendant. Alij fluuiatiles cæcos clauis, pluribus locis affigunt. Si verò obstinatè resisterint, & præscriptis ingenijs cedere nolint, hæc oppones machinam. Vrinam bubulam & amurcam æqualiter mîsta, igni, donec ferueant, admovebis, & vbi refrixerint, illorum imbre olera ac arbores cōsparges: quod Anatolij est experimentum. Plinius virgis sanguineis quæ his sunt obnoxia tangenda præcipit. Palladius fusticulos, vel, vt Ruellius legit, fasciculos alliaceos sine capitibus, per omne horti spatium comburit. Adhæc vespertilionum stercore, vt nidor è fumo pluribus locis excitetur. Quæ res præsentissimum habet miraculum. Easde tradit polyhistor ille Plinius, ab oleribus arceri, si cicer vnâ feratur et illis remisceatur: aut cancri ramis arborum à cornibus

Seminum  
secreta à su-  
perioribus  
diuersa.

Varia ad-  
uersus eru-  
cas auxilia  
& secreta.

Auxilium  
factu & pa-  
ratu facile  
contra eru-  
cas.

bus locis pluribus suspendantur. Nasci quoque prohibentur, imò verò presentes collectim per Mira Grædūtur, ex Græcorum obseruatione, si aliquot de eorum agris vicino horto sublatas, in aqua cum anetho colorum solueris, eaque perfrigerata herbas aut arbores relertia in extersperferis, quæ nidulantes erucas, & ad foetum in terminandis erucis. Sed valde capiendum erit, ne aqua illa faciem, vel manus contingat. Porro, remedium certum ac paratu facile erit, si circa arborum crura, & brachia, nec non herbarum ramos & caules, sulphur incendat. Vel fungos sub nucis arbores nascentis, fumum dat e ibidem cogas: galbanumve, aut caprarum vngulas, vel ceruinum cornu, à venti flatu auersus, coluburas. Sunt qui cinerem vitiginem per triduum in aquam mittant, qua postea olera & arbores copiosa aspergine lustrant. Multi in siculneo lixiuio proijcienda semina premacerant. De miraculo menstruatæ mulieris, & prodigiosa eam in rem historia à Græcis & Latinis rerū agri professoribus tantopere celebrata, abundè tractauimus in fine secundi libri nostrorum Naturæ Arcanorum. Cuius desiderio ne tu interim hictabesceres, ex Columellæ doctissimis & elegantissimis versibus quicquid id est, paucis expedire visum fuit. De perdendis itaq; & abigendis erucis ad hunc modum in suo scribit Hortulo, ex Democriti sententia:

*Hanc si nulla valet medicina repellere pestem,  
Dardania veniant artes, nudat aq; plantas  
Femina, quæ in sistum demum operata iuuenta  
Legibus, obsceno manat pudibunda cruore:  
Et resoluta sinus, resoluta mæsta capillo,*

C

Ter

*Menstruatæ  
mulieris mi-  
raculum cõ-  
tra erucas.*

*Aspergillum  
singulare  
ad abigen-  
das erucas.*

*Ter circum areolas, & septem ducitur horti.*

*Quæ cum lustravit gradiens (mirabile visu)*

*Non aliter quàm decussa pluit arbore nymbus,*

*Voluitur ad terram dissorto corpore campe.*

Summè nota  
tanda & ex-  
cutienda.

Rusticorum  
in expugna-  
dis erucis ar-  
tificiū prom-  
ptum ac fa-  
cile.

Hactenus Columella de expiandis & abigendis erucis. Quod æquidem præstigiū referre pude-  
ret, nisi à multis expertum fuisset: scripsissetq; do-  
ctiss. medicus Ioan. Langius illud in Noricorum  
terris obseruatum & approbatum fuisse. Plinius  
tradit non solum hac arte erucas decedere, sed &  
vermiculos, scarabeosque, & noxia alia anima-  
lia. Quod à Metrodoro Sceptio in Cappadocia  
ob cantharidum multum diuina inuentum esse pro-  
dit. Sed cauendum, inquit, ne id oriente Sole fa-  
ciant mulieres, nam ita aresceret sementis, & flo-  
rida horti amenitas pessum iret, elanguente eius  
nitore & sensim tabescente: vsque adeo virosa &  
pestilens vligo illa, visu, nedum tactu, perni-  
ciosa esse solet: præsertim si inquinata fuerint.  
Nostrates hortensium coloni, arte admodum fa-  
cili eadem sic hodie passim expugnât. Vbi apri-  
cis locis illa post pluuias incasserunt, matutinis  
horis fruces olerû, aut ramos arborum succu-  
tere solent: sic enim dum adhuc nocturno tor-  
pent frigore, facile decidunt, nec amplius ad su-  
periora perreptant: præbentque occidenti viam  
admodum pronam ac præsentem. Caterum, si  
cuiuscunque generis animalcula oleribus & ar-  
boribus nocentia perdere voles (quæ Democri-  
tus in suis Georgicis præfocurides, Palladius La-  
tino aptoque vocabulo herbicidas, Ruellius  
verò porricidas nuncupauit) Diophanè Græcum  
ausculta. Ventriculum veruecis (inquit) recenter

macta-



mactati, & suis adhuc fordibus excrementiis pleni, diligenter tibi comparato: cumque spatio illo, quo bestiolis scater hortus, terra leuiter adobruito. Peracto biduo, ibi blattas & animalcula alia gregatim congesta reperies: quæ vel alio deportabis, vel eo loco altissimè defodies, ne refurgant: id cum bis vel tertio feceris, genus omne quod nocebat extingues, ac verè perdes. Rustici apud nos paleis intortis arborum truncos armant, & crura coronant. Qui verò ditiores sunt, carpto bombace, lana, vel canabinis stupis idem moluntur: quibus, summa arborum petentes erucæ simplicantur, ac veluti obiectis laqueis & compedibus, vel profligantur, vel sic à cæpta via actutum reuocantur. Quod ad limaces particulatim attinet, si vel amurcam recentem, vel ex caminis fuliginem illis resperferis, oleribus non minus commodabis, quàm si inter illa cicer conseueris, ad hortensium multa portenta, vt superius scripsimus, vtile. Alia ex præcedentibus auxilia requires. Et si viridem ac floridum hortum habere voles, illius sulcos, areas, & puluinos fæno græco ex aqua trito diligenter rigabis: aut asini caluariam, non virginis, vt antea monuimus, in medio illius eriges. Iulius Frôto tradit, olera omnia summè iuuari, si iuxta illa, eruca herba, sata plantataue fuerit. Sed intoleranda fiet hortensii coloro iniuria, si anserum sterus muria solutum, oleribus respergatur, quod illis summè noceat: quemadmodum Democritus, Fronto & Damageron in selectis Græcæ agriculturæ præceptionibus posteritatem admonuerunt.

Rustica erucarum mufcipula.

Auxilia aduersus limaces.

Vt hortus viridus & floridus.

Quomodo olitori fiat iniuria.

Auxilia & secreta aduersus hortēstalpas, for-  
micas, culices, muscas & ranas, tam olera quàm  
arbores & fructus euertentes, læden-  
tes ac depopulantes.

## CAP. X.

Talpæ cur  
olitoribus  
molesta.

Ingeniosa  
Græcorum  
machina ad  
talpas expu-  
gandas.

Varia abigē-  
darū aut ne-  
candarū tal-  
parum arti-  
scia.

**O** Via talpæ in plerisque hortorum locis tu-  
mulando & fodiendo, proindēque terrā  
feminibus onustam, vel plantis vestitam eruen-  
do ac euertendo, olitoribus, iusta causa, molestæ  
solent esse, ac illis negotium quandoque inex-  
pugnabile facere, idcirco auxiliares machinas  
aduersus excœcatam illarum aciem, ex rusticis  
Græcorum & Latinorum armarijs, huc proferre  
& adferre non grauabor. Paxamus, vt hinc au-  
spicer, nucem, aut vasculum quodpiam angustū  
& solidum perforari iubet: ibique paleas & ce-  
driam, vel (vt legit Palladius) ceram, quantum  
opus fuerit, cum sulphure includi: omnēsque  
talparum aditus & spiramenta illis diligēter ob-  
strui, ne per ea fumus penetret. Ita tamen, vt v-  
num tantum os, & foramen relinquatur, quod  
amplum sit: in cuius ostiolo, dicta nux aut va-  
sculum intus accensum, sic collocabitur, vt ab v-  
na parte flatum possit accipere, qui cedriæ & sul-  
phuris nidorem in talpæ tumulum diffundat. Eo  
artificio impletis fumo cuniculis, talpas omnes  
vel protinus fugere, vel enecare deprehendes.  
Sunt qui veratrum album aut cynocrambes cor-  
ticem tusum, cribratumque, & cum polenta & o-  
uis mistum, ac vino & lacte subactum, in offas &  
pastillos cogunt, ac eos talparum cauernis immit-  
tunt.

tūt. Albertus, allio, cepa, vel porro talpina ostio-  
 la claudit: putátque tetri odoris iaculatione tal-  
 pas intus expirare, vel solum vertere. Plerique **Talparum**  
 ad has abigendas feles in hortis educant, ac mu- **fuga & ve-**  
 stelas cicurant, vt suo venatu pestem hanc arce- **natio.**  
 ant, cuniculorum faucibus ac spiraculis admotę.  
 Alij foramina earundem rubrica & succo cucu-  
 meris syluestris implent ac saturant: vel captam  
 vnam cum accenso sulphure in ollam projiciunt  
 putantes eò conuenire alias omneis. Non desunt  
 qui illarum ostiolis laqueos setaceos adhibent.  
 Alia aduersus talpas propugnacula reperies in  
 medica nostra quadrupedum Historia: quo loco  
 de talpis medicę scribimus. Sunt qui Recinum  
 plantam, quę vulgò Palma Christi nuncupatur,  
 in hortis passim implantent, ad arcendam talpa-  
 rum iniuriam, quod facili paruoque labore ex-  
 plorabis. Rusticis fatis est virgam, aut foliaceum  
 sambuci ramū defixisse. Plinius sola amurca ne-  
 cat. Qui de formicis posteritatis memorię hæc e- **Aduersus**  
 tiam mandauit. Sunt arborum pestes (inquit) **formicas au-**  
 formicę: quas plerique abigunt rubrica & pice **xilia varia &**  
 liquida perunctis caudicibus: necnon & pisce iu- **propugna-**  
 xta suspenso, quem Palladius post Gręcos geo- **cula.**  
 ponicos coracinum, Ruellius graculum nomi-  
 nat: quod Plinius omisit. Nam ita in locum vnū  
 congregantur, & facillè disperduntur. Alij lupino  
 cum oleo trito, arborum ac plantarum radices,  
 vel (vt legunt nonnulli) caudices illinunt. Plurimi  
 sola amurca necant. Palladius contra illarum  
 agmina hoc monstrat propugnaculum. Si formi- **Palladius mi-**  
 cę, inquit, habent in horto foramina, cor noctuę **rus formica-**  
 admoueto: si foris veniunt, omne horti spati- **rum expu-**  
 um cinere, aut cretę candore vel oleo obigna- **nator.**  
 to.

to, Et paulò pòst: Formicas abiges si origanum & sulphur trita, ad illarum foramina resperferis: aut vacuas coclearum testas cremaueris, & eo cinere myrmecias, formicariæve antra affatim faturaueris. In quo styracem omisit à Paxamo Græco, ex quo hæc transcripfit, additam. Paxami verba sic habent: Si captas formicas in medio horti vsseris, reliquas fugabis. Adhæc, si circa formicarias cauernulas cedriam obleueris, non egredientur, expellenturque de suis sedibus, si cochlearum testacea operimenta cum styrace incenderis, vel contusa per formicarum agmen resperferis. Quod penitus perdetur, si succum cyrenaicum

Formicarum  
fuga.

Vt formicæ  
arborem nõ  
conscendat.

Formicæ dul-  
ciũ escarum  
appetentes.

oleo dissolutum affuderis. Addit præterea formicam nec plantas contingere, nec in arbores reptare, si lupinis amaris cum amurca tritis aut coctis, illarum cauliculos vel truncos sedulo obleueris. Idem præstabis, si albam lanam aut stupas, vel bombacem, vt de erucis paulò antè scripsimus, iisdem truncis cauliculisve circundederis: aut creta, vel rubrica, origanodue, assuetas illarum vias circumscripseris: nam sic plantas formicæ non attingunt, sed ne arborem quidem ita vestitam ascendunt. Quin & vas mellarium ita circumscriptum nequaquam ab illis contingi tradunt, etiam si operculo caruerit: licet mellis, dulciumque escarum admodum sint cupidæ formicæ. Palladius rubrica, butyro & pice liquida mista, arbores ac plantas inungit. Addo quòd si radici arboris vel plantæ vaccinum fel illinatur, ibi non accedent formicæ, vt scripsit Rases medicus Arabs. Non desunt ex Græcis qui arborum & vitium truncis densam hæderam alligent: eoque machinamento stabulantes sub eius ymbra formicas,

micas, veluti obfides retinent & mactant. Plerique taurino felle cum amurca & pice idem moriuntur. Sed Plinium repeto, qui ex Sabino Tyro in libro Cepuricôn seu hortensium, quem Mœcenati dicauit, præstantissimum aduersus formicas remedium esse ait, limum marinum, aut cinerem obturandis illarum foraminibus. At omnium efficacissimè heliotropio herba necantur. Quidam aquam diluto latere crudo, eis inimicâ putant. Alij alas vespertilionis, ceu præsentissimum amuletum eis opponunt. Verùm de formicis hæc in præsentiarum abundè satis. Culices fun-  
 gantur aceti & origani decocto, si respergas, quæ abigantur  
 admodum in suis Georgicis adnotauit Democritus. Ad hæc rutæ madefactæ aspersione: & sulphuris, aut cumini, aut bubuli stercoreis, aut bdelij suffitu, & conizæ decocto. Plinius galbano accenso abigi tradit: & Palladius amurca recente, vel resperfa ex caminis fuligine. Muscas Beryti-  
 us Græcus hoc flagello procul arcere docuit. Si veratrum (inquit) addito auripigmento cum lacte maceraueris, & illius rore ac imbre locum à muscis obsessum resperferis, omnes vel fugabis, vel perimes. Quod etiam præstabit alumen cum origano & lacte tritum: nam his miscelaneis quæcunque illita fuerint, à muscis non contingentur. Prodest etiam laurus non nigro veratro tusa, & in lacte, aut aqua mulsa macerata: eius enim aspergine, ceu quodam toxico necantur, aut nunquam redituræ, aliò confestim euolant. Aduersus ranas quæ æstius noctibus colonis diurno labore fractis, imò verò magnatibus, delicatis & aulicis garrula coaxatione molestæ solent esse, hoc Africani Græci habeto auxilium & secretum. Ra-

Autoris mja  
 ra deligétia  
 in cõquiren-  
 dis auxilijs  
 aduersus  
 formicas.

Quomodo  
 abigantur  
 culices.

Muscarum  
 fuga & fla-  
 gellum.

Aspergillū  
 muscas abi-  
 gens, vel pe-  
 rimens.

**Auxilium  
aduersus ra-  
uarum gar-  
rulitatem.**

uæ tacebunt (inquit) ac vociferari desinent, si lucernam accensam ante illas posueris, aut de arbore ita suspenderit, vt ab eius lumine, ac si Sol esset illustrari possint. Res mihi & alijs multis plus millies experta. Hieronymus Cardanus tradit fel capræ sepultum ranas congregare. Quod hinc postremum erit.

**Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorū,  
& alia quæuis reptilia, tam homines, quæ  
olera, arbores & fructus venenan-  
tia. CAP. XI.**

**Ne serpen-  
tes in hortis  
stabulentur.**

**F**lorentinus rerum agri interpretis apud Græcos summus & diligens, scribit, serpentes in hortis, aut alibi, nequaquam stabulatos, si absinthium, aut artemisiam, abrotanumve per ambitum plantaueris, vel in angulis commodè disposueris. Qui si alicubi versari fuerint assueti, suffitu radicis lilij, aut cornu cerui, vel vngulæ caprinæ actutum abigi tradit. Palladius omni austeritate eosdem fugari, nocētēsque spiritus, graueolentis fumi innocentia exagitari scribit. Democritus mori penitus affirmat, si querna folia super iniiciatur: aut si quis ieiunus in illorum os expuerit. Apuleus arundine semel duntaxat percussos obstupescere contendit: sæpius verò, roborari. Tarentinus Græcæ agricolationis peritus eum à serpente affici posse negat, qui succo raphani oblitus fuerit, aut raphanum ipsum gustauerit, vel secum detulerit. Quod Athenæus & Galenus cum plerisque alijs, malo medico seu citriō ascribunt, & pulcherrima historia confirmant: quam libro tertio per occasionem tibi profere-

**Serpentes  
quomodo  
necentur.**

**Mira rapha-  
ni natura.**

mus

DE SECRET. HORT. LIB. I. 3

mus ac proponemus. Sed serpenticidam Florentinum rursus audire molestum non erit. Serpentes, inquit, nunquam accedent vbi cerui adeps iacuerit: aut centaureæ radix, aut gagates lapis, aut Vt locus qui aquilæ, vel miluij stercus: fugabiturque omne reptile si nigellam, pyrethrum, galbanu, cerui corpente tutu. nu, hyssopum, sulphur, peucedanū & caprarum ungulas miscueris, deinde triueris & acetum accerrimum fuderis: compositusque horum miscelaneorum sphæruleis, fumum ac vaporem excitaues. Nam diffuso per aërem rerum istarum nidore, reptile quoduis, ac si flagello ageretur, procul fugere vel expirare animaduertes. Quidam pro dixerunt punicæ ramum, vt suo dicemus loco, venenata omnia, nedum serpentes, fugare. Quapropter stragulis consultò imponi solet ijs ædibus in quibus versari solent serpentes, & venenosa quæuis animalcula. Quorum agmina in vnum locum, ceu pisces in sagemam aut verriculum, idem Florentinus cogebat, dolio à falsamentis inueterato, & circa hortum, agrū, aut locum alium serpentibus ac venenatis bestiolis obnoxium, defosso. Nam in id reptile omne confestim accedebat, accedensque vltro illabebatur. Plinius de silere loquens hæc tradit, Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculumque rustici ob id ex eo gerunt & circumferunt. Cæterum experimento certissimo probatum & confirmatum est, vstis & accensis corijs quæ veteramentorum sunt, serpentes efficaciter fugari: neque eos modò qui in hortis, agris aut domibus oberrāt, sed qui in hominum corpora ingrediuntur, dum per æstatem alto somno oppressi, aperto ore in campestribus obdormiunt. Quod Marcus Gatinaris medicus cele-

Rami punicæ vis magna.

Quomodo cogantur in vnum serpentes.

Pulcherri-  
ma historia  
pro fugadis  
serpentibus  
a corpore.

celebris memorat accidisse cuidam homini suo tempore. Cui cum frustra adhibita essent innumera medicamenta & praesidia alioquin efficacissima, de omnibus praesentissimum & mirabilissimum fuit veteramentorum fumus & nidor ex infundibulo hauustus, & ore exceptus. Nam cum primum immanis fera (erat enim Vipera praegradis) fumi nidorem praesensit, visa est a circumstantibus egredi per anum, magna omnium admiratione & incredibili stupore. Quod hic scriptum & adnotatum volui, ceu secretum magnum & paratu facile, multisque profuturum. Solet etiam eam in rem lac decoqui, & eius fumus ac nidor ore aperto trajici. Nam ubi serpens illum senserit, actutum per os egreditur, ut lacte fruatur, cuius est appetentissimus. Hic non omittam, quod serpentes ignem valde oderunt: non solum quia oculos illorum hebetat, sed quod natura ignis veneno aduersatur. Oderunt etiam validum odorem iaculantia, qualia sunt allia & cepae. Amant fabinam, hederam ac feniculum: sicuti bufones saluiam (ut in nostris Memorabilium Centurijs ostendimus) & viperam erucam. Omnium pessime & infensissime auersantur ac oderunt fraxinum: adeo ut ne matutinas quidem occidetalisue umbras eius, quam sunt longissimae, attingant, sed procul fugiant. Quin experti prodimus, inquit Plinius, quod si gyro ex fraxinea fronde claudatur ignis & serpens, in ignem potius quam fraxinum statim fugiet ille: mira naturae benignitate, quae prius quam serpentes prodeant, sicuti flores fraxinum permittit, ita ante conditos, folia ne quaquam deponere finit. Virgilius omnis eruditionis parens, cedro vel galbano incensis illos per-

Quenam sint  
serpentibus  
inimica &  
amica.

Notanda fra-  
xini & ser-  
pentis anti-  
pathia.



persequitur & exagitat.

*Disce (inquit) & odoratam stabulis incendere cedrū.*

*Galbanoſque agitare graues nidore chelydros.*

Perè hīc præterieram quòd filicis folia serpentem non recipiunt: vnde serpentigenis locis filicem seuisse, aut strauisse multis vtile fuit. In his obliuiscendum non est, quod serpentes sambuci flores summè refugiunt. Qui etiam tineas, blattas &

erucas perimere traduntur. Addo quòd si folia filicis comburantur, etiam solo nidore serpentes fugabunt, ac longè sedes mutare cogent. Nescio sanè an hīc etiam adnotare debeam, quod apud

Albertum legi, aristolochiam scilicet rotundam cum campeſtri rana, & scriptorij atramenti parte aliqua diligenter tritam, facere vt serpētes ceu mortui ilicò subsistant, si ex ijs miscelanijs ali-

quid scribatur, & corā illis projiciatur. Sed iam tempestiuum est, vt ad remedia demorsorum à serpentibus veniamus, eaque prompta & paratu facilia proponamus. Si itaque à serpente quispi-

am demorsus fuerit, nisi febricitet, bibat succum è folijs fraxini, vino albo generoso exceptū si febricitet, solum succum hauriat, folijsque ipsis morsum tegat: miraculum à multis foelici successu probatum & expertum demirabitur. Nec teme-

merè, nam certam & abstrusam contra serpentes anthipathiam habet fraxinus: sicuti paulò ante ex Plinio ostensum fuit, & nobis alibi adnotatū. Remedium præsentissimū & secretum, à quā-

plurimis summa autoritate viris sæpenuerò expertum contra virulentos serpentium morsus, etiam si percussus abfuerit.

CAP. XII.

D

Hoc

De filice & aristolochia contra serpentes.

Remedia aduersus serpentis morsum.

**H**Oc loco mihi monendus est lector, me in hoc opusculo nostro, ut in reliquis hactenus à nobis publicæ utilitati propositis candidè factum fuit, nihil omisurum aut dissimulaturum quod reipublicæ & posteritati profuturum agnoscam. Hic itaq; sedulò proponam, quoniam modo virulentos serpentium morsus, quiuis (etiam percussis absentibus) certo & tuto experimento, eoque factu & paratu sanè quàm facili, ex tempore sanare possit. Quod excellentissimum & singulare secretum præstantissimo medico & philosopho Andrea Mathiolo aequè libenter acceptum fero, atque ille ingenuè profitetur se illud à quodam in agro Romano heremita accepisse. Sic itaque res habet. Cùm quis à serpente fuerit morsus, si præsens aderit, quæ mox dicentur in eo fiant. Si verò per nuncium id significauerit, percontaberis ex eo, num medicamentum loco percussi velit haurire. Quod se facturum si respondet, iube ut dextrum pedem calceo nudatum solo sistat. Tum demum cultello lineam circumducito totius pedis vestigio. Quod ubi feceris, iube pedem auferri, & intra signatæ lineæ spatium, cuspide cultelli hæc verba inscribito, **CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL, PARACLETVS.** Mox terram eodem gladio abradito, ita ut omnes literarum characteres aboleantur: Abrasum puluerem fictili paruo aqua pleno excipe, ibique tantisper dimitte donec terra subsidat. Postea nuncij interula aquam percolato, & cruce signatam illi bibendâ præbeto. Mirandum sanè quòd eadem hora ictus sanabitur, qua nuncius potionem sumpserit: ut & mihi, qui hæc

hæc

hæc scribo, & viris fide & veritate eximijs, absq̃  
villo fūco & mendacio compertum, expertūq̃  
fuit, & ob id à me hoc loco publicę vilitati can-  
didè impertium.

Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufo-  
nes, hortenses mures, mustelas, & grandiores  
bestias, tam olera quam fructus cor-  
rumpentes & vastantes.

## CAP. XIII.

**Q**uod ad scorpiones attinet, si locum in  
quo versantur furculo aut ramulo veri  
helotropij circumscripseris, negat Plinius illos  
hinc egredi posse. Si verò herba ipsa imponatur,  
aut reipergatur, protinus emori tradit. Idem fieri  
aiunt tactu radicis herbæ quam scorpioidem di-  
cunt: imò verò à scorpione minimè lædi, qui her-  
bam gestabit. Afri promittunt ad manipulū oci-  
mi cum cancris decem marinis vel fluuiialibus tri-  
tum, à proximo omnes cōuenire. Tradunt ijdem  
quòd si à scorpione quispiam percussus asino in-  
sedeat spectans ad eius caudam, perniciosum ses-  
soris virus in asinum transire, indicium erit, si de-  
fluauerit & pepederit asinus. Sed hæc quia vanita-  
tem olent, ad scorpionum fugam & exitium cal-  
lamum conuertamus. Diophanes in suis de agri-  
cultura græcis Commentarijs tradit, cum pleris-  
que alijs, raphanum scorpijs impositum, præsen-  
tem mortem illis adferre. Ad hæc eum qui rapha-  
ni succo manus diligenter obleuerit, citra peri-  
litia in scorpi-  
ones alexi-  
pharmaca.

Scorpionū  
fuga & inte-  
ritus.

Mirum si ve-  
rum.

Memorabi-  
lia in scorpi-  
ones alexi-  
pharmaca.

D 2 vel

vel adipe caprino suffitâ, eosdem & reptile omne abigere: in super scorpionum vnum concrematum reliquos fugare. Quo loco non omittam ex Ta- rentino Græco, quod qui fideritum, vel scorpioi- dem herbam tenuerit, scorpiones innocenter tra- ctare poterit. Plutarchus ex Zoroastre nucem a- uellanam lectulorum pedibus alligat, ne scorpions illos conscendat. De istorum remedijs hæc à

**Remedia**  
eorum qui à  
scorpione fue-  
rint icti.

me in præsentiarum habebis. Si quis scorpionum eoque plagam inungat, valde iuuabitur. Idem continget, si pungentem super locum interimat ac proterat: sed periculosus erit ictus, si quis eo die quo punctus fuit ocinum esitauerit. Florentinus succum fici recentis in plagam efficaciter

**Pulchra &**  
notatu di-  
gna.

stillari tradit. Plinius asserit scorpionum cinerem ex vi- no potum, si febris absit, summo esse remedio: perinde atque vermium ignitorum puluisculum, verminantibus hominibus, animalibus, ac aliti- bus & à rapido cane morsis pilos eiusdem vstos ac spumatos, vt ex eodem boue lora, quod dicunt, sumantur: & venenata sint ipsis venenis remedia. Bufones istis rebus fugari & necari scribunt græ- cæ & Latinæ agriculturæ professores, quibus ser- pentes. Quare pro auxilijs aduersus illos, recurre ad xi. caput præcedens. Mures iacta semina nullo

**Auxilia ad-**  
uersus agre-  
stes mures,  
pecnon do-  
mesticos.

modo persequi tradit Apuleius, si bubulo felle macerata fuerint ante quam spargantur. Necabuntur si folijs rhododaphnes illorum aditus clauferis. Non desunt ex Græcis qui syluestris cucumeris, aut hyoscyami, vel amygdalarum amararum & veratri nigri pares portiones cõtusas po- lentæ immisceant, ac oleo subigant, agrestiumque murium aut domesticorum cauernis & cunicu- lis

lis apponant. Plinius abigi scribit cinere mustelæ aut felis aqua diluto, & feminibus resperfo. Verùm, quæ inde nascentur, virus talium animalium redolere valde periclitantur: ob id bubulo felle semina imbui & ringi, melius erit. Mustellas vel occides, vel fugabis, vt adnotauit Africanus, si stellelem ammoniacum & frumentum, seu (vt alij ledemque exgunt) fermentum commaceraueris: & ad locum pulvis & interitus. vbi frequenter discurrunt, proieceris. Alij, captam, cauda & testiculis amputatis, viam dimittunt: putantque eo spectaculo & mutilatione reliquas emigraturas: cuius rei facilis experientia, fidem in posterum firmam tibi faciet. De gradioribus bestijs abigendis hæc paucis accipito. Nunquam fata illæ contingent, si imbre veteris vrine in qua stercus caninum maduerit, areæ hororum spargantur. Idem futurum promittit Democritus, vt antea docuimus, si fluuiales canores quamplurimos, vel marinos non pauciores quãta ledant vel res bestie facta contingant. & sub dio statuas, vt decem diebus à Sole vaporarentur: postea quæcunque illæsa volueris esse, cum ab aere, tum ab animalibus, aqua illa diebus alternis debes perfundere, donec solidius adolefcant. Sunt de prisco illo Africano primùm, deinde Græcæ agriculturæ collegio, qui pzoniam aut Græci agricolæ solerpersonatam herbam vrenteis, vel per hortum aut agrum circunferenteis, bestias & infesta quæuis animalia, occulto amuleto perfequuntur. Quæ si frondes pastu malefico depascantur, Plinius in Ne animalia naturæ historia primus & vltimus, prudenter cōfrondes pasfulit, folia fimo bouum diluto aspergenda esse, cant. quoties imber interuenerit: quoniam ita abluatur virus medicaminis, mira quædam excogitan-

te solertia humana. Verùm de his plura alibi scribenda nobis referuamus.

Auxilia & secreta aduersus grandinem, fulminac tempestates, arborum, plantarumque, flores & fructus, vti etiam cereris & Bacchi dona, miserè per dentes.

## CAP. XIII.

Aduersus ingruentē grandinem auxilia & secreta.

**D**E grandine, quæ plerunque dilapidat hominumque, bouumque labores, hæc paucis habeto. Si voles illi ingruenti occurrere, vituli marini pellem, vel hyenæ, aut crocodili, per horti vel agri spatia circumferes, & in eorum ingressu suspendes: quemadmodum scripsit Philestratus in suis rerum rusticarum græcis Commentarijs. Alij grandinem instare animaduertentes, oblato remedio nubem, seu sibi obiecta despiciat, vel (vt legit Palladius) displiceat, seu tanquam geminata alteri cedat, extemplo auertunt, & amoliuntur. Plerique alij hac superstitione imbuuntur, vt plurimum domorum clauibus de funiculo pendentibus, omne horti spatium in orbem cingant: existimantes grandinem sine damno hac arte aliò cum sua nube migraturam. Sunt, eodem Philestrato autore, qui dextra manu testudinem palustrem supinam ferentes, hortum vel agrum perambulent: & reuersi vnde exierant, eadem figura, illam humi statuât, ac glebas curuaturæ dorsus eius obijciant, ne inuerti possit, sed supina permaneat, nubemque grandine pregnantem recta intrea-

Mira testudinis antipathia cū nubem grandinem parturiente.

tueatur. Quod quidam fieri præcipiunt hora diei, vel noctis sexta. Non defuerunt apud præfatos qui eam in rem omne horti vel agri spatium alba vitæ cingerent: aut noctuam alis patentibus extensam in agro, hortove suffigerent. Quæ duo etiam ad fulmina grandinem plurimam comitantia, incomparabilis ille rerum agri doctor Iunius Columella transtulit, ad hunc modum in suo hortuloquens:

*Vitæ Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,  
Sapè suas sedes præcinxit vitibus albis.  
Hinc Amythaonius docuit quæ plurima Chiron,  
Nocturnas crucibus volucres suspendit: & altis  
Culminibus vetuit feralia carmina flere.*

Auxilia ad-  
uersus fulmẽ  
ex Columel-  
la.

Sed hoc loco auxilium quod nostrates præsentissimum habent aduersus tonitrua, fulmina, & nubes grandinem horrendam parturientes, silentio non dissimulabo. quodnam illud, inquires? nolarum & campanarum tinnitus, aut bombardarum aliorumve pyrobolorum instrumentorum longè latè que reboantes crepitus, vt clamor eat cælo: quemadmodum in nostris ærijs Ephemidibus, & populari Astrologia scripsimus. Verùm his plebeculæ dimissis, Plinium in explicanda naturæ historia ad miraculũ vsque summum, si placet, auscultemus: & ex illo discamus, nõ solum hortos & agros, sed etiam homines & animalia nequaquam à fulmine tangi, quæ tergo fluuiialis equi, quem Hippopotamum nuncupant, Vt hortovet circumseptæ fuerint. Quin & noxiæ non erunt tẽ-agro noxiæ pestates, vt Archibius ad Antiochũ Syriæ regem nõ sint temscripsit, si obserata ficitili nouo rubeta, in medio pestates. horti vel agri defodiatur. Per cuius ambitũ ple-

Populare au-  
xiliũ aduer-  
sus tonitrua  
fulmẽ & grã-  
dinem.

rique etiam laurum multam, eam in rem plátant, Alij aquilæ pennas, aut vituli marini pellem in medio horti, vel per quatuor eius angulos suspendunt. Nam hæc tria, arcana quadam & planè memorabili antipathia fulminibus obfistere, & ab his nullo modo attingi, aut afflari, posteritatis memoriæ mandatum est: & multorum experimentis confirmatum. Vnde Tiberium Cæsarem lauro coronari solitum fuisse, & tétoria ex vitulorum marinorum pellibus operta, tonâte cælo subijse autor est Suetonio. vt à fulmine, quod supra modum metuebat, tutus esset. Iste erit capitis huius colophon: Bulbus non sui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, sed aduersam & fulminis istum retorquentem naturam possidet: quam Græci antipathen vocât, vt adnotauit Plinius, & nos alibi docuimus.

Laurû aquilam & vitulum marinû à fulmine nō cōtingi.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & alijs cœlestibus iniurijs. quæ arborum, frugumq; & vinearum flores ac fructus miserè perdût & abolent. CAP. XV.

**P**ostremum caput hoc summum negotium mihi facit: neque aliam ob rem, quàm quòd cum cœlo & aere, cominus & eminus hîc mihi agendum esse proponat, si de rebus in quibus versatur, seridè philosophari satagam. Quidquid itaque illud est quod hic tractandum sese offert, ad Opusculum transferetur quod paratum habemus. De causis sterilitatis, & præsagij inopia alimentorum, ac status anni cuiusuis prognos-



gnosticis. Eam ob rem, paucis quæ sequuntur contentus eris. Si instanti aut suspecta, vel quouis modo præuisa pruina, carbunculationi, aut rubigini maturæ obuiâ ire uoles paleas multas si adsunt, aut horti, vel agri euulsas herbas, frutices, & spineta, pluribus locis combures: maximè qua parte ventus spirabit: ita enim impendens malum auerti scripsit Diophanes in suis rerum agri præceptis. Berytius in Græcæ geoponicôn schola celebris, ubi in aëre id iniuriæ congregari animaduertebat, bouis cornu finistrû, cum bubulo stercore ilico incendebat, & fumum multum per horti vel agri ambitum excitabat, uentôque opponebat. Apuleius fumum trium cancrorum ustorum cum bubulo, vel caprino stercore, aut paleis, auxilium præsentissimum esse scripsit. Quod si anticipauerit rubigo, damnum hoc modo refarcies, ut tradit Berytius. Cucumerum syluestrium, aut colocynthidis radices vel folia contunde, & aqua macera: indeque à rubigine prehensa ante Solis exortum irrorata ac resperge. Idem assequeris ficulneo, aut querno cinere, aqua infuso, & quo dictû est modo, asperso. Proderit, eodem Apuleio teste, ramos lauri multos per hortum vel agrum defigere vel plantare: nam in illos, sicuti ille plurifariam obseruauit, rubiginis noxa omnis transit & abit. Quæ frequentissima solet esse in roscido tractu, conualibusque, ac locis perflatum nescientibus. Sed hîc eximium illum hortorum magistrum Iunium Columellam de amolienda rubigine scribentem audire, nec graue nec molestum erit.

Auxilia aduersus instantem rubiginem & pruina.

Auxilia aduersus rubiginem quæ anticipauit. Noxâ rubiginis in lauros transire.

*Hinc mala rubigo (inquit) virides ne torreat herbas,* Columella

D s      Sanguis

de rubigine  
pellenda.

*Sanguine lactentis catuli placatur & extis.  
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur a felli  
Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.*

Auxilia ad-  
uersus car-  
bunculum  
& pruina[m].

Haftenus de rubigine frugibus inimica. Aduer-  
sus carbunculum qui vitibus & floribus pecu-  
liaris esse solet, Plinius tres cãcros viuos crema-  
ri iubet, vitibus aut arboribus appensos. Græci  
contra pruina[m] (quod antea omiseram) in horto  
vel agro fabas intus & extra per ambitum ferunt.  
Hæc à me habebis in præsentiarum pro ritè in-  
stituendo horto, & ab iniurijs tam externis quàm  
internis vindicando ac repurgando, vt læta ibi  
adolecant sata quæuis & plantata. Quæ nisi à  
veteribus rerum agri scriptoribus, Afris, Græcis,  
& Latinis, ingenti studio, & indefesso labore quæ-  
sita, probata & obseruata fuisse intellexissem,  
manum tabulæ huic, quod dicunt, nunquam ad-  
mouissem: imò verò, nisi partem bonam cum a-  
rus candor, micis meis, rerum agri apprimè studiosis, expe-  
& modestia riundo in rem cõtulissem, ne verbulum quidem  
rara. hïc adnotare fatégissem.

ANTO-

# ANTONII MIZALDI

MONLVCIENSIS, MEDICI,

DE HORTORVM CVLTV,

cura, auxilijs & fe-

cretis,

## LIBER SECVNDVS.



**R**XCVRSO vtcūq; in-  
stituti mei primo cur-  
riculo, secundum nunc  
semū feliciter ingre-  
dior. In quo cultum,  
auxilia, & curæ quæ  
debentur potioribus  
hortorum oleribus, &  
selectarum plantarum  
fructibus, tam extra q̄  
intra terram educatis,

Autoris pro-  
positum &  
institutum.

esculentisq; radicibus, nec non floribus, & odo-  
ratis herbis, breuiter ac dilucidè perstringere sa-  
tagam, proferamq; ex fecundissimis Africano-  
rum, Græcorum & Latinorum rei rusticæ pro-  
fessorum thesauris, nostrisq; & amicorum quo-  
tidianis obseruationibus, hortensium secreta, vi-  
tæ humana vtilissima, & cuique iucundissima.

**Q**uod vt dictum ita factum agnoscas, ab ea plan-  
ta, eoque olere fundamenta mihi pono, quo in  
hortis, tam vrbani quàm rusticis, nihil notius,  
frequentius, ac familiarius esse solet. A Lactuca,  
inquam, quæ priscis vsque adèd placuit, & tanta,  
tamq; sedula cura exculta fuit, vt ab ea Lactuci-  
nos in Valeria familia Romæ appellari, nihil pu-  
duerit. Illa, illa est, re vera, qua Diuus Augustus,

Breuitas per-  
spicuitati  
iuncta, auto-  
ri familians.

adno-

adnotante Plinio, in ancipiti ægritudine, prudentia Antonij Musæ medici præstantissimi, seruatus fuit, ex quo statuam collato gre iuxta signum Aesculapij, Suetonio teste, promeruit. Sed omisso lactucæ encomio, ad rem, si placet, accedamus.

## HORTENSIA OLERA.

Lactucæ cultus, auxilia, commoditas, & secreta. CAPVT I.

Vnde dicta  
lactuca, &  
quonã gau-  
deat solo.

Quomodo  
lata fiat la-  
ctuca.

Quomodo  
candida fiat  
lactuca, &  
tenera.

**L**actuca hortensis (de qua hîc potissimum agimus) dicta est, quòd lactis copia exuberet. Amat solum subactum, pingue, humidum vel irriguum & stercoratũ, quarto aut quinto, vt vult Plinius, à satione die plurimum erumpens, modò vetus & exuccum nõ fuerit eius semen, & solum infœcundum. Anno toto feri potest, si locum nacta fuerit qualem ei præscripsimus. In latitudinem sese diffundet, si vel rarior pangatur, vel cùm caulem faciet, eo leniter inciso, gleba aut testa prematur, quò minus in scapum erumpat. Nam eo pondusculo velut coërcita, cùm non possit in altum surgere, in latũ perreptare, effundique cogitur. Autores sunt Florentinus Græcus in suis Georgicis, & post illum Columella: adhæc Plinius & Palladius. Illa eadem candida fiet, si fluminis, vel littoris arena frequêter spargatur in medium, & collectis folijs alligetur. Quod Plinius dûtaxat illi ascribere videtur, quæ seminis est albi: cuius ea est natura, vt hyemem de omnibus maximè perferat. Si vitio loci, temporis aut seminis dure scat, vulsa & denuò posita teneri-

teneritudinem consequetur. Sessilem facies, quæ  
 nec caulem promat, sed cōuolutis folijs in glo-  
 bum extuberet, vel in orbem circumagatur (po-  
 matam nostrates nuncupant) si transfatæ radix,  
 vbi in palmi altitudinem adoleuerit, ablaquea-  
 ta, bubulo fimo recenti oblinatur, & congesto  
 aggere irrigetur: dūmq̃ue ad incrementum vene-  
 rit erumpens germen, ferri acie præscindatur: &  
 ei fictilis testa, nō picata, imponatur, ne longitu-  
 dinis sed latitudinis augmentum capeffat: vt tra-  
 dit idem Florentinus, rerum agri apud Græcos  
 interpretes ad vnguem factus. Suauiores habebis  
 lactucas, si coërcitis caulibus, restibili pullulatu  
 prodire compuleris. Coërcēbis autem ac cohi-  
 bebis, si cūm iam aliquod incrementum accepe-  
 rint lactucæ, testulam, vt dictum est, aliūdue  
 pondusculum adhibueris. Cōdoratas nasci idem  
 pollicetur Florentinus, si illiarum semen citrij se-  
 mini imponatur, & ita terræ committatur. Quā  
 rem etiam præstabit lactucarium semen diebus  
 aliquot in aqua odorata præmaceratum. Sed hoc  
 loco mihi peropportunè in mentem venit, me-  
 morabile Aristoxeni Cyreni commētum. Is, vt  
 prodit Plinius, à patria desciscēs philosophia, &  
 helluonum voluptati subscribens, natus in hor-  
 tis lactucas, vesperi vino mulso rigabat: eoque  
 potu donec satis ebibissent, satiabat: vt postridie  
 cūm illuxisset, placentas virides à terra missas se  
 habere vëditaret. Dignum Epicureo homine in-  
 uentum, nedum philosopho: quo omisso insti-  
 tutum sequamur. Tenerioris folij euadet lactu-  
 ca, si radix, vt diximus, optimo fimo illinatur, &  
 fluuiali aqua opportunè irrigetur: vel biduo an-  
 tè quàm vellatur, eius coma illigetur, Si & forma  
 & fa-

Quomodo  
 sessilis fiat  
 lactuca, (eu  
 pomata,

Quomodo  
 suauis fiat  
 lactuca.

Quomodo  
 odorata fiat  
 lactuca.

Philosophi  
 helluonis  
 pulchra hi-  
 storia.

Vt fiat lactu-  
 ca tenerior.

Quomodo  
fiat lactuca  
sapore &  
forma mul-  
tiplici.

Aliud arti-  
ficium pul-  
cherrimum.

Lactuca p-  
digiosa lati-  
tudinis.

Lactuca con-  
ditura ad  
hybernos  
vſus.

& sapore multiplici varioq; illam nasci cupiue-  
ris, Didymumq; Græcum audire volueris, id fa-  
cile absolues, si caprini, vel ouilli stercoreis baccâ,  
seu pilulam aut spherulam, subula subtiliter ex-  
cauaueris, & in eam semel lactucæ, nasturtij, oci-  
mi, erucæ, & radicis seu raphani, vt habet Palla-  
dus, immiseris: eamque baccam fimo inuolu-  
tam, terra optimè culta, breui scrobe demerse-  
ris, & substrato molli letamine, leniter aqua ri-  
gaueris. Raphanus enim in radicem nitetur,  
cætera verò semina in summo profolient, lactu-  
ca pariter emergente, & seruato singulorum sa-  
pore. Sunt qui duobus, tribusue harum pecu-  
dum stercoreibus contusis, antè dicta semina per-  
miscant, & trito linteolo deligata obruunt, reli-  
quam, vt supra, adhibentes curam. Plerique La-  
tinorum geoponicorum rem eandem aliter asse-  
quuntur. Auulsæ lactucæ folia carpunt quæ ra-  
dicibus iuncta sunt, & in eisdem gradibus furcu-  
lo punctis, præter raphanum, vt est apud Palla-  
dium, vel apium, vt placet Ruellio, semina supra  
scripta deponunt, ac fimo linunt: faciuntque vt  
sic obruta iterum lactuca, inclusorum seminum  
caulibus ambiatur & collustratur. Inuentæ sunt  
lactucæ vsque adeo in latitudinem luxuriâtes, vt  
ex his olitoria ostiola facta fuisse, pdant antiqui:  
adfirmatque Theophrastus, eas nonnullos vsur-  
passe in hortorum valuas. Si lactucam ad hyber-  
nos vsus habere voles, sic illam condientem Co-  
lumellam auscultabis. Caulis lactucæ ab imo de-  
purgatos, eatenus qua tenera folia videntur, in  
alueolo salire conuenit: diémque vnum & no-  
ctem finire, dum muriam renittant: Deinde mu-  
ria eluere oportet, & expressos in cratibus pan-  
dere,

dere, dum reficcescant: tum substernere anethum  
 aridum & sceniculum: dein fasciculos lactucarū  
 vasis reponere, iisque superfundere, quod sit a-  
 ceti duarum partium, atque vnius muricæ: postea  
 arido spissameto sceniculi sic comprimere, vt ius  
 supernatet. Quod vt fiat, is qui huic officio præ-  
 erit, sæpenumero ius diffundere debet, nec pati  
 sitire salgama: sed extrinsecus munda spōgia vasa  
 detergere, & aqua fontana quā recentissima per-  
 frigerare. Hactenus Columella. Plinius lactucas  
 seruari etiam in alienos menses, vel (vt legendum  
 puto) hybernos, oxy melite repertum esse tradit.  
 Erūt hæc pro lactucis in præsentiarum fatis. Qua-  
 rum medica præsidia qui scire volet, vt etiā alia-  
 rum hortensium plantarum, & arborum ac fru-  
 ctuum, legat Alexikepum nostrum, hoc est auxi-  
 liarem & medicum Hortum: illic inueniet quod  
 placuisse queat.

Columella  
 solertia &  
 ingenium  
 mirum.

Brassicæ cultus, auxilia ac secreta.

CAP. II.

**T**Ametsi Marcus Cato oleribus omnibus  
 brassicam anteposuerit, & Plinius hortorū  
 principatū eidem ascripserit, nihilominus de il-  
 la secundo loco hic agemus: quam Latinorum  
 plerique, ab insigni trunco & brachiatis virgis,  
 caulem dixerunt. Huic ea inest natura, vt nullam  
 cæli conditionem respuat: vnde toto anno terræ  
 credi potest. Quam pinguem & bene subactam  
 desiderat, non argillosam, glareosam aut areno-  
 sam: nisi fortasse perennis vnda succurrerit. Au-  
 stro obuersa lætior euadit, Septentrioni, contrā:  
 quanquam & sapore & robore ibidem vincit:  
 estq;

Brassica an-  
 tiqvis celo-  
 brata.

Quæ terra  
 brassicis ac-  
 commoda.

Quando  
transferen-  
da brassica.

Tres brassi-  
cæ species.

Quomodo  
fiat vasta  
brassica.

Quomodo  
fiat brassica  
habilis ad  
coquendum  
virore ser-  
uato.

Quomodo  
fiat brassica  
sapore &  
magnitudi-  
ne insignis.

estq; per gelicidia & pruinas gravior ac tenerior,  
Ciliis delectatur, & stercore gaudet, sarculatuq;  
proficit, vt adnotat Palladius. Cùm sex erit fo-  
liorum, aut quinque, transferenda est: ita tamen  
vt radix liquido fimo priùs illinatur. Quod fiet  
die tepido, si hyems erit: si æstas, cùm Sol ad ve-  
speram inclinabit. Græcorum antiquissimi brassi-  
ficam in tres tantùm species diuiserunt, crispam,  
quam selinoidea nuncuparunt, à similitudine fo-  
liorum apij. Lean, latis folijs è caule exeuntibus,  
vnde cauloden quidam vocauerunt. Et eam quæ  
propriè crambe appellatur, folijs tenuioribus &  
simplicibus, densissimisq;. Vastior euadet, si terra  
continenter operiatur. Marcus Varro Nestoris  
sapientissimi carmina quæ in Alexikepo, hoc est,  
auxiliari horto, scripta reliquerat, interpretat-  
us, brassicam salis locis feri iubet cùm triũ fo-  
liorum fuerit, nitro aut salsa terra cribro excre-  
ta, & illi pruina vel niuis cadentis modo resper-  
sa: ita ad coquendum habiliorem tradens, viro-  
re seruato. Quod in Græcis Paxani Georgicis  
confirmatum reperio. Sunt qui cinere vtantur  
nitri loco: ob id quoddam erucas, à quibus summè  
infestatur brassica, perimat. Tradit Columella  
illam in coctura celerius madescere, & viridem  
colorem absque nitro seruare, si radix tribus al-  
gæ teniolis inuoluta pangatur. Plinius algam  
duntaxat pediculo subdit, dum trãsfertur: eam-  
que in rem Apiciana vtitur coctura, oleo & sale  
macerata brassica priusquàm decoquatur: sed  
dum coquitur parum salis admittit, ob nitro-  
sam & falsam substantiam. Caterùm & sapore  
& magnitudine præcipuam reddes, si omnium  
ferimum in pastinato seras, dein si terram fugien-  
tes



res cauliculos feces, & à terra proceritate luxu-  
 riosa attollentes se, exaggerando terram aliam,  
 accumules, ita ne plus quàm cacumen emineat.  
 Sæpius sarrita & stercoreta melius conualescit,  
 pleniorisque incrementi cauliculum facit & cy-  
 mam. Toto anno secatur, quia toto, vt diximus,  
 feri potest: semini tamen destinata, secari non de-  
 bet. Cymosum eius cacumen acetarijs summè  
 probatur, subferuefactum & oleo ac sale suffu-  
 sum. Plinius, incomparabilis ille rerum naturæ  
 perscrutator, tradit, vasa in quibus aquæ feruēt,  
 induratis crustis intus obfessa, intantum vt eas  
 auellere non liceat, brassica in his decocta statim  
 ac facillè abscedere. Tradit insuper Athenæus (vt  
 brassicæ miracula aliquot paucis perfringamus)  
 vineas in quibus nascuntur brassicæ, languidius  
 vinū creare: vsque adeò illis pernicialia sunt cum  
 vitibus odia. Hinc nimirū Theophrastus viuam  
 vitem oleris huius odore fugari rectissimè ad-  
 monuit. Et Plinius, vinum in dolio sapore huius  
 & odore corrumpi, sed betæ folijs demeris resti-  
 cialia cum  
 tui. Quo argumento Androcydes, sapientia cla-  
 rus, vt idem scribit Plinius, brassicā contra ebrie-  
 tatem maximè pollere dixit. Ex quo factum pu-  
 to, vt Aegyptij qui vini magnoperè sunt aman-  
 tes, omnibus esculentis brassicam coctam, in ci-  
 batu præmittant, ad inhibendam vini noxam. Sa-  
 nè hic non arbitror dissimulandum quòd brassi-  
 ca tantoperè à Catone celebrata, non admodum  
 probatur à plerisque antiquorum: qui pulmen-  
 taria damnabant quæ egerent alio pulmentario.  
 Id erat oleo parcere, inquit Plinius. Nam gari de-  
 siderium etiam in summa exprobratione erat.  
 Hoc loco ingens & non vulgare naturæ miracu-  
 lum

Crustæ quo-  
 modo absce-  
 dat à vas.

Brassicæ o-  
 dia perni-  
 cialia cum  
 vite & vino.

Brassica cō-  
 tra ebrietatē  
 summè effi-  
 cax.

E lum

lum mihi tacendū non est, nemp̄ hoc olus quo vitem fugari diximus, cyclamino & origano aduersum, perarescere, naturali & occulto odio, quo plantæ illæ brassicam nō minū̄s prosequuntur, quā̄m vitem brassica, & contrā. Vnde rectē scripsisse mihi videtur Paxamus, ex Græcis geoponicis vnus, quōd si feruescenti & ebullienti

Vinū brassicæ cocturam impedire.

brassicæ paululum vini quis guttatim instillaue-  
rit, nō̄ amplius coquetur illa, sed suis viribus defuncta, mutato colore corrumpetur. Quibus ex rebus appositē colliges, eos qui vinum multum bibere volunt, & potādi certamine victores coronari cupiunt, crudam brassicam cibus antepone-  
nere debere, ne temulentia tententur. Quod se præsente factum fuisse à quodam docto & philosopho homine testatur Gulielmus Gratarolus medicus præstantissimus, in Opusculo de tuēda literatorum valetudine. Nam dum is in cōuiuio discumberet, probatis & acceptis inuitantium omnium poculis, perstrenuē potauit, quōd foliolum crudi caulis rubescens præsumpsisset, ex quo vinum suas vires exerere minū̄s potuit. Sed philosophantem ea in re M. Catonem, hominum, vt scribit Plinius, summū̄ in omni vsu, hīc audire pulchrum erit. Si voles, inquit, in conuiuio multum bibere, cœnareque libenter, crudam brassicam ante cœnam esto quantum voles ex aceto : & item vbi cœnaueris, esto quinque

Brassica poculis certantes coronare facit.

foliola, reddent te quasi nihil ederis ac biberis: bibēsque quantum voles : mirabili oleris huius cum vino antipathia, vt dictum est: & adnotauit Agrius apud M. Varronē. Adde ex Paxami græcis georgicis, quōd si brassica viti vicina fuerit, luxuriantes eius palmites potius repandi curuabun-

DE SECRET. HORT. LIB. II. 57

buntur, quàm recti ad illam propiùs accedant, intestina discordiæ non immemores. Porrò, scitu indignum non est quod Athenæus commemorat, Athenis olim brassicam pro cibo parari solitam puerperis mulieribus, amuleti cuiusdã vice. Penè præterieram quod apud Suidam legitur, nimirum crambem seu brassicam in suis conuiuijs priscos adhibuisse, sed recoctã, aded vt nau-seam adferret, abirétque in hoc fastidij prouerbium, *ἡ κρᾶμβη δάναρον*. Fit ex cinere brassicæ aqua diluto, sal: nã habet nitrosam, vt diximus, substantiam, cuius beneficio, si modicè coquatur, aluum sumpto iusculo, vt in Horto nostro medico scribimus, soluit. Hoc de multis fit postremum, Semen brassicæ vetus in raphanum degenerat. Ex quo nescio an factũ hic fuerit, quòd antiqua Græcia brassicam raphanum appellarit, & hunc cum illa confuderit. Autores sunt cum Aristotele, Theophrastus, Iulius Pollux, & alij. Hæc de brassica satis erunt, vt alijs suum demus locum.

Brassica puerperarum  
cibus.

Brassicam cum raphanum confudit  
vetus Græcia.

Apij cultus, auxilia & secreta.

CAP. III.

**A**pium hortense & satium, Græcis Selinon, vulgo Petroselinum, & nostratibus Persilium dici consuevit, perpetuã virens fronde, & ex veteri semine (si Theophrastus credis) ce-  
leriter emergens. Nam è recenti, hortensium omnium tardissimè prouenit: nimirum quadragesimo die è fatu, & quinquagesimo, maiore ex parte, vt scribit Plinius. Sæpius parit, semelq; satum, pluribus annis restibili fertilitate erumpit. Locis tã frigidis quàm calidis, & terra quali volueris, Quænam

Apium quo  
semine cele-  
riter emer-  
gat.

terra apio  
idonea.

Quomodo  
fiat apium fo-  
lij latissimi.

Quomodo  
maximum  
fiat apium.  
Quomodo  
crispum fiat  
apium.

Apium mas  
& foemina.

Cur apium  
olim cibus  
interdictum  
& nefastum  
habitum.

vt tradit Palladius, gaudet: dū modo iugis adste  
humor, cuius rigatu facile animetur, vnde nullū  
cælum & solum respuit. Semine & planta, Colum-  
mella autore, optimè seritur: & secundum fonte  
& folij latissimi illud habere voueris, & Floren-  
tinum Græcum auscultaueris, accipies seminis  
apij quantum tribus digitis summis prehēdi po-  
test, & rariore linteolo includes: deinde fimo &  
terra, breui fossa obrues: hoc faciens, magnum &  
latum tibi parabis. Nam ita omnium seminum  
germen, capitis vnus soliditate nectetur, vt scri-  
psit Palladius, & ante eum Columella. Sed longè  
maximum nascetur, vt tradit Florētinus, si radi-  
cibus circumfossis, paleas adieceris, ac rigaueris,  
Crispum fiet si semen in pila ante sationem pau-  
lum pulsaueris, exspoliatumque, vt vult Colu-  
mella, terræ mandaueris. Aut, si super nascentis  
areas cylindrum, vel pōdera aliqua volutaueris:  
aut iam natum pedibus proculcaueris. Florenti-  
no subscribūt Iunius Columella, Plinius & Pal-  
ladius. Qui apium mare & foemina distingui vo-  
lunt, vt mas folijs constet nigrioribus, & radice  
breuiori: Foemina verò crispioribus atq; duris,  
caule crasso, sapore acri & feruido. Sed neutrum  
Chryseppus medicus, & Dionysius apud Pliniū  
cibus admittendum censent (licet eiusdem Plinij  
temporibus, vt hodie, per iura largis portioni-  
bus innataret. peculiaremq; gratiam condimen-  
tis accerferet) quoniam epulis faralibus dicatum  
fit, & ob id nefastū habeatur. Vel, vt Plutarchus  
scribit, quod apio sepulchra coronentur. Vnde  
vetus illud prouerbium, Apio indiget: de eo qui  
profligata & desperata fit valetudine. Caule fo-  
mini-

minini vermiculos innasci tradunt: creduntque eos in sexu vtroque sterilefcere, qui ederint: adhæc, in puerperijs comitiales fieri qui ab eo cibo vbera hauserint. Innocentiorẽ tamen esse matrem affirmant: eaque causa est, ne inter nefastos fructices damnetur. Hæc Plinius, frerus veterum sententia & testimonijs. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, si recentiores medici ex Aui-cennæ consilio epilepticis, apio interdiciat: quod illorũ paroxysmos & accessiones irriter: adhæc, si Græci infantulorum nutricibus & grauidis, puerperisque apium in cibo prohibeant. Quamquam alia etiam subesse potest causa, nimirum quod fœmininos fonticulos impediãt, & lactis prouentum extinguat, vescentesq; ad libidinem promoueat. Sed in his versatum satis, & fortasse plus quàm oportuit: oliuiscibat enim hæc ferè ad verbum in nostro Alexikepo & medico horro translata esse. Finem itaque sum facturus huic de apio historia, vbi scripsero, coquos suis obsonijs acetum, & cellarios vino grauem odorem apio in faccis eximere: quemadmodum adnotauit Plinius vbique magnus.

Comitiales  
quomodo  
faciat apium.Apio quinã  
abstinere  
debeant.

Betæ, Portulacæ, ac Bliti, cura, auxilia & secreta. CAP. IIII.

**B**eta pauperum mensis familiaris, madidum Betæ solum, solum & putre expetit. Quæ vbi foliorum & quando quinque fuerit, ætate differri debet, si riguus est transferre hortus, vt scribit Columella: si verò ficcaneus, debeat. autumnno, cum pluuia incesserint. Amat frequenter effodi, & multo stercore satiari. Cui latitudo fiat beta maior accersetur, vt affirmat Sorion in Græcorũ ta & ampla.

E 3 geor-

Quomodo  
fiat beta can-  
dida. +

georgicis, si priusquam in caulem exierit, pondusculū apponatur lapidis lati, aut testæ, vel rei alterius. Nam eo onere coercita, in foliorum amplitudinem se diffundet. Eadē candidior euadet, si fimo bubulo recenti, eius radices oblinantur. Quæ si in prunis tostæ fuerint, manducati alij tertrum odorem ac virus extinguunt, si superedantur, quemadmodum scripsit Græcus Menander. Est hoc mirum in betæ semine, quod non totum eodem anno gignat: sed aliquid sequēte, aliquid tertio: celeriusq; proueniat vetere quàm recenti, sicuti rectè adnotauit Plinius. Nec omittendum quod cum à brasicæ vini sapor, ut antea monuimus, in dolio corrūpatur, odore betæ, folijs demerfis reparatur. Addam quod si acetum subito fieri uoles, tūsam betæ radicem in uinū conijcito per horas treis, in acetum degenerabit. Quod si in pristinum statum redire uoles, brasicæ radicem indidisse satis erit.

Portulaca  
pauperum  
ac diuitum  
mensis fa-  
miliaris.

Portulaca quod diligentius colitur, eodē latius uagatur, & carnosiore folio constat. Vna est ex hortensibus quæ omnium ferè iusculis innatat, & pauperū ac diuitū mensas oxelæo & sale excepta inchoat, imò uerò hyeme primas dapes apud multos, cōdita illustrat. Fieri autē solet eius conditura hunc in modum. Crassissimi quicq; cauliculi exemptis radicibus leguntur (nam graciles, facilius tabescunt madefacti) & aquā ab arenulis emundantur, decuriturq; sordes si quæ inhæsit: ac tantisper in umbra siccantur, donec aliquantulum flaccescant: alioqui ob humoris copiam marcidī, aut rancidi euadunt. Posthęc acerbarum uuarum succo (omphaciū uocant) imbuti, substrato uiridis fœniculi spissamento, fictilibus uasis, aut dolio-

Portulacæ  
conditura  
optima, &  
facili metho-  
do expressa.

doliolis cōponuntur, & sufficienti sale resperſo, interiectoq; rursus ſceniculo, vas portulaca impletur: & iterū spiffamento ſceniculi contegitur, quod miscellaneam deprimat. His peractis ius quod est temperatum duabus partibus aceti, & vna omphacij infunditur: ita vt ad summum fideliz, aut vasis labrum perueniat. Ea postremò conditura, penore sicciſſimo, & à Solē auerso diligenter seruatur: ne fitu loci mucorem contrahat. Quem etiam vitabis si portulaca non enatet, sed suo iusculo semper sit immerſa. Dum vsus exiget, aqua tepida, aut vino exemptum salgama eluetur, & superſuſo oleo apponetur mensæ, ad excitandam conuiuarum appetentiam, & restringendum ventriculi, vel iecoris æstum, si quis aderit.

Blitum duorū est generum, rubrum seu nigrū, & album: rubro caulis et folia rubescunt, vt cocineo colore infecta videantur, etsi temporis tractu purpureſcant, ac tandem nigrescant: ex quo etiam blitum nigrum quibusdam dicitur. Albū betaceis constat frondibus & folijs, absque vlla acrimonia fatuis. Vtrunque ex eorum est genere quæ in horto celerrimè proueniūt, vt tradit Plinius. Seritur solo qualicunque, sed culto: quod cum semel enatum fuerit, ipsum se per multa secula feminis deiectione reparare solet: aded vt si abolere velis, vix possis. Vnde semel fatū, pluribus annis restibili fertilitate prouenit, nec runcari, nec ſarculari flagitans, quemadmodum scripsit Palladius. Sed hic non arbitror tacendum, quod prisci betam cum blito confuderunt: ex quo eam Martialis fatuam, seu inspidam hoc disticho appellauit:

Conditure  
loco humido  
repositæ  
mucorē con-  
trahunt &  
vitiuntur.

Bliti rubri  
& nigri de-  
scriptio.

Blitum se-  
mel fatum  
vix aboleri  
potest.

*Vi sapiant fatuae fabrorum prandia betæ,  
O quam sæpè petet vina. piperq̄, coquus.*

Nam re vera sapore est nitroso, & non fatuo aut insipido, vt blitum.

Asparagorum hortensium cura, auxilia & secreta. CAP. V.

Asparagi folium & latio.

**A**sparagus altilis & fatius, gaudet solo pingui, humido & subactō. Seritur, vt Didymus tradit in suis Græcis georgicis, verno tempore, fossulis trium digitorum, in quibus bina, ternæve grana, semipedis spatio discreta, ponuntur. Quæ nullo cultu vexari debent anno primo: sola runcatione, herbarumq̄ extirpatione contenta. Sed de asparagorum satiatione & generatione satius fuerit audire consentientes præceptiones M. Catonis, Columellæ, Plinij, ac Palladij. Semen, inquiunt, quantum tres digiti prehendere possunt, pingui & stercoreata terra, singulis scrobiculis ad lineam directis, imprimatur & leuiter obruatur. Post quadragesimum diem radiculæ sic inter se implicabuntur, vt in vnitatem coisse videantur: spongiæ præsci olitores nuncuparunt. Si sicca fuerint loca quibus dicta semina committere satagis, fimo macerata imis sulcorum partibus ita erunt disponenda, ac si in alueolis manerent. Contrario fiet modo in vliginosis: nã in summo porcæ dorso collocanda erunt, ne nimio lædantur humore: qui suo transitu tantum rigare debet, & non mora inebriare. Sic confita semina, anno primo asparagum dabunt: quem infrin-

Vera asparagorum satio antiquis probata.

De locis quibus committenda sunt asparagorum semina.



infringi oportebit. Si enim ab imo tentes euellere, renellis adhuc, inualidisque existentibus radiculis, tota spongiola sequetur. Quæ per biennium in suo seminario stercore & assidua runcatione nutrienda est. Reliquis annis non erit decerpendus asparagus, sed radicibus vellendus: ut suæ germinationis oculos aperiat. Nam nisi ita fiat, stirpes præfractæ, spongiarum oculos augebunt, & quasi excœcabunt, nec patientur asparagum emittere. Illum seruabis de quo sumpturus es semina: postea scopas eius & scorpiones incendes: deinde circa hyemem spongijs cinerem, ac stercus adijcies, quod M. Cato ouillum esse debere scribit. Est & alter ferendi modus per spongi-

Quomodo  
rite tractari  
debeant as-  
paragi.

as, quas post biennium in apricum & bene stercoreatum locum transferri conuenit. Fiunt sulci pedali mensura inter se distantes, nõ amplius dodrantalis altitudinis: in quibus spongiolæ ita deprimuntur, ut facile superposita terra germinet. Vere autem priusquam emergere cœperint, bicorni ferramento (quod capreolum vocant) terra commouenda erit, ut stylus facilius emicet, & relaxata humo radix plenioris fiat crassitudinis.

Quomodo  
ferendi aspa-  
ragi per spon-  
gijs.

Idem M. Cato sarriri ac runcari iubet, sed ita ne sarriendo vexentur radices, aut runcando: alio- qui infirmæ conculcantur. Cæterum per hyemem sarriendo teneris stramentis asparagorum sylvula operien- da erit, ne rigore peruratur. Quæ vere nouo aperietur, & stercore saturabitur, ac exhilarabitur.

Quomodo  
runcandi &  
sarriendo  
asparagi.

Didymus in Græcorum geoponicis tradit, & post illum Plinius, asparagos plurimos nasci tulsis a- gressium arietum cornibus, vel in particulas fe- ctis, aut derasis, & sulcatim defossis, nec non cre- brò irrigatis, Quod licet Dioscoridi non placeat,

Quomodo  
absq; semine  
nascantur  
asparagi.

Quomodo  
toto anno e  
dules inueni  
antur aspa-  
ragi.

Asparagos  
modicam co  
ctione po-  
fulare.

Asparagorū  
eōditura, &  
repositio in  
hyemem.

verissimum nihilominus esse, experiundo fate-  
beris. Non desunt qui longè mirabilius tradant,  
nimirum quòd integra arietum cornua, nō con-  
tusa, nec in particulas secta, si perforentur & pan-  
gantur, asparagos producent. Quos si tibi in ani-  
mo fuerit toto anno edules inuenire, vbi fructū  
legeris, vt idē scribit Didymus, radices quæ sum-  
mo cespite vagantur, circumfodiens aperies. Sic  
enim tractata plantula, nihil cunctabitur novos  
cauliculos & asparagos proferre: qui aqua & iu-  
re pingui leuiter decocti, salēque & oleo, aut bu-  
tyro conspersi, addito aceti momento, summa  
cum voluptate manducabuntur. Sed hoc loco  
dissimulandum non arbitror, quòd modicam co-  
ctionem postulant asparagi: nam diutius perco-  
cti, in tabem abeunt. Ex quo Imperator Drusus,  
celerem rei successum demonstrare volens, dice-  
re solebat, citius fieri quàm asparagi coquantur.  
His pisciculos in cōuiuijs circumdare moris fuit  
veteribus, vt testatur Iuuenalis in hunc scribens  
modum,

*Quæ fertur domino squilla, & quibus vndique septa  
Asparagis?*

Ad condituram venio. Cauliculi sale conspersi  
& in alueis compositi, biduo sub vmbra sinitur  
desudare: deinde suo iure proluuntur, modò fat-  
tis humoris remiserint: si minus, muria lauantur  
& imposito pondere exprimuntur. Postea in va-  
se, aceti partes duas & vnam muria continente,  
demerguntur: indito fœniculi aridi spissamento,  
vt & cauliculi deprimi possint, & ius vsque in  
summum fidelix labrum peruenire. Hic non o-  
mittam quòd Græci herbarum & fruticum ger-  
mina ante florem erumpentia, asparagos, nomi-  
ne

ne large sumpto, nuncuparunt: quasi ex incultis  
virgultis natos: hinc Martialis illud,

*Mollis in aquorea qua crevit spina Rauenna,*

*Non erit incultis gratior asparagis.*

Sed nos de hortensi asparago, vt de plantis reli-  
quis, hinc scribimus.

Rutæ hortensis cura, auxilia, & secreta.

CAP. VI.

**F**rsi planta hæc ad osculenta olera parum  
attinere videatur, scribam nihilominus de  
illa, vel ob id quòd nulli sint hodie horti tam vr-  
bani, quàm agrestes, qui eius fruticem perpetuò  
virètem, ac grauius olentem non agnoscant. Itaq; Cura & cul-  
tus rutæ hor-  
tensis. de illius cura & cultu hunc in modum præcipit  
Columella. Rutam autumnò semine fatam dif-  
ferre oportet Martio mense in apricum, & cine-  
rem aggerare, runcarique donec conualefcat, ne  
herbis suffocetur. Quod suæ Italiæ, non septen-  
trionali nostræ Galliæ scriptũ voluit. Vt vt fue-  
rit, fata semel velata manu runcari debet: quam  
nisi contexeris, perniciofa nascentur vlcuscula,  
quemadmodum post Dioscoridem Plinius ad-  
notauit, si tamen per ignorantiam nuda manu Rutæ peri-  
culosa run-  
catio. runcaueris, & prurigo atque tumor inces-  
serit, oleo subinde perunges. Id quod de florente sylue-  
stri & montana ruta multi intelligendũ censent.  
Loca desiderat altiora, vnde humor elabatur, vt  
tradit Palladius. Cuius semina si ponas adhuc  
clausa folliculis, manu debebis singulatim affi-  
gere: si iam minuta sunt & exclusa, sparsim iacta-  
bis, ac rastro obducta operies. Caules eius qui ex  
femi-

Quomodo  
sereda ruta.

Rutæ amicis ferò nascuntur. Planta hæc humorem odit ac fissimus cinis: tum, solo cinere contenta, est que hyemis impatiens: quapropter apricis locis & siccanis ferri non vult.

Ruta menstruatæ mulieris contra cū valde refugit.

Ruta in faba aut bulbo feritur, vt graucolentiam deponat.

Vbinā optima nascitur ruta.

Rutæ cū fico summa amicitia.

ferò nascuntur. Planta hæc humorem odit ac fissimus cinis: tum, solo cinere contenta, est que hyemis impatiens: quapropter apricis locis & siccanis ferri non vult. debet, cupitque per frigora cinere contegi, vt naturali eius colore gelicidijs resistat. Si salis aquis irroretur, lætior profiliet, vt scripsit Theophrastus: sed ferro tangenda non est, nisi perniciem illi accersere voles. Seritur non solum semine, vt diximus, sed etiam surculo, & seipsa. Nam incuruato rami eius cacumine, cum terram attigerit, statim radicitur. Tota planta translata, plerunque moritur: & ramuli cum aliqua parte corticis reuulsi verno tempore, pro plantis solent confurgere. Annis pluribus frutex iste innocuus perdurat, nisi mulier quæ in mensuris est, illum contingerit, aut excoluerit: nam paulatim arefcit, sicuti adnotauit Florentinus, rei rusticæ apud Græcos consultissimus, & post illum Latinæ agriculturæ doctores diligentissimi, Columella, Plinius, & Palladius. Sunt qui pertusæ fabæ, aut perforato bulbo, eius ramulos pangunt, atque ita adobruunt alieno vigore, succo & odore seruandos ac enutriendos. Alij maledictis inter serendum sequuntur, maximè in terra soluti lateris: quod cum Plinio prodesse affirmat Palladius. Sed melius & fertilius, iisdem autoribus, furtiua prouenit: ac sub fici arboris vmbra libentiùs acquiescit. Eamque ob rem Theophrastus optimam rutam ac probatissimam putauit, quæ ficulneo cortici defixa, terra obruitur. Quod Plutarchus in Sympoticis agnouit, huc in modum scribens: Ruta quæ sub ficu profilit, aut illi adnascitur, suauior habetur & sapore melior. A quo non longè recessit Dioscori-

forides, eam cibus commendans, quæ propè arborem fici crescit, & quamcunque aliam ferulis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico sympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiusdem rursum cum cicuta mirabilis antipathia: probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicutæ succo manus armant, ne perniciosi vlcerebus, vt adhuc paulò antè monuimus, ab ea infestentur. Mustela cum serpenti dimicatura in murium venatu, vt idem tradit Plinius, rutam, ceu alexipharmacum quodpiam, priùs edit. Ex quo rutam fascinationis amuletum esse, appositissimè scripsit Aristoteles: falsòque putauit Pythagoras, oculis nocere, vel ob id quòd scalptores & pictores, oculorum causa, in cibo illa foeliciter vtantur, vt docuit Plinius: non omittens, serpentes huius nidore abigi, & procul ab illa stabulari. Hæc postrema sint. Feles ab auarijs arceri traduntur, pulvis gallinaceorum succo rutæ perfusis: aut illa, vt multis placet, vnde quaque armatis. Quod facili experientia probabis: perinde atque id quod Democritus prodit, nimirum culices abigi & ne cedant impediri, si rutæ virentis ramo, eius decoctum per domum sparseris, quod multi etiam ad pulices detorquent: vnde tritum illud Coctum facit ruta de pulicibus loca tuta. Sed & illud memorabile est, quod scribit Arnoldus Villanouanus: Rura, vel chelidonia albo aceto pauco: aut vino, vel rosacea aqua excepta & calefacta, vapudum fumum exhalat, qui si vase vitreo superposito guttatim colligatur, utilis est ad oculorum morbos. Sed de his fusius in nostro Alexikepo.

Rutæ eū eibilibi argumentu, quòd rutam colligentes, cicutæ inimicitia: Mustela serpente. Rutam oculis nequaquam nocere.

Quomodo feles ab auarijs arceantur.

Quomodo culices & pulices abigantur.

OKA.

Oxalidis ac spinaceorum cura, auxilia & secreta. CAP. VII.

Oxalis du-  
plex, & vnde  
dicta.

**O**xalis ozella Gallis dicta, ab acido succo nomen habet: vnde apud multos acetosa etiam dici solet. Duorum est generum, maior nimirum & minor. Semen vtrique idem, præterquã quod maius maiori, minus verò minori inest. Rux mex satius Latinis, & Lapathon (nomine à Grecis mutuato) appellari solet. Licet multa sint lapathorum genera & differentiæ, de quibus hoc loco agere non constitui. Tam viuax est oxalis vt semel sata nunquam vitietur in terra, maximè iuxta aquas. Huic caulis est subteres humiliter fruticans, & folia habens in cacumine acuta, sed minus quàm oxilapathum, Semen rubrum in mucronem acuminatur, & foliaceo vestitur inuolucro. Planta hæc iuribus affatim innatare, & in acetarijs singularem gratiam habere solet. Quin & carnibus intingendis iucundum succi viridis accrementum subministrat: nec aliud in obsonijs maiorem sibi vendicat auctoritatem. Omnes ferè quod gratum acorem palato representet planta ea, acetosam, vt diximus, nuncuparunt: quo per ætatem nihil iucundius, & diuitum ac pauperum mensis frequentius esse consuevit, ad promouendam appetentiam. Spinacea veteribus incognita fuisse demirandum est, cum & pauperum & diuitum mensas adeò onerent, vt etiam verna ieiunia saturent. Non sum nescius quosdam illa Chrysolachanon dixisse: alios Seutlomalachon, (quasi dicas maluaceam betam) alios verò atriplicis Hispaniensis nomine donasse: quàm verè & rectè, iudicent eruditi. Spinacea Latinis dicta

Viuax oxalis  
& eius de-  
scriptio ac pi-  
ctura pul-  
cherrima.

Oxalis vsus  
& commo-  
ditas.

Oxalis om-  
nium mensis  
familiaris.

Spinacea ve-  
teribus in-  
cognita.

pu-

puto, quòd tam glabræ & mollis herbæ semen <sup>Spinacea vn</sup>  
 in spinas occalescat: quæ nomenclatura postmo- <sup>de nuncupa-</sup>  
 dum in recentiorem Græciam venit. Planta hæc <sup>ta.</sup>  
 vernalibus ieiunijs est aptissima: ideoque per  
 Ichthyophagiam seu quadragesimam frequens  
 esse solet. Nullum solum respuit, quocunque lo-  
 co latissimè proueniens. Seritur nobis Februario  
 mense & Martio: exitque septem diebus à fatu: Spinaceorū  
 folio primùm triangulo & molli, mox intuba- <sup>cura, cultus,</sup>  
 ceo, & plerunque qua hæret pediculo, laciniato: satio, & hi-  
 inerti sapore, exigua radice, tenuibus capilla- <sup>floria.</sup>  
 mentis fibrata, caule cubitali & nonnunquam al-  
 tioris, intus cauo, floribus in vertice rotundis &  
 racematim coeuntibus ac semine spinulis horri-  
 dulo, necnon minacibus aculeis armato. In huius  
 genere femina quidem floret, sed semine sterile. Spinaceorū  
 scit. Olus hoc purgatum & elotum, abiectis radi- <sup>preparatio</sup>  
 cum capillamentis citra aquam elixari postulat: & conditu-  
 nam magnam vim humoris inter coquendum <sup>ra.</sup>  
 effundit: aspernatúrque ius alienum, proprio cõ-  
 tentum: aliter si coquas, natium & genitalem  
 illius succum perdis, ac temerè inebrias. Abactò  
 lentore post elixationem, quibusdam ligneo gla-  
 dio, aut aliter, percutitur & subinde versatur:  
 postèa in manuales globos & sphærulas herba- <sup>Summè no-</sup>  
 ceas (expressa penitus sanie) redigitur, & patinis <sup>tanda deli-</sup>  
 in oleo optimo vel butyro frigitur, addito om- <sup>tatulis.</sup>  
 phacio & piperis tussimomento, vt magis palatū  
 titillet. Sed hic olitorem, non coquum agimus.

## RADICES ESCULENTAE.

Porri cura, auxilia &amp; secreta.

## CAP. VIII.

Radi-

**Porri satio & locus.** Radices hortorum esculentas descripturus, porrum imprimis expediam: quod feri debet loco lato, & maximè campestri, vt scripsit Palladius: adhæc area plana, altè pascinata, diu

**Genera duo subacta, & ritè stercorata.** Huius genera duo signauit antiquitas: capitatum, quod in caput, vt

**porrorum.** cepa, extuberat: & sectiuum, longum ac rectum: cui frondens coma solo tenus amputari solet, vn

**Sectiuū por-** de nomen. Postremum qui comparare uolet,

**rum quomodo fiat, & excolatur.** post duos menses quam satum estrillud in sua area secare debet. Durabit aurem, Columella auctore diutiùs, multòque melius euadet, si transferatur: & quoties secabitur, aqua iuuetur ac stercore. Verùm vsus docuit, sicuti ille idem scribit,

vt translatum, eodem more quo capitatum, modicis spatijs, hoc est, inter quaternos digitos, depangatur, & vbi conualuerit, defecerit. Rigari autem & stercorari, ac farriri toties debet, quoties demetitur: èstque farculandus sæpenumerò

**Capitatum porrū quomodo fiat.** locus vbi alitur, adhæc herbis extricandus. Si capitatum facere uoles, antequam translatum deponas, diligenter tibi erit obseruandum, vt radículas omnes amputes, & fibrarum parteis summas detondeas: deinde testulas, vel conchas, quasi sedes singulis subiectas, supponas, & ita obruas, vt fiant latioris incrementi capita: quo statu Sotion Græcus rigari prohibet. Palladius post Plinium, vbi porrum digiti crassitudinem est adeptum, præcisit folijs à media parte, & truncatis radículis, ne delumbata alant & distrahant, tum demum transfert, ac fimo liquido oblitum, quaternis vel quiniis digitis separat: atque vbi radices egerit, modicè comprehensum, farculo alletuat: vt suspensum à terra, quod spatij vacuum

subter

**Modus alter vt fiat porrū capitatum.**

subter



subter inuenerit, capitis vastitate cogatur imple-  
re. Et, vt paucis rem istam cōcludam, si sectiuum  
voles habere, spissius feres: si capitatum, rariùs:  
assiduâque sarritione exhilarabis, ac liquido ster-  
core saturabis. Fiet autem incrementû multò ma-  
ius, vt post Columellam scripsit Palladius, imò

Quomodo  
fiat magnû  
& prodigio-  
sum porrû.

verò ante vtrunque Græcus Sotion, si raris linte-  
olis, aut detritis panniculis, complura grana im-  
miseris, deinde stercore ac terra obrueris, statim-  
que rigaueris. Totus enim seminum vnitus acer-  
uus, in magnum a prodigiosum porrum euadet.

Modi varij  
vt porrum  
excreseat in  
caput.

Quod etiam in alijs plantarum feminibus experi-  
ri poteris. Res eadem continget, si porraceo capi-  
ti semen rapi, absque ferro immittas, & ita pan-  
gas: nam sic multùm fertur increfcere, de Græco-  
rum & Palladij sententia. Non desunt, qui dum  
transfertur, eius capiti, ligneo stylo vel arundine  
aut aliter citra ferrum puncto & aperto, cucur-  
bitæ semen, loco rapi, intrudant. Alij semina, quâ  
ta capi possunt tribus digitis, fimo oblita & præ-  
tenui calamo clausa, terræ committunt. Quæ res  
superioribus planè consentit. Laudat, probâtque  
idem Sotion Græcus, statim atque satum fuerit  
porrum, puluinos arearum eius, & sulcos pedi-  
bus proculcari: triduûmque, ac si negligeretur,  
minimè rigari: quarto verò die, aquæ aspergine  
iuuari. nam ita perbellè adulescere tradit. Cæte-  
rùm, si inter ferendum aut plantandum, arenam  
terræ miscueris, plenissimum habebis ac vberri-  
mum. Addit ille idem Sotion, quòd qui cuminû

Porri cultu-  
ra ex Sotio-  
ne Græco.

prægustauerit, fœdum porri odorem nunquam  
expirabit, etiam si larga manu porrum mandu-  
cauerit: nam eius esu, grauis halitus extinguitur.

Porri coma  
mani odor  
quomodo  
vitêtur.

Vnum hîc restat, ex Petro Crescentio cognoscen-  
dum,

F

Semen porri efficere ne vinum ace-  
 fiat. dum, nimirum quoddam semen porri in vinum pro-  
 iectum, efficit ne vinum ace-  
 tum in vinum redeat, hoc est, aedrem omnem  
 exuat. Facilis est experientia, quæ his finem faci-  
 et, vbi monuero porrum duodeuigefimo die à sa-  
 tu plerunque prodire, & bimatam duntaxat per-  
 ferre: ab eo tempore, fementescere ac emori.

Allij cura, auxilia, & secreta.

CAP. IX.

**A**lliū inter ruris pulmentaria celebratum,  
 terra gaudet maximè alba, fossa & subacta  
 sine stercore. Cuius cohærentium spicarum di-  
 uortia liratum feri debent, arearum puluinis im-  
 pacta, quo minus aquis infestentur. Liras autem  
 similes porcis facies, quas in agris rustici concin-  
 nant, vt vitent vliginem: sed multò minores esse  
 debent. In quarum dorso nuclei palmari spatio  
 distantes, non altè depangentur, nec castellatim,  
 vt multi faciūt, grumulis imponentur. Qui cū ter-  
 nas fibras, seu folia tria emiserint, sarriri debent:  
 nam grandescunt, quo sæpius id factum fuerit,  
 maiusque incrementum accipiunt. Plinius semi-  
 ne etiam prouenire scribit, sed tardè. Primo enim  
 anno porri crassitudine caput efficitur: sequenti  
 diuiditur: tertio consummatur: pulchriusque tale  
 existimant quidam. Si vastum & capitatum face-  
 re voles, antequam vllum emittat cauliculum,  
 viridem omnem eius comam intorquebis, ac hu-  
 mi prosterne. Palladius, scapū, vbi prodire cœ-  
 perit, in terram depressum obruit: atque ita cauet  
 ne in frondem luxuriet: deinde proculcat, vt suc-  
 cus ad spicas reuertatur, & vastum caput faciat.  
 Quod

Quando sar-  
 riendum al-  
 lium.

Semine alba  
 tarde proue-  
 nire.

Quomodo  
 fiat vastum  
 & capita-  
 tum allium.

Quod vnum etiam Plinius prior adnotauit. Sotion in rusticis Græcorum obseruationibus, ad hæc Palladius & aliquot alij tradunt, quod si allia terræ committantur, & ex eadem eruantur, Luna sub horizonte latente, virus odoris exuēt, & mandentium halitum nullo modo vitiabunt.

Quod paulò aliter Plinius interpretatur: tradens allia in eam rem feri debere, cum Luna sub terra fuerit: & colligi, dum Soli coniungitur. Pollicetur ille idem Græcus Sotion, allia dulcescere, si in plantando oliuarum nuclei illis commisceantur & conferantur: aut fractæ leniter spicæ, terræ tradantur: vel in pangendo, olearum fraces adhibeantur. Prodit & Didymus adnotante Ruelio, vel potius Sotion, vt meus habet Græcus codex, tegdium halitus à manducatis allis conciliatum, aboleri, si cruda faba illis superedatur. Alij, betæ radicem in prunis tostam supermanducasse, fatis superque esse putant: eo siquidem remedio virus mentiri & tegi, Menâder è Græcis apud Plinium pollicetur. Nôstrates apio viridi fastidium illud deponūt. Antiquorum plerique promittunt, allia diutissimè duratura, & vsui meliora futura, si vel paleis condâtur, aut fumo suspensa exponantur. Sunt qui illorū capita aqua salsa tepida paulisper intingant, siccant, & ita recondant. Sed hoc & illo modo, in satu plerunque sterilia euadunt.

Allis fatis est super prunas sicasse, ne germinent. Plinius saporis austerioris illa esse tradit, quæ plures habuerint nucleos: additque nullam odoris fœditatem coctis inesse, perinde etiam atque cepis. Nec omittit presumèda esse allia albū elæborum effossuris, nisi periclitari velint. Est alliū syluestre, quod ophioscorodon Græci nunciant

Quomodo  
allia virus  
odoris depo  
nant:

Quomodo  
dulcescant  
allia.

Quomodo  
tædium à  
manducatis  
allis concili  
atum citò ab  
oletur.

Quomodo  
allia diutif  
sime seruen  
tur.

Allia saporis  
austerio  
ris.

Lac allia  
redolens cū  
suis caseis.

Lac allia redolens cum suis caseis.

pant in aruis sponte nascens, quo pecudum lac, quæ comam eius depastæ fuerint, allia subolet: Quid, inquam, lac? imò verò casei qui ex eo coaluerint, odoris grauitatem illam præ se ferunt, rura allium agreste & serpentinum vocant. Quod decoctum, ne renasci possit, aduersus improbitatem alitum semina depascentium, tutò proijci libro superiore admonuimus, scribentes à Plinio alium appellari. Sed mirabile quippiam occurrit hoc loco non tacendum: nimirum quòd mustelæ & sciuri tentato allio dentibus, vix audent in posterum mordere, cicurésque hoc modo fiunt. Est & illud memorabilius & multò mirabilius quod Volateranus prodit, suo tempore inuentum fuisse rusticum ore aperto in agris per menses & scænisecia dormientem: qui cum serpentem per hiantes fauces imprudenter admisisset: sese statim commanducatis allijs, ceu præsentis amuleto, curauit. Virus tamen ac mortem, vxori (res mira) in coitu stillauit ac trās fudit. Sed hoc etiam in allio memorabile est, quòd si cum falfugine coquatur, curculiones leguminum efficaciter interimit, modò horreorum parietes & pauimenta

Mirabilis historia & summe notanda.

Allij cū magne celebris discordia.

his miscellaneis imbuantur. Hic etiam mihi silentio dissimulanda non est celebris illa magnetis & allij discordia, quam Græci antipathiam nuncupant, sicuti alibi docuimus, ostendimusque tantum inter has res surdas & sensu carentes odium inesse, vt magnes ferrum negligat, nedum alliciat, si allio confricetur: quemadmodum Plutarchus adnotauit, & post illum Claudius Ptolemæus. Quæ res, cum sepe numero & mihi, & amicis meis aliter probata & explorata fuisset, eò me duxit, vt faciliè crediderim viros illos eximios, & in

& in primis Ptolemæum nequaquam de communi opinione id dixisse, quin potius de suo Aegyptiaco allio rem eam intellexisse. Quod Dioscorides paruum esse scripsit, adhæc dulci, singularique capite ad purpuram vergente. Non desunt qui id ophioscorodo tribuant, quod Antonius Microphonus Biturix, amicus noster, qui rerum experimenta diligenter persequitur, se probauisse nuper ad me scripsit. Illud postremum esto, alia arborum ramis appensa, accedentes ad fructuum depre-dationem auiculas longè arcere solent, vt in Græcorum georgicis à Democrito adnotatum legi.

Ceparum cura, auxilia, & secreta.

CAP. X.

**C**epas corpus habere pluribus cartilagineis tunicis compactum, & reuolutum, nemo est qui ignoret. Veteres rustici, vt testatur Columella, vniones nuncuparunt: quia vno & singulari constant capite, multis, vt allium, bulbis nequaquam coagmentato. Quod nomen apud nostrates Gallos, velut triuiale hæctenus vsurpatur. Terram desiderant pinguem, vt scribit Palladius vehementer subactam, irriguam & stercoratum, nec non rubram, vt Sorioni Græco geponico placet. Quæ prius profcindi debet, vt hyemis frigoribus & gelicidijs putrescat, sicuti tradit Columella: deinde stercorari, & mox bidentibus æqualiter perfodi, ac in areas disponi, omnibus herbis euulsis, & earum radicibus deletis. Quo facto, Martio mense, placido & sereno die, austro feri debeant vel euro flante, semina ritè spargentur: satureia

F 3 illis

illis intermixta, vt vult Plinius, quoniam sic melius proueniunt. Sorion Græcus admonet eum qui cepas plātaturus est, caudas & extremitates, fibrásque omneis, & comam omnem auferre debere, vt magnæ & capitatæ euadant. Alij folia tantum radicè tenus vellunt: nam ita succum ad inferiora transmittunt. Sed rariùs hoc modo poni debent, Palladio autore: & rûcari ac sarculari, si nõ sepius, saltem quater, vt tradit Plinius. Qui

Quomodo magna & capitata euadant cepæ.

Quomodo tenuis & acrior fiat cepa, & cõtra.

Quomodo maxima & amplissima fiat cepa.

Semina ceparum ab auibus non attingi: & quãdo legenda sint.

etiam p̄cipit ter solum fodi debere, antequam serantur. Si Luna minuente feris, tenues & acriores habebis: si crescente, robustas & saporis humecti, domito accremento. Cæterum, illud nec ignorandum, nec prætereundum censeo, quòd in omni ceparum genere, oblõga acrior esse solet quàm rotũda: & rufa, quàm cãdida: ad hæc ficta, quàm viridis, & cruda quàm cocta: nec nõ recens, quàm sale condita, aut elixa. Lõgè autem maiores habebis, si cum translationi locus est, deponantur in terra viginti diebus antè subacta, & tantisper reficcata, dum omnis humor exhauriatur, ex sententia Sotionis Græci. Qui idem fieri etiam pollicetur, si detractis tunicis, nuda ceparum capita terræ committantur. Sunt qui asserunt illarũ semina ab auibus nequaquam attingi, ex quo negant terra obrui debere. Quod Ruellius malè ex Palladio collegisse videtur: nã anetho id adscribit, & nõ cepis. Quarũ semina, si ritè voles excipere, & opportunè legere, cum videntes illè caulem agere ceperint, humilibus cãteriolis, vt docet Columella, styloꝝ rigorem conseruabis, scapõsque leuibus adminiculis in modum iugatarum vitium præfulcies: alioquin thalli ventis agitati prostermentur, deturbatisq; scapõꝝ cacuminibus, totum semen excutietur.

cur. Quod non antè legendum est, quàm nigrum  
 colorem præ se ferat: sicuti post Græcos, & Co-  
 lamellâ tradidit Palladius. Incorruptè autem Quomodo  
 diu vigebūt cepæ, vt adnotauit idem Sotion, si in incorruptè  
 calidam aquam, vel, vt Plinio placet, falsam & te- cepæ.  
 pidam immergantur, deinde infolentur donec  
 penitus succescant, hordeaceisq; paleis recon-  
 dantur, ac ita reponantur, vt nulla ex parte sese  
 contingant. Nostrates fumo & foculo expositas  
 suspendunt, ac idem assequuntur. Quod priscis, Quomodo  
 vt multa alia, acceptum ferre debent. Si cepas ad ceparum ca-  
 portent ofasam magnitudinem in caput extubera- put in portè  
 re voles, semen illarum feminibus cucurbitæ in- tosam mag-  
 cludes, & cum fimo optimo terræ diligèter sub- nitudinem  
 actæ committes. In eandem magnitudinem etiâ extuberet,  
 luxuriabunt, si effossa in circuitu terra, illorum  
 capitula, attollendo, erexeris: ita tamen ne eradi-  
 centur, vt in porro scripsimus. Idem etiam obti-  
 nebis, si caput cepæ perforaueris, & in illud cucur-  
 bitulæ semen immiseris, ac terræ vtrunq; remi-  
 seris. Sed hoc loco non putauit omittere, quod  
 si cepearum semina opportunè seminaueris, in ca-  
 put quidem crescent, sed minus seminis reddēt.  
 Si verò capitula seueris, inarescēt cepeta, vel vt a-  
 liis placet, capita, & in caulè rotundabūtur. His ad- Cepas diu  
 do, quod solo erutæ & humi iacètes cepæ, aut la- in aere viue-  
 qaribus appensæ, diutius in aëre viuūt: imò verò, re, & ibidem  
 si Aristoreli credimus, solstitio, vt pulegiū, & alia quandoque  
 pleraq; ibidè florent: quasi ancipitis sint vitæ, mo- florere.  
 dō ex terra, modò ex aere nutrimentū capescen-  
 tes. Sed facillè extra terrâ germinant, & humoris  
 illectu gestiant: verùm actò coliculo flaccescūt.

**Nuces ad-**  
**uerfari cepis**  
**& cur iuxta**  
**coronarias**  
**herbas ferā-**  
**tur.**

Quibus Plinius nuces aduerfari, & cepaceum fa-  
porem lenire fcripfit. Audio multos iuxta coro-  
narias herbas, cepas & allia ferere, ad excitādam  
conciliandamque odoris fuauitatem: idque ex  
Plinij & veterum confilio non vſquequaue af-  
pernando. Verumenimuerò, hoc loco valdè ad-  
mirandum occurrit, quòd cepa ſola olerum om-  
nium, vt tradit Plutarchus, Lunæ damna non  
fentit: habètque augendi & minuendi vires illi  
conrarias. Nam reuireſcit & regerminat dece-  
dente ac ſeneſcente Luna: inareſcit verò ac mar-  
ceſcit eadem adoleſcente. Ex quo Peluſioteꝝ Aegy-  
ptij ſacerdotes cepas religioſè cibis abdicabant.  
Cùm ergo fruges, herbæ, arbores & animalia ſy-  
deris huius damna & incrementa ſentiant, ſola  
cepa vicifſitudines nouit aduerſas. Huius condit-  
turam ad hyemē ſic parabat Columella. Cepam,  
vel aſcaloniam (quibus communia ſunt omnia)  
quæ non fructificauit, nec ſoboles habuit adhæ-  
rentes, eligebat, & in ſole prius ficcatam, deinde  
in vmbra refrigeratam, ſubſtrato thymo vel cu-  
nila, in fidelia componebat: & inſuſo iure, quod  
erat aceti partium trium, & vnius muriæ, ſaſci-  
lum cunilæ ſuperponebat, ita vt cepa deprime-  
retur. Quæ cum ius ebiberat, ſimili miſtura vas  
replebat, & loco idoneo, vſui ſeruandum repo-  
nebat. Hoc, licet puerile, non omittam, quia à  
Cardano viro docto adnotatum. Literæ ſucco  
ceparum deductæ & formatae planè intuiſibiles  
ſunt: quæ tum demum ſe prodent, cùm papyrus  
aut res alia inſcripta, excalſacta fuerit & igni  
adnota.

**Cepa olerū**  
**ſola Lunæ**  
**vicifſitudi-**  
**nes nouit**  
**aduerſas.**

**Ceparū con-**  
**ditura ad**  
**hyemem.**

Radi-



Radicis seu raphani cura, auxilia, &amp; secreta.

## CAP. XI.

**S**atius raphanus, altisive radix, notior est quam ut hic à me explicari debeat: nam plerique omnes, cum diuites, tum pauperes, vrbani et agrestes, dum cibi fastidio vrgentur, edendi appetentiam ea radice excitât: illam in taleolas vel orbiculos digerentes, & aqua ac sale imbuentes. Raphani Cuius talis debet esse cura, Columella autore, vt cultus & terra stercoꝛata & subacta eius semen obruat: atq; vbi incrementum aliquod radix admiserit, subinde exaggeranda est terra. Nam si nudetur, ac Soli & aëri exponatur radix, dura fiet & fungosa, vt tradit Plinius, qui terram solutâ & humidam illi præscribit. Palladius tophum ac glaream reformidare dicit, & cœli statu nebuloso gaudere: præterea quòd feri debet spatij grandibus & altè folsis post nouam pluuiam, nisi fortè humidus ac rigationi aptus fuerit locus. Quod fatum est, statim debet operiri leui sarculo, nec est ingerendum aut injiciendum lætamen (quamquam aliter Columella) sed paleæ, vt postea dicemus. Vulgus Gallicum Rauen, & Reforum aut Raphani Raphum nuncupare solet. Sæuiente hyeme Gallica prior est apud nos huius cultura: nam frigorum est impatiētissimus raphanus, qui violatus gelicidijs aut flaccescit, aut emoritur. Plinius tamen frigore aded gaudere scribit, vt quandoque visus sit in Germania raphanus qui infantium puerorum magnitudinem æquauerit. Aristomachus hyeme folia detrahi iubet, eaque ne lacunæ stagnet accumulare: nam ita in æstatem grande scet radix. Vt vt fuerit, certum est frigoribus cre-

Raphanum  
lapfam appe  
tentiâ erige.  
re, & eius  
vltus.

Raphani  
Columella  
autore, vt  
cultus &  
terra.

Quomodo  
& quando  
feri debeat  
raphanus.

Raphani  
Gallica no  
rior est apud  
nos huius  
cultura: nam  
frigorum  
est impatiētis  
simus raphanus.  
qui violatus  
gelicidijs aut  
flaccescit, aut  
emoritur. Plinius  
tamen frigore  
aded gaudere  
scribit, vt  
quandoque  
visus sit in  
Germania  
raphanus qui  
infantium  
puerorum  
magnitudinem  
æquauerit.  
Aristomachus  
hyeme folia  
detrahi iubet,  
eaque ne  
lacunæ  
stagnet  
accumulare:  
nam ita in  
æstatem  
grande  
scet  
radix.

phanū dul-  
cescere.

Raphanum  
falsis aquis  
gaudere, &  
illis amari-  
tudinem ex-  
uere.

Quomodo  
fiant dulces  
raphani.

Quomodo  
fiant maio-  
res raphani.

Raphanum  
ab aggressi-  
bus pulici-  
bus infesta-  
ri, cum apto  
remedio.

scere ac dulcescere, vti rapa, siquidem durare pos-  
sit: frigus enim incrementum in radices non fo-  
lia conuertit: & si illas tamen lignescere apud mul-  
tos, Theophrastus prodit. Raphanus iucundior  
esse solet, ac palato gravior detractis folijs antè  
quàm decaulescat planta, vt Plinius adnotauit.  
Folium autem quò leuius erit, eò suauiore &  
mitiorem præbebit radicem: quæ salsugine ama-  
ritudinem, si quæ insit, prorsus exuet. Ex quo fal-  
sis ali scripsit Plinius, talibusque aquis irrigari  
præcepit. Aegyptij nitro conspergunt, vt sic sua-  
uitate commèdiabilior radix: quæ cortice & car-  
tilagine constat: adhæc sapore in multis acuto,  
sed tamen grato: curus pars cum extra terram  
emerfit, dura fit, vt diximus, & fungosa, nisi cir-  
cumobruatur. Fœminini generis esse existiman-  
tur raphani qui minus sunt acres, & folia habet  
leuiora ac iucundè virètia, vt scripsit Palladius.  
Si dulces habere cupis, ex Florentini consilio, se-  
mina mulso, vel passiarum vuarum succo, aut sac-  
charata aqua biduo præmacerare debes, & sicca-  
ta terræ committere. Si maiores fieri peroptas,  
sublatis folijs omnibus solo caule tenui dimisso,  
terra sæpè operies, vt idem admonet Palladius.  
Quod similiter fieri pollicetur Plinius, si palo  
adactò fiat cauernula quæ palea infestatur sex  
digitorum altitudine, deinde semen raphani si-  
mo & terra leuiter in illa contegatur: nam ad-  
scrobis magnitudinem excrescet. Verumenimue  
id quia ab agrestibus pulicibus infestantur plu-  
rimum raphani, ne illis noceant remedium est,  
autore Theophrasto, eorum interferere. Ne verò  
nascantur, nulla suo sæculo reperta fuisse auxilia  
arbitratur: quæ nos libro primo ex antiquis plu-  
rima

rina arrulimus. Cæterum hinc prætereundū non duxi, quod raphanis amaritudo inest p corticis crassitudine, vt tradit Plinius: qui etiam dētibus nocere scribit, quod illos atterat. Sed hoc loco in mentem mihi venit secretum multo argento cenopolis comparandum, quod gratis ac libenter illis impertiam. Si raphani particulæ filo traictæ, vt eximi possint, dolio vini immergantur, foetorem omnem ac graueolentiam (si quæ insit) adhæc acorem in se recipient ac contrahent. Sed ne ibi tabescant & vitium trahant, confestim eximere oportebit: & si opus fuerit, recètes immittere. Quod monuisse, multis profuturum mihi polliceor: tamen si ad nostrum vinorum Enchiridion & secreta id transferri poterat. Est sanè miraculum summè admirabile, quod raphano perniciosa sint cum vitibus odia, à Plinio, Galeno, Atheneo, & Palladio diligenter adnotata: eaque acedè insensa (vt in brassica ostendimus) quod si iuxta serantur, ad sensum diffugere videantur, occulta nescio qua naturarum discordia: imò verò si permutatis scrobibus pangantur, nullo modo comprehendant. Ex quo Antrocodes medicinam cōtra ebrietatem esse dixit raphanum, quæ vetus Græcia apertè cum brassica confudit, sicuti in historia brassicæ ostendimus. Vnde mirum esse non debet, si inuicem communia habeant multa. Fuit sanè apud præscos in tãto honore raphanus, vt Moschion Græcus de eius laudibus vnum scripserit volumen. In quo illum cæteris cibis in Græcia vsque adedè prælatum fuisse tradit, vt Delphis in templo Apollinis ex auro dicaretur, bēta ex argento, & rapum ex plumbo. Quod quatuor versiculis Eobanus Hessus docet, vt

Raphanum  
dentibus no-  
cere, & cor-  
rupta vina  
emendare.

Pulchra &  
notatu di-  
gna.

Raphano  
esse odium  
perniciosa  
cum vite.

Raphanum  
in summo  
honore fuisse  
apud præ-  
scos.

&c. vt

ctè, vt omnia adnotauit, de raphano ad hunc scribens modum.

*Fabula narratur sacros ab Apolline Delphos,*

*Omnibus hunc alijs prapossisse cibis.*

*Ex auro vt raphanum sacrarent, pondere betam*

*Argenti, plumbum rapa fuisse putant.*

Raphanum  
ebora poli-  
re, & salem  
eliquare.

Sed ne obsecro omitteremus quòd ebora perbel-  
lè expolire fertur, & salis cumulos in aqueam  
falsuginem transmutare & redigere, si illis conse-  
peliatur. Festinàs ad finem penè omiseram (quod  
initio dictum oportuerat) raphanum transplan-  
tatione acrimoniam deponere, & summam gra-  
tiam in cortice habere, modò recens fuerit & nò  
inueteratus: idcirco multi exemplo parum imi-  
tabili, illum edendo temerè à corpore deradunt.  
Ceterum, ne quid dissimulem quod vel legerim,  
vel audiuerim, vel obseruauerim, non tacebo  
quòd ex raphano acetum sic fieri posse ostendit  
Petrus Crescentius in suo de Agricultura opere.  
Radices raphani, inquit, siccatò & in puluerem  
redigito, deinde in vas quod vinum habeat in-  
fundito, misceto, ac dies aliquot quiescere finito,  
tum demum eximito, & acetum tibi compara-  
bis raphanatum, ad renum calculos atterendos  
& deturbandos, aliàque multa summoperè vti-  
le. Sed hæc extra olitorium institutum nostrum,  
quòd fit, vt alia perfequar.

Acetum raphanatum  
nephreticis  
calculosis  
summè vtile.

## HERBACEI FRUCTVS ESCVLENTI.

Cucurbitarum cultus, auxilia, & secreta.

CAP. XII.

De

**D**E internis foetibus hortorum, nimirū radicibus, haftenus fit scriptū: nunc demum agendum de his qui supra terram iacēt, vel haud ita procul, & cartilagineo generi ascribuntur. In quorum censu quia cucurbitæ primas sibi vendicant, idcirco de illis primo loco dicemus: quas nemo non videt aut in longum prorogari, aut in breue crassamentum, collo prominulo, cogi, vel in orbem intumescere. Priores suum nomen retinent, postremæ citruli aut turcicæ cucurbitæ dici solent: erumpuntque omnes plurimum post sextū, septimūve diem à satū: reptātibus flagellis & capreolis dum adolescunt, ceu cirrhis quibusdam & capillamentis, altè scandunt, naturā sublimitatis auidā, sed absque adminiculis stare nequeunt, leui vmbra cameras, testudines ac pergas opacantes, dependente ex tenui pediculo fructu ponderis plerunque enormis. Amant solum pingue, humidum, stercoreatum & solutum, vt scribit Palladius. Quibus si copia aquæ adfuerit, minorem curam desiderāt: nam humore plurimum iuuantur: licet reperiantur, quæ sine multa rigatione conualescant, & hinc iucundioris gustus fructum præbeant. Si sicco fuerint commissa solo, fictilia aquæ plena iuxta ponenda erunt: inditis fascijs, quæ perpetim humorem stillent. Quod auxilium maximè proderit per æstus & squallos. Seminis parum habent longiores & tenuiores, atque ob id cibis gratiores esse solent, & esulentæ merci, cucurbitariōve foro aptiores. Quas si tibi comparare voles, ex Columellæ, Plinij & Palladij consilio, hac via procedes. Semina de collo cucurbitæ sumpta, recto cacumine seres, stercoreabis ac rigabis. Si vastioris incrementi

Cucurbitarum differentia, & natura.

Cucurbitæ sublimitatis auidæ.

Quoniam terra cucurbitis apta, & quod humore iuuentur.

Quomodo cucurbitæ ad hæc valla & crassa.

**Cadi viato  
rii ex cucur-  
bitis.**

**Quomodo  
lata & am-  
ple fiant cu-  
curbitæ: Et  
a pulicibus  
liberentur.**

**Quomodo  
nascatur cu-  
curbita abs-  
que vlllo se-  
mine. Et ite  
cucumis.**

menti optas, de medio ventre extractum festinen,  
inuerso cacumine telluri deponere. Tales, vbi ina-  
ruerint, cadorum vices supplebunt ad vina, olea  
aut grana condenda: quod alio capaciore plus ca-  
teris intumeant. Quare peregrè proficiscentes,  
illis carne, semine, & chartilagineis membranis  
priùs exinanitis, vrceorum loco vti solent: vinũ  
vel aquam infundentes, quibus se ab excruciate  
fiti, & itineris molestia, opportunè vindicet, col-  
lapsasque ex fatigatione vires actutum reparent.  
Si latas & amplas habere tibi cordi fuerit, semina  
quæ in fundo latitant, inuersis cacumibus ter-  
ra mandabis. Quæ si à pulicibus infestentur, cu-  
rabis origani ramulos iuxta pangendo. Nam vel  
insidentes enecabunt, vel novos creari non pa-  
tientur, sicuti Græca Quintilliorum testantur  
Georgica. Ex quibus etiam quæ sequuntur tibi li-  
benter deprompsimus. Nascetur absque vlllo se-  
mine cucurbita, vti etiam cucumis, si spargendum  
semen, triduum antè, sesamino oleo, vel sabino,  
vt legit Palladius, maceretur: aut herbe succo im-  
buatur, quæ culex vulgo, & culix Plinio, Græcis  
verò (quantum coniectare licet) conyza nuncu-  
patur. Idem fiet, si vitium more, sarmentum pri-  
mum aut virgultum ita defodiatur, vt solum eius  
caput exertum promineat: quod vbi adoleuerit,  
repetendum erit, & tertio, si opus fuerit, facien-  
dum. Danda tamen erit opera, vt quæ adnascen-  
tur propagines, super terram extantes refecetur:  
seruato duntaxat eo sarmento & virgulto quod  
postremum fuit. Ita curatæ cucurbitæ, cum cu-  
cumeribus, fructus absque intestinis semini-  
bus creabunt, solis cartilaginibus contentæ. Quod  
huius, & illius, præmaturas ac præcoces tru-  
ctus

tus habere voles, ex eorundem Quintilliorum Quomodo  
 doctrina, ineunte vere terram cribro excretam, fiat præcox  
 fistilibus aut cophinis inutilibus impones, cucurbita,  
 fistoque stercore, modicum præbebis humorem: & item cu-  
 demde calidis diebus & insolatis, vel imbrem le- cumis.  
 uem spargētibus, sub dio statues, & Solis occasu  
 ad rectum referes: idque tandiu facies dum frigo  
 ra, tempestates & gelicidia discutientur. Postea Artificiose  
 cum primū opportunitas vocabit, totos co- inuentio.  
 phinos & fistilia labro tenuis in terram subactam tur.  
 & excultam demittes, ac reliquā diligentiam im-  
 pendes: & ita cucurbitæ ac cucumeris præcocem  
 fructum habebis. Res eadem facilius & minore  
 cum temporis, tum laboris, impendio fiet, si lu-  
 xuriantes cucurbitarum, vel cucumerum viticu-  
 las putaueris: nam sic fetus suos celerius edent.  
 Si formas varias & characteres diuersos in cu- Quomodo  
 curbita vel cucumere representari desideras, flo- forme varæ  
 rem vel primum vtriusque rudimentum, vti erit & characte-  
 in sua vite, in effigiato, vt voles, intus fistili aut res cucurbi-  
 cōceptaculo alio claudes ac deligabis. Nam qua- tæ aut cucu-  
 lem vultum impressa figura præstabit, talem cu- mere impri-  
 curbita vel cucumis præferet. Tam enim nouæ taatur.  
 formæ vtrunque est auidum, vt vasis cui indide-  
 ris, æmula facie imaginem representet: quemad-  
 modum in Quintilliorum Georgicis adnotatum  
 reperi. Quod Gargilio Martiali cur ascribat Pal-  
 ladius, non video. Itaque quæ cogentur forma  
 cucurbita & cucumis, eadem crescent: vt scribit  
 Hippocr. noster in lib. de feminis genitalis natu-  
 ra: plerūque sub draconis intorti imagine, vt tra- Quomodo  
 dit Plinius. Si longas & angustas tibi fieri contē- fiant longæ  
 dis, nuper editos in lucem cucurbitinos partus & angustæ  
 cum viticularum capitibus fistulæ aut arundini cucurbitæ.  
 in-

infere, cui prius omnes nodos pforaueris, ibi in prodigiosam longitudinem procedere animaduertes. Nam quod latitudini per teretem fistulæ angustiam demetur, paria faciendo, longitudine pensabitur: adeo vt libertate pensili concessa, Plinio visa sit cucurbita nouem pedum longitudinem coæquasse. Nec ignorandū quod quæ postea nascentur ex istarum semine, longitudinem eandem absque vlllo mangonio & artificio retinebunt. Similes omnino efficies, si in patens vasculum, aquam quinque vel sex digitorum intervallo, pendētibus cucurbitis subieceris. Nam ante posterum diem ad aquam, veluti adrepentes, descendisse, & sese in tantum extendisse obseruabis. Destitutis verò sua aqua vasis, decurabuntur, ac inflectentur: vsque ad eò humore gaudent, & siccitates refugiunt. Secus de oleo sentiendum: nam illud tam insensè oderūt, vt scribit Plinius, quod si loco aquæ illis subiiciatur, aut apponatur, in contrariam partem vergant. Si minùs id possunt, sese intorquent, & velut indignatæ, in modum hami recuruant: quod nocte vna deprehenditur. Cæterum, summè cauendum est, sicuti Columella, post Florentinum Græcum, admonet, ne ad cucurbitariū, cucumerariūmve, mulier accedat, vel quàm minimè admittatur: nam contactu eius languescunt virentium incrementa. Quæ si in menstruis fuerit, visu quoq; suo tenellos fetus necabit: aut insuaues, vel tabidos reddet. Seminibus destinatæ cucurbitæ, ad hyemem vsq; in sua vite pendere debent, vt tradit Palladius, ex qua sublatæ, vel Sole, vel fumo siccantur: alioquin femina marcore putri confecta vitiabuntur. Diu recentes durabunt & cucurbitæ & cucumeres,

**Cucurbita**  
longa pedes  
nouem-

**Modus alius**  
comparandi  
lōges & an-  
gustas cucur-  
bitas.

**Oleū cucur-**  
bitis summè  
iniucum.

**Mulieres ad**  
cucurbitaria  
accedere nō  
debere, nec  
item ad cu-  
cumeraria.

**Quomodo**

tur. Diu recentes durabunt & cucurbitæ & cucumeres,



meres, si in albi vini fecem non peruersam, pi- diu recentes  
 catis dolijs demergantur & operiantur. In durabūt eu-  
 maria itidem incolumēs perennant. Sed illis vita, curbita &  
 vigōrque longo tempore permanebit, vt cucumeres. **Quin-**  
**tilliorum** Georgica fidem faciunt, si in cadis pau-  
 cum acetū continentibus, ita sublimes pendeant,  
 vt acetum nullo modo contingant. Verūm, Oppicanda  
 picāda erunt vasa quę huic negotio destinabun- esse vasa ace-  
 tur, ne foras acetum vaporet, natura alioquin tum conti-  
 penetrabile, ob partium tenuitatem. Hoc itaque neantia.  
 artificio recentes cucurbitas hyems tota oppor-  
 tunē tibi ministrabit. Quas si voles, etiam serua-  
 bis, si dum tenerescunt incidere, & seruē factam  
 aquam affuderis, totāque noctem, sub dio per-  
 frigeraueris, & postea in acri muria cōposueris,  
 sic in alios prouentus egregiē custodies. Hoc lo-  
 co mihi in mentem sanē quā oportuniē ve- Pulchra hi-  
 nit, quod Athenæus refert: demiratos conuiuas storia de hyē  
 suos, quōd Ianuario mense virides cucurbita in malib? Athe-  
 escam oblata fuissent, peculiaris succi non im- na cucur-  
 memores, & natiuum saporem retinentes. Quod bitis.  
 olitorum studio, qui artem hanc percallebant,  
 referendum omnino putabant. Erant autem, vt  
 scribit, à salgamarijs qui hortenses condituras  
 profitentur, asseruata. Quem modum longē an-  
 te Athenæum, Nicander & alij plerique docue-  
 runt, iubentes cucurbitas in aëre prius ficcatas, et  
 funiculo transfixas, fumo appendi, vt refertas ijs  
 ollas, per hyemem ociosa seruitia sorberent. Ho- Quomodo  
 die per hybernos mensis omnes, laquearibus & seruētur ho-  
 tabulatis edium appensa, virides & cibus non in- die apud  
 grata, à nostratibus vbique custodiuntur, maxi- nos cucur-  
 mē quę citruli nuncupantur, vulgaribus longē bita.  
 duriores, & proinde corruptionis labem tam fa-

Quomodo  
fiant purga-  
torie cucur-  
bitę & fru-  
ctus alij.

Cucurbita  
& item cucu-  
mis quomo-  
do saporem  
& odorem  
quem tuis su-  
scipiant.

cilę & repente nec agnoscentes, nec sentientes, Purgatorias facies & deiectorias, vt alia pleraq; si illarum semen noctem ac diem, cum rhabarbaro, agarico, scammonia, colocynthide aut alijs purgantibus medicamentis simplicibus, præmaceraueris, deinde, qua dictum est formula, seminaueris. Et cum insipida sit cucurbita, quo vales sapore & odore illam facile imbuerere potes, si femina antequam terrę committantur, in eo præmaceres: hunc enim, vbi adoleuerit, ad vnguem referet: non dico cruda, sed etiam cocta: perinde atque cucumis. Fiet idem profus absque vlla arte, si dum coquitur, quem voueris saporem, colorem, aut odorem iniicias. Nam & cucurbita & cucumis ex eorum sunt genere, quę Gręci ἀποία vocant, hoc est, qualitatibus omnis expertia. Latini insipida & fatua nuncupant, quemadmodum in beta adnotauimus. Hic ferę omiseram, quod cucurbitę vni fructuum omnium qui extra terram sunt, cortex maturitate in lignum transit: præterea, quod cucurbita in ossium humanorum cineribus plantata, & oleo rigata, nono die fructum profert, vt autor est Hermes. Qui, quia vana multa tradit, idcirco rerum plurimarum fidem mihi suspectam relinquit: adde quod incertum facit experientia certum.

Cucumerum cura, auxilia, & secreta.

Cap. XIII.

**A**NTEquam hęc de cucumeribus qui cartilaginei sunt generis aliquid scribā, pauca præfabor. Proximo capite secreta multa cucurbitis & cucumeribus communia, in medium attuli

tuli, Aphros & Græcos geponicos sequutus. Antiquos cu  
 Qui, quantum equidem sentio, cucurbitas cum curbitas cu  
 cucumeribus quadam naturæ cognatione confu cucumerib<sup>s</sup>  
 derunt, vti etiam Plinius. Hinc Euthydemus A- confudisse.  
 theniensis, libro quem de oleribus condidit, cu-  
 curbitam vocauit Indicū cucumerem. Et Meno-  
 dorus Erasistrati sectator duplicem eam fecit. V-  
 nam Indicam, quæ (vt loquitur) cucumis est: & al-  
 teram, quæ vulgaris est cucurbita. Sic Helleston-  
 tij cucurbitas longas, cucumeres vocarunt: ro- Pulchra &  
 tundas verò, cucurbitas. Addo, quòd ventrosam notatu di-  
 illud instrumentum, quo corporibus affixo, vel qua.  
 spiritu, vel leni scarificatu sanguis elici solet, Græ-  
 ci medici ficyn & ficyn à cucumere, Latini verò  
 diminuta voce à cucurbita, cucurbitulam dixe-  
 runt: vulgus ventrosam nominat, aptius fortasse  
 ventrosam. Ex his liquidò constat, rerum nomi-  
 na & proprietates plerunque ab autoribus con-  
 fundi. Quapropter mirari defines, si multa cu-  
 curbitis & cucumeribus ex cognatione, priscos  
 sequuti, communia fecerimus: quæ hic non sum-  
 mus scripturi, formidantes tædium ex iteratione  
 gignere. His positis, ad rem venio. Cucume-  
 res, Palladio autore, fulcis rarè factis seminandi  
 sunt: altitudine sesquipedali, latitudine verò pe-  
 dum trium. Sed inter fulcos spatium pedum octo  
 relinquendum est, vt liberè possint euagari. Sar-  
 culo & runcatione non indigent, quod herbis  
 plurimum iuuentur. Serpunt sarmentis, ac vitili-  
 bus prælongis, vitis modo, sese in ramos diffun-  
 dunt: quos ob caulis infirmitatem humi disper- Infirmi & ca  
 gunt, nisi administratum propius obijciatur, cui ducæ cucu-  
 caduci incumbant. Die sexto vel septimo post merum ne-  
 fatum emicant, quibus si copia aquæ adfuerit, tura.  
 G 2 mine

Quomodo  
 seminandi  
 & tractandi  
 cucumeres.

Infirmi & ca  
 ducæ cucu-  
 merum ne-  
 tura.

minorem curam desiderant: nam humore plurimum iuuantur, perinde atque cucurbitæ, sicuti nunc nuper scripsimus: hyemem tamen & frigora summè perhorrent. Quorum semina si biduo ante sationem, lacte ouillo, vt vult Palladius, vel inulso, vt Plinius, aut aqua mellita, vel saccharata præmaceretur, dulces reddent cucumeres, adhæc teneros, candidos, et iucundissimos, cum sapore, um aspectu, vt adnotauit Columella, & ante eum Florentinus Græcus: necnon, post v-trunque, Plinius ac Palladius: quibus omnibus subscribit experientia. Præcoces & præmaturas, imò verò anno toto qui volet habere, præcedens cucurbitarum caput consulat: & quod ibi fuit omissum de fictilibus & cophinis, vasisque alijs, præsentī admonitione resarciat: nimirum, quòd rotula illis subijci possunt, vt minore labore penfiles ipsorum horti, cum opus fuerit, foras producatur, & rursus intra tecta reducatur. Possunt etiam specularibus vestiri, vt spirantibus ventis, & vigente frigido cœli statu, Soli absque iniuria exponi queant. Hac ratione, toto ferè anno Tiberio Cæsari cucumis præbebatur, mira voluntate illi expetitus: quemadmodum post Columellam, posteritatis memoriæ mādauit Plinius, quem nullo non die ei contigisse scribit. Sed leuiore negotio ac labore, id etiam cōfici apud Aegyptiæ gentis Dolum Mendesium, autor est Columella. Aprico, inquit, & stercoreoso loco, alternis ordinibus ferulas, alternis verò rubos cōsita habere oportet: & confecto æquinoctio paululum infra terram secare: ligneoque stylo laxatis, vel rubi, vel ferulæ, medullis, sterCUS immittere: atque ita semina cucumeris inferere, quæ scilicet incre-

Quomodo  
fiant dulces  
cucumeres  
& iucundis-  
simi.

Quomodo  
præcoces, &  
præmaturi  
fiant.

Pulchrum  
artificium.

Alia via &  
modus acce-  
lerandorum  
cucumerū.

incremento suo, rubis & ferulis coeant. Nam ita non sua, sed quasi materna radice alitur: nascenturque fructus, qui inter frigora etiam vigeant. Rem eandem tradit Plinius, admonens Columellam suum hic commentum prodidisse: & si autorem producat. Sed Plinium ipsum audire prestabit: Columella, inquit, suum tradit commetum, vt toto anno contingat cucumeres: fruticem rubi quam vastissimum in apricum locum iubet transferre & recidere, duum digitorum relicta stirpe circa vernum equinoctium, ita in medulla rubi, semine cucumeris infito, terra minuta, simoq; circūaggeratas resistere frigori radices. Vt vt fuerit, Plinio cum Columella hac in rem alè conuenire vides. Nam ille circa æquinoctium vernum id fieri iubet: hic verò circa autumnale, vt interpretatus est, & ex Columella transcripsit Palladius: sed in his distingue solum & cælum. Si longos & teneros habere desideras, adhæc sine semine, & qua volueris effigie formatos, necnon recentes tota hyeme, ad præcedens caput recurre.

Vnum tamen ibi omissum hic non tacebo, nempe quod prisci salgamarij cucurbitas & cucumeres sale, aceto, fœniculo & sampsucho cõdire solebant. Sunt qui virides seruari dicunt, trito finapi cum aceto. Plinius in scrobe, opaco loco arena substrato illos componit, fœnoque sicco & terra operit. Athenæus plenilunio in hortis maximè gliscere, & manifestum incrementum capere tradit: necnon more echinorum marinorum impleri: quod aquei humoris summum est argumentum. Athenæo suffragatur Plinius, additque quoties cælum tonat, velut timore perterritos conuerti & tabescere. Sed memorabile illud est,

Summè aduertenda & obseruanda.

Quomodo olim cõdiebantur cucumeres.

Cucumeres lunari de fluxu uio subijci.



Peponum, Melonum, ac Melopeponum  
cura, auxilia, & secreta.

## CAP. XIII.

**P**AVca de peponibus & alijs hinc scribā, quod cucumerum generi, priscis rei rusticae doctoribus Graecis & Latinis contribuantur, & proinde multa illis affinia agnoscant. Ex quo cucumeres in pepones, & melopepones degenerasse visum est. Qui duo postremi figura tantum & quantitate inter se dissident. Nam cum magnitudine excessere, pepones vocantur: dum vero rotundi, formam & effigiem mali referunt, facta ex pepone & malo nomenclatura, melopepones sunt vocati. Vnde Palladius totum hoc genus, melones à malorum figura, ac si dicas pomeos aut coroneos nuncupavit. Qui pendere non solent, ut scripsit Plinius, sed humi rotundari: maturitatem præ se ferentes, cum pediculus à corpore secernitur, & suavis odor ab umbilico nares ferit. Omnes rariùs sunt ferendi, ita ut semina inter se pedibus duobus distent, locis subactis, & areis diligenter pastinatis: libertate enim gaudet, qua vltro citro que vagari possint: herbis præterea impensè iuvantur, ut cucumeres: quare sarculatione ac runcatione parum indigent. Vite prælonga serpunt, flagellis hinc inde reptantibus: suntque fructu cartilagineo (de peponibus loquor) orbiculatim striato, prominulis pultuinorum toris, strigis, in vertice & umbilico coeuntibus, ac ibidem stellarim decussatis: adhuc cute sunt aspera, & velut lentiginibus occupata, sed carne intus suavi, & seminibus in vtero liracim digestis: Quæ si multo, vel lacte per triduum macerentur, & exsiccata, solo

Pepones cucumerum generi olim ascripti.

Forma peponum, melonum, & melonum

Quomodo ferendi pepones.

Pulchra peponum descriptio & historia.

Quomodo suavisimi feriant pepones.

G 4 cre-

fiant pepo-  
nes.

Quomodo  
odorati fiat  
pepones, a  
quibus ar-  
cendi feles.

Autori mo-  
lesta repeti-  
tio.

credatur, longè maiorem suauitatem contrahēt  
erunt. Odorati fiēt, si femina diebus multis inter  
rosæ folia deponantur, & mixtim cum illis plan-  
tentur: aut rosacea aqua vel alio odorato liquo-  
re imbuantur, & vt dictum est, terrę committan-  
tur. Autor est Florentinus in suis de agricultura  
Græcis præceptionibus, & post illum Palladius.  
Hic non est omittendū, quod à felibus pepones,  
vt etiam melones, summè expetuntur & auidè,  
quare à peponarijs & melonarijs sunt arcēdi. Re-  
liqua ex cucurbitarū & cucumerum secretis erūt  
petenda: cū quibus multa, vt præmonuimus, cō-  
munia agnoscunt fructus isti. Quare si præcoces,  
si amplos, si effigiatos, si absque vllō semine tibi  
comparare cupis, præcedēs cucurbitarum caput,  
si viderur, consule. Penè præterieram quod me-  
lonis aut peponis frustulum ollæ iniectum cele-  
rem carniū cocturam iuuare fertur: non secus  
quàm vrticæ vel sinapis semen, aut fici surculus,  
vt suis dicemus locis.

Cinaræ, seu hortensis cardui cura, auxilia,  
& secreta. CAP. XV.

Quomodo  
carduus ex  
agris in hor-  
tos tranque-  
rit.

**C**Inaram esse è carduorum genere, nemo ne-  
scit herbarius. Ex quo altilis & hortensis  
carduus etiam dici solet. Nam cultus mangonio,  
domita feritate in hortis mansueuit, ac in his ha-  
bitare didicit: nescio qua gulæ audacia, quæ terre  
portenta in ganeam & luxū vertit, à quadrupe-  
dibus plerunque neglecta: vsque adeo ventris &  
Veneris desiderijs obsonantur homines. Est itaq;  
cina-



cinara, seu altis carduus, planta nemini hodie  
 non cognita: quæ compactilibus spicis squamma  
 tum coagmentatis constat. In quibus orbiculata,  
 aut pyramidalis facies exterior virefcit, interior  
 verò niueo candore nitefcit. Tota fructili nucle-  
 orum ferie, pineam nucē videtur exprimere: vn-  
 de & srobilus plerisque dicitur. Nulli sunt hodie  
 horti, qui hac planta longè & latè non pubes-  
 cant ac syluescant: adeò vt opipara nulla fit men-  
 sa absque echinato hoc cibo, modò anni tempus  
 illū concedat. Vulgus Gallorum alticocalum nū-  
 cupat, ab articulo Arabum al, & cocalos, qui Hip-  
 pocrati, Galeno teste, nucleus est pineæ nucis: cu-  
 catur.

Cinara pul-  
 cherrima  
 descriptio.

Vnde cina-  
 ra nobis al-  
 ticocalus di-  
 catur.

uis imaginem refert cinara, vt paulò antè dixi-  
 mus. Terram stercoreatam & solutā diligit: quam-  
 uis in pingui solo melius possit prouenire, vt tra-  
 dit Palladius. Qui etiam præcipit semina cinaræ  
 crescente Luna in paratis areis, spatio semipedis  
 discreta, non altè imprimi: sed tribus digitis com-  
 prehensa, donec ad primos articulos terra procedat,  
 demergi ac leuiter obrui, rigarique frequen-  
 ter, si æstus interueniat. Nam ita teneriorem fru-  
 ctum ac pleniorē educabunt, vt Varroni græco  
 visum est. Cūm verò plantæ adoleuerit, herbis  
 assiduè liberari ac expurgari debebunt: multòq;  
 cinere, si Columellam audire volumus, stercorea-  
 ri. Nam id genus stercoreis, huic oleri aptissimum fertur.

Terra cina-  
 re apta, &  
 quomodo  
 feri debeat.

Cinaram ci-  
 nere gaude-  
 re, à quo no-  
 men habere

esse tradit: à quo cinaram dictam fuisse, multis  
 placet. Cauendum autem erit, ne semina inuersa  
 pangantur: sic enim debiles, incuruas ac pumilas  
 creabunt cinaras, vt Palladius asserit. Qui ex A-  
 frorum & Græcorum placitis etiam tradit, nul-  
 lis spinis illas horrescere, quæ feminū cacumina  
 ante sationē fracta, vel lapidis attritu retusa ha-  
 bue-

Quomodo  
 fiat cinara  
 nullis horre-  
 scens spinis.

Quomodo  
fiant odora-  
ta cinara.

Quomodo  
fiant cinaræ  
dulces.

Summa &  
indicibilis  
cinaræ fœ-  
cunditas.

Quomodo  
seruanda &  
paranda ci-  
nara femina

buerint. Quod etiam multi affirmant contingere si in lactuæ radicem decorticatam & delibratam, tenuésque in particulas concisam, singula femina, singulis indita particulis obruantur, & quo dictū est modo, plantentur. Suauēs & odoratas habebis, si femina in odorato liquore aliquo, aut succo tridū præmaceraueris, & siccata terræ commiseris: nam saporem eum referent, cuius humorem combiberint. Vnde laurum redolebunt, si illa cum lauri folijs maceraueris, aut in lauream baccam intruseris, & ita plantaueris. Simile erit experimentum in reliquis. Dulces prouenient, si femina in lacte, melle, aut aqua saccharata, vel uino aromatite maduerint, & siccata tellurem intrauerint. Nonnulli sub autumnū finē, vel hyeme ineunte coliculos & folia humo obruunt, ut candorem asciscant, & amaritudinem exuant, sintq; inter hybernos cibos gratiores: nostrates (nisi fallor) cardas solent appellare. Cæterum, hoc loco tacendum non existimo, quod singulis annis stolones à codice sunt euellendi: ne matres fatigentur, & soboles per alia spacia distribuantur. Tanta enim est huius plantæ fœcunditas, ut propagines colibus auulsas & humi depactas, comprehendere narrent, sæpēq; anno eodem, & colem & echinum producere. Græcæ agriculturæ magistri, mucrone falcis diducta terra, cum aliqua parte radicis illos eruunt, ac solo bene subactō, & vetere fimo saturato committunt: iugiterque, ubi æstus fuerit, irrigant: donec plantaria solida sibi iecerint fundamenta. Ex horum sylua quotquot ad femina seruare uoluerimus, pullis omnibus liberabimus, ut loquitur Pallas, ac testa, aut cortice supertegemus. Nam femina

mina vel Sole vel imbribus vitiari solent, suoq;  
 effœta ingenio perire. Quæ si vel exuicta Solibus,  
 vel imbrium aspergine rancida solo credantur,  
 suo cardueta decoquêt olitori. Qui hîc mihi mo-  
 nendus est, cinaræ radices à muribus summè ex-  
 peti: quarum voluptate semel illecti, turmatim, Radices ci-  
naræ à mu-  
ribus valdè  
expeti, &  
quomodo  
abillis arce-  
antur.  
 vel è longinquo accurrunt: sicuti in suis agricul-  
 turæ selectis præceptionibus adnotauit Varro expeti, &  
quomodo  
abillis arce-  
antur.  
 Græcus: sed non absque auxilio & remedio. Tra-  
 dit enim insultantem illorum aciem, lana radici-  
 bus obuoluta arceri, aut stercore suillo, vel cine-  
 re ficulneo eisdem apposito. Sunt etiam talpæ il-  
 lis mirum in modum infensæ ac inimicæ: aded vt  
 crebrò illarum defossu & cuniculatione, cardue-  
 ta ac cinaræ ruinam irreparabilem senserint, Talpe car-  
duetis infen-  
sa, quomo-  
do expu-  
gnentur.  
 Prodest eam in rem medijs carduetis catos fre-  
 quentes habere ac educare, aut mustellas ibidem  
 mansuefacere. Sût qui in solido & sicco solo cina-  
 ras pangant, ne terra ab hisce infestis animalibus  
 facile perforetur. Auxilia qui volet alia, sese con-  
 ferat ad ea quæ primo libro scripsimus. Hic omif-  
 sum nolim, quòd cinaræ folia qui ederint, quid-  
 quid lingua attigerint (etiã horis aliquot post)  
 illis amarum censebitur. Qua ex re insignes vires  
 ad multa, non secus quàm carduus benedictus,  
 habere fertur cinara, tam in folijs, quàm fructu  
 & femine: in quam rem consule Alexikepû, hoc  
 est, medicû & auxiliarem Hortum nostrum. Po-  
 stremum id esto. Cinaræ folia lectulis resperfa,  
 vel eorum lignis attrita, cimices procul abigunt,  
 vel enecant. Res & factu & paratu facilis, ac  
 grata admodum quamplurimis, qui huiusce-  
 modi olida & molesta animalcula ferre non  
 possunt.

FLO-

ANTONII MIZALDI  
FLORES AC PLANTAE  
hortorum odoratae, &  
contra.

Rosarum cura, auxilia, & secreta.  
CAP. XVI.

Rosae horto-  
rum orna-  
menta.

Locus & a-  
ger rosae co-  
modus.

Quid semen  
in rosae.

**D**E odoratis floribus nunc demum agendū: in quorum albo quia rosae floris ac odoris raro privilegio nobilitatur, & aspectu perquam iucundo ac vario hortorum ornamenta censentur, idcirco de illis primo loco dicendū mihi proposui. Rosarum multa habentur genera, in quibus frequentissimae nobis sunt, albicantes, puniceae, & quae ex albo rufescunt, vulgò incarnatae nuncupatae. Praestantissimae sunt, quae puniceo colore rubent: proxima laus ijs quae in rufum candicant. Vilissimae omnium iudicantur albicaetes. In quarum tamen genere odoratissimas excipimus, quae moscatae & Damascenae dici solent, diuitem hortis hodie familiares. Serii nolunt cuiuscunque sint generis, pinguibus aut agillofis locis, nec item riguis, contentae raris: proprièque ruderatum amant agrum, vt scribit Plinius, voluntque virgulto pangi, scrobibus breuissimis, aut sulco, vt tradit Pallad. Quaquam semine etià prouenire possunt, sed tardissimè. Quod vnum nequaquam esse putabis medium in rosa flosculum coloris aurei, sed quod Baccae nutriunt in breuissimi pyri similitudinem tornatae: quas per aetate seminibus turgentes, quis non videt? quis, nisi fortasse alter fuerit Tyresias, non obseruat, coralli modo per autumnū horrentia spinis rosaria

ria variè illustrare: Fodi debent altius roseta quàm fruges, & leuiùs quàm vites: idq; annis omnibus, non omiſſa interpretatione: quæ Martio menſe aggreſſenda eſt, pro cœli & ſoli conditione: hoc enim modo excultum roſetum, longo perennabit tempore. Quod ſi antiquatum fuerit, eadem etiam anni tempeſtate circumſodiatur, aridâque ſuperfluitas omnis præcidetur: & quæ rara erunt ducta virgarum propagine reparabuntur, ex Palladij conſilio. Plinius uſitione ac reciſione, roſaria quæque ſummè proficere ſcribit, adhæc translatione, ocyſimèque prouenire: tradit ſurculis quaternùm digitorum longitudine, & ampliore. Sunt qui integras plantas cum ſuis radicibus trãferant. Alij palmares taleolas cum iſdem radicibus, ſobolis modo, cubitali interuallo deponũt, & crebris irrigationibus ac ſtercore iuuant: nec non ad maiorem odoris fragrantiam, intertextas roſis coronas ijs ſimul adobruunt. Quod ſi plantarum indigus fueris, & uolueris à paucis uirgulis copioſa gigni roſaria, ex Plinij & Palladij ſententia, gemmanteis ſurculos quaternùm, ut diximus, digitorum, paulòue longiores, cum ſuis ſarmentutis excidere debebis, & in modum propaginis ſternere, ac ſtercoratu irrigationibùsque tueri. Vbi annum attigerint, pedis ſpatio inter ſe diiunctos transferes, & luxuriantem materiam omnem excludes, ac crebris deſoſſionibus exhilarabis. Vita roſæ non reciſæ, nec aduſtæ, ad quinquenniũ durat, alioquin iuueſcit: ad cuius fragrantiam & ſucunditatem, cœlum plurimũ conferre creditur. Vnde ſerenis diebus collecta, odoratior eſſe ſolet: adhæc quæ naſcitur in ſiccis, ruderatis & gracilibus locis, Si odoratiſſimã facere

Quomodo tractari debeant roſaria.

Rosaria optimè prouenire uſitione, reciſione, & trãſlatione.

Quomodo ex paucis uirgulis copioſa ſiant roſaria.

Rosæ uitæ quinquenniũ.

Quomodo  
odorata &  
præcox fiat  
rosâ.

Quomodo  
mensibus o-  
mnibus rosa  
côparetur.

Rosa præ-  
cox.

Quomodo  
virides ser-  
uentur rosæ  
ac recentes.

Modi varij  
seruandarû  
rotarum.

Quomodo  
fiat rosa se-  
rotina, aut  
viridis.

voles, ex Græci Didymi consilio, hinc inde allia conferes: nam quæ ex frigiditate languescunt, calore exacui solent: Si præcocem, duobus palmis in gyrû effodies, & calida aqua manè ac vesperi irrigabis. Sed id non antè aggrediendum multi arbitratûr, quàm germinare calix inceperit: quem eo artificio nonnulli euocare solent. Si mensibus omnibus rosam tibi comparatur<sup>9</sup> es, autore eodem Didymo, mensibus omnibus plantare, stercoreare, & rigare debes. Verùm id locum habere non potest in borealibus nostris regionibus: fescus in calidis & temperatis. Præcoces rosas aliter tibi parabis, si cophinis aut fictilibus plantaueris & eadem cura tractaueris, quâ præcoces cucurbitas ac cucumeres, vt suo diximus loco. Ceterùm, nondû patefactas seruabis, vt scribit Palla. si in fissam viridem cannâ calices immiseris, eamque leuiter papyro, aut cortice circûm ligaueris; & eo tempore excideris quo virides rosas habere volueris. Alij radi olla conditas, & bene munitas sub dio obruunt, & sic custodiunt. Vita & vigor iisdem permanebit, si amurea ita immergantur, vt humor extet. Quidam ex Didymi præscripto, hordeum, dum adhuc in herba est, cum suis radicibus euulsum, in fictile non picatum demittunt: ibique rosas priusquam dehiscant, diligenter operiunt: viridèsque quandiu volunt, ac si essent in rosario parente, custodiunt. Plerique virentem hordei segetem pauimento sternunt, & rosas in ea condunt. Florentinus inter Græcos geponicos vbique admirabilis, tradit rosam in mali corticem posse inoculari, & malorum tempore sese proferre. Quæ res in alijs arboribus suam etiam locum fortasse agnosceret: perinde atque in

DE SECRET. HORT. LIB. II. ¶

veterano brassicæ caule & ilice, in quem si rosa  
 inferatur, viridis euadet, sed inodora, vt scribit  
 Albertus. Quæ res facilem viam præbet experien- Quomodo  
 ti, cum his quæ de punicea rosa circumferuntur, ex punicea  
 nimirum quod candida fiet, si sulphuris fumo im- rosa fiat can-  
 buatur, dum in folia dehiscens cœperit euolui, dida.  
 Sed de rosis hæc satis: quarum frutex rectè & ap-  
 positè Cupidini dicatur: quæ tota facie videtur  
 repræsentare, quemadmodum scripsit Philostratus. Rosa ad Cu-  
 Nam rosa semper recens ac iuuenis apparet pidinem col-  
 in suo rosario, nec non blanda, vt Cupido: aureis lacio perpul-  
 præterea comatur capillis, vt ille: spinas pro iacu- chra.  
 lis gestans, pro facibus fulgorem, & pro alis fo-  
 lia. Adde, quod sicuti rosam absq; vulnere pau-  
 cissimi affequentur, ita Cupidine absque corporis,  
 vel animi, aut fortunarum vulnere & iactura  
 paucissimi potiuntur, nimirum quos æquus ama-  
 uit Iupiter. Sed hæc extra hortensem philoso-  
 phiam: ad quam potius refero, quod flores tam  
 rosacei quam alij, in Sole, aut cibano, sublato  
 pane adhuc calente, siccati, colorem, odorem ac  
 vires magis retinent, quam in vmbra expositi, Quomodo  
 modò metam moræ non excedant. Idem de folijs optime ser-  
 & radicibus odoratis existimare licebit. uentur flo-  
res.

Lilij cura, auxilia, & secreta.

CAP. XVII.

**L**ILium rosis nobilitate proximum esse scri-  
 psit Plinius, medióque earum prouentu in-  
 cipere: cui florum excelsitas de omnibus maior Lilium flo-  
 inest, interdum cubitorum trium: sed languida res omnes  
 semper cœruice, & non sufficiente capitis oneri, excelsitate  
 flos eius emaculato candore, & eximio odore, superat.  
calathi

calathi effigiē præ se fert : folijs ab angustia in latitudinem paulatim sese laxantibus, extrinsecus friatis, resupinis per ambitum labris, & emicantibus ex fundo calathi luteis staminibus, tenui filo crocatis. A quibusdam ob nobilitatem flos regius nuncupatur, & Iunonis rosa: nam ex eius lacte natus fertur, vt hoc tetraſticho doctè exprefit Conrardus Gefnerus.

*Dum puer Alcides diuæ vagus vbera suxit*

*Iunonis. dulci pressa sopore fuit:*

*Ambrosiumque alto lac distillauit olympo*

*In terras fusum lilia pulchra dedit.*

Fœcunditas mira & penè inexplicabilis est in lilio: nam vna radix bulbos, sæpenumerò quinquaginta emittit. Quos Palladius circa veris initia ponendos, & cum opportunum & tempestiuum fuerit, exactè sarriendos præcipit: idque summa diligentia, ne oculos circa radicem nascētes, minorēque bulbos sauciemus. Qui à matre subducti, atque in alios ordines digesti, noua lilieta formare solent. Purpurea lilia monstrificis, vt Plinius loquitur, hominum ingenijs, sic fiunt. Iulio mense scapi areſcentes colliguntur, & in fumo lilia suspenduntur: dein nudantibus se nodulis in fœce nigri vini, vel Græci, mense Martio macerantur vt colorem imbibant: atque ita in scrobiculis seruntur, heminis fœcis circumfusis. Quod inuentum non Plinio, sed Anatolio Græcorum geoponico eximio ascribendū censeo. Cuius verba è Græco in Latinum conuersa hunc habēt sensum: Si lilia facere velis purpurea, dū florēt, cauliculos eorum decem, aut duodecim, cum scapis in fasces vel scopas colligato, & in fumo suspendito,

Quomodo  
fiant purpurea lilia.

Multa sibi  
Plinius ascribit quæ sunt antiquorū.



dito, vt radículas bulborum similitudine inibi  
iaciant & remittant. Cumq; plantandi tempus ap  
petiuerit, in fece nigri vini macerato, donec colo  
rem purpureum contraxerint, & eo intinctu affa  
tim saturati fuerint. Mox scrobiculis fece largi-  
us affusa depone, & purpureos liliorū flores ha-  
bebis. Eosdem rubros fieri affirmat Florentinus

Quomodo  
fiant rubra  
lilia.

Græcus, si inter cortices aut micæ cinnabaris in  
fundantur: hac tamen obseruatione, vt bulbi nul  
lo modo vulnerentur. Qui si alium quemuis co  
lorem ebiberint, par erit eum lilia referre. Mirū  
quē est ita tingi aliquid, vt nascatur insectum. Pri  
scis illis Græcorum & Latinorum obseruationi-

bus suffragatur Hieronymus Cardanus, tradens  
nodos plantæ lilij camino suspensos absque foli  
js, & inde siccatos, si fece rubentis vini obruan  
tur, & in fimo cum eadem fece sepeliantur, flores  
edere purpureos. Est sanē lilio tanta viuacitas, vt

Quomodo  
fiant liliorū  
flores pur  
purei.

furculi eius suspensi, etiam radicem mittant. Cæ  
terum viridia ac recentia toto anno durabunt li  
lia, si cum patentia nondum dehiscunt, & clausa  
filent, siccilibus nouis non picatis decerpta impo  
nantur, ac operculo diligenter muniantur. Dum

Quomodo  
viridia &  
recentia ser  
uentur lilia  
anno toto.

verò in vsum depromere voles, ad Solem profes  
res, cuius calorificum ac vitalem teporem simul  
atque senferint, statim expandentur ac dilatabun  
tur: quod secretum Anatolius posteritati scriptū

voluit. Nec omisit, quòd vicissim & varijs tem  
poribus flores parient lilia, si bulbos eorum ita  
seueris, vt ex ijs aliquot duodecim digitorum al  
titudine obruantur: alij octo tantum, alij quatu  
or duntaxat. Nam ita diuersis diebus ac tempo  
ribus suos dabunt flores. Quod etiam de alijs flo  
ribus fieri posse, ille idem pollicetur.

Quomodo  
lilia vicissim  
& diuersis  
temporibus  
flores pro  
ducent.

H

Vio.

## Violarum cura, auxilia, &amp; secreta.

## CAP. XVIII.

**V**iolis honor fuit summus apud antiquos post rosam & liliū. Quartū genus omne hodie in hortis ac fenestris frequentissimum ubique visitur, in figlinis aut ligneis vasis, à mulierculis studiosè excultum. Flores cū varietatē coloris, tum suauitate odoris, tātā cum oculis & naribus ineunt gratiam, vt in coronamenta, cū cæteris, omnium maximè veniant. Itaque altiles violas hīc paucis perstringemus: quas qui facturus erit, ex Columellæ consilio terram stercoretam & repastinatā, minimè altè pedem, in puluinos redigat, atq; ita plantas hornotinas factis scrobiculis pedalibus, circa ver in illis disponat. Semen duobus temporibus in areis feri potest,

Violis maximam inesse gratiam in colore & odore.

Violarum cultura & satio.

Non omnis fert omnia tellus.

vere & autumnō: sed postremum nobis ineptum habetur, qui cælum tenemus frigidum. Colitur viola eo modo quo cætera olera: runcatur, sarritur, & dum tempus inuitat rigatur. Quæ nigra est versicolor spectatur. Quòd sic in Rustico pulchrè expressit Politianus:

Nigra viola multicolor.

*Nigraq; non vno viola est contenta colore:  
Albet enim, rubet, & pallorem ducit amanti.*

Omnes cubitali altitudine profiliunt, floribus quadrifolijs, vt est apud Plinium: nec vnus coloris, sed multorum: nam alij purpurei sunt, alij nivei, & alij lutei. Albæ vita trimatu peragitur: ab eo senectam sentiens plerunque degenerat. Gallis genera omnia innotescunt, partim violetæ nomine, partim garyophylli odore. In quorū censu non modò prædictæ continentur violæ, albæ, inquam,

inquam, cœruleæ, pallidæ, variegatæ & luteæ, sed Viola mar-  
 etiam purpureæ, quas Martias nuncupamus, ver-  
 plerunque nobis aperientes, odoris suauissimi,  
 & coloris sanè quàm iucundi: Si omnes omnium **Quomodo**  
 colores vnam violarum plâtulam referre cupis, vna violarû  
 singularum semina confusa, in tenuem cannulâ, planta om-  
 aut detritum linteolum include, & terræ optimè **nium colo-**  
 subacta ac stercorata, vt fieri solet, expone. **res referat.**  
 Experimento id mihi sæpenumerò probatum fuit  
 summa cum voluptate, & pari admiratione. Sed  
 hic tacendum non est, quòd spectatissimus vio-  
 larum flos, nisi quotannis situm loci mutare con-  
 discat, in humilem ac degenerem flosculum, mi-  
 nusque odoratum deficere solet. Poterunt toto  
 anno florere violæ, si dum ad semen festinant ca-  
 puli eis truncentur.

Ocimi & Amaranti cura, auxilia, & secreta.

## CAP. XIX.

**H**ortorum plantas alias odoratas & coro-  
 narias, tam edules quàm non edules cû fru-  
 ticibus pergo describere. In quibus primùm sese  
 offert hortense ocimû (nam aliud est pabulare o-  
 cimium & segetarium) quod vsqueadè notum **Ocimû du-**  
 est, vt perraræ vbique sint ædium fenestræ quæ **plex.**  
 illo longè latèque non redoleant. Huius tria vi-  
 suntur genera: vnum folijs amarâto maioribus: **Ocimi hor-**  
 alterum, folijs & ramulis multò minoribus: ter- **tensis gene-**  
 tium minutis & angustis: quod ab odoris fragrâ- **ratia.**  
 tia & suauitate Italis basilico gentile nuncupari  
 vulgò solet: & à Serapione garyophyllatum ab  
 insigni odore. Vnde etiam ozimum rectè dici ac **Ocimû vn-**  
 scribi posse contédunt multi, vt fit ab ózo, quod de dicatur

H 2 est

gar vophyl  
latū, ocimū  
& basilicum. est redoleo. Recentiores Græci qui de re herba-  
ria scripserunt, Psellum sequuti, Basilicum id est,  
regium appellant, quod nomen apud nos passim  
vsurpatur. Sic fortasse dictum quod in solis regū  
hortis aleretur olim: vel quod regibus ob odoris

Quomodo  
serendum &  
tractandum  
ocimum. præstantiam dignum esset. Teporem hæc planta  
desiderat: cuius semen vbi obrutum erit, paucicu-  
la vel cylindro, aut aliter, sedulò inculcari de-  
bet. Nam si ei terram suspensam relinquis, ad cor-  
ruptionem inuitas, vt scripsit Columella. Satorū

Ocimum a-  
qua feruēti  
& aceto gau-  
dere. omnium celerrimè prouenit: putantq; maturius  
erumpere si inter initia feruēti aqua fuerit cons-  
persum. Quidam aceto perfundi iubent, si hyeme  
inclinante seratur: nam illius imbre rigatum,

citius nasci creditur. Plinius ei tantum aquā me-  
ridianam dandam præcipit, cum ceteris oleribus  
horæ rigandi sint matutina atque vespera, vt li-  
bro primo admonuimus. Vbi ad palmi altitudi-  
nem venerit, rectè præciditur: licet ferro cum ru-  
ta, mentha & canila, tangi diligenter vetuerit Sa-

Ocimum fer-  
ro tangi re-  
cusat. binus Tyro, libro Cepuricon, seu hortensium,  
quem Meccenati dicauit. Sub canis exortum ac si  
morbum sentiret, aut astrobolian expallescere  
deprehenditur. De quo rem miram narrat apud

Palladium Gargilius Martialis (qui à Seruio in  
Georgicis Virgilianis librum de re hortensi scrip-  
sisse traditur) nimirum quod modò purpureos  
flores, modò albos, modò roseos parit. Sed ma-  
iore admiratione dignum. arbitror quod scribit  
Plutarchus, succinum solos ocimi surculos

Ocimi sar-  
culos succi-  
num abige-  
re, reliquos  
trahere. à se abigere, cum leuissima quæque, & quisqui-  
lias omnes, attritu excafactum, repentè mo-  
ueat, & ad se pelliciat. Est & prodigio non mi-  
nore dignum quod Theophrastus prodidit, oci-  
mura

num lætiùs prouenire, si cum maledictis ac probris seratur. Quod etiam Plinius affirmat, & fortasse Perſius hoc ſenariolo teſtatum voluit,

*Cum bene diſcinſto cantauerit ocima verna.*

Refert ille idem Plinius Chryſippum medicum grauitè ocimum increpuiſſe, & ob id hominibus fugiendum præcepſiſſe, quòd capræ illud aſpernentur. Quæ cum cæteris pabulis omnibus auidiſſimè veſcantur, ab hoc vno etiam famelicæ diligenter abſtinent. Quod & à Sotione geoponico Græco adnotatum fuiſſe inuenio.

Qui etiam vltra hæc aſſerit, inſanos fieri qui ocimo vtuntur: additq; eum qui manducauerit, ſi eo die à ſcorpione feriat, ſeruari non poſſe. In quem et Chryſippum pugnare videtur Plinius, ſcribès capras libenter ocimum eſſe, nec cuiquam mentem motam qui illud manducauerit: quin & terreſtrium ſcorpionum icibus ex vino & pauco aceto ſumptum ſalubriter mederi. Dioſcorides ex Afrorum placitis aliud videtur proferre: nimirum eos qui ocimum ederint, ſi à ſcorpione feriantur, nullo conſictari dolore. Has controuerſias nonnulli componere fatagentes, omnia ad tertium ocimi genus referenda cenſent: & ad incompoſitum, profuſumq; illius vſum & eſum.

Vt vt fuerit, experiundo veritas eluceſcet, alioquin obſcura. Quam tamen arbitror te in dubio malle relinquere, quàm periculum temerè ſubire. Autor eſt ille idem Sotio, commanſum ocimum & in Sole poſitum, ſcorpiones gignere: vel vt legit Dioſcorides et Plinius, vermiculos aut vermes, qui fortatte in ſcorpiones tandem tranſeunt. Quod ſanè mirum eſt, cum dixerimus illud ſcorpionibus aduerſari. Subdit idem Sotio ſc-

Res mira & notanda.

Capras ocimum etiam in fame aſpernari.

Sotionis & Chryſippi ſententiæ à Plinio impugnata.

Ocimum ſcorpionibus aduerſari.

Ocimum quomodo ſcorpiones gignat.

**Ocimum scor-** minis ocimū tanta antipathia pugnare, vt si pul-  
**minis aduer-** tario aut patinæ infcia muliere integrū ocimum  
**fari, & pedi-** cum radice supponatur, futurum vt cibo nun-  
**culos creare.** quam manus admoueat priusquam subductum  
 fit: ex quo misodulon vocari credit. Diodorus in

Empyricis pediculos creare tradit, si quis eo largi-  
 us vtatur, ob excrementitiam humoris super-  
 fluitatem quo imbuitur. Quinetiam volūt non-  
 nulli, vt scribit Plinius, ad huius manipulū cum  
 decem cancris marinis vel fluuiatilibus tritum,

**Ocimū scor-**  
**piones con-**  
**gregare.**

scorpiones à proximo omnes conuenire. Cate-  
 rùm, Galenus nō censet eos audiendos, qui pro-  
 mittunt ocimi trituram fistili nouo inditam &  
 operculo vestitam, intra paucos dies scorpiones  
 gignere, maximē si olla ad Solem quotidie inca-  
 lesca. Sit pro capitis huius colophone quod apud

**Ocimi de-**  
**generatio.**

Theophrastum legi, nimirū ocimum quan-  
 doque degenerare in serpillum, aut sisymbrium,  
 vt vult Palladius: præsertim si loco satum fuerit  
 Soli exposito, aut transplantatum. Quæ res etiam  
 vetustate illi solet contingere. Hieronymus Car-  
 danus scribit, ocimum prima Luna tritum, & in  
 nouam ollam inditum, sub plenilunio ab altero  
 capite flores emittere: quod si duplicato tempo-  
 re sub terra defodiatur, striffiones generabit, ne-  
 scio an scorpiones scriptum oportuit.

**Mira si qui-**  
**dem vera.**

**Pulchra de-**  
**scriptio &**  
**pictura a-**  
**maranti.**

Amarantus pedali altitudine crescit, caule fe-  
 rulaceo & subrubete, folijs ocimo longioribus,  
 spica purpurea veribus quam flore, prorsus ino-  
 dora, sed qua nihil aspectu gratius ac iucundius  
 dari possit. Nam Tyrias purpuras suo rutilati &  
 flammeo nitore vincit: adhæc coccum quoduis,  
 siue saturatū fuerit, siue dilutum. Ex quo Gallis  
 Passeuelutum vulgò nuncupari solet, quia cum  
 holo-

holoferico coccineo, quod Carmesinum dicunt, <sup>Amaranti</sup> de coloris præstantia certare videtur. Itali Fior. <sup>mira venus</sup> velutto appellant. Spica purpurea Plinio verius <sup>flas.</sup> dicitur quam flos, solo colore commendabilis, absque villo, vt monuimus, odore. Gaudet decerpi, & quo frequētius legitur, hoc lætius renascitur: mirumq; illud est cum defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas pulcherrimè necit. Qua ratione in fictilibus <sup>Vnde dictus</sup> feri solet à virgūculis, nomine Amaranti do- <sup>amarantus,</sup> natus, quod non marcescat: ita Græcam nomen- <sup>& eius vsus.</sup> claturam vsurpante Latio. Puellæ, furni tepore siccatum illū ad coronarios hyemis vsus recōdere non cunctantur. Philostratus ex Amaranto sepulturas coronari solitas affirmat: idque Thesillos instituisse primos ad tumulum Achillis. Sed hæc de Amaranto satis, qui licet ad odoratas hortorū plantas nō atineat, his nihilominus illum ascribendum duxi, ob floris præstantiam coronamentis sanè quàm aptam & vbique receptam.

Saluiæ, Rorismarini, Satureiæ, Hyssopi, & Fœniculi cura, & auxilia.

## CAP. XX.

**T**AM nota est hortensis Saluia, vt nulli prorsus hodie reperiātur horti in qbus illa passim non spectetur. Frutex est oblongus, surculo- <sup>Saluiæ histo-</sup> sus, quadrangulares habens & candidas virga- <sup>ria & picu-</sup> folia longiuscula, scabra, hirsuta, albicātia, et verra. hementer odorata, sed vt cunque virosa: purpureo in spica flore, qui aquilini rostri falcata speciem præ se fert. Ea quæ folio est leuiore, contra- <sup>tiore & minus squalente, nobis Franca saluia,</sup> tiore & minus squalente, nobis Franca saluia,

H 4

&amp; sal.

& salvia minor nuncupatur. Quæ verò solidiore constat, & scabriore, adhæc latiore ac si cultum fenderit, vulgaris saulgia dicitur, & salvia maior. Seritur in hortis semine & furculo: cuius fruticem olitores lixiuij cinere nuniunt, testantes latiore sic provenire. Apricum amat locū, quantum frigora non abhorret. Vnde hybernis temporibus & viuere & iucundè virere percipitur, etiam si minime aperta fuerit. Quia tempestate, olerum premente penuria, iuribus passim innatat.

Quomodo  
feratur &  
colatur sal-  
via, frigorū  
patientissi-  
ma.

Rorismarini  
historia &  
pictura.

Rorismarini  
vltus.

Quomodo  
feredus ros-  
marinus.

Satureiæ  
descriptio.

Libanotis, quam officina & rura Rorem-  
marinum appellant, & qua coronas vbique necti-  
mus, folium fert tenue in exilibus virgis, crebrū,  
oblongum, & gracile, pinnatum, herbaceum in-  
frā, canum verò suprà: hoc est, intus candicans, et  
extra viride ac striatum: flore cœruleo, cui odor  
suavis inest, resinam aut thus vtunque spirans,  
vnde illi nomen libanotis. Frutex est topiarius,  
& idem, vt diximus, coronarius: quo Narbonen-  
sis Prouinciæ tractus aded scatet, vt ibi lignum  
aliud ferè non vratur. Apud nos areas hortorum  
topiario opere eleganter conuestit: ita vt nullum  
non animal suffragante olitoris mangonio con-  
fingat. Democritus in suis Georgicis Græcis se-  
rendū præcepit viuiradice & ramis auulsis: sic vt  
in terram depacti humentur. Planta hæc nullum  
solum respuit, quæ tam iucundum ac gratum ia-  
colatur odorem, vt quos animus defecerit, illico  
recreare possit.

Satureia, Gallis farrieta & thymbra dicta, in  
asperis gracilibusq; locis nascitur. Frutex est pe-  
dali altitudine, furculosis vtrinque coliculis sti-  
patus: odore, saporeque gratissimo: & flosculis  
per



per interualla ex purpura candicantibus, quibus valde oblectantur apes. Paulus duo genera fecit, Satureiæ gesyluestre ad eadē quæ thymus pollēs: & satium nera duo. quod viribus ignauius est, sed vsui cibario & grauius & aptius: quapropter in horris frequens esse solet ad condiēda obsonia: illud medicinis commodius, hoc cibis vtilius. Non sum nescius Co-

Satureia & cunila Colu mellæ eadē.  
 Hyssopi hili, folio cunilæ, floribus purpureis thyrsos spicæ stria et vsus vestientibus. Quæ Gallis vel hoc nomine nota esse solet, quod in vsum condimētarium veniat, & recentibus fabis dum elixātur, aut friguntur, iucundè remisceri solet. Locum desiderat neque pinguem, neque stercoratum, sed apricum. Seritur semine & plantulis, quæ vbi prehenderunt, viuaciores esse solent, quàm vt hyemem ac niues sustinere. reformident.

Fœniculum hodie omnibus hortis valde innotescit: ferulacei generis est, in eam altitudinem plerunq; assurgens, vt hominis proceritatem exsuperet. Caule constat geniculato, fungosa intus medulla, & leui exterius cortice. Estq; planta tota odorata, muscarium gerens in summo rotundum, amplum, luteum & in orbem radiatim circumcinatum, in quo semen nudum dependet absque cuticula aut folliculis. Locum amat apricum & modicè saxosum. Radix ei candida, odorata & esculenta. Plantā hanc serpentes nobilitauerunt: nam gustatu eius senectam exuere traduntur, &

H 5 oculo-

*Fœniculiv.*  
*fus non sper*  
*endus.*

oculorum aciem succo reficere, aperto ac inciso caudice. Vnde intellectum est, vt scribit Plinius, oculorum quoque caliginem præcipuè eo releuari. Nostrates folia fœniculi virentia panibus & placentis quandoque substernunt in clibano, ad odoris & incrustationis gratiâ. Adhæc pisces ijs infarciunt, præsertim marinos, ad conciliandâ saporis suauitatem, & fallendam marinæ auræ graueolentiam, delicatulis palatis plerumq; molestam. Fœniculum, vt auctor est Cōrardus Gesnerus, dulce est futurum si terrâ circa radicem effossâ finum bubulum ei iniiciatur.

Lauandulæ, Menthæ, Thymî, & Solsequij,  
 cura & auxilia.

CAP. XXI.

**L**Auandula, quæ & pseudonardus dicitur, duorū generum apud nos esse solet: Vnum altius adolescens & maiorem odorem spirans: quod quia non minùs placet quàm nardus, idcirco apud nos spicæ nomen sibi arrogauit, ex quo aspicum vulgò nūcupatur. Alterum tum amplitudine, tum odore est minus, quod quia balneis & hominum lauacris expetitur, elotæq; omnia, si permisceatur, odoris suauitate commendat, lauâda & lauâdula nominari solet. Illud mas, hoc fœmina multis esse creditur. Frutex est vbique nascens, folio crasso, carnosio & angusto, cui color languidus ad candidum vergens, frequentibus spicis in aristas sparsum purpurascens, & alicubi albicâtib; illustratus. Gaudet apricis & petrosis locis, tanta suauitatis fragrâtiâ præstans, vt omnes flores quibus remiscetur, odoris iucunditate

*Lauandula:*  
*vnde dica-*  
*tur, & eius*  
*pictura.*  
*Loca lauan-*  
*dulæ accom-*  
*moda: vbi*  
*de eius o-*  
*dore.*

ditate prouocet. Qua dote vestibus inferitur, & scrijnijs commendatur. Vterque frutex perpetua coma canescit: cuius spicata cacumina, & tōiles vertices manipulatim in scopas & muscaria concinnatos vendere solent rustici ad varios odorū vsus, vbi Solem aliquandiu sustinuerint. Hodie bigis & clitellis asinarijs per æstatem Lutetiæ venales vicatim proclamantur, & passim comportantur. Narbonensis Prouincia vtroque genere est sc̄elix, tam campis, quàm montibus. Fallūtur insigniter qui pro nardo Celtica vsurpant lauandulā: nam longè alia est plāta, vt alibi scribemus.

Lauandulæ  
spicata mus-  
caria, &  
corum vsus.

Mentha nomē in Gallia retinet, & à plerisque Romana cognominatur, præsertim quæ est hortensis: cauliculos gerit lentè punicanteis & odoratos, flagellis lanugine pubescentibus, folio sifymbrij, sed longiore & molli, æstate herbaceo, hyeme subflauo, & vbique odorato: cui purpureus flos circa cauliculorum fastigia spicatur. Iuxta fontes rectè ponitur, cuius si fortè semina defecerint, licet de noualibus syluestre menthæstrum colligere, & inuersis cacuminibus depōnere: nam ita feritatē exuet, ac edomabitur. Planta hæc semel sata pluribus annis restibili fertilitate durat, grato mēsis odore cū in iusculis, tum acetarijs & plerisque condimentis. Hanc ferro non expedit tãgere, vt alibi docuimus. Apricum locum amat, sed non valde pinguem, nec stercore: feriturq; planta, vel radicibus, æstate vicus aptus. Hæc fera est & syluestris, illa mitis & satiuua: quæ cultus mangonio humo-

Lauandulæ  
alia est à nar-  
do Celtica.

Menthæ pi-  
ctura & de-  
scriptio.

Menthæ satiuæ  
& vsus.

Menthæ lo-  
cus aptus.

Mentha du-  
plex.

humorem sibi asciscit, ex quo Venerem stimulare traditur: quod est omnium commune quæ fenicocto humore ac spirituoso & flatuoso participant. Quæ res problematicum hoc Aristotelis adagium soluet, cur mentha belli tempore nec edi, nec feri debeat. Hoc enim cibo largè vescentes in libidinem ruunt, quæ corpus & vires frangit, ac animos eneruat. Rectè itaque Dioscoridi mentha Veneris auuiditates cõcire traditur. Quæ res antiquos mouit, vt flagrante bello militibus menthã interdixerit. Vsu enim Veneris fortissimi quicq, ceu effœminati ac molles, facillè torpescunt. De menthastro, seu syluestri mētha, quam nonnulli syluestre pulegiũ vocant, hic nihil scribam, nisi quod folijs eius manducatis & impositis, Plinius elephantiam sanari affirmat. Quod magis Pompeij ætate fortuito cuiusdam experimēto facie illita, compertum fuisse scribit. Sed id ad nostrum Alexikepum pertinet.

Thymus & si magis conuenire videatur curatibus aluearia quàm hortos, nihilominus de illo hic scripturi sumus, quod cõdimentorum & coronarum causa, etiam in hortis studiosè colatur. Duo sunt eius genera. Vnum candidum lignosa radice in collibus nascens, quod præstantissimũ est. Alterum tam specie, quàm fiore nigrũ, quod Aëtius cibus damnauit: nam intus receptum facillè computrescit, & biliosos humores creat. Qui triuialis est, surculosus frutex et dodrantalis esse spectatur, odore suauissimo, multis folijs ijsq, immortalibus comatus: flosculos gerens ex purpurea candicantes, & capitella complicatarũ formicarum specie, Vulgus Gallorum Thym nuncupat: plerique maioranam Anglicam. Gracili solo  
& pe-

Cur mentha  
belli tēpore  
nec edi, nec  
feri debeat.

Menthastro  
vires in ele-  
phantiam.

Thymi duo  
genera.

Hortensis  
thymi pictu-  
ra.

& petroso lætius prouenit: vnde neq; pinguem, neque stercoreatum, sed apicū desiderat locum. Semine & planta profilit, imò verò & flore fato nascitur, vt perhibet Theophrastus. Apianij eo largè florescente prouentum mellis vberimum certo sperant augurio. Nam flores apibus amicissimos creat, qui colorem & odorem melli addunt. Hinc Vergil.

- redolent q̄ thymo fragrantia mella.

Hic non omittendum, ex eodem Theophrasto, quòd destruitur peritq; flos thymi, si imber incesserit.

Solsequium, officinis Calēdula, & vulgo Sol-  
fia nūcupatum, falsò à multis heliotropium esse  
existimatur, siue maius illud fuerit, siue minus.  
Non quòd Solem nō sequatur, vt mox dicemus,  
sed quòd pictura ei planè repugnet. Nostratis  
itaque Solfia nominatur, quasi solsequiam dicas.  
Fruticosa est planta, cauliculo dodrātali, fo-  
lio longiusculo, flore specioso, crocato & odoris  
non ingrati: ex quo in coronamenta pāssim ve-  
nire solet. Nascitur potissimū in cultis: adhibe-  
tūque & condimentis & aceterijs. Semen haud  
dubiè scorpionem imitatur, maximè quā conti-  
netur in vagina. Vnde scorpioidem quidam esse  
putarūt, sed ineptè, meo iudicio, cum notæ scor-  
pioidis illi non subscribant. Calendula apud her-  
barios dicitur, quòd singulis ferè mēsiū calen-  
dis florere, vel (vt alijs placet) fruticare deprehen-  
datur. Rusticorum horologium quibusdam nū-  
cupari solet, quòd matutinas meridianas, ac ve-  
spertinas horas de circūactu illis indicet. Alij So-  
lis spōsam dixerunt, & solarem herbā, quòd eius  
flores Solē ab ortu per meridiem in occasum se-

Lo cus thy-  
mo accōno-  
dus: adhæc  
eius satio.

Thymus a-  
pibus gra-  
tissimus.

Hortēse sol-  
sequium nō  
esse beho-  
tropicium.

Solsequij pi-  
ctura pul-  
chra.

Cur solse-  
quū calen-  
dula dica-  
tur, & rusti-  
corum hore-  
logium.

quan-

quantur, & notabili conuersione comitentur: ita  
 vt quacunq; cœli parte sedem teneat ille, in eam  
 cœuerſi flores ſpectent: eoq; etiam in nubilo aère,  
 dirigantur: ac ſi ſpiritu eius recrearentur, vige-  
 rent & agerentur: tantus ſyderis amor eſt: noctu  
 eius deſiderio, quaſi merentes, contrahuntur, &  
 meridie ſeſe vndiq; explicant, ac ſi ſponſum ob-  
 uijs vlnis amplecti fatagerent. Sed de his abundè  
 ſcriptum in noſtris Naturæ Arcanis, & alibi.

Mirus ſolſo-  
 quij amor  
 erga Solem.

Vettonicæ coronariæ, & Sampſuchi ſeu Maior-  
 ranæ cura, auxilia, & ſecreta.

CAP. XXII.

**V**ettonicam coronariam (quæ inter flores  
 ſuperiùs erat deſcribèda) Gallorū vulgus  
 à floris figura, ocellum ſeu oilhettū: vel ab odo-  
 re, garyophylleam, nominare ſolet. Hæc tantam  
 cum mulierculis iniuit gratiam, ſui odoris iucū-  
 ditate, & coloris præſtātia, vt perpaucæ reperian-  
 tur apud nos, quæ in ſuis hortis, aut ſictilibus va-  
 ſis, fenestratim illam, cura admodū diligenti, nō  
 foueant. Florem omnium ſpecioſiſſimum pro-  
 fert, caryophyllorū odoratu, ſed longè ſuauiſſi-  
 mo. Quorum alius cocco rutilat, alius ſaturata  
 nitet purpura, alius niueo blāditur colore, alius  
 verò vermiculato & vario applaudit aspectu.  
 Omnibus teres, longiuſculuſque calix concedi-  
 tur, orbiculo ſuperiore denticulatus, à quo folia  
 prodeunt lentè ſimbriata, in quibuſdā frequen-  
 tiore coma ſtipata, in alijs rariore, ſed profundio-  
 ribus incifuris crenata. Quæ cū fuerint profuſus  
 explicata, radiatum orbem circināt per extrema  
 ſerrarum, geminis vtrinque emicantibus flami-  
 neis

Vettonica  
 mulierculis  
 gratiſſima.

Puleherri-  
 ma vettoni-  
 cæ deſcri-  
 ptio.

DE SECRET. HORT. LIB. II. III

acis apiculis. Non desunt qui sibi persuadeant, olitores radicibus caryophyllū adegisse, vel factis stylo foraminibus inseruisse, quò iucundum odorem illum flores alliciant, & caryophyllorum suauitatem naribus expirent. Sic ex flore minùs odoro, quàm odoratissimus prodijt, humano artificio nouitatis semper studioso. Apud nos semine rariùs feritur: quin olitores ineunte vere & autumnò, sobolem à radice copiosam eruant, & patulis fictilibus, aut cadis, ligneisve fictulis pangūt in terra, putri fimo saturata. Et cum hyemis gelicidia premunt, sub tecto locis à frigoribus tutis recondunt. Cùm verò serenat cœlum, feruidusq; Sol illucescit, in apertum reuocant: & sub dio illic apricari sinunt. Si incefferit pluua, aliquantisper madescere permittunt, & cœlestem imbrem haurire. Sed mirum est, quòd tam celebris flos, tàmque iucundus, à veteribus silentio inuolutus fuerit: qui pulchritudine, varietate, amplitudine & odore, rosa inferior non videtur: imò verò cum ea de principatu certat, illi nec colore cedens purpureo, candido, vermiculato, nec etiam odore, nisi quòd à longinquo plus olet recens rosa: cui decerptæ longissìma mora dies esse solet: vettonicæ in quatrìdium, & ampliùs, vita vigórque perseuerat. Folia insunt nonnullis quaterna, quinàve, alijs rosæ modo numerosa. Prodigij simile est quod hîc referam. Si ad calendas Octobris, vettonicæ, violarum & similium plantulas cum radicibus, in vinaceis quibus cortices sint exempti sepeliueris, aut in fimo equino identidem reparato, flores pulcherrimos tibi edet sub brumam hyeme etiam atque ita in fragis, melonibus, & alijs experiri poterit.

Quomodo conciliatus odor vettonica.

Quomodo & quando feratur vettonica.

Vettonica priscis incognita, quæ ne rosas quidem cedit.

Quomodo reparatur vettonica.

pote-

VA

poteris. Sed à frigore externo feruari debent: plurimum verò sic cum foetibus suis emoriuntur. Autor Hieronymus Cardanus. Hinc sanè admirari defino, quod solebam adolescens, dum vettonicã in vinarijs cellis & subterraneis locis, fruticare per hyemem, & fauente loci tepore flores parere obseruabam. Olitores in hortis multo lætamine paleato illam munire solent, ac circũuestire, vt ab iniuria gelantis, ningentis, aut grandinãtis cœli asseratur. Nam apricis plurimum gaudet, ac Solis illustratione summè exhilaratur. Est admiratione dignum, quòd hæc planta vno anno florem parit candidum, altero purpureum, tertio colorum varietate promiscuum. Et quod multò mirabilius dici possit, vidimus ramũ eundem, niueum, purpureum, ac vermiculatum florem expromere. Quod cultus studio, aut soli cõmutantis vbertate, fieri solet. Quanquam multos id assecutos vidi, defixis in ouillam aut capri nam baccam, vel cãnulam fragilem, detritumve linteolũ, diuersis vettonicæ feminibus arte compositis, & terra ac stercore diligenter opertis. Nã femina illa in vnã coalescunt radicem, quæ ramos florum varietate illustres emittit. Hoc loco non arbitror prætereundũ quòd vettonicæ flos, vnguibus detractis, acetum iucũdo sapore commendat, modò in Sole vitreis vasis maceretur.

Quomodo  
hyeme fer-  
uanda vet-  
tonica.

Quomodo  
colenda vet-  
tonica, quæ  
vno ramo  
flores diuer-  
sos emittat.

Acetum ex  
vettonica.

Cur sampsu-  
chus maio-  
rana dica-  
tur: & vnde.

Sampfuchus seu amaracus vulgò maiorana di-  
ci solet, nomine à Latinis mutuato: fortasse quòd  
maior cura ac diligentia feratur, colaturque,  
quàm cæteræ plantæ. Vel quòd odoris maiore a-  
lijs gratia commendetur, & perpetua vireat co-  
ma. Seritur vtroque genere, nimirum femine &  
ramo: estque magnoperè viuax planta, & cultu-  
ra non



ra nonnunquam arborefcens. Diocles medicus & Sicula gens amaracum appellauerunt, quod Aegyptus & Syria sampfuchum. Video fanè inter vtrumque à Poëtis & Oratoribus, Dioscori- Còtrouerfa de item & Plinio, nullum, nisi appellationis no- de sampfu- mine, discrimen positum fuisse: licet in contra- cho & ama- ria sint sententia Claudius Galenus & Paulus raco. Aegineta, multique recentiorum medicorum, qui longè aliter de amaraco sentiunt. Sed docto- rum testimonio constat, hos & eorum sequaceis, amaracum pro parthenio vsurpasse: quod & leu- canthen & amaracum appellari tradit Plinius. Priscos me- Sed lapsus is multò est euidentior, quàm vt re- dicos cù par- felli desideret: siquidem sampfuchus iucundo themo con- placet odore, illorum verò amaracus siue parthe fudisse ama- nium magnoperè viroso fastiditur. Vnde mulie- racum. res in vuluæ strangulatu illud salubriter odora- ri solent: ex quo matricariæ nomen ei indiderūt. Hic nō licet omittere, quòd mures radicibus ma- ioranz valde insidiantur, ceu medicamentum & auxilium ab his deposcentes.

Bellij seu Bellidis, & Phlogij, hoc est violæ  
flammez & inodoræ, adhæc Iridis, cu-  
ra, auxilia, & secreta.

## CAP. XXIII.

**E**T si duæ plantulæ sequentes, & earundem  
flores in césu odoratorum ritè adnumerari  
non possint, scribam nihilominus de illis, vel ob  
id quòd in coronamenta veniant, & hortorum  
areas mira elegantia vestiant. Itaque Bellis seu Tria esse ge-  
nera bellidis  
Bellius trium generum esse conspicitur, Primum  
I in

- in hortis feritur, de quo hic potissimum agemus. Reliqua in pratis & campestribus nascuntur: de quibus nihil à me expectabis, qui hortensia & nō campestria tracto. Venio ad rem. Bellius hortensis herbula est folijs longiusculis solo procumbentibus, in cacumine subrotundis & ad rotæ modum radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim serratis, è quorū medio cauliculi prodeunt villosi ac flexibiles, flores anno ferè toto gestantes in cacuminibus versicolores ac inodoros, qui barbulis multis circinantur. Ex quibus alij punicei spectantur, alij emaculato candore placent, à quo Gallis margaritæ nomē adipiscuntur: alij verò mixtis coloribus applaudunt. Bellides omnes nostratibus Borbonijs Pasquetæ appellantur, quòd circa Pascha (vt opinor) oriri incipiant, vel quòd oculos grato colore pascant.
- Phlogion (quibusdam Trinitatis herba dictū) violæ inodora genus illud esse mihi videtur, quod Gallicū vulgus Penfeam vocat, folio mercūrialis herbæ per ambitum crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leniter striato, & ex intervallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum finu pediculis longis, in quorum capitellis emicant violæ figura purpurearum seu martiarum tribus flosculis summa parte latis, atraque purpura saturatis, et duobus infernè luteis ac angustis, lineolis quinque rutilo ignis fulgore radiantibus exaratis: à quibus phlogij seu flammulæ nomen illis, vt reor inditum fuit. Vere statim post purpuream violam se prodit plantæ huius flosculus, estq; coronis aptus, odore, vt diximus, nullo, sed colore vbique cōmendato: qui plurimum durat, nam in autumnum prorogatur:
- imò
- Picturæ bel-**  
**lidis pulchra**  
**& elegans**  
**historia.**
- Bellidum co-**  
**lores varij.**
- Autoris mi-**  
**rum inge-**  
**num.**
- Violæ inodo-**  
**ræ descriptio**
- Pulchra &**  
**notatu di-**  
**gua.**
- Violæ inodo-**  
**ræ floslon-**  
**gans.**

imò verò tepidioribus locis vbi cælum arridet  
clementius etiam hyeme spectari solet. Venio  
ad tertiam plantam, flore pulchram & radice o-  
doratam.

Iris cuiq; notissima est, solijs cõstans gladio-  
li, sed maioribus, pinguioribus & latioribus.  
Vnde quibusdam Gallia partibus glaiutum, ac si  
diceret gladiolum, nũcupari solet: quòd folium  
in gladii speciem mucronatũ habeat. Caule niti-  
tur recto & semipedali ex cuius fastigijs singulis  
inter se paribus, flores exeunt labiorum mutuo  
inflexu recurui, & coloris varij: nimirum candi-  
duli, pallentis, lutei, purpurei & cœrulei. A qua Hortensis  
varietate cœlestem arcum exprimente, nomen iridis colo-  
cœlestis lilij apud herbularios sibi adoptavit: ac res, & vnde  
si rudimenta quædam arcus cœlestis versicolore cœleste lilij  
linearum discursu, in sui calathi cõcauo, ob ocu-  
los spectantium ponere fatageret. Rura alicubi  
flammam vocant: propter easdem, vt arbitror, Iris flammã  
causas, quas supra in phlogio, seu flammea viola quibusdam  
protulimus: quæ mihi specimen videtur esse nat-  
uræ irin effingere condiscantis. Radices fundit  
geniculatas, solidas & summè odoratas: quas sub  
veris exitum terra erutas, plerique in orbicula-  
tas taleolas difsecant, & ficcatas in vmbra, filioq;  
transfutas pensiles recondunt: aut lixiuio mace-  
rant ad exhauriendam & absorbendam succi  
vim, quo tinearũ iniurijs sunt opportunæ, dein  
ficcatas includunt: nam teredines non ficcæ mo-  
dò, verùm & in terra virides celerrimè sentiunt.  
Pleriq; ita curatas armarijs imponunt, vt odo-  
re perquàm iucundo vestes & lineam supellesti-  
lem commendent.

Iris picturã  
& vnde gla-  
iutum dica-  
tur.

Iris flammã  
quibusdam  
dicta.

Pulchra &  
notanda de  
radicibus  
iridis.

Radices iri-  
dis armarijs  
& rebus illo-  
rum odore  
con ciliatis.

I 2 Absin-

Abfinthij, & Abrotoni cura, auxilia, & secreta. CAP. XXIII.

**S**icut in hoc mundi theatro rerum omnium  
 sparsens illa, iucundis tristitia, & dulcibus amara  
 remiscet, ita ego in hac hortensium historia,  
 suauius insuaui miscibo: & gratis ingrata: ni-  
 mirum abfinthij & abrotoni plantas, quæ tam  
 odore, quam sapore iniucundo, nulli placent.  
 Abfinthij genera tria esse constat, vnum vulgare,  
 Gallis Aluina vocatum, ac si diceres aloina, ab  
 insigni amarore aloës, quem præ se fert. Nostra-  
 res Borbonij Fortum, à forti & vehementi odo-  
 re ac sapore nuncupant. Huic Ponticum Galeno  
 maximè simile esse traditur, à Ponto nomen ha-  
 bens, vbi pecora illo pinguescere, & ob id sine  
 felle inueniri autor est Plinius. Veteres huius fo-  
 lia paruulis dabant in fico, vt amaritudinem fal-  
 lerent: aut illitis melle vasculi labris, eorum de-  
 coctum propinatent: quod Lucretius his versi-  
 bus eleganter expressit,

*Ac veluti pueris abfinthia tetra medentes  
 Cum dare conantur, prius oras pocula circum  
 Intingunt mellis dulci flavoq; liquore.*

**Semen cõtra  
 lubricos &  
 barbotina.** Alterum genus Seriphium vocant seu marinum,  
 cuius semine medici vermibus & lumbricis cor-  
 poris necem moliuntur: & ob id, semen contra  
 lumbricos nuncupant. Gallicum vulgus barbo-  
 tinani, & mortem vermium: quas appellationes  
 officinæ egregiè norunt. Tertium Santonicum  
 dicitur gentili regionis vocabulo: quod vt reli-  
 quis minus est, ita amarore multò mitius. Ho-  
 die in plurimis hortorum areis passim feri solet:  
 imò

imò verò de coma acetarijs remisceri, summo ventriculi & hepatis commodo ac beneficio.

Abrotonum duorum generum esse conspicitur, vnum mas, alterum foemina: vtrique amari-  
 tudine abfinthij inest. Foemina Dioscoridi quada-  
 m arboris specie fruticat, & ob id multis Cy-  
 pressus appellatur, folijs circa ramulos minutim  
 concisis candicans, & auri fulgore corymbis in-  
 fastigio rutilans, cui odor cum quadam grauitate  
 subiucudus adesse solet, & sapor amarus. Mas  
 folijs constat non vsqueadeò albicantibus, estq;  
 illius frutex furculosior. Galli Latinos imitati  
 vrunque abronum, duabus literis extritis nuncu-  
 pant: adhuc custodem vestiarium, quòd arma-  
 rijs sparsum vestes à tineis vindicet. Alfosum est  
 admodum tam hoc quam illud: quare frigus mul-  
 tum reformidat, Soleq; nimio læditur, suo se ca-  
 cumine propagas. Theophrastus radice vel auul-  
 so ramulo, potiùs quam seminio, germinare pro-  
 didit. Sed mirari licet cum calida dote sit prædi-  
 tum, cur frigus tantoperè horreat, & æstum non  
 ferat. Idem Theophrastus rationem in infirmitate  
 collocat: nam viribus tam cõtra frigus, quam  
 contra æstum, longè est impar.

Abrotonum

Abrotonum  
nec frigus  
nec æstum  
ferre.

Fragariæ, Frambœsij, & Grossularij vel Gro-  
 sellarij, cura, auxilia, & secreta.

## CAP. XXV.

**D**V M foetus hortenses qui supra terram ex-  
 tant percurrere, fragaria describenda descriptio  
 erat: quia verò tunc nobis, nescio quo fato, exci-  
 dit memoriâ, hoc loco restituenda venit. Her-  
 cherrimæ.

I 3 bula

Fructus fragarię pictura elegans.

Vnde magnus euadit fragarię fructus.

Pulchra & notatu digna.

Grossularij pictura pulchra.  
De grossularij bacca notatu digna.

bula est fraga gerens (vnde nomen habet) & folijs tribus constans, quę humi sine caule sparguntur; multis à radice lanuginosis pediculis exeuntibus, quorum alij flore candido coronantur, alij trigemino, vt diximus, comantur folio per ambitum serrato atque venoso: qui fructum gerunt exiguis moris haud ablimilem, callosum, tenerum, rubentem (dum maturuit) & ex albo nonnunquam pallentem, ac gustu & odore suauissimum, Gallorum vulgo Fresa nuncupatum. Spontè nascitur in opacis, quasi aliarum plantarum vmbra gaudeat, & in hortis cultura tam grandis euadit, vt mora quę in rubo nascuntur suo globulo eę iare cernatur: hinc morum terrestre Virgilianus Seruius fortasse appellauit. Sunt ex fragis quę diligentia & cura coloni è rubris in candida degenerarunt.

Frambœsia quibusdam Idæus rubus esse putatur. Frutex est pumilus & humilis, spinis prorsus viduus, cui morum rubens appendet (vbi maturuit) Gallis Frambœsia appellatum, quod germano sapore, palato mirum in modum placet & applaudit. Vnde, cùm vinum generosum à sapore laudare volumus, olere frambœsiam aut fragum vernaculo sermone nostro dicimus.

Grossularius vel Grosellarius, quantum mihi licet coniectare, veteribus silentio fuit obuolutus: quanquam non defuerunt qui Rhamnium esse dixerint, alij oxyacantham, sed temerè. Frutex est aculeatus, folio apij ferè, acinis candidis & in maturitate dulcibus, qui frequens hodie in hortis esse solet: cuius bacca non ingrata displicet acerbitate, magnamque inuit cum palato gratiam: quare diuitum ac pauperum iuribus innatare

tare solet, & in dulciarios panes ac farcimina pas-  
sim transire: vere præsertim dum vuæ acerba lo-  
cum supplet, quo nomine grauidis summè expe-  
titur. Vulgus Gallicum, Grossularium vel gro- Vnde gros-  
sellarium, & eius fructum Grosellam seu grossu- sularij &  
lam nominat, quòd grossulorum fici quandam grossula no-  
præ se ferat imaginem. Bacca maturitate in cibū men-  
dulcescit, ac nonnullorum mensis inter postre-  
mos cibos apponi solet.

Est in hortis alter frutex nullis planè spinis  
horridus, folio vitis pusillæ & iuuenis, ruben- Grosellæ ru-  
rem vuulam ferens sapore subacido, cuius acini bræ pulcher  
racematim congesti pendent, fastidium cibi di- rima descri-  
scutientes, & more punici mali abeuntem appe- ptio.  
rentiam reuocantes. Nostratibus grossula seu  
grosella rubra, vel transmarina vulgò dici solet.

Sunt qui putent à Mauritanis Riben appel-

lari. Frutex iste in vsum topiarium

venit, sepitq; eleganter hor-

torum puluinos

& areas.

I ANTO

ANTONII MIZALDI  
MONLVCIENSIS MEDICI,  
de Hortorum cura, cultu, auxi-  
lijs, & secretis.

LIBER TERTIVS.



*A M QVE* alios vocor ad cultus, ali-  
um vel laborem

*Hortorum: neque enim simplex genus,*  
*vnave stirpis*

*Hortensis soboles, ratio ac tatum vna*  
*colendi.*

Epilogus su-  
perioris li-  
bri, cum pa-  
rasceue ad  
frugiferarū  
arborum hi-  
storiam.

Latinis quid  
poma & nu-  
ces.

Autoris sco-  
pus & insti-  
tutū in hoc  
libro.

Proximo libro hortensia olera, edules itē ra-  
dices, et herbaceos fructus, cum odoratis plantis  
& floribus, pro nostræ Mineruæ captu & modu-  
lo utcunque expediuimus. Superest vt simili me-  
thodo et diligētia frugiferas hortorum arbores,  
vitæ humanæ accommodas, earundēque fru-  
ctus hoc libro psequamur: siue molli tunica ve-  
stiantur illi, quos Græci geoponici oporas, Lati-  
ni poma nuncuparunt: siue dura & forinsecus li-  
gnosa, quos itidem illi acrodrya, nostri verò nu-  
ces appellare solent. Opus sanè varium & impe-  
ditum, sed legi tamen & cognosci dignissimum:  
si minus scribentis ope, saltem sui contemplatio-  
ne & indicibili voluptate, quæ comitem habet  
vtilitatem pari commoditati iunctam. Vt itaque  
tabulæ (quod dicunt) manum admoueam, omni-  
um primū de cura, studio, & auxilijs quæ ar-  
boribus in genere congruunt, pro mea tenuitate  
scribam: hinc mihi gradum facturus ad ea quæ  
seorsum & particulatim vnicuiq; arbori debentur,  
& propria sunt.

Horten-



Hortensium arborum præcepta quædam  
& auxilia generalia.

## CAP. I.

**Q**uisquis ille fuit qui scripsit hyemes fere-  
 nas agricolis optandas esse, nã pro arbo-  
 ribus tam hortensibus & fructiferis, quàm alijs,  
 vota non fecit, quemadmodum tradit Plinius:  
 nam communia arborum vota esse solent, niues Arború vo-  
ta cõmunia.  
 diurnas federe. Causa, non solum quia animã  
 terræ vaneſcentem exhalatione, includunt & cõ-  
 primunt, retroq; agunt in radices: sed etiam quod  
 liquorem sensim præbent purum ac lenissimum,  
 quando aquarum cœlestium spuma esse dicuntur  
 niues. Ergo humor ex his non vniuersim in-  
 gurgitans diluensque, sed quomodo fititur stil-  
 lans, velut ex vbere alit omnia, nequaquã inun-  
 dans. Sunt itaque niues & tempestiua frigora ar-  
 boribus & frugibus summè vtilia, sicuti (Deo o-  
 pitulãte) ostensuri sumus in nostro Opusculo de  
 signis, causis, & præfagijs caritatis & sterilitatis  
 annonæ. Niues itaque tam arborum quàm fru-  
 gum firmitati plurimum cõferunt, nam sic opti-  
 mè germinant. Quod ad aquas attinet, oppor-  
 tunæ sunt quæ germinationem præcedunt: tum  
 demum cum educant poma arbores: nec protin-  
 us, sed iam valido fœtu. Quæ fructus suos diu-  
 tius continent, longioresq; desiderant cibos, his  
 ferorinæ aquæ vtilis esse solent. Cæterum, gene-  
 ris cuiusq; arboribus diuerso modo desideratur,  
 alijs alio tempore maturantibus: quapropter ist-  
 dem imbribus quasdam lædi videas, alias iuuari,  
 etiam in eodem genere. Sicut in pyris alio die  
 hyberna quærunt pluuias, alio verò præcocia.

Sunt qui nocturnos imbres diurnis præferant, quod eos Sol statim non diripiat. Sed quomodo radicibus arborum admittenda sit aqua, & ibidem retinenda, audiendus est Virgilius.

**Vt arbores a-**  
**quam admit-**  
**tant, ex Vir-**  
**gilio.**

*Aut lapidem bibulum (inquit) aut squalentis infode conchas:*

*Inter enim labentur aqua, tenuisque subibit  
Halitus, atque animos tollent sata.*

**Imbres arbo-**  
**ribus cum**  
**defloruere**  
**inimici.**

**Arbores à**  
**superfluitati**  
**bis purgari**  
**debere.**

**De arborum**  
**translatione.**

Si diutius humidi blandiuntur austri, defatiscetes fiunt arbores, ac magis etiam in flore. Si cum defloruere protinus sequantur imbres, in totum poma depereunt, aded vt amygdalæ & pyri, si omnino nubilum fuit cœlum, austrinûsve flatus suos amittant fructus, eodem Plinio autore. Qui etiam admonet arborem post collectos fructus purgari debere, amputata omni superfluitate, & ablatis truncorum propaginibus, vt leuior sit, adhæc habitior; & si nouella est, rector. Quæ si delicatior erit, blandè tractari debet: nam rudi contactu facillè obtorpescit. Iam quod ad positionem & sationem attinet, raris interuallis ponendæ sunt arbores ac plantandæ: vt cum creuerint, spatium habeant, quo ramos extendant. Nâ si spissè posueris, vt loquitur Columella, nec infra ferere quid poteris, nec ipsæ fructuosæ erunt, nisi interuulseris. Dum transferre v olueris, antè quàm id aggrediaris, sedulò tibi notandum erit quibus ventis expositæ erant, vt simili situ illas componas & implantas. Quod dum facis, in imû vsque scrobem, sarmentorum fasciculos crassitudine brachij debes demittere, ita vt supra terram paululum extent. Nam æstate paruo labore aquam radicibus per illos subministrare poteris.

ris. Sed optimum erit annum antè quàm plantare voles, scrobem fodere, vt terra Sole & pluuijs opportunè maceretur, & quod positum est citò comprehendat. Quòd si eodem anno & scrobem facere, & arbores ferere voles: minimùm antè menses duos scrobem fodies, postea stramentis incensis, vt vult Columella, calefacies. Quem si latiorem patientioremque feceris, latiores, vberioresque fructus percipies. Scrobem verò clibanò similem aperies: cuius inum summo patientius sit, vt laxiùs radices vagentur, ac minus frigoris hyeme, minùsque æstate calidi vaporis per os angustum penetret. Generatim autem sic arbusculas & arbores dispones, ne imbecilla à valentiore prematur: quia nec viribus nec magnitudine par esse potest, imparique temporis spatio adolefcit. Addam ex M. Varrone quòd arbores ex ordine plantari debent, vt eas ex omnibus partibus Sol & Luna coquant. Porrò summè cauendum est, ne post rigidas tempestates, & violentas cæli iniurias, arbores ferro vulneres, vel amputes: præsertim quæ fructiferæ sunt. Quod pulchrè his versibus expressit Iouianus Pontanus.

Secreta pro  
arborum  
transpositio  
ne & planta  
tione.

Forma scro  
bis ad tran  
ferendas ar  
bores: & de  
illarum di  
spositione.

Notanda &  
aduertenda.

*Nã memini (inquit) cùm nulla arteis, nõ arma doliq̃*

*Vim cæli aduersam ferrent, periere comanteis*

*Syluæ, ac obriguere gelu nemora omnia, cuncti*

*Horti dum furijt Scy: hicis aquilonibus aër,*

*Et caua consuetos tenuerunt flumina cursus:*

*Quod quando (auertat Deus ipse) rigentibus euria*

*Contigerit, neu tu gladio, neu cade securi*

*Arentes hortos: sed calce, sed imbre m. denti*

*Affer opem, hoc fac sæpe hyeme, hoc fac vere repenti:*

*Crede*

Secretũ pul  
cherrimum  
pro arbori  
bus gelu ta  
ctis.

*Crede mihi non te fallet labor: inde repente  
Pullulat ab radice, aut summo stipite laca  
Arbos, diffundens gemmas, & germine frondens.*

Rerum arborum  
reartu præcepta  
pulcherrima.

Translatæ arborum  
fitum propriu ser-  
uare debent.

Cauendum præterea ne vna arbor, alterius stillidium quatiente vento excipiat: præsertim si diuersi fuerint generis. Adhæc ne estate radices contra Solem nudentur, aut ab eo feriantur: & ne hominis manu cacumina duriter tractentur, aut à pecoribus, capris maximè, prærodantur: nã in posterum capere incrementum nequeunt, maximè si tenellæ fuerint. Sed de translatione hic paucis agendũ nobis restat ex Columella & Plinio. Arbusculæ omnes, priusquam transferantur, rubricâ sunt notandæ: vt cum ponentur, easdem cœli parteis aspiciant, quas in suo seminario videbant: alioquin frigore, vel calore laborabunt ab his partibus quas præter consuetudinem sub alio tractu expositas habuerint. Erit ergo plaga cœli in translatis similis retinenda, vt prius adnotauimus, ne aquiloniæ partes meridianis oppositæ Solibus findantur: aut algeant meridianæ, aquilonibus obuersæ: quemadmodum scripsit M. Cato, & post illum Vergil. Latinæ agriculturæ doctor elegantissimus, his versibus:

*Quinetiam cœli regionem in cortice signant:  
Vt quo quæq; modo steterit, qua parte calores  
Australinos tulerit, qua terga obuertit axi,  
Restituant adeo in teneris consuescere multum est*

Plerique arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri præcipiunt, censentq; nõ negligendum ne radices mora inarescant: neve à septentrionibus, aut ab ea parte cœli vsque ad exortum brumalem, vento fiante effodiantur arbores:

bores: aut ijs ventis radices exponantur: nam ita Radicum in emoriuntur, ignaris causæ agricolis. Proderit e- arboribus tiam, quàm plurimum terræ in qua vixerint ar- summa ratio bores; radicibus coherere, ac totas cespite circun habenda. ligari, ob id Cato in corbibus transferri iubet. Rigari debent quoties cœlestis imbris negabitur profusio, & ingês æstus perseverabit: nam ita Arborum ri- maioris incrementi fructus dabunt, ac vegetio- gatio. res, lætioresq; euadent. Amant nonnullæ circun- fodi, & ablaqueari: quod si non præstetur, aut Arborû ab- sterilescunt, aut à sua natura degenerant. Sunt laqueatio. quæ tam ficcis quàm humidis locis musco infe- Arborum e- stentur: quem nisi ferramento deraferis et abstra- xeris, nec fructum nec læram frondem emittent: muscacio. debent itaq; diligenter emuscari, nisi quid aliud peculiare præpedierit. De morbis & laboribus arborum scribendum aliquid superest.

Arborum ac stirpium hortensium morbi, la- bores & impedimenta aliquot.

## CAP. II.

**L**aborant, impediuntur & ægrotant arbo- res, vt stirpes aliæ, modis multis. Quædam in ipsa seminum projectione: aliæ in pullulatu & germinatione: multæ in flore: nonnullæ in gesta- Varijs mo- dis arbores ac stirpes la- borare. tione, partu & educatione, vel aliter, vt postea dicemus. Idq; vel à syderatione, carbunculatione, rubigine, pruina, nebula, grandine, imbre, frigore, flatu, coloni imperitia, foli vicio, æstu, vulnere, erosione, cruditate, obesitate, tabe, repletione, peste, vermiculatione, atrophia, siccitate, fornicatione, & alijs. Sunt itaque arborum ac plantarum,

- Iniuriæ arborum diuersæ** tarum, siue domesticæ illæ fuerint, siue agrestes, iniuriæ diuersæ, morbi multiplices, ac incommoda varia. Quorum primas tenent syderatio, carbunculatio & rubigo: de quibus in fine libri primi nonnulla scripsimus, fatus de his philosophaturi in nostro opusculo De causis & signis sterilitatis annonæ. Vermiculantur inter stirpes alię magis, alię minus, quod aues caui & marcidi corticis sono experiuntur. Sunt quæ vermiculis omnis generis infestantur, vt puerorum & adultorum corpora: ex quibus plerunque contingit atrophia, tabes & mors. Laborant nonnullæ plethora seu plenitudine: quæ sæpenumero comitem habet cruditatem ob redūdantis humoris copiam. Nonnunquam etiā fame, ob eiusdem inopiam & paucitatem: adhæc obesitate, vt nimio adipe animalia, ob immodici alimenti luxuriantem prouentum: & interdum tabe ac marcore, ob eiusdem parsimoniam, defectum vel prauitatem: aut cum macie corticis ex ægritudine astringente se, vitalia arborum plus iusto comprimuntur. Alijs contingunt vulnera, contusiones, fracturæ, luxationes, partium debilitates: quæ societate nominum, cum hominum morbis & miserijs quoque conueniunt. Hinc truncamus arborum & herbarum corpora, & germinum oculos exustos, & multa alia sorte simili. Sunt etiā quæ clauum patiuntur, seu fungum, à superassato, aut addensato & lapidescente succo: quales sunt in hominum & animalium corporibus tophi ac nodi. Scabies arborum omnium communis est affectus: quæ lentis roribus & nebulis post exortas Vergilias gigni solet. Particularis quarundam est impetigo. Verum vt in homi-

**Arborū vermiculatio.**

**Plenitudo famies, obesitas & tabes arborum.**

**Arborū vulnera, debilitates & alia.**

**Arborū clauum & fungi.**

**Arborū scabies & impetigo.**

hominibus neruorum extrema cruciatus sæpe  
 obfidet, ita & in arboribus: aut enim in pedes, Pulchra  
 hoc est radices, vis morbi erumpit, aut in articu-  
 los, hoc est, cacuminum digitos, qui longissime à  
 toto corpore exeunt. Priuati generum morbi **Arborū pe-**  
 sunt pestis, ceu lues quædam: quæ sicuti inter cer- **itis & lues.**  
 ta & peculiaria duntaxat animalia nōnunquam  
 grassatur, ita inter certas & priuatas arbores ple-  
 runq; locum habet. Vnde modò pyri, modò po-  
 mi, modò cerasi, nunc nuces, alias pruni, quando  
 que perfici, aut amigdali de alijs arboribus solæ  
 laborare, sterilefcere, ægrotare, aut vexari & lan-  
 guere obseruantur. Est & articulatio illis perin-  
 de atque vitibus, morbus grauis ac perniciosus,  
 vi tempestatum germinibus ablatis, & in supinū  
 vt scribit Theophrastus, excisis: vel cultura seu  
 colendi imperitia læsis. Quæ omnes iniuriæ in ar-  
 ticulis sentiuntur, ex quo articularis morbi, seu  
 articulationis nomen. Aegrotant & plerunq; lan-  
 guent colentium culpa, quando istu iniurioso à **Arborū iniu-**  
 colono verberantur, aut intempestiuè cęduntur, **ria à colono.**  
 vel ineptè defrondantur: adhæc quando olitor  
 aut arator imprudens radices laxat, corpusue de-  
 squamat: vt interim ab hebetiore ferro contusio-  
 nem, ac parum apti instrumenti vsum, ipsiusque  
 coloni imperitam audaciam hic reticeam, qui-  
 bus causis æstum ac frigora difficiliter tolerant:  
 nam iniuria omnis extrinsecus adueniens, in vi-  
 cus facile penetrat. Pessimum est inter omnia, cū  
 deflorescentem arborem percussit grando: aut  
 imber inuasit, vel validus vêtus perflauit, aut fri-  
 gida nebula vel pruina descendit. Quæ postrema  
 omnium perniciosissima esse solet: quoniam la-  
 psâ semel & admissa, obstinatè hæret, vt alibi do-  
 cuimus.

**Arborū arti-**  
**culatio, ceu**  
**articularis**  
**morbus.**

**Arborū labo-**  
**res ac impe-**  
**dimenta à**  
**cælo & ære.**

Arborū de-  
biliras.

cuimus. Debilitas in multis sterilitatem adfert, sed non necem, vt si quis cacumen aut germen auferat: sic enim sterilefcunt stirpes, licet non emoriantur. Aliquando fructus tantum laborat, falua & incolumi arbore: maximè si necessarijs et opportunis temporibus, imbres, tepores, vel falutares afflatus defuerint, aut intempeftiua frigora, ardorèſve negotium fecerint: nam ita decidunt fructus, vel emaciantur, aut flaccefcunt, vel

Arborū vi-  
tiū aranea.

deteriores fiunt. Eft & aranea cōmune arborum vitium & malum, quando tenellum fœtum veluti telæ quædam inuoluunt & abſumunt. Sunt culicum genera aliquibus moleſta, qui naſci videtur ex dulci humore corticibus ſubdito. Erucas, vermes, pulices agreſtes, formicas, cantharides, limaces & beſtiolas alias hîc prudēs omitto:

Arborū ma-  
la & iniuria  
a beſtiolis.

Quarum ea eſt natura, vt detonſam, corroſam, caluam & depaſtam arborem aut plantam turpi facie, quæadmodū ſcripſit Theophrastus, & moribundæ ſimili relinquunt. Quæ lues ab humido

Arboribus  
inimica &  
mortifera.

& lento tepore gigni maximè ſolet. Pix, oleum, & adeps, nouellis arboribus ac plâtis inimica eſſe cenſentur: eſtq; cortex in orbem detractus omnibus mors, excepto ſubere & andrachne: niſi corpus arboris ſimul lædatur, aut profundè incidatur. Similem rationem in multis habet decacuminatio, quæ aut mortem, aut tabem conciliat.

Decacumi-  
natio, eroſio  
ac depaſtio.

Similem quoq; quorundam animalium eroſio, delinctus ac depaſtio: nam oleâ ſi lambat capra, ſterileſcere autor eſt M. Varro, vt ſuo loco dicemus. Sunt quæ hac iniuria moriuntur, aliæ deteriores tantum fiunt. His addo quod arborum pleraque fiſſa ſtirpe, aut trunco ſæpenumerò laborant, et quandoque intereunt, exceptis malo, fico

& pu-



& punica. Radicibus amputatis, omnibus & arboribus & plantis mors instat certissima. Catepuno omnium densitate & alimenti rapina, ut loquitur Plinius, nonnunquam etiam ægrotant, ac tandem deficiunt. Sic vinciens et præstringens hedera necat, nec prodest viscum, cytiscus, & quod Græci halimon vocant. Lædūt quædam & vicissim læduntur vicinia & succi mistura, ut laurus & raphanus vitem. Hoc de omnibus postremum sit, Nitru, alumen, calida aqua, marina item, & fabæ ac earum putamina, nec non alia multa, libris superioribus scripta, & tum demum scribenda, arboribus ac herbis vltima plerunque solent esse exitia. Superest ut iam dictis arborum morbis, laboribus ac impedimentis, certa remedia, auxilia & præsidia, si non omni, saltem bona ex parte proferamus, ab antiquis scripta & obseruata, nobis verò ac amicis nostris cognita, & in multis probata.

Notanda de extremis arborum exitijs.

Autoris summa diligentia & iuuandi prona voluntas.

Hortensium arborum ægrotantium, aut aliter laborantium, remedia quædam, & secreta vniuersalia. CAP. III.

**D**idymus in Græcis agriculturæ Pandectis tradit, quòd si ægra fuerit arbor quæuis, illius radicibus affundi debet amurca aquæ remissa æqualiter. Plinius summum præsidium esse dicit, facem vini, aut aquam lupini decocti circumfundere, vel lupinum ipsum circa radices ferere. Si emaciata fuerit & languida, habitior fiet, si radices circumfossas, & item truncum, veteri vrina humana, eaq; virili, vel pecorum lotio imbueris. Illæsam, et à vitij arborarijs immutur.

Remedium arboris ægrotantis. Arbor emaciata & languida quomodo curetur.

K nem

- Vt arbor stet illaſa.** nem habebis arborem quamuis, ſi bubulo, taurino ve felle, radices illius perfuderis, aut fabarum vel aliorum leguminum paleis circumpoſitis, aceribusve frumenti reſperſis, eaſdem radices veſtiueris, & regeſta terra adiueris. Si Canicula æſtu fatigatur arbor, & ob id ſyderari periclitatur, trium fontium ſingulos ſextarios poſt Solis occaſum radicibus iube influere, ſed ita ne remedium Luna deprehendat. Vel herbam ſymphoniacam (quæ Apuleio eadem eſt cum Apollinari & hyoſcyamo) circa truncum arboris, coronæ modo, intorque. Vel ex ea iuxta imum caudicem cubile facito. Si fuerit ſyderata arbor, & veluti tabe egrotans, vnguento delibutam quaſi reuiuifcere obſeruabis, vt ſcripſit Græcus Democritus in ſuis rei ruſticæ Commétarijs. In quibus etiam admonet, arborem ab alitibus non impeti, quæ aliorum faſciculum ſuſpẽſum habuerit: aut falce putatoria alio perlita, expurgata fuerit. Si florum largo prouentu luxuriando nullũ ferat fructum, querno vel fagineo palo radicum forami ni impacto, & terra occultato, velut inita fœcundabitur. Proderunt & fabacæ paleæ, trunco ad radices circumiectæ, quemadmodum ſcripſit Zoaroſtres in ſuis de Agricultura præceptionibus Græcis, in quibus ſuperſtitioſa neſcio quæ pro eadem re adfert, ridenda potius quàm docenda. Columella arborem terebrare præcipit, & in foramen viridem oleaſtri taleam demitti: nam ita arbor velut inita fœcundo ſemine fertilior euadet. M. Cato amurcam æquis partibus cum aqua remiſcendam cenſet, deinde arbori circumfundendam. Quæ ſi maxima erit, commiſti amphora vna ſatis erit: ſi minor, pro ratione fundẽdum erit.
- Contra Caniculæ æſtũ & ſyderationem.**
- Remedium ſyderatæ arboris.**
- Ne aues arborem impetant.**
- Præſidia arboris infruſiferæ.**
- Remedia aliarborum parum fruſiferarum.**

erit. Si arbores etiam feraces fuerint, hac miscel-  
 lanea meliores quoque fient. Africanus inter Græ-  
 cos geponicos celebris, portulacā & tithyma-  
 lum probè conuſa & miſta, arborum truncis il-  
 linebat, vt fecundiores adoleſcerent: hiſque co-  
 lumbinum ſinum nonnunquam addebat. Quæ  
 ſi, veluti agrotantes, fructum deſuuum habebāt, **Auxilia ar-**  
 nec retinere poterant, Sotion Græcorum hortu- **borum ha-**  
 lanus diligens & peritus, Lolium quod zizanio- **bentiu fru-**  
 rum nomine venit, cū radicibus euuſum in co- **ctus deſuos,**  
 ronæ figuram eſſormabat & arboris trunco cir-  
 cundabat, vel marinos caneros paguros nuncu-  
 patos eidem circumligabat, aut plumbea corona  
 amplexabatur. Præterea, radicem ablaqueabat, **Remedia**  
 eamque perforabat, & cuneum ex corno immit- **eam in rem**  
 tebat, terra circumageſta. **alia.** Quidam nudatas ra-  
 dices aliquot craſſiores ac maiores findūt, & fiſ-  
 ſuræ filicis fragmentum immittunt, deinde ligāt  
 & accumulata terra rurfus adobruūt. Palladius  
 rubrica aut amurca infulſa, aquæ remiſta arborē  
 illinit. Vel cancrum fluuiatum cum rutæ ramo,  
 aut lupinorum faſciculum eidem ſuſpēdit. Hæ  
 ſunt antiquorum obſeruationes, quæ deſuos  
 arborum fructus continere poſſunt. Quibus ſi **Arbor quæ**  
 flores etiam decidere percipiuntur, aut folia, hūc **deciduos ha-**  
 in modū auxiliaberis ex Quintilliorum Græcis **bet flores,**  
 georgicis. Circunſoſis radicibus, palearū faba- **vel folia.**  
 cearum aqua temperatarū & maceratarum men-  
 ſuram magnam magnæ arbori, paruam verò paru-  
 æ circumpones, & ita deſuuiſio laborantem cu-  
 rabis. Si à vermibus infeſtabitur arbor, de Florē- **Arbor quæ**  
 rini conſilio ſic illam defendes: Lemniam terram à vermibus **infeſtatur.**  
 quam ſigillatam vocant, & organum cum aqua infeſtatur.  
 ſere, eaque miſcellanea raíces illine, aut ſcillam

Ne vermes  
producat  
arbor.

Multa ex pri-  
mo libro  
huc profe-  
renda.

in circuitu plâta. Si verò piceos paxillos circa arborem defixeris, tabescent vermes ac decident. A quibus etiam suillum sterco vino dilutum illasam seruabit, sicuti scripsit in suis Græcis georgicis Didymus, modò illud circa arborem frequenter iniiciatur. Quod etiam præstare potest, columbinum sterco, nudatis radicibus circumpositum. Adhæc taurinum fel, iisdem frequenter ingestum: nam ita neque citò senescet arbor, neque vermes facillè producet. Palladius fæces veteris vini per triduum affundit. Auxilia aduersus arboreas formicas, erucas, muscas, & bestiolas alias, larga & liberali manu tibi protulimus libro primo, quem vbi voles, & quoties opus erit, consulere poteris. Superest, vt reliqua suo ordine particulatim expediam.

Arboris mali, eiusq; pomi, cura, auxilia, & secreta. CAP. IIII.

Malus quale  
solum defi-  
deret.  
Poma ver-  
miculosa.

Putatio ma-  
lis aptissima

**M**alus arbor, Hippis, quod dicunt, & tonso ribus, cognita, pingue ac lætum solum defiderat: & cui humorem non tam rigatio, quam natura suppeditet, vt scribit Palladius. Quod si arenosum, vel argillosum fuerit, rigationibus iu uabitur. Potest etiã in macro & arido solo provenire, sed ex eo poma dabit vermiculosa & caduca, in frigido itidem & humecto, si cœli tepor adfuerit. Sterco ouillum non tantum exigit, sed & libenter assumit, etiam si pulueres cineris misceantur. Aptissima est ei putatio, vt arida & malè nata tollatur, cum illi vita sit alioquin breuissima: sed vt citò cadit, ita velociter crescit: quæ quò annosior fuerit, eò deteriorem, minoremq; ac

ac vermiculofiore fructum feret. Siccatibus  
vespere rigari appetit quotidie, vnde quod potu Rigatio æ-  
indigeat hæc arbor, hinc illius foetus poma dici stite malis  
putat Marcus Terentius Varro in suis de Agri-  
vtilis. cultura præceptionibus & Commentarijs. Ten-Syderatione  
tatur quandoq; syderatione & vredine, his præ- & vredine  
fertim locis quæ à venti flatu silent: sed omnium tentatur ma-  
ximè vermiculatione sentit, hoc est vermium  
erofionem. A quibus immunis erit, si, vt præce-  
denti capite scribebamus, scilla circūposita fue-  
rit. Quos si hæreditarios habuerit, felle bubulo,  
vel sullo stercore misto humanæ vrinæ, & radi-  
cibus affuso extinguentur, sicuti ante Palladium  
Anatolius Græcus in suis rusticæ disciplinæ præ-  
ceptis diligenter adnotauit. Nec temerè, mea sen-  
tentia, nam hæc arbor mirū in modum lotio re-  
creatur, cuius rigatu crebrò iuuari certum est. Si  
verò negotiū exhibere perrexerint, cortex æreo  
clauo, vel scalpro, vt Palladius legit, fodicandus  
erit atque vellendus, donec mucrone vermes  
tacti radantur & deturbentur: sed vlceratum lo-  
cum bubulo stercore obducere licebit. Porrò,  
generosissimæ quæque malorum plantulæ, tau-  
rino felle radicibus admoto, ita scrobibus impo-  
nantur, vt cacumen tantum super terram extet, à  
vermibus immunes profusus erūt, cum fructibus  
qui inde nascentur, eodem Anatolio autore. Qui  
etiam morbos quosuis ægotatis mali curat ster-  
core asinino aqua macerato, & sex diebus, occi-  
duo Sole, ad radices irrigato, idque frequenter,  
& per interualla, donec germen erumpat. Si fru-  
ctum multum eam parere cupis, & sobolem nu-  
merosam proferre, sectum plumbei tubi seu ca-  
nalis os patulum, sic vt circulum ducat, caudici  
altitu-

Remedia  
aduersus  
vermicula-  
tionem.

Pulchræ ma-  
chine pro  
abigendis  
vermibus  
ab arbore  
si mali.

Remedia æ-  
gotatis ma-  
li.

Vt malus so-  
bolem profe-

rat numero. altitudine pedis à terra circunducito, & cùm ma-  
fam. la cœperint adolescere, vel arbor ipsa florescere,  
torquem illum & circulum eximito, idq; quo-  
tannis facito, vt fecunditatem arbor recipiat.

Ne pomife- Cæterùm, quia pomiferis arboribus, vt etiam  
ra arbor rû- alijs, frequenter vsu euenire solet, vt degrauatæ  
patur pon- fœtuum pondere, laborare videantur, aded vt  
dere graua- nonnunquam rumpantur incuruati rami (sicuti  
ta. hoc disticho adnotauit Ouidius,

*Aspice curuatos pomorum pondere ramos,  
Vt sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.)*

furcis suppositis oneri impares fulciendæ erunt.  
Quod in nucis historia non prætermisit idem  
Ouidius:

*Pomaq; la fissent matrem (inquit) nisi subdit a ramo  
Longa laboranti furca tulisset opem.*

Vt malum  
aut pomum  
aliud imagi-  
nem quam-  
uis referat.

Africanus Græcus in suis Georgicis scriptum re-  
liquit modum, quod vel humanam, vel animalis,  
aut rei alterius, imaginem induet malum in sua  
adhuc arbore pendens, vel pomum aliud quod-  
uis. Gypso (inquit) aut figulari luto quamcunq;  
voles insculptam imaginem tege: & in duas par-  
teis apto instrumêto, ea industria feca, vt iterum  
illæ ritè coniungi possint ac committi. Deinde in  
figlina excoque: cùmque malum ad dimidium  
peculiaris incrementi peruenerit, hisce formulis  
include, validisq; vinculis firmiter obstringe, ne  
fictiles typi diuellantur auctu obuoluti mali.  
Quod vbi capacitatem illorum expleuerit, tales  
animalium figuras repræsentabit, quorum & ha-  
bitum & imaginem ibidem mentiri visum tibi  
fuit. Quæ res in effigiandis malis non solum lo-  
cum habebit, sed etiam in pyris, cotoneis, perfis,

eis, citrijs, punicis, aurantijs, limonijs & reliquis pomorum generibus. Quod hic semel dictum ve-  
 lim, ne dum per varias pomorum classes spatia, lesta ybique  
 bor, illud identidem molestè repetere cogar. Ve-  
 rüenimverò oportet vasi & fictilibus typis per-  
 spirationem aliquam relinquere, hoc est forami-  
 nulâ imprimere, quibus aërè admittant & emit-  
 tât, alioquin putrefactioni facilis parabitur via, Ut dulcia fi-  
 licet multi aliter sentiant. Si dulcia mala fieri de-  
 sideras, sterqus caprinum vrina humana dissolu-  
 tum cum veteris vini fece radicibus infunde. Si  
 impütria habere voles, felle viridis lacertę inun-  
 gatur caudex: erit & hoc aduersus formicas re-  
 medium præstantissimum. Si caduca fuerint ma-  
 la, fissâ radici lapis impactus illa retinebit. Quæ  
 si ramos spissius onerabant, vt disrumpi pericli-  
 tentur, interlegenda erunt, quæ vitiosa videbun-  
 tur: vt generosa copiosiore alimento gaudentia, sint caduca,  
 majori incremento luxurient, vitiosis alimoniam & onere nõ  
 amplius non surripientibus: aut furcis adiuvan-  
 da erit arbor, vt antea diximus. Quæ si imbres arbor.  
 metuet, Solis exortum spectare debebit, Plinio  
 autore, vt eos Sol statim diripiat ac reficet.

*Sit tibi sit cura grandis educere fetus,  
 Et patulas implere manus: age, decute ramis  
 Crescentem sobolem, è multis vt pauca supersint  
 Poma: sed è maiora loco, è magis auspice nota.  
 Vberiore etenim succo latabitur heres  
 Fratris lætis, vacua dominator in aula.*

Vt grandes  
 fetus produ-  
 cat arbor  
 mali.

Quod vnum deinceps ad reliqua pomorum &  
 nucum genera, prudenter etiam accommodare  
 tibi licebit, vt à crebris repetitionibus, quas sem-  
 per habui molestas, opportunè me liberares. Si ru-

**Vt rubra fi-  
ant mala.**

**Pulchra &  
notatu di-  
gna.**

**Quando ma-  
tura dici de-  
& quo tem-  
pore decer-  
penda.**

**Quomodo  
seruanda &  
reponenda  
mala.**

**Loca apta  
seruandis  
malis.**

bra poma nasci desideras, arbor vrinae humanae rigatu fatietur, quemadmodum scripsit Berytius in suis de rebus agri praecipis. Non desunt qui rosas puniceo colore rubentibus sub arbore mali vndiq; serant, & ita rubra mala fieri promittant. Alij palos in terram defigunt, hisque pomiferos ramos citra vulnus incuruatos alligant: & iuxta illos vasa vel serobiculos factos aqua implēt: fatigantes vt meridie solaris radius in aquam illa- bens calidum vaporem euocet, qui refractu in fructus resiliēs, ex calore rubrū colorem eis conciliet. Qui re vera absque vllō mangonio & artificio his partibus maximē solet inesse, quae Phœbum recta intuentur & meliorem diei parte illum excipiunt. Nonnullis sanguineus color peculiaris inest, tracta origine ex mori insitu. De malorum nomenclatura, omnibus ferē nationibus varia, varioq; insitionum adulterio, hic nihil à me

expectabis. Omnia seminis nigrore maturitatem fatentur: suntq; legenda circa autumnale æquibeant mala: noctium: pro cœli, soli, et arboris cuiusque natura: nec ante xv. Lunam, vt scribit Plinius: idque cauta manu, ne contusione, aut vulnere aliquo lædatur: separatim cadiuis, putrescentibus ac vermiculosis, à praestantibus & generosis. Seruabuntur optimē tabulatis extra fumum & graeolentiam in loco frigido & septentrionalibus fenestris aperto: quae sereno die patenteis lucem accipere debent, exclusis austris: nam aquilonibus multo nocentiores fructibus esse solent: à quibus poma quaeq; rugis deturpari certum est. Seruatur praeterea in frigido & arido loco supra paleas, vt scribit M. Varro. Ideo qui oporothecas faciunt, ad aquilonē vt fenestras habeant & aere perflē-



perissentur summè curare debent, Plinius folijs ficulneis singula, præterquam cadiua & vitiata conuolui iubet: cistisque vitilibus condi, vel creta figlinarum illini. Apuleius Græcus in suis geponicôn præceptis, adhæc Columella, Plinius, Palladius, & alij rei agrariæ doctores, eam in rem multa posteritatis memoriæ diligenter mandauerunt. Ex quorum Commentarijs sequentia tibi libentissimè selegimus. In olla fictili cera interius inducta, & bene operta, multi innocenter poma custodiunt. Sunt qui creta aut figulina terra singula incrustent, siccent, ac ita reponant. Seruantur etiam integra, vegeta & longo tempore incolumia, substratis nucum folijs non caducis: quibus & odori & colori perquam bellè confutitur. Quod melius cedit si folijs ipsis conuoluantur, & foliatis nucum frondibus tegantur. Multi arculas singulis pomis assignant. Alij in tabulis supposita palea disponunt, & stramentis superiori parte operiunt: ac ita componunt vt limites peruij spiritum æqualem accipiant. Palladius in locis obscuris, vbi ventus non sit, stramentis prius in crate subiectis, cumulatim secreta disponit, & cumulos frequenti diuisione separat. Custodiuntur etiam vitigineis folijs singillatim obuoluta, & luto vel argilla candida illita, ac Soli quoad crustam duret, commissa: talia enim permanent, qualia concluduntur. Aliter canistris vel vimineis cistis componuntur, & mundo tomento vestiuntur. Sunt qui solos pediculos figulina terra muniant. Plerique in puteo vel cisterna fictilia vasa mergunt: quibus diligenter picatis & clauis, mala committuntur. Nonnulli pediculis feruenti pice demersis, supra tabulatum ex ordine

Modi varij  
custodiendo  
rum & repo  
nendorum  
malorum.

Modus faci  
lis, & popu  
laris.

Ingeniosus  
modus & pa  
ratu facilis.

Pulchrum  
inuentum.

disponunt. Hyberna seminibus, præsertim hor-  
 dei, vt vix conduntur. Seruantur etiam optimè  
 Vt malq̄ talia inueniantur, hæc modo : Accipe vas fictile non picatum & in  
 qualia fuerit condita & reposita. fundo perforatum, quod ad fauces vsque in col-  
 umibus & generosis pomis manu collectis ex-  
 ple, & pyxantha, vel myachanta, vt Græci habent  
 codices, aut re quavis alia, vasis spiracula di-  
 ligenter obtura, & in qua volueris arbore suspen-  
 de, ac per totam hyemem ibi esse permitte : talia  
 inuentur, qualia fuerunt condita. Quod experi-  
 entia certa fatetur se didicisse Apuleius Græcus :

**Mala à vino  
 seruata, & vi-  
 num seruanti-  
 tia.**

tradens ea etiam durare multo dolijs immersa,  
 clausa & à fæce seruata. Quo etiam modo vinum  
 ipsum, vini que suauitatem miraculo quodam  
 conferuant. Sed id ad mala cydonia proprie atti-  
 nere, vt pleraque alia hic scripta, suo dicemus lo-  
 co. Conduntur & ollis fictilibus in vini dolium  
 demersis, ita vt ei innatent, & dolium oblinatur.

**Vt mala non  
 putrescant,  
 & incolumia  
 diu custodi-  
 antur.**

Non putrescent si herba virentis satyrii illita fue-  
 rint cacumina. Palladius Neapolitanus rotunda  
 mala quæ orbiculara dicuntur, sine cura toto an-  
 no seruari posse ait. Plerique scobem populi, vel  
 abietis inter poma diffundunt : quæ sic ponenda  
 esse constat, vt flosculi sursum, & pediculi deorsum  
 spectent : nec ante vsum necessarium attrin-

**Pomi genus  
 omne opti-  
 mè seruari  
 melle.**

gantur. Sed illud in totum præcipiendum duxi,  
 nullum esse pomi genus, quod non possit melle  
 seruari. Itaque cum sit hæc res interdum ægrotan-  
 tibus salutaris, censeo vel pauca poma in melle  
 custodiri, sed separata generatim : nam si commi-  
 sceas, alterum genus ab altero corrumpetur. Sunt  
 alia custodiendi secreta, quæ in cydonijs seu co-  
 toneis malis exprimentur, adhuc in pyris, & om-  
 nium maximè in punicis, citrijs & alijs. Quod tan-  
 tis per

tisper dum expectas, ex Plutarcho admonere su-  
peruacaneum esse non putauī, mala gestantibus  
dorsuarijs iumentis tam graua esse (etiam si pu-  
ca portent) vt oneri, viribus alioquin non impari,  
succumbant, ac sudando deficient: solo odore,  
vt Latinus putat Apuleius, adeò illa offendente,  
vt animo linquntur. Quod ad cydonia summè  
odorata an potiùs referendum sit, faciat experi-  
tia fidem. Remedinum præsentissimum est obla-  
tus panis: quem si vorarint, vt scribit Plinius, se-  
se protinus recolligunt. Vitabitur id periculi si  
aliquot prius edenda, vel conspicienda odoran-  
dæque illis exhibeantur. Ex acerbis & syluestri-  
bus malis præstantissimum omphacium prælo  
vel trusatilibus molis exprimi potest: adhæc ace-  
tum in hunc modum. Per triduum mala in cu-  
mulo seruantur, deinde mittuntur in cadum, cui  
fontana aut pluuialis aqua miscetur: ac opertum  
vas per triginta dies finitur, & subinde quantum  
fuerit aceti sublatū ad vsus, tantū redditur aquæ  
ad reparationem. Vinū quoque factitare sic so-  
lent multi ex generosis & domesticis malis, quod  
citream vulgò nuncupant. Eadem prælo, vel tru-  
satilibus molis, tortium ius exprimitur: deinde  
rursus secundarium, fracibus & retrimentis in a-  
qua maceratis, ita vt pomea lora dici possit: non  
parui momenti ad restinguendam sitim rustico-  
rum per messes & fœniscia. Quod mirum esse ligenter &  
non debet: nam pomis, pyrisque inest vini pro-  
prietas, quemadmodum scripsit Plinius, simili-  
tèrque agris medentes cauent: ac vino & aqua  
coquuntur, atque pulmentarij vicem implent.  
Priusquam hinc abeam, alienū à nostro instituto  
non erit memorare, quòd multi sequenti experi-  
mento

Iumenta dor-  
suaria portā-  
dis malis su-  
dare & fuc-  
cumberè.

Quomodo  
ex malis fiat  
omphacium  
& acetum.

Quomodo  
fiat vinum  
ex generosis  
malis.

Notanda di-  
rum

An vino in-  
sit aqua ex-  
perimentum  
pulchrum.

mento deprehendunt, an aquis vinum fuerit in-  
fufcatum, vt Plautino vtar vocabulo. Malum in  
vas injiciunt, aut pyrum fylueftre, & fi quidem  
fupernatauerit, vinum effe purum fignificat: fi ve-  
rò mergatur, aquam habere. Sed hoc ad noftro v-  
norum fecreta transferendum erat.

Arboris Pyri, eiufque pomi, cura, auxilia, &  
fecreta. Cap. V.

Quibus lo-  
cis gaudeat  
pyrus.

**P**Yrus frigidis, humidis ac vberibus locis  
summè gaudet, quemadmodum fcribit Dio-  
phanes, rei agrariæ apud Græcos doctòr infignis.  
Gaudet etiam planis, in quibus lætior educatur.  
Palladius tale folium ei deftinat, quale vinetis cõ-  
uenit: nimirum lætum & non impeditum. Pro-  
uenit hæc arbor femine, plâta, & infitione. Quod  
tamen intereft, ficuti poft Plinium idem adnotat  
Palladius. Nam fi quis pyrorum femem fpargat,  
nafci quidem neceffe eft, natura originem fuam  
refouente: cuius æternitati nulla tarditas poteft  
adferre faftidium. Sed homini, cui, Hippocrate  
tefte, vita breuis effe folet, hoc expectare longum  
eft: cùm & ferò ita veniant fructus, & à generis  
fui nobilitate decedant. Quæ fua planta feritur

Pyrus fata  
quid diftet  
ab infita.

arbor, dulcedinem ac teneritatem retinet, diu ta-  
men feruata non durat. Quæ infitione comparat-  
tur, moram ætatis fuftinet. Crebris foffionibus,  
& humore frequenti pyrum gaudere, autor eft  
Palladius: nam ita vegetior euadit, ac melius pro-  
ficat: vsque ad eò, vt tempore quo florere confue-  
uit nihil de prolato flore depereat, fi eam tunc  
foffor adiuuerit. Primos fructus, Plinio autore,  
facile perdit, fi cùm defloruerit, vel in florem de-  
fatifcit, protinus fequantur imbres, aut nubium  
fat

Sùmè notan-  
da pro florè-  
te & deflo-  
rente pyro.

fiat, austrinumue cœlum. Iuuabis plurimum si <sup>De stercore</sup>  
interiecto anno qualelibet lætamen ei adiungas. <sup>pyris apto.</sup>

Sed bubulum spissa & graua poma, vt loquitur  
Palladius, creare solet. Sunt qui cinerem misceat,  
hinc existimantes pyris argutiores sapores con-  
trahi. Non duxi omittendum, quod pyro vita  
breuior esse solet, quàm pyraastro : quæ pyrus fie-  
ri recusât, & si ex vitata pyro bene nascatur, vt <sup>Remedium</sup>  
tradit Theophrastus. Si sterilis fuerit pyrus & lâ- <sup>sterilis pyri.</sup>  
guida, fecundabitur eo artificio quod superius  
expressimus. Plerique vbi adoleuerit arbuscu-  
la, altè solèt ablaqueare, ex Columellæ præcepto,

& iuxta radicem truncum findere, ac fissuræ cune  
um tædæ pineæ, aut ex fago vel quercu, vt vult  
Palladius, adigere, atq; ita obruere. Si lapidosos  
fructus emittit, iuber Quintilliorum agricultura  
arborè ad imas vsque radices detegi, & quicquid  
lapidosum inuenietur, secerni ac excludi : altera  
terra cribro excreta, alterius loco suffusa, & addi-  
to stercore reposita. Quod summè proderit, si ri-  
gare nõ cessaueris. Si dulciora & copiosiora pyra  
arborem tibi exhibere voles, trunco proximè ra-  
dicem terebrato, cuneum ex fago, vel quercu, vt  
longè antè Palladium scripsit Græcus Diophan-  
nes, defiges, aut vini fæcem nudatis radicibus in-  
stillabis. Si dum floret ægrotabit, curabis fæce vi-  
ni veteris affusa radicibus ablaqueatis per tridu-  
um, regeſta tum demum terra. Si à vermibus infe-  
ſtentur arbor & fructus, radicibus felle bubulo,  
vel taurino, frequenter imbutis & perunctis, mo-  
rientur omnes, ac in posterum gigni prohibebun-  
tur. Sunt alia arboris huius auxilia & secreta,  
ex præcedentibus capitibus, & sequentibus eru-  
enda, ne sim repetendo molestus. Moro infita, ru-  
bicun-

Ne lapido-  
ſos fructus  
pariat py-  
rus.

Vt pyrus co-  
pioſum &  
dulcem ferat  
fructum.

Remedium  
ægrotantis  
pyri in flore  
aut à vermi-  
bus infesta-  
te.

**Pyra** quomo bicunda pyra feret, vt Tarentinus tradit. Modū do fiat rubi-  
cunda & ef. ex præcedenti capite & fequentibus. Sed de parēte arbore fatiſ: ſupereſt vt eius ſobolē aggrediamur: quæ hodie apud nos vſque ad eò creuit, & tot inſitionum adulteratis coniugijs tam focūda ac multiplex euafit, vt ſingillatim perſequi, ſanè quàm difficile putem. Quò fit, vt ad pyrorum cōdituram, repositionem & cuſtodiam me cōferre cogar. Legenda ſunt pyra eo modo quo mala, eaque methodo, nimirum die ſereno, & blanda manu ne vulnerentur, caducis & vitiatſ, à fanis & integris ſecluſis, decreſcente Luna, & vegeto Solis calore. Quod vbi factum erit, in picato vaſe diligenter includentur: cuius os deoſſum reclinabitur, atq; breui ſcrobe eo loco obruetur circa quē perennis aqua decurret. Hoc Palladij eſt conſiliū & præceptum. Democritus optimè ſeruari affirmat, ſi illitſ pice ſurculis vel pediculis ſuſpendantur. Alij ſapa, vel paſſo, aut dolci vino merſa, vaſis plenis cuſtodiuunt. Sunt qui inter ſcobeſ obruant. Pleriq; ſiccatis frondibus iuglandis inuoluta reponunt. Nonnulli in vinaceis diſcreta, ne ſe cōtingant, ſepeliunt. Ruſtici inter paleas aut frumenta ſeruunt. Alij ſtatim lecta cum tenacibus ſuiſ, vt loquitur Palladius, picatis vrceis condūt & oribus vaſculorum gypſo vel pice clauſis, ſub diuo obruta, ſabulōue tegunt. Seruantur omniū optimè, vt reliqui fruētus, melle: modò non ſe contingant. Fit vinum è pyriſ, perinde atque ex malis, quod noſtrates pyraceum nuncupant. Cuius modum require ex præcedenti capite, & alia pleraque huic pyrorum hitoriæ valde affinia & conſentanea.

**Quando & quomodo legenda ac cuſtodienda pyra.**

**Varij modi reponendorum pyrorū.**

**Notāda pro cuſtodiendis pyriſ.**

**Vinum pyraceum.**

Arboris Cotoneæ seu Cydoniæ, ac eius pomi  
cura, auxilia, & secreta. Cap. VI.

**A**Rborem hæc à M. Catone Cotoneam ap-  
pellatam fuisse tradūt, ac si diceres Catone  
am, cūm à Græcis longè antè Cydonia vocare-  
tur, à Cydone Cretæ oppido, vnde primūm ad-  
uecta fuit. Amat locum frigidum & humectum,  
vt tradit Palladius. Quæ si in tepido statuatur,  
rigatione opus habet. Sunt qui scribant illam sta-  
tum medio crīis fitus inter naturam frigoris & ca-  
loris libenter ferre, & in locis tam planis, quàm  
decliuibus facile educari, quanquam inclinata &  
deuexa magis desiderat. Dum ponitur, si minor  
est, stercore iuari debet: si maior, cinere vel cre-  
tæ puluere, semel toto anno radicibus immisso.  
Rigāda est, Paxamo autore, quoties cœlestis ne-  
gatur infusio. Nam sic poma sua citò matura &  
maiora dabit. Licebit etiam idoneis temporibus neq;  
illam circūfodere, aliàs sterilefcet, aut ingenium folio.  
mutabit. Sic verò in suo cotoneto disponetur, ne  
altera, quatiēte vento, stillicidium alterius tan-  
gant, & combibat. Pomi illius figura simpliciter  
exprimi nequit, quoniam cotoneorum alia inci-  
furis crispantur, colore ad aurum vergente: ex  
quo Græcis chrysomela, & Virgilio aurea mala,  
vt multis placet, dicta sunt. Alia candidiora vidē-  
tur, odoris præstantissimi. Alia fruthea nuncu-  
pantur, serotino prouētu maiora, & nescio quid  
odoratius reliquis vibrantia. Habentur præterea  
syluestria, parua & in sepibus plurimum nascentia.  
Quotquot sunt, tenui lanugine, omnia pu-  
bescent, & fragranti odore caput feriunt. De-  
mocrītus in suis Georgicis græcis promittit co-  
tonea

tonea

- tonea cuiusque animantis effigiem repræsentatur, si in formatis fictilibus, aut insculptis vasculis adolescant, ea methodo quam in malorum historia præscripsimus. Si ægra fuerit arbor coto-  
**Remedium** neorum, amurca æqualiter aquæ remista, radici-  
 pro ægra aut sterili arbo- bus affundatur. Aut calx viua cum creta & aqua  
 re cotonei, temperetur, arborisque trunco illinatur. Si steri-  
 vel aliter la- lis fuerit, infœcunda, vermiculosa, lapidosa, aut  
 borante. aliter laborans, recurre ad ea quæ superius tã generali, quàm particulari præcepto scripsimus. Nã  
 pudet toties eandem, quod dicunt, incudem tun-  
**Autori mo-** dere. Ad condituram itaque & repositionem, cu-  
 lesta repeti- stodiãmq; cotoneorum venio. Quam ex priscais  
 tio. Græcorum geponicis, & Latinis rei rusticæ do-  
 ctoribus, M. Varrone, Columella, Plinio, Palla-  
**Quomodo** dio & alijs excerptam sic habe, & ausculta. Im-  
 legenda & primis cotonea quã maturissimã & integerrimã,  
 seruanda sine macula, sereno cœlo, ac decrefcente Luna col-  
 cotonea. ligere debes: & in lagena noua, quæ sit patentissi-  
 mi oris, deterfa qua canescunt lanugine, laxè ac  
 leniter componere, ne collidi possint. Deinde  
**Pulchra &** cum ad fauces vsque fuerint composita, vimine-  
 notatu di- is furculis aut circulis sic erunt arctanda, vt mo-  
 gua. dicè premantur, ne cum humore fuerint imbu-  
 ta, sustollantur. Tum quàm optimo & liquidissi-  
 mo melle vas vsque ad summum ita replebitur,  
 vt pomum quoduis ibi submersum videatur.  
**Admonitio** Sed summoperè tibi cauendum erit, ne immatu-  
 non asper- rum illud & crudum reponas, alioquin ita indu-  
 nanda. rescet, vt vsui esse non possit. Audio nonnullos  
 cotonea osseo aut ligneo cultro (quod ferrum  
 metuunt) aperire priusquàm melli seruanda com-  
 mittât, adhuc semina eximere, à quibus pomum  
 vitiari putant. Res ridenda potius quàm audien-  
 da.



da. Nā ea mellis est natura, vt vitia coërceat, nec  
 serpere patiatur. Qua ex causā etiam exanimū  
 corpus hominis per annos plures innoxium ser-  
 uat. Hęc ratio non solum cotonea custodit, sed  
 etiam liquorem mellei & cotonei saporis exhibet,  
 qui sine noxa potest interdum dari febricitantibus,  
 & melomeli nuncupatur. Democritus lecta cotonea  
 dolijs musti ad fecem vsque mergebat, atq; ita clau-  
 debat, vinum hinc odoratius reddi promittens.  
 Alij in nouam ollam dolio vini innatantē illa re-  
 conduunt, & dolium oblinunt. Sunt qui folijs fici  
 obuoluta custodiāt. Plerique supis, tomentōue  
 mundo vestita, in cistis concinnant & disponunt.  
 Multi in scobe, vel milio, hordeo, aut auena,  
 longo tempore incorrupta seruant. Sed in ea  
 domo nec sunt condenda, nec reponenda vbi reliqui  
 fructus fugaces, vel alij quique tenelli custodiri  
 solent. Nam illos suo acerrimo odore vitiant ac  
 labefactant, omniumq; tandem obmaximē vvas in  
 vicino situ iacentes. M. Carō in loco frigido & arido  
 supra Paleas rectē seruari putat, quemadmodum de  
 malis diximus, quorū custodia cū cotoneis annuit  
 & conspirat in multis. Non desunt qui fici, aut  
 nucis folijs inuoluta Alij modo seruent. Alij creta  
 figulina illinunt, ficcataque in Sole, suspendunt,  
 & dum vsus postulauerit, cretam diluunt. Plerique  
 arculis ligneis separatim includunt, & in tabulato,  
 siccissimo ac frigidissimo loco, vbi neque fumus,  
 neque teter sit odor collocāt, ita vt flosculi sursum,  
 pediculi verò deorsum spectent, nec alterum ab  
 altero corrumpatur: deinde scobe populnea, vel  
 abiegna interposita, luto paleato opercula munita  
 superponunt, ne introire possit spiritus. Hęc ex anti-

Mel putredini resistere & vitia quę coërce-  
 re.

Varij modi custodiendū  
 rum cotone-  
 orum.

Summē nō  
 a-Serua-

cre-  
 cotoneorū.

L que

quorum penu deprompta fufius perfequi voluimus, quod aliorum pomorum custodijs maxima ex parte accommodari poffint. Sed penè hîc præterieram cydonitem, feu cydoniatum, quod fieri folet decoctis cotoneis ex faccharo fimpliciter, vel additis caryophyllis & cinnamomo, deinde expreffis & afferuatis. Fit etiam vinum ex his tufis, & torculari, vel molis trufatilibus expreffum, cui nō nihil mellis addi debet, alioquin celeriter acore vitiatur.

Arboris pruni ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. VII.

Quo fole  
gaudeat pru-  
nus, & quo  
modo poma  
vermiculofa  
non gignat.

**P**RUNUS læto & humido fole gaudet, optime que adolefcit tepido cælo: cum tamen & frigidum poffit fufcinere, quemadmodum fcripfit Palladius. Si in locis glareofis & lapidofis iuuetur letamine, caduca pruna & vermiculofa non gignet. Seri potefl officulo in putri & fubacto fole, modò duobus palmis altè obruatur. Ponitur etiam planta fumpta ex caudice, radicibus fimo oblitis. Iuuatur frequenti humore, & affidua foffione. Sed quæ Damafcena vocatur, ficca terra & aère calido latatur, vt fcribit Pamphylus Græcus in fuis georgicis. Si languida fuerit & minùs ferax, amurca æqualiter cum aqua temperata radicibus infundi debet. Vel bubulum lotium folium, aut humanum, idque vetus, miftum æquis partibus cum aqua. Vel cineres è furno, maximè farmentorum, vt ex Græcorū geponicis teftatū voluit Palladius. Eadem arbor fi à vermibus aut formicis infeflatur, rubrica & pice liquida illini debet. Quod modè fciùs tentandum erit, ne idem effi.

Quo modo  
ferenda pru-  
na.

Remedium  
languidæ pru-  
ni, & minus  
feracis,

Remedium  
contra ver-  
mes & for-  
micas pru-

efficiat remedium, quod venenum. Alia auxilia num infestan  
 ex superioribus tibi petenda, hinc mihi sunt tacen- tes.  
 da, vt reliquis ex ordine suum concedam locum.  
 Ab arbore itaque, ad fructum descendo, quem Ve nascatur  
 absque officulis tibi comparabis, si tenellam ar- Pruna sine  
 borem ad binos pedes recifam vsque ad radicem officulis.  
 findas, abraſaque & excauata scalpro veriusque  
 partis medulla, confestim seiunctas parteis vin-  
 culo constringas, superiorémque partem ac diui-  
 furas laterum fimo, vel argilla, ceráue obducas,  
 ac charta madida munias: elapſo anno obfirma-  
 ta cicatrice omnia coaluisse perspicias. Hanc dein  
 de arbore furculis qui fructu non tulerunt inferes, Prunorū dif-  
 & sine officulis poma pferet, siue illa fuerint pru- ferentia va-  
 na, siue cerasif, perſica, meſpila, palmulæ, lapido- ria.  
 ſaue corna. Prunorū differentie apud nos esse so-  
 lēt innumeræ, & ferè inexplicabiles. Nā ex his a-  
 lia reperiuntur herbaceo colore perfusa: alia ru-  
 bro, semirubro, eburneo, luteo, purpureo, nigro,  
 cœruleo, ac variegato. Quædā p̄teia videtur ma-  
 gna quædā parua, & quædā mediocria. Dulcia nō  
 nulla, alia acida, vinosa, dura, mollia, rotunda,  
 ouata, & oblōga. Quæ omnia post Catonē cœpif-  
 se scribit Plinius. Habētur & nucibus insita, quæ Nuci pruna  
 faciē, & succū ad optionis representāt, ab vtroq; infitione co-  
 parente nuci pruna appellata. Prima omnium laus parata.  
 Damascenis tradī solet, à Damasco Syriæ mon-  
 te, vt scribit Galenus, oriundis & cognominatis.  
 Seruantur optimè, vt tradit Pamphilus Græcus, Quomodo  
 cadis vino dulci, vel nouo expletis, modò in his optimè seruē  
 fluitarint, & vasa diligenter operata fuerint. Secū- tur pruna, &  
 das parteis sibi vendicant, quæ pruni dactyla vo- quibus laus  
 cantur, à digiti longitudine, vt puto dicta: ouata tribuat.  
 pomi specie, & carni suauī, necnō infitionis man-

gonio nusquã non nascentia. Quæ ex omni genere seruari debent, ea integra & sine vitio aut vermiculo, die serena legenda sunt, & in picata fidelia reponenda defruto aut passo plena, vt pomũ omne demergatur: cui operculum diligenter gypsatum superaddetur. Siccantur etiam in Sole per crates, sicciore loco disposita, vt scribit Palladius. Sunt qui in aqua marina, vel feruente muria, recenter lecta demergant, & inde sublata, aut furno tepido, aut in Sole reficcant.

Quæ seruari debent pruna, quomodo legenda & reponeda.

Arboris Cerasi, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. VIII.

Quibus locis quoue cœli flatu gaudeat cerasus.

**C**erasus frigidis & humidis locis delectatur vt tradit Florentinus in suis Græcorum geographicõn placitis. Cui astipulatur Palladius, scribens eam frigidum cœli statum amare, & solum positionis humectæ. Plinius, septentrione, & frigidis aquosisq; montibus gaudere testatur, adhæc scrobes altas amare, & spatia largiora, nec nõ

Quomodo tractanda arbor cerasi.

assiduas fossiones. Vultque ramos illius putres, marcescentes ac siccos amputari: adhæc quos densitũs arctatos protulerit, nimirum vt rarefcat. In qua sententia etiam Palladius totus esse videtur, adfirmans præter hæc cerasum tanta esse ad comprehendendum facilitate, vt virgulta (nec dum sparsa ossicula) in vitibus pro adminiculis posita, in arborem profiliisse viderit: non omitens trunco ac nouellis ramis illius lanuginem

Ceraso summa facilitas ad comprehendendum.

quandoque innasci, quæ si obstinatè adhæserit, totum corpus arboris putrefacit, quare debet sedulo deradi priusquam inseratur trunco, alioquin

quin officiet. Porro simum vsque adeo horret Cerasum si-  
oditque, vt admoto eo degenerare palam con- mo nō gau-  
spiciatur. Valde autem proficit ac iuuatur, si sui dere, & quo-  
ipsum putamina falce concisa circum radices se- modo sterco-  
peliantur, ibique marcescant: quemadmodum randa.

adnotat And. Matthiolum commentarijs suis do-  
ctissimis in Dioscoridem. Sanè nulla est arbo-  
rum quæ suam sobolem & propagationem ma-  
gis adaugeat. Nam eius humore & salua, seu fœ- Nulla arbo-  
cundo quodam spermate, grauida facta terra, in rum suam so-  
campis, montibus & syluis adeo numerosas bolè tam pro-  
plantas concipit, procreat & parit, vt nihil nu- pagat, quam  
merosius, frequentius atque admirabilius occur- Cerasus.

rat. Speciosissimos fatiuarum omnium fructus  
profert diuersorum generum, quò sit vt diuer-  
sa quoque sortiuntur nomina: quæ hic explica-  
re non admodum laboro, contentus docere,

quòd Francis Cerasij nomen fructus ille propri-  
um sibi fecit, qui mediocri arbore nascitur (inter  
dum pumila, quasi frutice, chamæ cerasum rectè  
dixeris) pediculo breui, rotundulo pomo, pul-  
cherrimè & iucundissimè inter virentia folia

(carbunculi modo) rubente, dum maturuit: cui  
caro multa, mollis & succosa inest, ossiculum in  
meditullio claudens. Solet vsus eius maximè pla-  
cere grato acore, vnde morosa ægrotantium pa-  
lata mirè recreat, & prægnantium malacijs, ante-  
quam maturefcant, summè expetitur. Quòd ad gra-  
dus maturationis attinet, primùm virent cerasia  
mox albescunt, inde pellucido rubore illustran-  
tur. Sunt qui ab vno latere rubent, altero alben-  
t. Quædam etiam nigricant. Alia maculis quibus-  
dam interspersis distinguuntur. Vnde rectè Oui-  
dus:

L 3

Quæ-

Quid Cera-  
sus Francis  
propriè ap-  
pelleitur, &  
eius pictura.

Cerasi fru-  
ctus morosis  
palatis gratif-  
simus.

Gradus ma-  
turationis  
cerasiorum.

*Quæq; sibi vario distinguit poma colore,  
Audiat hæc cerasus, stipes inanis erit.*

Florentinus rusticæ disciplinæ apud Græcos doctor insignis, tradit arborem cerasij fructum bonum & dulcem nunquam exhibituram, nisi fuerit alteri arbori insita. Quæ si humore nimio concepto putrescere obseruabitur, ex Palladij consilio, foramen in trunco excuari debet, quo ille possit educi. Si formicas patitur, succum portulacæ licebit affundere, cum aceti parte media mistum, aut facibus vini truncum florentis arboris illinere. Præcoces fructus dabit, si ante florum exortum, calx viua radicibus circūponatur, aut aqua calida sæpius infundatur, sed postea paruo temporis tractu inarescit. Optimum est huius arboris poma interuelli, vt quæ relinquentur turgescant. Si quis vt Florentinus tradit, Ceraso nigram vitem inserat, verno tempore vvas profert. Si exossata habere cupis cerasia, hoc est ossiculis carentia, ex Gargilij Martialis sententia, vt Palladius adnotauit teneram adhuc arborem ad binos pedes recides, & vsque ad radicem findes, abrasâque ferro partis vtriusque medulla, illico seiunctas partes vinculo perstringes, & summitatem ac diuisuras laterum simo oblines: post annum ducta cicatrice dum diuortia coalescant: eidem arbori furculos qui adhuc fructum non tulerunt inferes, & hinc sine ossibus poma recipies. Sed melius erit audire loquentem ea de re Democritum, rei agrariæ apud Græcos consultissimum. Si tenellum (inquit) cerasi caudicem radice tenuis scindas, non vulnerata parte ima, medulamque ferramento ad eam rem apto eruas: deinde lacrynam cyrenaicam infundas aqua dilutam

Remedium  
putrescentis  
cerasi.

Quomodo  
fiant præco-  
cia cerasia.

Quomodo  
fiant cerasia  
ossiculis ca-  
sentia.

Vt Cerasia  
prodeat enu-  
cleata, ex De-  
mocrito.

tam, donec sapa consistetiam referat, & humente charta dictum caudicem, non neglecto adminiculo, liges ac fulcias, ne lacryma effluere possit, ac rursus octauo die eadem lacryma perfundas, vt germina excitet: hoc faciens enucleatum fructum habebis, non dicam cerasi, sed alterius arboris pomum officulatum ferentis. Secreta alia & auxilia sunt de superioribus eruenda. Hic non omittam quod cerasus lauro conuenienter inseritur, sicuti in nostro Infitionum opusculo docuimus. Nam hinc quandam odoris gratiam sibi conciliat fructus, qui inter redolentia ac viridissima lauri folia speciosissimus spectatur, & à vermibus minus infestatur. Quod ad condituram & custodiam attinet, ratio à Florentino Græco sic est tradita. Cerasia ante Solis exortum arbore sua decerpta mittuntur in vas cuius fundo substrata sit satureia, iterumque alternis sternitur satureia, deinde cerasia, vsquedum vas completum fuerit cui nonnihil aceti, dulcis, vel, vt placet Ruellio, acidi mellis aliquantum dulcescentis, superfunditur, vase diligenter operculato. Seruantur etiam interpositis arundinum folijs alternatim, vt nunc dictum est, in cado digestis. Multi astuante & candenti Sole, vsque ad rugas siccant: vel blando & temperato ignis aut clibani calore, eoque modo optimè seruant, ad sanorum & ægrotantium vsum.

Cerasum lauro conuenienter inseri.

Cerasiorum conditura & custodia.

Modi alij custodiendorum Cerasiorum.

Arboris mori, ac eius pomi, cura, auxilia & secreta. CAP. IX.

**M**orus amat loca calida & fabulosa, Palladio autore, fossionibusq; & stercore plurimum

L 4 rimum

**Quomodo** rimùm delectatur, non in profundum, sed ad ractanda & curanda arbor Mori.

**Quomodo** rite proueniat morus.

**Morus viti-**  
**bus summè**  
**amica,**

**Pulchra &**  
**noratu valde**  
**digna.**

**Mori lignū**  
**atritu ignè**  
**concupere.**

**Quomodo**  
**fiat feracior**  
**morus, & cā-**  
**didus ferat**  
**fructus.**

dicum vsque superficiem, vt Berytius Græcus geoponicus tradit. Assiduo humore non admodum gaudet, cui putria, arida & superflua, post triennium sunt putanda. Semine prouenit si lecta granula deponantur, sed rigari continuè desiderant. Seritur melius taleis & cacuminibus sesquipedalibus, vtraque parte læuigatis, & simo oblitis. Plantæ eius translata scrobes altiores desiderant, & interualla maiora, ne altera vmbri alterius prematur. Vitibus summè est amica, vrbanaarum omnium nouissima, & serotino germinatu florescens, nec nisi exacto frigore: ob id dicta arborum sapientissima, vt Plinius scribit: licet nomen fatuæ & stolidæ à Græcis adepta fuisse videatur. Folia eius vrina madefacta pilum corijs detrahunt, illisque aluntur vermiculi qui mirabili nature artificio & spectaculo sane quam iucundo, sericum Vellus nobis conficiunt. Sed hîc Mori Plinianum miraculum nobis tacendum non est. Morus, inquit, laurus & hedera mutuo attritu ignem facile concipiunt: quod exploratorum vsus in castris, pastorumque industria reperit. Quoniam ad excutiendum ignè non semper lapidis occasio est, teritur lignum ligno, & arido fomite excipitur scintilla, sed nihil hedera præstantius quæ teratur lauro, laurumque terat, hætenus Plinius. Nonnulli scripserunt arborem Mori feraciorem & proceriorem fieri, si forato profus trunco, cunei inserantur terebinthi hinc, inde lentesci. Eadem, vt Berytius tradit, si populo albè inseratur, vel inoculetur, candida mora proferet. Quæ Italia tam copiosa habet, quam nos nigra, pomo cartilagineo constantia.

Quod



Quod vnum exortu candidum est, dum pube-  
 scit, rubrum, vbi maturuit adeo nigrum, vt ma-  
 nus sanguineo tingat colore, qui moris acerbis & seruanda  
 optime eluitur. De repositione & diuturnitate, mora.  
 Berytius hæc posteritatis memoriæ mandauit.  
 Mora in vitreo vase diligenter condita plurimo  
 tempore durant, proprio ipsorum iusculo & vi-  
 no demersa, ac diligenter operta, modò non fue-  
 rint nimium matura, vieta, & flaccida, seu lan-  
 guida.

Arboris Persicæ ac eius pomi cura, auxi-  
 lia, & secreta. CAP. X.

**P**ersicis sciatent Gallica rura, & maximè vi-  
 neta. Proueniunt locis qualibuscunque: sed Quibus lo-  
 frondibus, pomis, & durabilitate præcellunt, si cis proue-  
 calidum cœlum, arenosumque solum, nec non a- si niat Persica,  
 ridum fortiantur, quemadmodum scripsit Palla- malus.  
 dius, & ante illū Plinius, Frigidis locis & maxi- Frigida loca  
 mē ventosis, nisi obiectu aliquo defendantur, ci- & ventosa,  
 tō interit hæc arbor: quę plurimum lætatur suo- persicis exo-  
 rum foliorum stercoreatione, & opportuna abla- ia.  
 queatione. Ossa in pastinatis arcis sunt ponenda,  
 binis à se pedibus separata, vt cūm ibi plāta cre- Quomodo  
 uerint, commodè transferri possint. Nec debent ponenda  
 altiùs duobus aut tribus digitis obrui, cacumine persicorum  
 deorsum verso. Dum tenera erunt germina, sæpè ossa.  
 herbis circumfossa liberari cupiunt, transferrit Quomodo  
 post bimatam scrobe breui. Sed à se non longè quomodo  
 statuendæ erunt arbusculæ, vt à calore Solis se transferen-  
 inuicem excusent ac defendāt. Quæ si irrigentur da persica  
 poma ferent maiora: nam assiduo potu hæc ar- arbor.  
 bor inebriari desiderat, maximè per æstatem: nec  
 alia est quæ coloniam frequenter mutare liben-

Velatior e-  
uadat malus  
Perfica.

Remediū lā-  
guida & ta-  
befcentis  
perfica.

Ne à vermi-  
bus infeste-  
tur, aut à  
pruinis pe-  
riclitetur.

Vt perfica  
sine ofsibus  
producatur.

Modus inge-  
niosus vt hat  
perfica exi-  
miæ magni-  
tudinis.

tius sustineat. Habitu multò leuior euadet, vt Flo-  
rentinus in suis testatus est Georgicis, si simulat-  
que poma perfica ederimus, illorum ossa ponamus & conferamus, carnis parte aliqua in eis relicta. Verùm, cùm arbor hæc celerem sentiat festinam, pruno aut amygdalo amarè inferendam esse præcipiunt Græci. Quæ si languida videbitur, veteris vini fæces aquæ mistas oportebit infundere: & frequenti aggestione cumulare, vespertinòque humore iuuare, ac obiectis vmbra- culis defendere, si ardore Solis ficcata contabescat. In quam rem etiam proderit serpentis spoli- um appendere. Si vermibus infestatur, cinere amurcæ misto extinguentur: vel bouis vrina cum aceri tertia parte confusa. Si à pruinis periclitatur, stercus illi ingeratur: vel vini fæces cum aqua permistæ: vel, quod magis prodest, aqua in qua faba fuerit incocta. Contra vitia omnia proficit spartū alligatum, vel suspensa ramis sparteæ. Poma perfica sine ofsibus tibi cōparabis, vt in suis Georgicis tradit Africanus, si in perforatum infernè truncum, excisa medulla, falicis vel corni palum adegeris. Vt perfica admirandæ magnitudinis tibi compares, amygdalas item ac nuces & similia, accipies tres vel quatuor nucleos ex illis, quos ita coaptabis vt corpus vnum constituere videantur. Hos iunctos, & si opus fuerit, colligatos, in vas aliquod terra stercoreata plenum immittes plantabis ac sepelies: sed ita vt vas illud foramen habeat in operculo per quod nucleorū germen exire cogatur. Sic fiet vt nuclei illi in vnâ coalescant arborè, quæ suo tempore fructus eximie magnitudinis ac pulchritudinis edet ac proferet. Sunt qui nucleos nō in vas, sed fistulam aut

tubu-

tubulū terra faturum mittant. Si id multò leuius  
& facilius tibi comparare uoles, diligenter inter-  
legenda erunt persica illa, quæ parua & languida  
apparebunt, nimiaque ubertate matrem onera-  
bunt: ut arboris succus ad reliquorum nutrimē-  
ta conuertatur. Sic enim saluæ copia in paucio-  
res fetus se conferens, illos altit̃ saginabit incre-  
mento, ac maiores reddet. Si rugosa nascantur  
persica aut putrida, iubet Palladius circa inum  
truncum corticem recidi: & cum inde modicus  
effluerit humor, argilla uel paleato luto plagā  
contegi. Si caduca & deflua fuerint persica, nu-  
daris radicibus, cunei lentisci uel terebinthi adi-  
gantur: aut arbori terebratæ in medio, palus sali-  
cis imprimatur. Si inscripta & figurata nasci cu-  
pis, ex Democriti consilio id assequeris, si excisa  
aut de rasa carne pomi, os triduo in aqua made-  
scat: & aperto sensim ligno, nucleus exclusus æ-  
neo stylo cortice tenus, quibus placebit literis  
aut figuris non profundè exaretur: deinde in suū  
alueolum remittatur, & commissis carinulis, fi-  
mo, charta, aut folijs inuoluatur, & seratur, rige-  
tūque si opus erit: quidquid enim in eo nucleo  
scripseris, aut figuraueris, enatum inde pomum  
illud repræsentabit. Quòd si uoles rubrum ha-  
bere, id ipsum, eodem affirmate Democrito, ob-  
tinebis, rosas purpureas sub arbore confitis. Vel si  
in ossium internos sinus, post septem dies, quan-  
do pateferi incipiunt (nam totidem diebus ob-  
ruta ossa sponte fatiscunt) cinnabarim uel miniū  
infundas: & strictim obligata ossa illa, ut coha-  
reant simul cum suis nucleis, adhibita omni cura  
sepelias: sic rubra intus & in cute sua dabunt ar-  
bores persica. Si alium quemuis infuderis colo-  
rem,

Via alia &  
modus faci-  
lior.

Ne sint ru-  
gosa persica  
aut putria.

Ne caduca  
& deflua  
sint persica.

Quomodo  
inscripta &  
figurata na-  
scantur per-  
sica.

Vt rubra na-  
scantur per-  
sica.

Notanda  
quæ pulchra.

- rem, saporem aut odorem, in similem nata progenies degenerabit. Hic penè præteribam persicorum genera: quæ tria vulgo obseruari solent. Vnum populare, cuique notum: quod sub æstatis finem consuevit maturescere, citius, tardiùs, pro cœli & soli natura. Alterum ex re duracinû dicitur, quod caro ofsi tam pertinaciter hæreat, vt auelli nequeat: Pressum vulgus nuncupat, quæ interiori ligno caro, ceu agglutinata apprimitur. In quo etiam genere inueniuntur, quæ sanguinea pulpa, & succo manus inficiant: adhæc, quæ cotoneorum more, intus & extra valde flauescant. Tertium genus præcox & antepersicum appellatur, olim Armeniacum, initio æstatis maturescens, & cætera persica longè præueniens: ex quo nomen habet: dicique solet à nostratibus Abriocum. Alia sunt genera olitorio mangonio, & inficionis adulterio prognata, quæ hîc prudens omitto. Popularibus primi generis, Plinij seculo nihil fuit fugacius, nam longissima decerptis erat bidui mora, & ob id cogebant se venundari, vt scribit. Duracina, Palladio autore, muria et oxymelite condita, vel aceto mulso, optimè seruantur. Eadem detractis ofsibus, prunorum more, in Sole vel clibano ficcantur. Sæpè etiam ofsibus exemptis, melle condiuntur, sapore grato ac iucundo. Seruantur præterea si vmbilicus eorum, gutta picis calentis oppleatur, & ita sapæ innatare cogatur, vase diligenter clauso. Quæ omnia etiam præcocibus, & alijs carne duriore & minùs aquea constantibus, qualia sunt Parisiensibus Corbelliana, facillè accommodari poterunt: ijs præterea quæ loco sicco & lapidoso nascuntur.

Arbo.

Arborum Mespili & Sorbi, pomiq; earumdem, cura, auxilia, & secreta.

## CAP. XI.

**M**espilus Gallis nunc Meslierus, nunc Meslierus vulgò dici solet. Cuius duo obseruantur genera. Vnum, quod rarioribus spinis horret, in dumetis, nemoribus, & viuis sepibus, quasi syluestre nascès. Huic pomum paruum inesse solet, & per initia tam acerbum, vt vix edendo esse possit, nisi hyemis frigoribus mollescat. Alterum grandiore pomo sese profert, ita vt magnitudine mala sæpenumero peræquet, absque vllis spinis: quòd crebro insitu & cultu in hortis habitasse, & feritatem deposuisse dubium non est. Locis calidis gaudet, sed tamen irriguis, vt tradit Palladius. Frigidis etiam prouenit, sabulone pingui, aut glareosa terra cui arena permixta fit, vel argilla cum saxis. Putari amat, nec non circumfodi, & parco humore inter siccitates refo-cillari. Nostrates ligno huius ad venabula & aurigarum flagella vti plurimùm solent. Vermibus in senecta crebrò infestatur mespili arbor, qui prægrandes, & quàm cæteris arboribus diuersi cernuntur: purgandi æreo stylo, vt Palladius admonet, atq; amurca, vel humana vrina vetere, aut viua calce perfundendi, sed parcius, propter arboris noxam. In quam rem plurimùm etiã proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, frustum de eius radice præcisum, in media truci parte figatur. Si molestæ sunt formica, rubrica cum aceto & cinere tēperata necabuntur. Arbori huic pomum rotundū esse solet, ac viride dum pubescit, fuluū verò ac molle dum maturuit, fundo

Mespilorum  
genera duo.

Vnde ma-  
gnitudo in  
mespilis.

Quibus lo-  
cis gaudeat  
mespilus.

Quomodo  
à vermibus  
expurganda  
sit mēspilus.

Ne labatur  
poma mespi-  
li, & molestæ  
sint formice.

in

**Pulchrâ de-** in latitudinem refimo & barbazulo, coronæ mo-  
**scriptio fru-** do, quod Politianus in Rustico sic expressit,  
**ctus mespili.** *Regumque altæ imitatæ coronas, Mespila.* Inest il-

**Quomodo**  
**custodienda**  
**mespila.**

lorum pomo astringens ingenium. Galenus cont-  
 muni vocabulo tricoccum, quasi triossum, aut  
 trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quon-  
 iam tria intus grana, siue lignea ofsicula, sem-  
 nis loco plurimum continet. Quod ad custodiã  
 attinet, in parente arbore diu durare possunt  
 mespila, vel in vrceolis picatis, vt habet Palla-  
 dius, aut in ordinem suspensa. Vel, vt quidam  
 volũt, posca aut sapa condita. Die serena legi cõ-  
 bent circa meridiem, & paleis obrui discreta, ne  
 vicissim contactus ea vitiet. Si cum pediculis se-  
 mimatura legantur, & salsa aqua per dies quinq;  
 macerentur, postea sapa infundantur vt enatẽt,  
 perbellẽ seruabuntur. Quod facere si nequeas,  
 etiam melle, si minus matura collegeris, rectẽ custodies.  
 Per gelicidia acerbitate domita, in passo  
 vel mulso à plerisque decoquantur, addito cin-  
 namomi momento. Sed cum hĩc hortulanum  
 agam non Apicium, isthac cocis curanda re-  
 linquo.

**Quenam lo-**  
**ca Sorbis**  
**apta.**

Sorbus, Gallis Cormierus, vel Sorbierus di-  
 ci solet. Amat loca humida, montana, & frigidis  
 proxima, vt scribit Palladius. Quod ex Theo-  
 phrasto translatum esse videtur, qui sorbum vi-  
 uacem esse prodit, solo aliofo & humecto: vnde  
 paulatim sterilefcere tradunt, si ad feruentia loca  
 deuenerit. Nascitur semine, radice & auulsione.

**Notã pro**  
**educatione**  
**Sorborum.**

Quę si transferenda est, robustior esse debet. Scro-  
 bem altiorem desiderat, & spatia longiora: vt  
 (quod illi maximẽ prodest) à vëtis frequentibus  
 agitata grandescat, quemadmodum tradit Palla-  
 dius.

dius. Vermibus rufis & pilofis summè est obno- **Quomodo**  
 xia per fenectam, qui medullæ interna feftantes, à vermibus  
 arborem ad interitum tabemque perducunt. A liberetur for-  
 quibus libera euadet, fi aliquot ex ijs sine arboris bus.  
 iniuria detrahti, vicino concrementur incendio,  
 nam ita vel fugere, vel perire creduntur. Si minus **Vt ferax &**  
 ferax fuerit arbor, tedæ cuneus radicibus inferè- **foecûda fiat**  
 dus est. Vel circa partem vltimam fossa facta, cu- **forbus.**  
 mulo ingesti cineris adæquanda. Ante trimatum  
 non censetur esse foecûda: cuius fructus cum lar-  
 gè proueniunt, vix modo farcti, congestique vi-  
 suntur, ex vno petiolo faui speciem præbentes.  
 Hos vermiculus etiamnũ crudos, acerbissimosq; **Pomorũ for-**  
 exest, vt scribit Plinius: qui pomorũ forbi diffe- **bi differen-**  
 rentias quatuor statuit, vni rotunditatem mali **tiæ quatuor.**  
 ascribens: alteri turbinationem pyri: tertio oua-  
 lem formam: quartum torminale nuncupat, re-  
 medio tantũ probabile. Seruantur hoc modo:  
 Lecta duriora ac posita, vbi mitescere cœperint, **Quomodo**  
 fistilibus vrceolis vsque ad plenum clauduntur, seruanda  
 gypso desuper rectis: postea scrobe bipedanea forba.  
 loco sicco & aprico merguntur, ore peruerso, vt  
 loquitur Palladius, & terra spissius calcata. M. Alij modi  
 Cato in sapa diu posse seruari tradit. Cui subscri- **custodiendõ**  
 bit M. Varro, addès in arido vbicunq; posita, fa- **rum forbo-**  
 cilè per se durare. Quæ etiam dissecta, nonnulli **rum.**  
 in Sole, vt pyra ficcant, seruantq; vasculis in hye  
 mem. Cum vti volunt, aqua feruente macerant,  
 ac ita reuifescere cogunt, sapore sanequàm iu-  
 cundo. Alij integra cum ramis dolio picato sus-  
 pendent, illitis pice omnium furculis, exclu-  
 saque aëra quacunq; operculo ac gypso, dolia  
 ab aqua & humiditate procul esse satagunt. Qui- **Pulchra &**  
 dâ, vt tradit Columella, in defruto illa cõmodè notatu di.  
 ser-

gna pro for-feruant, addito spiffamento aridi fœniculi, quò  
borum repo deprimatur, ita vt ius supernatet: deinde picato  
fitione. operculo vas claudunt, et gypfo illinunt, ne quis  
possit intrare aut abire spiritus. Fit ex maturis

Vinum, om- forbis, sicut ex malis & pyris vinũ apud multos:  
phacium, & adhæc, omphacium & acetum ex immaturis.  
acetum ex  
forbis.

Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiusq; fructus  
cura, auxilia, & secreta.

## CAP. XII.

Quibus lo-  
cis gaudeat  
nux.

Quomodo  
ferenda nux,  
& ante sa-  
tionem præ-  
paranda.

Notanda pro  
nucum posi-  
tionem & plâ-  
tatione.

**N**VX, siue Iuglãs, arbor est pueris ac senibus  
notissima, quæ locis ficcis & frigidis gau-  
det, necnõ lapidosis, quemadmodum post Pliniũ  
scripsit Palladius. Columella agrum calidũ, du-  
rum & siccum desiderare tradit. Potest tamen &  
locis temperatis iuuant humore educari. Seren-  
da est nucibus suis eo modo quo amygdalus, sed  
prius ficcari debet in Sole, vt exhauriatur humo-  
ris nõxium virus. Idem Columella præcipit eas  
macerandas esse in aqua multa, nec nimis dulci  
ante depositionem: nam ita iucundiores saporis  
fructum cum adoleuerit arbor præbebit: ac inter-  
rim melius & celerius nascetur, quod de Auella-  
na multi intelligendum censent. Palladius admo-  
net nuces eas transversas ponendas esse, vt latus  
ac commissura terræ infixæ sepeliatur, & cacumẽ  
ad Aquilonis partem vergat. Columella ternas  
in trigonum statuit, sed ita vt pars acutior sit in-  
frã (quia inde radices mittit) & nux à nuce mini-  
mè palmo absit, ancepsq; ad Fauonium spectet.  
Vt vt fuerit, lapis vel testa subter apponi debet,  
vt radicem nõ simpliciter, sed repercussu disper-  
gat. Hęc de iuglãdibus obscurè tradita, ad amyg-  
dalas



dalas cum Plinio libenter detorquerem: & si iuglandes nuces commissuris iacentibus porrectas optimè feri præcipit. Quarum arbor quò sæpius transferetur, eò lætior euadet. Quod fieri expediat, dū bima est in locis frigidis: in calidis verdum trima. Cuius radiculæ refecari non debent, vt fieri solet in alijs arboribus, quin potius bubulo fimo tingi, vel quod melius erit, cinere in scrobibus respergi, ne stercoreis calore aduratur arbuscula. Nulla est arborum (post c. rasum) quæ vel facilius, vel melius proueniat. Cuius rei testeproferemus Ouidium, apud quem nux querula hunc in modum loquitur:

*Sponte mea facilis contempto nascor in agro:*

*Parisq; loci qua sto publica penè via est.*

Scrobibus altis admodum delectatur, vultq; interualla magna, quia stillicidijs foliorum suorum, proximis vel sui generis arboribus nocet. Ita enim frondis projectu diffunditur, vt per ipsam non defluant imbres, sæuq; stilla est, quemadmodum scribit Plinius. Apud quem etiam lego umbram arboris huius, satis quibusque non nutricem esse, sed nouercam, vnde quæcunque sui parte fertior esse solet, neque cariem, neque notanda. vetustatem sentiens. Idq; de multis singulare habet, quòd se frangi sonitu prænunciat, ita vt præsentire homines possint. Quod in Antandro contigisse tradit Plinius, omneisq; è balneis terrefactos aufugisse. Sed mirabilis esse solet illius cum quercu antipathia: tam enim pertinaci odio disident, vt iuxta nucem iuglandè depacta quercus moriatur, imò verdò altera in alterius scrobe

Nucem de omnibus arboribus citò ac facile prouenire.

Nucis arboris stillicidia nocere, ad hanc umbram.

Mira de nouercæ arbore, &

Nucis & quercus sum

M posita

- Quomodo nux optimè adolescat.** posita elanguescit: & si nucem in quercum senio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in suis Georgicis græcis scribit, nucem meliorem fieri, meliusque adolescere, si vrina pueri impuberis, vel nondum Venerem experti, diebus quinque præmaceretur, antequàm terræ committatur, & ita plantetur. Quod etiam in amygdalis commèdatur, vt sequenti capite scribemus. Si caudici, vel radicibus cinerem iugiter affuderis, corticis teneritudinem & nuclei fragiliorem carnem, fructuúmque densitatem procurabis. Eadem lætior euadet, ac citò adolescet, si cupreú clauum, aut ligneum palum ad medullam vsque transfixeris. Nodosam duritiem exuet, ac nuces facile friabiles dabit, si trūcum terebro per medullam traieceris, atque foramini parem vltimi cuneum adegeris. Si fructum amittit, & defluum habet, verbasci radicem, vel coccineum pannum detritum, & sterquilinio acceptum, amuleti vice suspende, aut iulga. Hæc Damageron. Ad Palladium redeo. Si senectæ vitio, inquit, excauetur iuglandis arbor, longus canalis à summo trunco ad imum excudi debet: sic enim Solis & venti beneficio distantur ac durefcunt que in marcorem transibant. Arcebitur autem hiantis cauernæ vitium, frequenti arboris ablaqueatione. Si prædurum & lignosum fructum gignat, cortex in orbem vulnerandus erit, vt noxii humoris vitium deducatur. Alij radicem summa præcidunt. Plerique terebratæ radici buxum cuneum imponunt, aut cupreum, ferreumve clauum. Africanus pollicetur in suis georgicis, iuglandes sine putaminibus nuces edituras, quas Tarentinas nuncupant, si fractis, vtrinque carinis, integer nucleus

*illæsa*

illæsa prorsus carne, lana aut vitigineis folijs re-  
centibus obuoluatur, quò n. inus à formicis enu-  
cleatus arrodatur, dein terræ mandetur. Africa-  
no subscribunt Florentinus Græcus, et Palladius **Notanda**  
Latinus, promittitq; ille, amygdalis idem euen-  
turū, si trunco & radicibus assidue cinis circum-  
fundatur: imò verò & reliquis fructuum generi-  
bus, quæ testam forinsecus habent, si iuxta præ-  
cedentem modum eorum arbores plantentur.

Quod nucifera arbori quæ ætatem tulit, si vo-  
les accommodare, lixiuio per annum cōtinuum  
ter in mense rigabis. Cæterum quia arbor hæc  
sua umbra & præsentia  
lædit, atque hortis ob id inutilis esse censetur,  
(hanc nisi in extremo margine fundus alat) idcir-  
co cuperent pleriq; rationem inire, qua vel arc-  
saceret, vel annosa & grandis facile extirparetur.

His Democritus hunc in modum satisfacit. Ie-  
iunus (inquit) lentis grana aliquot mande feor-  
sum: quæ dum adhuc in ore versas, pubescentis  
flore iuglandis ramum quem volueris demorde,  
arbor paulatim distabescet. Id si non placet, fla-  
grans igni clauus (vel lentis granū, vt legit Ruel-  
lius) radicibus imprimatur. Aut in traiectam te-  
rebro arborem, puerile lotium, vel cuneus myr-  
teus immittatur: præsertim dum floret. Aut radi-  
ci ablaqueata dictamnus, faba, vel pannus men-  
struo muliebri imbutus, admoueatur: nam ita ar-  
bor tabida ariditate conficietur. Sunt qui in te-  
rebratam medullam viuum argentum inijciant.

De extirpatione quarumcunq; arborum, quan-  
do huc incidimus, hæc apud Plinium reperi. Syl-  
uæ extirpanda: rationem Democritus prodidit,  
rumcunq; lupini flore in succo cicutæ vno die macerato, & arborum.

M 2                      radici-

**Quomodo**  
nucifera ar-  
bori quæ æ-  
tatem tulit,  
succurratur.

**Quomodo**  
facile extir-  
panda sit &  
perdenda nux  
annosa.

**De extirpatione**  
ratione qua  
rumcunq;  
arborum.

Nux vapu-  
lando, vt  
mulier & a-  
sinus, emen-  
datur.

radicibus ablaqueatis resperfo. Sunt qui sub die-  
bus Caniculæ illas ad medullam perforét, & pe-  
troleum cum sulphure iniiciant. Ferè hic præte-  
rieram quod à multis traditum & obseruatum  
audio, nimirum nucem arborem crebra vapula-  
tione emendari & fœcundari: vel fidem faciente  
hoc populari disticho,

*Nux, a sinus, mulier, simili sunt lege ligata,  
Hac tria nil rectè faciunt si verbera cessent.*

Prognosticò  
fertilitatis  
vel sterilita-  
tis à nuce.

His utcumque positis non prætermittam pul-  
cherrimum fertilitatis, vel sterilitatis præfagium  
& prognosticon, quod ex nucis arbore Virgilius  
posteritatem latere noluit, licet multi amygdalæ  
ascribant:

*Contemplator item (inquit) cum se nux plurima  
sylvis*

*Induet in florem, & ramos curuabit olenteis:  
Si superant fructus, pariter frumenta sequentur,  
Magnaq; cum magno veniet tritura calore.  
At si luxuria foliorum exuberat umbra,  
Ne quicquam pinguis palea teret area culmos.*

Hic dissimulandum non arbitror, quòd Iuglan-  
dis cortex lanis tingendis, & rufandis capillis,  
Plinio autore, adhibetur. Quinetiam digitos &  
manus suo attritu infuscare solet. Quod nux que  
rula sic apud Ouidium testatur,

*Nostra notat fusco digitos inuria succo,  
Cortice contractas inficiente manus.*

Fructus nu-  
cis pulcher-  
rima descri-  
ptio & pi-  
ctura.

Sed omissa arbore, ad eius fructum, si placet, ve-  
niamus, quem duplici munimento & inuolu-  
cro tegi, nullus est qui non videat, puluinato pri-  
mùm calice, herbaceoque cortice: mox ligneo  
puta-

putamine, compactili carinarum loculo, & tenui tunica intus armato, quot modis foetus in parente solet esse, vt scribit Plinius. Quæ causa nuptijs religiosas fecit nuces: olim à Regibus è Perfide trāslatas, & ob id regias ac perficas nominatas, vt autor est ille idem Plinius. Hic non tacebo, quòd à capitis grauedine, quam foliorū odore in crebrum penetrante, nux inducit: nec non à grauitate vmbrae, karyon Græcis dici solet: quibus kara, Attico idiomate, caput significatur. Sic à Latinis ob easdem causas, à nocendo nux (vt opinor) nomen habuit. Caterum iuglandem nuncupari volunt, ac si diceres Iouis glandem, interlisis literis. Quo nomine primo mundo æuo ita appellatam fuisse plures tradunt. Quippe cum homines diu glandibus vicitassent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, degustato nucleorum eius sapore, dulcedine illorum mirum in modum illecti, nuces, Iouis glandes ob præstantiam & excellentiam appellauerunt. Ad pensum redeo. Nucibus cortex sponte exutus maturitatis indicium præbet, ac tempestiuitatem fatetur. ex quo tunc excuti debent. Seruantur optimè vel paleis obruta, vel arena, vel folijs suis aridis, vel arca ex ligno suo facta, si in ea claudantur, vel si cepis remisceantur. Quibus hanc contubernalis hospitij vicissitudinè rependunt, vt eis acridinè tollant, & proinde suauiores reddât, quemadmodum Palladius adnotauit. Apud quem Gargilius Martialis (cuius meminit Seruius in Georg. Virgil. vt antea monuimus) asserit se expertum nuces post annum virides inueniri si liberae putaminibus suis melle demergantur: annu virides additque, ipsum mel ita medicabile fieri, vt ex eo

Cur nuptijs  
religiosæ  
sint nuces.

Notanda de  
nominibus  
nucis & eorundem etymo.

Vnde nuces  
Iuglandes  
vocatæ.

Quâdo nuce  
maturæ  
iudicandæ.

Quomodo  
optimè fer  
uètur nuce.

Quomodo  
nucis post  
annu virides  
inueniatur.

concinnata potio faucibus & arterijs medeatur. Sed hæc sequenti narrationi medicæ erant contextenda. Istud pro coronide erit. Si in aquæ fitulam virentis iuglandium cortices tusos immiseris, & aqua illa terram perfuderis, videbis iuglandicorum ingentem copiam emergere. Quod piscatoribus scriptum fit.

Terrestres  
lubrici à cor-  
ticibus iu-  
glandis ex-  
citantur.

Arboris Amygdali, eiusq; nucis, cura, auxilia, & secreta. CAP. XIII.

Locus aptus  
amygdalis.

Quomodo  
plantanda h  
amygdalus.

Notanda &  
aduertenda.

Noua amy-  
gdala pagen-  
da, & quo-  
modo illis  
succurrédū.

**A**mygdalus agrum durum, ficcum & calulosum amat, adhæc cælum calidissimū. Quæ quia maturè florere consuevit, præcocque partu, pro cœli & folinatura germinare, idcirco Palladius ita statuendam præcepit, vt meridiem si fieri potest, semper spectet. Plantatur, Florentino autore, à nuce, viuiradice, et auulsione, vel strolone. Nuces quæ feri debent, pridie liquido fimo macerâtur. Sunt qui hydromelite, aut aqua multa madefaciant, & noctem vnâ ibi esse sinant, vt mellis mordacitas germen non extinguat, & iucundioris saporis arbor fructum præbeat, cum adoleuerit: meliusq; & celeritè frondeat. quod de amaris amygdalis multi intelligendū censent. Vt vt fuerit, amygdali nux in terrâ recta figi debet, ea parte quæ acuminata est, ita vt lignosior pars sursum vergat. Sed quæ pangentur amygdala, noua sunt eligenda, ac vegeta & recentia. Quibus si ficcitas intercesserit, terna succurremus rigatione in mense, herbisque nascentibus, & nocentibus, circumfodiendo, emergentem arbusculam sæpenumero liberabimus. Terra feminarij

Palla-

Palladio adnotante, lætamen admittum habere debet, spatij inter arbores 20. pedum distantibus. Adolescentes arbusculæ & nouellæ diligenter à pecore sunt seruandæ, quia si ab illis roduntur, amarescunt. Dum floret arbor, circumfodi non nã arbuscula debet, quia inde flos excutitur: cuius ea est natura, vt in senio fœcundior sit, quàm iuuenta. Hoc loco minime prætereundum duxi, quòd amygdalus sola minus ferax censetur: associata, fructu dat celerius. Equinum simum, eiusque vaporem summè odit: maximè circa germinationè & flores: Hinc nimirum plures amygdalinas arbores sterilefcere & siccescere obseruatum est. Theophrastus tradit, & post eum Plinius, ex amaris dulces fieri amygdalas, si stipite circumfosso, & ab ima parte perforato, defluens vndique pituita detergeatur. Quod Africanus in suis Georgicis græcis etiam monuisse videtur, hunc in modum scribens. Ex amaris dulces fiunt amygdalæ, si circumfosso stipite quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam lacryma quotannis effluat, donec dulcescat fructus. Idem fiet si circa radices ablaqueatas, vrina & suillum sterco largius infundantur, deinde terra exaggeretur, et sepius id repetatur: aut trucus medius terebretur, & cuneus ligni, melle oblitus imprimatur, vt habet Pallad. Quin teneram & dulcem, ex dura & amara efficies, eodem Africano autore, si radicibus ante florè circumfossis, aqua calida frequenter ingeratur. Quod Gargilio Martiali, suo more parum prudenter ascribit Pallad. Fructum facillimè amittit, nedum florem, si austrinum fiat celum atq; nubilum. Cæterum, ex sterili fructiferam reddes, vt scripsit Democritus in suis dere

M 4 agra-

Quomodo  
ex amaris  
dulces fiunt  
amygdalæ.

Quomodo  
fiunt tenera  
& dulces  
amygdalæ  
ex duris &  
amaris.

Quomodo  
ex terili fiat  
fructifera  
amygdalus.

Ut fructū co-  
piofum ferat  
amygdalus.

Remedium  
aduersus  
pruinam.

Quomodo  
inſcripta na-  
ſcantur a  
mygdala.

Pulcherri-  
ma pictura  
amygdalarū

Quando ma-  
tura amy-  
gdalę & quo  
modo ſer-  
uanda.

agraria commentariolis, ſi radices hyeme nuda-  
ueris: vel in perforatam arborem, vt vult Colu-  
mella, lapidem adegeris. Quod ſi perſeuerauerit  
folia ferre, fructum verò nullū dare, partē trun-  
ci iuxta terram forato, vel potius radicem, vt le-  
git Palladius, & pinguis tedæ cuneū in foramen  
transfigito, humanaq; vrina affuſa obruito: aut  
ſilicē ſic inferere, vt libro tegente claudatur. Theo-  
phraſtus copioſiorem fructum dare promittit, ſi  
ferreus palus arbori adigatur, impreſſo que forami-  
ni querneus inferatur paxillus: quo modo in  
arborem animaduertitur, ac ſi iniuria laſciuiret.  
Vbi à pruina metus erit, Gargilius Martialis hoc  
remedio ſubueniri ait. Antequā floreat amygda-  
lus radices nudentur, & albi lapides minutiffimi  
arenis remiſti congerantur: atque vbi iam tem-  
pus videbitur vt debeat germinare, effoſſi ſub-  
moueantur. Porro, inſcripta naſcentur amygda-  
la, vt Democritus in ſuis adnotauit Geoponicis,  
& Palladius cōfirmauit, ſi aperta teſta ſanus tol-  
latur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit  
ſcribatur: inuolutusq; papyro, & luto intectus,  
necnō ſuillo ſtercore diligenter circūlitus obrua-  
tur. Itaque de arbore & eius ſecretis hæcenus,  
Cuius nucas, quas & amygdala & amygdalas  
nuncupauimus, gemino operimento tegi nullus  
eſt qui nō videat: puluinati primū calicis, mox  
lignei putaminis multos ſcarificatus ſuſtinētis, et  
in rimulas varias dehifcentis, cui ſolidus ſubſeſt  
nucleus. Maturitatem fatentur omnes, vt tradit  
Florentinus, cū ſpoliatæ fuerint corticibus. Quæ  
ſi muria lauentur, candidæ ſient, ac longo tem-  
pore incolumes perſeuerabunt: ſed ante reſoſi-  
tionem debent in Sole ſiccari. Si collectæ diffi-  
culter



culter corium exuant, paleis obrutæ illud facile relaxabunt ac deponent. Si illas ad magnitudinē mirandam prodire desideras, Perficorum caput consule. Quod ad longæuam attinet, custodiam, absque vlla hominis cura, vlloue externo auxilio, diu seruari possunt, modò locum noctæ fuerint idoneum & opportunum, qui austris minimè pateat, & situm ac marcorem non admittat.

Arboris Punicæ, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. CAP. XIII.

**N**unc demum agendum mihi restat de arboribus quarum fœtus admiramur, palpamus, & gustamus, sed parentes ignoramus, non videmus, & desideramus. De Punicis, inquam, Aurantijs, Citrijs, Limonibus, Ficu & Olea. Quæ tamen in septentrionalibus hortis nostris & agris non nascantur, nec foueantur, de his nihilominus hic scribere non detrectabo, vt labor noster, opera & studium, omnibus ex æquo proficit. Sanè huiusmodi arbores climati nostro cum suis fructibus vsque adeo sunt implacabiles & infensæ, vt nullis blanditijs, nullis officijs, nullis obsequijs apud nos habitare velint, etiam si mitioribus locis hospitia illis designemus & offeramus: tantus est patriæ & natalium amor. Sed missa longiore præfandi mora, ad rem venio. Arbor Punica nostratibus Granata vulgò dici solet. à granorum seu acinorum multitudine. Cuius pomum vnà cum arbore nobilitauit Carthago: indè que nomen sibi adoptauit. Casido aëre gaudet, & in locis minimè aquosis plantatur, testimonio Flo-

Mirus autoris candor & modestia.

Quo cælo & solo gaudeat Punica,

M 5 ren-

- rentini Græci, cui Palladius post Plinium suffragatur: additque solum macilentum ac cretosum amare, sed in pingui quoque provenire. Seritur plantis de matrum radice avulsis. Sed melius procedet, si ponendus ramulus de gemmata assumatur matre, & scilla radicibus immittatur: nam ita lætior ac fecundior fiet. Si tres lapilli in radice constituentur, providebunt ne poma findantur, quemadmodum scripsit Palladius. Rigatum & purgationem desiderat: solaque hæc arbor, cum vite & ficu, caudice fisso non emoritur, breui alioquin viuens spatio. Flos illi puniceus esse solet, oblongus & calathi effigiem representans, aspectu sanequam iucundo: balauftium vulgus nuncupat. Quanquam non sum nescius Dioscoridem sativæ punicæ florem cytinum appellare, sylvestris verò balauftium: cui Plinius non subscribit. Perdit facile ante maturitatem fructum roribusque nimis & pruinis florem: qua de causa ramos eius insectunt coloni, ne subrecti humorem infestum excipiant & contineant. Prolem sursum versus procreat, quæ corio & membrana tegitur, farctis intus numerosis acinorum granis, unde Granati nomen. Qua voce utuntur antiquorum plerique cum Columella. Scio non deesse qui pomum hoc ita nuncupatum velint à Granata regione Hispaniæ, quod inibi numerosa proveniant punica. Quæ triplici specie à Dioscoride distinguuntur: in dulcia, acida, & vinosa seu mista. In quibus & fructus, & acinorum magnitudine, adhæc liquoris copia præcellunt vinolenta. Plinius species quinque fecit, dulcia scilicet, acria, mista, acida & vinosa. Acida fieri creduntur, si assidue rigentur, nam siccitas in his & suavi-

**Quomodo  
serenda Pu  
nica.**

**Nè findatur  
Punicæ mala.**

**Flos Punice  
qualis,**

**Ne floré &  
fructū amit  
tat Punica.**

**Punicū ma  
lū unde Gra  
natum appel  
letur.**

**Punicorum  
species.**

suauitatem præstat & copiam: cuius tamen nimi-  
 etati, vt Palladiano vtar verbo, aliquid debet **Quomodo**  
 humoris opponi. Si ex acidis dulcia facere voles, **punica fiant**  
 stercore fuislo & humano, vrinæque veteri radi- **acida.**  
 ces irrigabis, Columella autore. Quin & nos, ait, **Quomodo**  
 etiam exiguum admodum Lafer Cyrenaicum **ex acidis dul-**  
 vino diluimus, & ita cacumina arboris summa **cia euadant.**  
 obleuimus: ea res emendauit acorem malorum,  
 & apyrenum, dulcémque fructum fecit. Paxa-  
 mus Græcæ agriculturæ professor peritissimus,  
 eam in rem arboris radices circumfodi iubet, su-  
 illumque stercus sublimi, deinde terra superinge-  
 sta, humano lotio rigari. Sed de hoc, inquit, in a- **Modus Paxa**  
 lio nostro Georgico opere perfectius à nobis di- **mi pulcherri-**  
 ctum reperies. Georgicum opus illud desiderari **mus.**  
 intelligo, vt alia antiquorum pleraque, magna  
 rei literariæ iactura. Rursum ex acidis dulces fa- **Alius modus**  
 cies, si ablaqueatis radicibus tedæ clauum infigas  
 Sunt qui algam marinam radicibus obruant, &  
 ei asinum stercus cum porcino remisceant. Ne **Ne findatur**  
 punica in sua rumpantur arbore, remedio sunt **punica in ar-**  
 lapides tres ad radicem collocati, dum feritur ar- **bore.**  
 bor: quæ si iam fata est, scilla secundum radices  
 plantanda venit. Aliter cum matura fuerint puni-  
 ca, antequam rumpantur, petioli quibus dependen-  
 dent sunt intorquendi. Quæ res etiam præstat vt **Quomodo**  
 anno toto viridia seruari possint in arbore, quæ **punica serua-**  
 admodum ex Columella Plinius & Palladius **bütur viridia**  
 adnotarunt: vel potius ex Florentini & Africa- **in arbore.**  
 ni Græcis Georgicis, & ij & ille transcripserunt.  
 Sed præter iam dicta, idem Africanus in excava-  
 uatos scrobes, dum pangitur arbor punica, co-  
 chleas inijcit, si quidem reperiri possint: vel scil-  
 læ bulbos vnà mittit, cœca quadam naturarum  
 discor-

**Quomodo**  
in miram ma-  
gnitudinem  
crescant pu-  
nica.

**Quomodo**  
comparetur  
punicorum  
multitudo.

**Quomodo**  
florem conti-  
nebit arbor  
punica.

**Quomodo** à  
vermibus de-  
fendatur pu-  
nica arbor  
& eius poma.

**Vt punica**  
diu seruen-  
tur viridia in  
arbore.

discordia. Tradunt in miram magnitudinem punica mala protuberare, si olla fictilis circa arbore obruatur, vel ita aptetur, vt ramus cum flore in illa claudatur, ad palum, ne resiliat, illigatus, ipsaque olla contra aquarum incurfus operta muniatur: nam suo tempore poma eiusdem magnitudinis qua fuerit, opportunè reddet: imò verò ad illius rei figuram efformata, quam ollæ aut vasculo impreferis, quemadmodum tradit Gargilius Martialis apud Palladium. Qui etiam promittit Punicorum multitudinem, si tithymali & portulacæ succus æqualiter mistus, trunco arboris, antequam germinet, illinatur. Quod Democriti georgicis acceptum ferre debebat Palladius, non Gargilio Martiali. Si florem non continet arbor punica, veterem vrinam cum aquæ mensura pari temperabis, & per annum radicibus ter infundes vni punicæ amphora ingesta sufficiet. Snt qui algam radicibus iungant, vel florentis arboris truncum, plumbeo circulo concludant: aut anguis corio circudent, vel bis in mense irrigent. Si vermibus laborant tam poma quam arbor, radices felle bubulo sunt tingenda, & continuo morientur. Si clauo æneo, vt alibi scripsimus, illos purgaueris, non facile renascentur. Quibus etiam appositè obuiabis asini vrina suillo stercore admista & radicibus affusa, vt tradit Palladius. Ceterum, in sua arbore viridia longo tempore permanebunt punica, vt scripsit Florentinus, si petiolos, vel potius ramulos, dum in vigore sunt poma, semel atque iterum contorseris, & cucurbitas aridas ac rapa singulis circundederis, ne humectentur, aut ab auibus arrodantur. Si infœcudâ fuerit punica arbor, fructuosam reddes cinere &

& lixiuio circa truncum frequenter infuso. Si ægrotabit & languida erit, curabitur, recreabiturque vbi caudicem iuxta radices, algis è mari projectis contexeris, & assidue rigaueris. Candidi fient punicatorum acini, si argillæ & cretæ miscueris quartam gypsi partem : & toto triennio hoc genus terræ radicibus insperferis, de Gargilij Martialis consilio. Didymus in suis Georgicis testatū reliquit, punica rubicunda fieri, si cinis cum lixiuio circa arboris truncum crebro immittatur, aut glandium cinere radices saturentur. Sine acinis nasci promittit Africanus si dempta medulla vt in vite, surculus adobruatur, & dum comprehenderit, quod emergit amputetur. Sed hoc loco prætereundum non arbitror, quod ramis punice gestatis, venenatę bestię procul arcentur: quapropter in fragulis & locis serpentibus obnoxijis illos securitatis ergo deponendos censent prisce rei agrarię doctores, & interpretes, sicuti libro primo admonuimus. Punica arbor myrti coniugio apprimè lætatur, vt tradit Democritus, & ob id myrto infusa fertilior euadit. Vtriusque radices & si aliquanto distent interuallo, nihilominus mutuo complexu exhilarantur. Quid ampliùs? Africanus in suis de agricultura Cõmentarijs docet, quomodo punico decerpto ex sua arbore, dicere possis quot grana intus contineat. Pomum vnum, inquit, prius aperi, & quot acinos habeat dinumera, ac tibi in singulis tot esse persuade, etiam si magnitudo variet, modò ex eadem arbore legantur. Nam sola differentia erit non circa numerum, sed magnitudinem aut paruitatem acinorum. His vt cunq̃ue pro arbore & eius pomis expeditis, ad condituram, repositionem, & tutam custo-

Remedium infecundæ, languidæ & ægro tantis punicæ.

Vt candidi fiant punicatorum acini.

Vt fiant rubicunda punica, & absque acinis.

Punicæ ramos venenata arcere.

Punicæ cum myrto summa amicitia.

Pulchrū inuentum de diuinatione acinorum Granati.

**Quomodo  
punica ad hy-  
bernos vsus  
feruari debe-  
ant.**

custodiam commodum venio. Berytius in suis de agricultura præceptionibus græcis tradit, punica ad hybernos vsus referuanda, leni manu decerpi oportere, ne tactu asperiore vitientur, aut vulnus sentiant (quæ duo putrilaginis originem adferre solent) deinde pediculis in coctam & liquidam picem demerhis, refrigerata, ex ordine suspendi debere. Sunt qui tota in picem mergant, & vbi refrixerint, suspendant. Alij arentibus flocculis singillatim inuoluta, funiculis obstringunt, ne tumescencia dehiscant in rimas: postea gypso vnde quaque illinunt & vestiunt, eoque modo munita ac loricata, in parente arbore harere patiuntur: sed maioribus ramis alligari debent, vt immota maneant, & ventorum vim sustineant. Palladius, & ante illum Columella, ex Grecorum placitis, atque adeo vnius Berytij, tradit diu feruari posse punica, si integra vt diximus collecta, & lino sparso colligata, in aqua marina, vel feruente muria tandiu demergantur, vt liquorem combibant, & madescant: siue, vt legit Columella, tantisper demittantur dum decolorentur, deinde Sole triduum reficentur, sed ita vt nocte sub dio non maneant: postea loco frigido suspenduntur: cum volueris vti, aqua dulci macerabis. Sunt qui in scobe querna prius aceto suffusa ordinatim obruant. Alij argilla, vel singulari creta induunt, & siccata, loco frigido suspendunt, atque cum vsu exegerit, in aquam demittunt, & cretam resoluunt. Plerique attactu illa inuicem separant, & paleis diligenter operiunt. Columella pediculos pomorum sicuti sunt in arbore contorquet, ne pluuijs rumpantur, & hiantia dispereant: deinde ad maiores ramos alligat, vt immota maneant: mox spar-

**Vt longo te-  
pore feruen-  
tur punica.**

**Varij & pul-  
chri modi cu-  
stodiendorum  
punicorum.**

**Ne rumpantur,  
aut inter-  
hiant punica**

rum sicuti sunt in arbore contorquet, ne pluuijs rumpantur, & hiantia dispereant: deinde ad maiores ramos alligat, vt immota maneant: mox spar-

teis

teis restibus arborem cludit, ne à coruis aut cor-  
nicibus, aliisve auibus eius foboles laceretur. Sed  
ad Berytium de punice custodiam scribentem  
redeo. Is singulis fictilibus ollulis punice singula  
ex arbore pendentia collocat, & diligenter opera-  
ta ita munit ac stabilit, vt neque ad ramos aut trū-  
cos offendat, vel mutuo collisu sese atterat & cō-  
fringant. Cui Columella ad vnguem subscripsit  
se mihi videtur his verbis: Nonnulli vascula fi-  
ctilia dependentibus malis aptant, & illita luto  
paleato arboribus harere patiuntur. Alij fœno  
vel culmo singula inuoluunt, & insuper luto pa-  
leato crasse linunt, atque ita maioribus ramis al-  
ligant, ne, vt dictum est, vento commoueantur.  
Sed hæc omnia sereno cœlo administrari debent  
absque rore: quæ tamen aut faciendæ non sunt,  
quod lædantur arbusculæ, aut certè non conti-  
nuis annis vsurpanda, præsertim cùm liceat de-  
tracta mala ex arbore, modis multis innoxia cu-  
stodire, sicuti antea ostendimus, & nunc demum  
etiam ostensuri sumus. Palladius docet optimè  
seruari, si feriola obruatur sub dio quæ habeat a-  
renas ad medium vsque, & cum suis ramulis le-  
uiter mala imprimantur singula cannis singulis,  
vel sambuci virgulis, & ita in dictis arenis separa-  
ta figantur, vt quatuor digitis emineant ab arena.  
Hoc idem paulò aliter & apertius Columella sic  
est prosecutus: Sub tecto, inquit, fossule fiunt tri-  
pedaneæ loco siccissimo, eoque dum aliquantum  
terræ minutæ repositum est, finguntur sambuci  
ramuli: deinde sereno cœlo granata leguntur cum  
suis pediculis, & sambuco inferuntur. Quoniam  
sambucus tam apertam & laxam medullam ha-  
bet vt facile malorum pediculos recipiat, Sed ca-  
uere

Pulchra &  
notatu digna  
pro seruan-  
dis puniceis.

Modi alij en-  
stodiendotū  
puniceorum.

Artificiū pul-  
chrum & in-  
geniosum.

uere oportebit, ne minùs quatuor digitis à terra absint, & ne se contingant poma. Tunc factæ scrobis, operculum imponetur, & paleato luto circumlinetur, ac ea humo quæ fuerat egesta operietur.

Inuentiones miræ pro seruandis puniceis.

Viz aliæ custodiendorû puniceorum.

Notatu digna quia pulchra.

Quomodo legendû pomû quod vetustatem ferre debeat.

Sunt qui in calidam aquam intincta, & statim exempta diutissimè incolumia seruant. Alij in siccam arenam distincta & secreta deponunt, aut in frumentario acervo ad vmbra, donec rugosa fiant, diligenter condunt. Plerique, vt Palladius adnotat, in seriola cui ad medium aqua mittatur, punica sic suspendunt, ne humorem tangat, quæ postea diligenter clauditur, ne ventus irrumpat. Alij in dolio hordei pleno ita collocant ne se inuicem contingant, illudque desuper operiunt. Non desunt qui illa cum ramulis arbori detrahant, & creta figulari perlita, vbi diligenter maturauerunt, in Sole desiccant: deinde si quæ rimam creta fecit, luto linunt, & rursus assiccata frigido loco suspendunt, quemadmodum scribit Columella. Qui hanc rationem postremam custodiendorum granatorum à Græcis geoponicis tacite mutuata, sic nobis proponit. In vreo fictili nouo (inquit) scobem populneam, vel iligneam substernere oportet, ac ita disponere vt scobs inter se calcari possit. Deinde factò primo tabulato rursus scobem substernere, & similiter mala disponere, donec vreo impleatur. Qui cum fuerit oppletus, licebit operculum imponere, & crasso luto diligenter oblinire. Omne autem pomum quod in vetustatem reponitur, cum pediculis suis legendum est: &, si absque arboris noxa fieri possit, etiam cum ramulis, nam ea res plurimum ad perennitatem confert. Haecenus de puniceorum repositione & custodia, in qua demonstranda &

recen-



reconfenda, si tibi prolixior sum visus, factum id  
 puta, quod hæc ratio multa habeat communia  
 cum reliquis pomorum generibus. Cæterum, hic *Quomodo*  
 non omittam quod ex punicis seu granatis vinum fiat *vinum*  
 medicatum fieri solet tali arte ac methodo. Acini *medicatum*  
 maturi diligenter ex suis membranis seclusi, præ-  
 ex punicis.  
 lo committuntur ac exprimuntur: mox vinum  
 faccis ad id accommodatis percolatur, & in vas-  
 culis reponitur quousque fex residat, deinde cla-  
 rum custoditur affuso desuper oleo ne corrup-  
 patur, vel acefcat. Sunt qui absque oleo illud in  
 cadis afferuēt, sed per ætatem facile acefcat. Modi *Oleum ab*  
 alij sunt requirendi à consultissimis agriculturæ *acore vini*  
 & medicinæ professoribus, uam, vt dixit Poëta, *tuetur.*  
*Non omnia possumus omnes.* Illud interim nõ diffi-  
 mulabo quod apud Hieronymum Cardanum  
 legi: nimirum corticem punici mali ferrum  
 in chalybem mutare: sed modum subiticit.

Arborum Citriæ, Aurantiæ, & Limoniæ, eã-  
 rundemque pomi, cura, auxilia, &  
 secreta. CAP. XV.

**C**itria arbor, quia apud Medos & in Perfi-  
 de nata ac educata fuit, idcirco & Medica *Arbor citri*  
 & Persica Theophrasto, & Assyria Plinio voca- *cur Medica*  
 ri solet. Hanc gentes plurimæ ob remedij præstan- *& Persica di-*  
 tiam, frustra olim sudarunt ad se transferre ficti- *catum.*  
 libus in vasis, dato per cauernulas radicibus spi- *Palladius ar-*  
 ramento. Plinii ævo in Italia non vigebat: pri- *borem citri*  
 musque Neapolitanus Palladius cultu & dilige- *primus in La-*  
 tia è Medis in Latium transtulisse ac propagauit- *titium transtul-*  
 se dicitur. *Quem solers imitata posteritas, meri-*  
 N *diona-*

Quo solo & coelo gaudeat malus citrius.

Pulchra arboris citri descriptio.

Cucurbitas citriam feruare ac iuuare.

Arbor citria frigoris impatiens.

dionali Gallia & Hispania ceu per manus tandem communicauit. Amat terram rarioris nature que admodum idem scribit Palladius: adhuc celum calidum & humorem continuum.

*Ipsa ingens arbor (inquit Virgilius) faciemque simillima lauro:*

*Et si non alium late iactaret odorem,*

*Laurus erat: folia haud vllis labentia ventis:*

*Flos apprimat enax.*

Et Iouianus Pontanus,

*Ipsa quidam lauro foliisque, & cortice, & ipso*

*Stipite tum similis, tum frondescente iuuenta:*

*At cono inferior, ramisque valentibus impar:*

*Nam florum longe candore, & odoribus ant est.*

Hæc arborum omnium sola ab austro opem sentit, & ab aquilone læditur, autore Florentino in suis de agricultura Græcis Rudimentis. Si quis in regione frigida illam nutrire & cicurare uolet, loco ad meridianam partem conuerso debet disponere, & hybernis mensibus stramine, aut tegetibus operire, & maximè cucurbitarum farmentis: nam sympathia quadam illam à frigore illam seruare dicuntur, vt idem scripsit Florentinus. Hinc factum videas, vt multi non ineptè prope citriam cucurbitas vbique ferant, nam ab his iuuari creditur. Vbi æstas refulserit, nuda arbor aeri tuto est reddenda ac exponenda. Gaudet assidua fossione, ex qua maiora proueniunt pomma. Stirps ea suapte natura tenerior, si paucam glaciem experiatur, syderata contabescit. Quare diuites in concameratis fornicibus ad Solem spectantibus, illam prope parietes collocant, copiosoque humore rigant. Dum æstas aduentarit, aper-

apertis fornicibus, vt dictum est, Sole illustrari  
 finunt, & eius tepore vitalique spiraculo foueri  
 ac recreari. Appetente rursus hyeme sub for-  
 nices reducunt. Seritur semine, talea, ramulo, **Quomodo**  
 & claua, vt in suis Georgicis græcis tradit Ana- semine terent  
 tolius. Si semine vel granis serere fatagis, hunc da sit arbor  
 in modum de Palladij consilio incedere tibi lice- citri.

bit. Imprimis terram ad duos pedes fodies, ci-  
 neremque miscebis ac in breues areas digeres, vt  
 vtrinque per canales aqua discurrat. In dictis  
 areis palmarem scrobiculum manibus aperies,  
 & tria grana verso deorsum cacumine, iuncta  
 constitues, ac obruta quotidiano imbre resper- **Quomodo**  
 ges, vt rigatione animata melius adolefcant. A- acres medul-  
 creis medullas in dulcis mutabunt, si per tridu- las mutet in  
 um mulla maceraueris, citiusque procedent, si dulces citri

aquæ tepentis beneficio vtaris, vel ouillo lacte,  
 quod præstat. Seruntur etiam fistilibus, dato  
 radicibus spiramento per cauernas. Natis ger-  
 minibus proxima herba semper runcanda est,  
 & planta trima transferenda. Quæ plurimum  
 iuuari creditur circumfita cucurbitæ flagellis:  
 nam naturali & occulta quadam vi, illam, vt  
 diximus, à frigorum iniuria vindicant. Ex **Remedium**  
 quo combustæ cucurbitarum vites, citri radici- arboris quæ  
 bus vtilissimum præbent cinerem. Si arborem à suo degra-  
 uat, poma multa detra- uatur fructu  
 here conueniet, ita enim alenda, vegetiore pro-  
 ficient incremento. Calidis locis partum nun-  
 quam alternat, sed perpetua fertilitate pomifi- Mira arbo-  
 cat, alijs pubescentibus, alijs adultis, alijs matu- ris citri pomi  
 ritate caducis. Vnde sic gradatim illius succe- ficatio & fœ-  
 dunt poma, vt maturis se substituât acerba, acer- cunditas.

borumque ætatem florentia consequantur: orbẽ

N 2 quen-

Pulchra de-  
scriptio & pi-  
ctura citri  
pomi.

Summè no-  
râda & aduer-  
tenda quia  
pulchra.

Quomodo  
citrium po-  
mû nascatur  
effigiatum.

Quomodo  
rubra fiant  
citria, & me-  
dium illorû  
dulce.

quendam continuâ fœcunditatis sibi ministrante natura, quæ hâc fœturam non interpellat, sicuti præclare adnotavit Plinius. Soli flores qui velut eiectam in medio colum gerunt, fœcundi creduntur: qui verò ea carent, sterilefcunt, infertilefcque labuntur. Porrò, hîc mihi diffimulandum non est, quòd hæc arbor alijs annecti recusat. Cuius pomum citrium vulgò nuncupatum, effigie rugis caperata, oblonga, & interdû rotûda, aureo colore sup pallido illustratur, comite gratissimo odore, & acidulo sapore. Non mandebatur Theophrasti ætate, sed ne Plutarchi quidem auorum memoria, vt Athenæus scriptum reliquit. Parthorum proceres huius grana duntaxat incoquere solebant esculentis, cômendandi halitus gratia. Quod plerique ad folia detorquent non minus odorata quàm pomum ipsum. idcirco vestibus vtrunque perapertè interferi solet, vt eas suavi odore perfundat, & ab offensivis vindicet: vnde Homerus & Neuius vestes citrosas cognominarunt. Si pubescens pomum, fictili vel vitro claudatur, per incrementa non solùm formam vasis contrahet, sed tanta magnitudine, quanta fuerit vas, extuberabit. Quod si effigiatum fuerit, formæ & imaginis speciem inclusum pomum præ se feret: sed vasi oportet perspirationem relinquere, vt antea monuimus, hoc est, foraminula addere, quibus aërem admittat, ex Florentini cõfilio. Est alia via & ratio effigiandi pomi à nobis superiùs tradita, quando malorum historiam percurrebamus. Ceterùm, si rubra citri poma vobis efficere, surculum moro inserito, & rubrû pomum dabit. Medium pomi dulce fiet, vt tradit Palladius, si truncus obliquo foramine ab imo

tere-

terebretur, vt altera parte nõ exeat: sic humor effluere permittetur donec poma formentur: mox Aliud vt citioramen luto replendum erit. Idem fieri affirmât tria fiant si semina priusquam ponantur, ouillo lacte, aut dulciamellita vel saccharata aqua maduerint, aut in receti ficu dies aliquot sepulta fuerint, aut in aqua decoctionis ficuum quadragesimalium emaduerint. Sed pulchrum erit his de rebus audire Iouianum Pontanum, de Citriorum & Limoniorum mutando sapore hunc in modum scribentem:

*Quò non ars penetrat? palmes cadatur, & ipse  
Crassior: in palmumque cauetur, & vndique labris  
In gyrum ductis, nec pollice crassius, illuc  
Infer mella liquata, & grandi contege saxo,  
Quod Solem auertat: postquam arida suxerit arbor  
Inclusum humorem, & sitiens noua pocula gliscit.  
Mella cauo immersans flauentibus imbue riuis.  
Vel vacuam solers thymbreo nectare cellam  
Distende, ac lactices humano è corpore fusos  
Mollibus irrorata radicibus: interea ne  
Neglige frondosum toto de stypite germen  
Vellere: non dêerit sælix fortuna labori.*

Ingeniosa,  
pulchra &  
notatu di-  
gna.

Hactenus Iouianus Pontanus, poëta, orator, & philosophus ad vnguem factus. Qui citriorum historiam in suis Hesperidum hortis omnibus partibus docto ac eleganti carmine absolutam reddidit. Hunc si videbitur, leges & consules. Venio ad citriorum condituram & repositionem ab antiquis acceptam. Itaque si aptè voles citria colligere & optimè seruare, nocte cum suis foliatis ramulis, latente Luna carpere debes, & secreta disponere: autor G. Martialis. Sorion inter Græcos geop. celebris, promittit citria nullo mo-

Iouiani Pon-  
tani laus.

Quomodo  
optimè colli-  
genda & ser-  
uanda citria.

Modi alij  
valde notan-  
di.

do putrefcere, quæ aceruis hordei aut milij obruta fuerint. Alij singula fingulis fictilibus claudunt & opaco loco ordinata custodiunt. Plerique in minutis straminibus seruant: vel paleis, aut scobe lignea. Idem Sotio iubet pomum citrijs subactò gypso studiosè lini, vt toto anni curriculo inoffensa integritate, & omni vitio illæsum custodiatur. Sed ne, quæso, obliuiscaris, quòd calido pani si superponantur citria putrilaginem celerius concipient, & in corruptionem promptius agentur.

Hæc de citrijs: de Aurantijs nunc paucis dicendum: quorum arbor citriæ plantam magnitudine æquat, & folijs ab ea parum, aut nihil refragatur.

Vnde dicta  
Aurantia po-  
ma.

AURANTIA poma cum auri colore pelluceant, ab auro nomen merito accepisse mihi videtur, ex quo aurea mala dici possunt. Quæ ex viridi in luteum languescunt, citreola & citrula nominant. Quæ verò ouata specie turbinantur, si luteo nitent colore, citrangula, & priuatim citrea appellant. Si herbaceo colore virent, limonia dicunt. Si prægrandia sunt melonum modo & orbiculata, ouatâque facie turgent, pinceria & citromala vocitant. Quæ omnia specierum vernacula nomina, à citrio deflexa videntur. Cum quo cõmunia ferè omnia habere creduntur, tam auxilia quam secreta. Quæ res me mouet vt de illis in præfentiarum nihil amplius scribam. Transeo itaque ad Limonia: quorû cura, cultus & auxilia cum citrijs conueniunt. Sûntque in triplici differentia.

Citreolâ, citrâgula, limonia, pinceria, & citromala.

LIMONIA.

Tres limoni  
orû differê-  
tiæ.

-altera fetu  
Exiguo, succos gustu meditantur acerbos:

Alte-

Alter a sum fructu maiore, & rorida succo  
Vberiore, sed oblongo tamen vtraque ductu:

Tertia prae grandis turgent ouata volemo,

Ac citrij referunt sinuosa ab imagine formam,  
Sed gustu ingrato, quae mque ora offensa recusent.

Est idem cunctis cultisque, & cura, & iniquum  
Caelum indignantur, frigusque, aestumque recusant.

Qui plura volet, consulat librum secundum Horti  
Hesperidum Iouiani Pontani: illic reperiet quo  
sibi abunde satisfactum dicat. Hic finem etiam fa-  
cturus, nisi mihi in mentem opportunè venisset,  
quod succo limoniorum bis aut ter colato, si in-  
tegras margaritas lauabis & immerges, Solique  
expones, in quinque aut sex diebus ita colliqua-  
bis, ut mellis consistentiam referant. Ex ea mate-  
ria poteris formare quicquid tibi visum fuerit,  
& paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Carda-  
nus: cui ingentis debentur gratiae, si vera sunt  
quae tradit. Hic non omittam quod apud Leuinum  
Lemnius medicum doctissimum scriptum & adnota-  
tum legi: nimirum limonijs tam acidum succum  
ineffe, & vsque adeo exedentis naturae ut si ei per  
horas aliquot aureum numisma inferas, acciso  
imminutoque pondere illud eximi deprehendes  
nam penetrabile frigus adurit. Quanquam alia  
subest causa, quae, ut alijs describendis suis detur  
locus, hic nobis non temerè relinquetur.

Notanda de  
succo limo-  
niorum n. arga-  
ricas colli-  
quente.

Succum limo-  
niorum auro  
suum pon-  
tus eyimere

Arboris Fici ac eius pomi cura, auxilia, &  
secreta. Cap. XVI.

**F**icum Columella tradit aprica loca, calculo-  
sa, glareosa, & interdum saxosa maxime ama-  
re. Quo in situ celeriter conualescit, modo scro-  
ci quadret.

Quibus locis  
gaudeat ficus  
& quae terra

N 4 bes

bes amplos & idoneos feceris, & altos, vt vulg  
Palladius. Qui genus terræ durum, gracile ac sic-  
cum, ei etiam quadrare scribit, pro vtili pomor-  
rum sapore. Quæ in montanis & frigidis locis  
môtanis nascitur, quia minus lactis habet, ad ficitat-  
em durare non potest: quare vsus illi in viridi-  
nis. Quæ in planis & calidis locis viget, pinguior  
est, & ob id, in ficitate durabilis. Sanè, cum deli-  
catula fit planta, facillimè perit à glacie, ac citò à  
ventis dirumpitur. Quare ab his summè est tu-  
randa, quemadmodum in suis Georgicis admo-  
net Didymus. Qui multitudinem aque, & crebrâ  
rigationem, pomorum arboris huius naturalem  
pulchritudinem corrumpere, ijsque putrilaginè  
conciliare tradit. Nec omittit arborem hanc se-  
mine provenire posse, si quis maceratas ficos re-  
sti obducatur, & cum eadem obrutas frequenti  
imbire irroret: fic enim complures emergent ar-  
busculæ, quas oportebit transferre in scobes. Si  
quis viuiradicem pangat, scillæ bulbos interij-  
ciat, aut muria madefactam collocet. Præsta-  
bilius tamen fuerit, siue plantulam, siue ramu-  
los seras, bubulo fimo madefacere. Sunt qui  
calcem viuam cum planta adobruant, vt idem  
prodit Didymus, arbitantes sic fatam suo do-  
mino nequaquam decoquere. Alij rubricam ab-  
laqueatis radicibus adiiciunt, alij verò cine-  
rem. Iuxta scillam fata Plinio lætior euadit:  
imò verò ocyus augetur, minúsque vermibus  
infestatur: quæ senescens fertilior esse solet,  
quàm adolescens: excitato puluere non solùm  
virescit, sed etiam increfcit ac proficit: ad quem  
vsus ficos solent suffodere coloni, cum puluere  
opus fuerit. Non defunt qui radices amputandas  
con-

Vtra præstâ-  
rior fîcus, in  
môtanis nal-  
gens, an pla-  
nis.

Ficum non  
ferre glaciè,  
ventos, nec  
aquis.

Quomodo  
semine pro-  
ueniat fîcus.

Ficus sene-  
scens fertili-  
or quàm ado-  
lescens.



contendat, & cinere obstruendas, caudice passim  
 vulnerato: copiosorem fructum inde sperantes.  
 Recidenda sunt in ea arbore, quæ aut putria aut  
 malè nata reperientur: alioquin locis humectis  
 pomum dabit saporis obtusi: circuncisis contra  
 hoc radicibus, aliquâus cinis debet apponi. Hęc  
 ex fructiferis vna est quæ nunquã floret, ac breui  
 tempore in ficeto viuit. Cui caprificus permisce-  
 tur, ne ante maturitatem fructus amittat ac ver-  
 mes creet, quibus alioquin summè est obnoxia:  
 adhęc, vt non sit necesse per singulas arbores si-  
 culneas, caprifici poma in remedium suspendere.  
 Si hoc desit, abrotoni virga, vt docet Palladius,  
 suspenditur: aut callum quod in vlnis folijs in-  
 uenitur. Si id rursus non fuerit in manu, arietis  
 cornua circa radices obruentur. Vel trucus ipsius  
 arboris, qua parte turget, scarificabitur, vt possit  
 humor effluere. Si vermibus laborauerit, ramũ  
 terebinthi, vel lentisci taleam cum plâtis fici, ca-  
 cumine inuerso ponemus. Perdentur verò calce  
 viua radicibus inspersa, vel in cauas truci parteis  
 missa. Sunt qui æreis vncinis illos tollant. Alij a-  
 murcam, alij veterem vrinã ablaqueatis radici-  
 bus miscent: adhęc bitumen & oleum. Si voles  
 vt ficus sua poma serò proferat, hoc est, si matu-  
 ram ficum cupis serotinã facere, secretum id do-  
 centem Columellam auscultat. Cũ grossuli, in-  
 quit, minuti erunt, id est, cũ fabæ magnitudo  
 illis fuerit (vt interpretatur Palladius) ex arbore  
 decutito: hoc faciens coges vt alterum fructum  
 edat iterum, cuius maturitatẽ in hyemem seram  
 differet. Summè prodest simul atque folia agere  
 cœperit, rubricam amurca diluere, & cum sterco  
 re humano ad radices profundere: nã res ea vbe-  
 ferat ficus,

Ficus sola  
 ex fructife-  
 ris nũquam  
 floret, vermi-  
 bus summè  
 obnoxia.

Ne ficus fru-  
 ctus amittat.

Remedium  
 aduersus  
 vermes.

Vt ficus se-  
 rotina ferat  
 poma.

Vt fructum  
 vberiore  
 ferat ficus,

riorem fructum, & pomi factum speciosius ac plenius efficit. Prodest insuper cum frondere incœperit, acutissimo ferramento summa cacumina nonnunquam amputare: sic enim firmior fit arbor ac feracior. Democritus in suis Georgicis asserit, ficum pomorum iacturam non facere, si caudex mororum succo fuerit illitus. Adhæc fructum non abijcere ægrotantis modo, si radices sale ac marina alga, aut fuco marino, vt legit Ruellius obducantur. Vel si quadrantibus Lunæ caudices rubrica oblinantur: aut caprifici grossuli, vel intorta ex his ferta arbori suspendantur. Addit ille idem Democritus, quod si Pleiadum emerfu quis in excauatum scrobent pares aquæ & amurcæ portiones mistas, circa truncum infundat, arbor sui fœtus tenax, pomum nequam abijciet. Ad quam rem Palladius cancrum fluuialem cum rutæ ramo eidem arbori suspendit, aut fascem lupinorum: præcepitque terebratæ arbori nonnunquam cuneum defigendum, vel securi corium illius sæpè profcindendum. Si ficus mâsuefultrem mansuefacere volueris, amputatos ramos vino & oleo per septem dies irriga, & optato poteris, quemadmodum scripsit Africanus. Si scabie laborauerit, curabis ex Leontij præscripto, scilla iuxta radices plantata: aut rubrica aqua diluta, & circa truncum affusa. Si arbori molestæ fuerint formicæ, rubricâ butyro & pice liquida mistam circa truncum induci iubet Palladius. Sunt qui pro amuleto coracinum picem arbori suspendant: de quo & auxilijs alijs, libro primo abudè scripsimus, ad quem si videbitur recurret. Democritus promittit ficus præcoces, si columbinum simû, piper item ac oleum radi-

Quomodo  
ficus fructû  
nô abijciet.

Vt ficus sui  
fœtus sit te-  
nax.

Vt syluestris  
ficus mâsue-  
scat et scabie  
liberetur.

Nemolestæ  
sint formicæ.

Quomodo  
fiant præco-  
ces ficus.

ractibus indideris. Idem etiam contingeret de  
 Palladij consilio, si succo longioris cepæ cum o-  
 leo & pipere misto, poma inunxeris, quādo gros-  
 si rubere incipiunt. Ceterum ut fructum varium  
 ficus exhibeat, ita ut pomum altera parte nigre-  
 scat, altera verò candicer, sic coitum eum ag-  
 gredieris. Duorum ficorum diuersorum semi-  
 na siue grana lineteolo deligata, fere; & cum res  
 postulauerit arbusculam transfer adultam. Si  
 ficus inscriptas vel figuratas tibi comparare vo-  
 les, ficulneum oculum ea quam cupies figura in-  
 scribito, & poma hac specie insignita habebis,  
 si non mentiuntur Democriti græca Georgica.  
 In quibus etiam tradit, quod si quis fici esu alui  
 deiectionem moliri cupiat, veratrum nigrum  
 cum lactuca marina seu tithymalo tritum, ra-  
 dicibus arboris eius quæ deponetur, debet in-  
 ferere: hinc quæ nascuntur poma ventrem moue-  
 bunt. Res eadem fiet, si purgantia alia simplicia,  
 ut loquuntur, addideris. Cuius rei experimen-  
 tum etiam in aliarum arborum pomis, ut antea  
 diximus, tibi facile erit. Illud ex Columella hic  
 nequaquam prætereundum duxi, quod decocta  
 caprificus & cum cibo alitibus atque gallinaceis  
 exhibita, ficorum fastidium illis creat, quorum  
 alioquin sunt appetentissimi. Addo quod suc-  
 co ficuum fatiuarum lac à plerisque cogi so-  
 let, syluestrium verò nequaquam. Quomodo  
 si ad ignem tepesiat, ficique ramulo moueatur, lac cogatur  
 idem, testante Africano, præstabitur. Imò verò absq; coa-  
 & succo ex vulnerato fici cortice stillate. Si ficus gulo.  
 celeriter maturescere voles, ubi ad iustā magni-  
 tudinem creuerint acu perforabis, oleoq; illines,  
 deinde oliuæ folijs circumteges, ac ligabis. Autor  
 Petrus

Ut fructum  
 varium exhi-  
 beat ficus.

Ut ficus na-  
 scantur in-  
 scriptæ.

Ut ficus sint  
 deiectionis  
 alui.

Ut alites fi-  
 cus non at-  
 tingant.

Ut ficus ce-  
 leriter ma-  
 turescant.

Petrus

Pulchra &  
notatu di-  
gna.

Tauros fero-  
ces a fico ci-  
curari.

Carnes ad  
ficum suspi-  
cas tenere-  
scere.

Cur iugula-  
tæ aues te-  
nerefcant in  
fico pensiles.

Quomodo  
feruentur fi-  
cus virides.

Petrus de Albano. Sed nec istud hoc loco mihi est  
dissimulandū, quòd tam passæ, quàm recentes fi-  
cus, panis ac obsonij vicem olim habuerunt, eoq;  
cibo prisci athletæ vires aluerunt priusquam Py-  
thagoras exercitator eos ad carnes transtulisset.  
Sane inueteratis etiam casei loco vesci excogita-  
tum est, Plinio autore. Hic duo prodigiosa natu-  
ræ miracula mihi in mētem veniunt. Vnum tau-  
ros quamlibet indomitos & feroces, fico alliga-  
tos cicurari, & immobiles conuiescere. Quod  
& caprifico illorum collis circumdata, Plinius  
ascripisse mihi videtur. Alterum, victimas, cæso-  
rūmq; anim alium carnes perquam celeriter te-  
nerefcere & fragiles effici quæ in fico pepend-  
runt. Postremi rationem in Symposiacis Plutar-  
chus petiuit. Cū inter obsonia Aristionis, in-  
quit, coquus immolatum Herculi gallinaceum  
gallum recentem, tenerum ac penè friabilem ob-  
tulisset: tam citam teneritudinem fico referebat  
Aristion, contendens iugulatas aues etiam præ-  
duras teneritatem contrahere, quæ pensiles fico  
adhæserunt. Causam adfert, quòd auram, hali-  
tūmq; vehementem ac digerentem expiret fi-  
cus, quo carnes deficcantur & concoquuntur.  
Idem etiam continget, vt id obiter admoneam, si  
tritici aceruo obruantur, aut penitus demergan-  
tur. Hæc de parente arbore satis: venio ad sobo-  
lem, & eius custodiam. Ficus feruari possunt vi-  
rides, vt scribit Africanus, et cōfirmat Palladius,  
si in melle ita disponantur, vt neque se inuicem,  
neq; vas contingant, quod operculo diligenter  
tegi debet. Idem continget si singulæ intra viri-  
dem cucurbitam claudantur, loculis vnicique  
cauatis, & suspensa in vmbroso loco cucurbita,  
vbi

vbi nec ignis, nec fumus inspiret. Verum cum petiolis legi debent, nam sic diutius integre durant. Alij calicem vitreum, aut aliud quoduis perspicuum poculum super ficos leuiter inuertunt, & obducto cera spissamento ita relinquunt, ac immarcescibiles seruant. Scribit ille idem Africanus musteas, ac si in parente essent, hunc in modum custodiri. Cum vinaria dolia operculatur, in nouum fictile non rotundum, sed potius ex arbitrio quadratum, fundoque fultum, recentes ficus minus maturas, cum suis pediculis lectas, immitte: & ita secerne, vt spatium intercedat, vbi diligenter fictile illud clauseris, in dolio vini pleno, ad vnguem operto, natate permittite: nisi acore contraxerit, tali habitu ficus mansisse comperies, quali constabant dum iniecta fuerunt. Quod ad aridas attinet, quas Ischadas vocant, Paxamus in Græcorum agricultura exercitatisimus, scribit à putrilagine vindicari posse hunc in modum. Passa ficus, inquit, sine vlla cariosa labis nota integra manebit, si tres liquida pice imbuta ita collocentur, vt vna fictilis fundum obtineat, altera referto ficubus ad medium vase, ibidem resideat, & tertia eodem ad fauces vsq; completo, superficiem teneat. Durabunt insuper, vt ille idem tradit, si in tegete, qualo, sporta, vel cratibus indite, calfacto furno, post panem exemptum, propendeant, & in noua, ac bene picata fidelia condantur. Sunt qui cum pediculo lectas, feruefacta muria cum oleo, in Sole rigent: & in vas, luto, vt decet, oblitum, immittant. Alij, cratibus exponunt, toto Sole siccandas, & nocte sub tecta reportant. Modus popularis. Modos alios cum ex Columella, tum Palladio requires. Sed in hac ficuum historia tacendum non

Quomodo  
dulces seruetur  
ficus ac si essent in  
arbore.

Quomodo  
arida ficus a putrilagine  
vindicetur.

Varij modi  
custodiendarum  
ficuum.

non est memorabile Catonis ingenium. Is dum pernicioli odio Carthaginis flagraret, & nepotum securitatis anxius esset, clamaretque omni Senatum Carthaginensem delendam, attulit quodam die in curiam precocem ex ea provincia ficum. Quae ut scribit Plinius Patribus ostendens: Interrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptum putetis ex arbore? Cum inter omnes recentem esse constaret. Atqui tertium, inquit, ante diem scitote decerptum Carthagine, tam prope a muris habemus hostem: statimque sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est, & sequente anno raptus Cato. Qui unius fici argumento, res mira, tantam urbem, & de terrarum orbe unam per 120. annos Romanae gloriae aemulam, funditus euertendam suavit, & tandem impetrauit. De ficu haec satis sint. Sed o me obliuiosum: priusquam hinc abeam, illud filitio nequaquam inuoluam, quod Plutarchus tacitum noluit. Quid illud, inquit? equos et asinos lincui animo, qui ficos dorsuarij comportarint: sed maiore miraculo dignum est remedium, quo & ipsis, & hominibus quoque succurritur. Exanimata ferre iumenta, extinctosque penes deliquio virium homines, obiectus panis reuocat: namque si pauillum huius vorauerint, protinus cibo sese recolligentes roborantur, & pristinum iter prosequuntur. Nec secus in hominibus euenisse, idem prodidit Plutarchus. Brutum, inquit, per altas nideis in Apolloniam proficiscentem cum animus defecisset, panis ab hoste muros urbis defendente proiectus, ex tempore recreauit. Potitus tandem rerum Brutus, de hoste bene meritus est. Sed haec nihil ad ficum, cuius praesidia, cultum, & secreta auntaxat hic persequimur.

Olea

**Pulchra historia & notatu dignissima.**

**Mira de equis & asinis dorso ficos portantibus.**

**Magna panis efficacia ad animum statim reficiendum.**

Oleæ fatiæ, ac eius baccarum, cura, auxilia,  
& secreta. CAP. XVII.

**F**Lorentinus Græcæ agriculturæ professor  
consultissimus, de plantatione et cura Olea-  
rum in suis Georgicis differens, scribit oportere  
eum qui rei rusticæ studio tenetur, plurimū pro-  
videntiæ ac diligentiæ circa oleā adhibere. Vel ob-  
id quod magnos habeat redditus & certos, ho-  
minemq; citò ac faciliè ditare possit: sicuti de hi-  
storia Pliniani Democriti, vel Aristotelici Thale-  
ris cōstat, quā tibi & fusè & plenè exponemus in  
nostro sterilitatis & vbertatis Opusculo. Sed ò

Plurimū di-  
ligentiæ cir-  
ca oleā ad-  
hibendum.

dolor nobis non tā licet esse beatis, vt oleā arbo-  
rem verè diuinā, septētrionalibus hortis & agris  
nostris aliarū more videamus, colamus, & ex ea  
fructus vberes ac dites percipiamus: inscrutabili  
Dei opt. max. consilio, qui omnibus omnia non  
dat, sed quod bonum atque vtile nouit. Neque  
tamen nob̄ id laborem detrectabo, vt quæ de illa,  
& eius baccis, necnon oleo scitu digna legi, vel  
audiui, cādide & ingenuè, vt omnia, in medium  
proferam. Venio itaque à verbis (quod dicunt)  
ad rem. Olea, quam Gallicum vulgus oliuerum  
nuncupat, ficcis collibus & argillosis maximè  
gaudet, feruidūmque & squalidum cœli statum  
libenter amplectitur. In humidis campis & pin-  
guibus frondes quidem lætas, sed plerunque ste-  
riles profert, rubricosum solū prorsus repudiās,  
quod suo æstu stirpes eius exurat. Sed longè ma-  
gis salebrosū ac scaturiginosū odit, in quo  
semper vligo consistit: ibi enim strigosas & mi-  
nime atiles baccas, faciliè que marcescentes, pro-  
creat. Itaq; arduis locis & accliuibus summè ob-

Oleam se-  
ptentriona-  
libus hortis  
& agris desi-  
derari.

Quibus lo-  
cis & quo  
cœlo gau-  
deat olea.

Quodnā so-  
lū repudiet  
olea.

lectari

lectari solet: quod propitium illic nacta vêtum,  
 Vbi generosa nascantur olea.  
 sua nihil expiret saluâ. In his enim excellēs So-  
 lis æstus, ventorum afflatu mitescit, quare ibi oli-  
 ueta generosam suis oliuantibus oleam, ac præ-  
 stantissimum præbent oleum. In planis & campe-  
 stribus, quia non diffâtur, sed aduruntur, cras-  
 sius & feculentius oleum exstillant. Nec temerè,  
 mea sententia, nam cùm stirpes omnes, tum ma-  
 ximè oleæ, aduerso flatu roboratæ, summè vigêt.  
 Vel eo argumêto & indicio, quod lætiores & vi-  
 rentiores his partibus semper offendes, quæ ven-  
 tis patent, tristiciores verò & languidiores, quæ à  
 flatu silent. Recreantur itaque spiritus nouitate,  
 modò id spatij intercedat, quo liberè peruagetur  
 aura. Autores sunt horum omnium post Pœnos  
 & Græcos rerum agri scriptores, agriculturæ no-  
 stræ, Latinæ inquam, parentes & doctores exi-  
 mij, M. Cato, Varro, Columella, Plinius, Palla-  
 dius, & recentiores alij pleriq;. Apud quos etiam  
 lego oleam fici societate imprimis gaudere, vnde  
 iuxta illam feri præcipiunt, non ampliore inter-  
 uallo, quàm vt contingi largè possit, ramo oleæ  
 maximè sequaci atque obedituro. Huius stolo-  
 nes qui feminio destinabuntur, caudicibus adna-  
 ti legi nō debent, sed decerpti ramis furculi lon-  
 gitudine cubitali, dandâque est opera, vt stylus  
 parte ima bubulo fimo cū cinere illinatur, & se-  
 ctiōe cortex nō violeatur nec collidatur, scrobisq;  
 sinu concamerato excauetur, vt imbrium fit ca-  
 pax. Non defunt qui sectas ab imis radicibus so-  
 boles deponant, postea cùmprehendisse vident,  
 vt mutationi locus esse possit, transferunt. Sed  
 maximum fuerit beneficium vt incremêto pro-  
 ficiant, ante quàm transferantur, & rubrica par-  
 tes

Oleas recre-  
 ari auræ &  
 spiritus noui-  
 tate.

Oleas fici so-  
 cietate gau-  
 dere.

Quomodo  
 sereda olea.

Pulchra &  
 notatu di-  
 gna p trans-  
 fereda olea.

ficiant, ante quàm transferantur, & rubrica par-  
 tes



tes cæli notentur, vt tradit Columella, quibus obuersę stant, vt simili ratione ponatur, ac transplantentur, eosdẽmque ventos excipiant, ac similes parteis intueantur. Scrobes ante sationem fodiendi sũnt, vt Sole, ventis, & imbribus, terra fragilior reddatur, ac stirpes vltro citroq; radices liberẽ agant, quæ ingi rigatu gaudet: nam ita celeriorẽ edunt germinatum, faciliusq; transportantur. Ceterũ, locus quem oleis destinaueris, *Preparatio* diligenter runcandus est, omniq; alterius generis frutice extirpandus, adhæc macerijs aut sepi- *cepturi*, vbi bus viujs cingendus, vt Dydimus Græcus in suis *de stercora-* admonet georgicis, ne pecori facilis pateat aditu- *uone*. Fimi aggere impensẽ latatur oleæ, vt scripsit Sotion, sed locis vlginosis parcius debet inijsi, alijs largius, quod sinto saturatæ lætius frondent ac fecundantur. Cæterũ, opportunẽ refecare *Quomodo* licebit quæ marcida & sicca erunt, vt liberalius *purganda &* diffentur reliqua: adhæc ramulos detrahare qui *curada olea* inuicem incumbunt, inflexosq; & recuruos amputare, præsertim cùm in nimiam longitudinem exeunt, & in deformem proceritatem luxuriant. Nam inter omnes rei rusticę prudentes conuenit, *Quanta de-* incommodã ac ineptã esse longitudinem olearũ, *beat esse o-* quæ denos cubitos excedit. Adde quod incremẽ- *learum lon-* tum noxis omnibus patere solet: frangũtur enim *gitud.* rami ventorũ impetu, et flores aut fructus succuf si, intẽpestiuẽ procidunt. Ideo multi ramos terrã versus retrahũt, vt arborem in solũ procumbere cogant. Sed ante omnia meminisse oportet, quod *Quando pu-* cõpluribus interpositis annis oliuetum putandũ *tandum oli-* *uetum.* est: cõuenitq; veteris prouerbij meminisse, Eum qui arat oliuetum rogare fructus: qui stercoret, exorare: qui cedit, cogere. Itaque octauo anno id

O                      fecisse

feciffè fatis erit, ne fructuarij rami subinde ampu-  
tentur. Verùm stolones adnatiq; caudicibus ne-  
potes adhuc molles & teneri, quotannis eximedi  
erūt, ne his onustus caudex fatigetur. Porro, sum-  
mè curandum admoneo, ne cū gſtibus hiabit ter-  
ra, Sol per rimulas ad radices olearum penetret.  
Quas, vbi oliuatio suos reddiderint fructus, col-  
lucandas suadet Africanus Græcus. Nā submotis  
petulantibus ramis, minus decoquent domino,  
maiorēq; frugē ac liberaliorē nouelli rami im-  
pertiet, vt nunc nuper dictū fuit: est enim nepotū  
procreatione & stirpe felix olea, ducētos viuēs  
annos, vt tradit Theophrastus. Cui Plinius hunc  
in modū subscribit. Firmissimæ ad viuendū sunt  
oleæ, vt quas durare annis 200. inter autores con-  
ueniat. Hinc Argis olea, inquit, nunc etiā durare  
dicitur, ad quā Argus Io alligauerat in vaccā mu-  
tatam; adhæc, illa quoq; Athenis, quam in certā-  
mine Minerua edidit. Sed hæc quia poëtica olent  
vanitatē missa facimus, qui oleę synceram narra-  
tionē prosequimur, monemusq; vnā omnium esse,  
quæ in opere solet regerminare. Nam oleaginea  
eius materies tā rudis, q̄ elaborata, si humorem  
nacta fuerit, aut locū adepta humectū, germen ci-  
tare cōsuevit. Cuius rei testē producā Pliniū,  
qui & cardinē valuæ oleaceū, & poculū limo im-  
mersum regerminasse tradit, subditq; à tinea nus-  
quā rodi, nec à teredine terebrari. Ex quo factum  
puto, vt prisoi ex olearū radicibus minorū deorū  
simulachra insculpi voluerint. Caterū, ne qd in  
hac historia sciens omittā, quod vel legerim, vel  
obseruauerim, vel audiuerim, non tacebo, q̄ stur-  
ni oleis maximè solēt esse infesti. Quia turmatim  
volantes, illarum baccas cumulatim deiciunt.

per-

Radices o-  
learum à So-  
le defenden-  
da, & petu-  
lantes rami  
submouēdi.  
Oleam an-  
nos ducent-  
tos viuere.

Oleam in o-  
pere reger-  
minare, &  
tineis ac te-  
redinibus  
non subijci.

Sturni oleis  
summè infe-  
sti, & quam  
ob rem.

perdūt ac diripiunt. Quare ab oliuetis longē sunt  
 arcendi, ne oliuis negotium faciāt, quarum sunt  
 appetētissimi ob nucleum, q̄ in illis suauissimus Nature sum-  
 est. Quod prouida natura prauidens, muro for- ma sagacitas  
 tissimo illam circumuallauit, adhęc carne & cu- circa nucle-  
 te pramuniuit, nec id in alijs fructibus etiam ne- os fructuum.  
 glexit, quorum nucleus ueluti anima quādā est,  
 propagationis mater & formatrix. Sed hęc alte- Oliuā apud  
 rius sunt instituti. Oliuā in profanis vsibus pol- priscos mira  
 luere olim nefas erat: imō ne propiciandis quidē dignitas &  
 numinibus ex ea altaria accendebantur. Illa est maiestas.  
 quę equitum turmas coronauit, & minoribus  
 triumphis ouantes illustrauit. Cuius rami por-  
 tati indicium pacis fuerunt, ex quo olea à poētis  
 pacifera rectē nuncupatur:

*Paciferaq̄, manu ramū pratēdit oliua (inquit Maro)* Oliua pacis  
 Quid illud, quōd Columba ex arca Noē emissa, nuntia.  
 oliuæ ramū rediens potius attulit, quā arboris  
 alterius? Num ut significaret Deum optimū ma-  
 ximum, tam prodigiosæ illuionis autorem, pa-  
 catum fuisse ac reconciliatum? Verūm hęc quia  
 theologica, theologis relinquo, & rusticam meæ  
 oliuę narrationē repeto: quā uiliter ac probē de-  
 floruisse dicūt, dū caduci eius flores perforati re-  
 periūtur. Illa ex arboribus vna est quę folia post Oleæ folia  
 æstiuū Solstitium statim cōuertunt (cuius rei fidē æstiuo Solsti-  
 faciet experientia, rerū dubiarū & incertarū ma- tio cōuertit.  
 gistra certissima) vnde inuersa, illud præterisse  
 indicāt. Sed hic tria non minus admiranda quā  
 celebrāda, mihi peropportunē in mentē veniūt.  
 Vnum, quōd olea quercū valde odit, sicuti post Oleę et quer-  
 Theophrastū diligenter adnotauit Plinius. Nā si cus tumma  
 quercetum in cōfinio habuerit, non solūm illud inimicitia  
 nō feret, sed etiā refugiet, seq̄ introrsum abijciet.

in fundum. Quinetiam aiūt excisam quercū suas radices propinquo oliueto noxias relinquere. Adhæc oleam eo loco positam vnde quercus effossa fuit, mori aut tabescere, si vera tradit Columella: vsque ad eò mirabilis est harum arborum antipathia, & naturalis discordia: cuius causam natura nos potius mirari, quàm scire voluit.

**Oleâ à mundis pueris & virginibus coli deside. rare.**

Alterum, non solum contemplatione, sed admiratione summa dignum, quod à mūdīs pueris & virginibus olea plātari, coli, ac vindemari diligit: aut ab his qui iureiurando affirmēt, alienum torum vel cubile nō violasse, licet vxores duxerint: nam ita lætior, fertilior, ac fructuosior euadere creditur, sicuti scripsit Florentinus Græcus in suis Georgicis. Cui suffragatur Palladius, causam addens, quod hæc arbor præsidem habeat castitatem, ob Mineruam eius tutricem & patronam. Tertium in olea mirabile est, quod opem quandoque fenserunt, & à capitis dolore absque vllis medicamētis leuati sunt, qui folio eius hoc nomen (Athena) scripserunt, ipsūque folium capiti circumligarūt: quemadmodum tradit Zoroastes in suis de agricultura Commentariolis.

**Folia oleæ quomodo capitis dolores finiant.**

Quod vnum quia vanam superstitionem redolet, tibi æstimandum relinquo: & oleæ meæ curam ac secreta repeto: cui malè esse creditur, cum deflorescentem imber comitatur, aut cum circa Vergilius pluit, quoniam illius coitus tunc esse solet: & hoc illud est quatrīduū, vt admonet Plinius, oleis ac vitibus decretorium: hic articulus austrinus spurci nubili. Non omitam quod vredi ni post ficum olea de omnibus arboribus summe est obnoxia: cui etiam impetigo peculiaris morbus esse solet, vt i scabies fico, & vitibus

**Quæ tempestas oleis infesta & inimica. Oleæ peculiaris morbus impetigo & vermes.**

fluor.

fluor. Vermiculis præterea ab erucis non admodum differētibus valde infestatur: qui per flatus austrinos, vt ipes in vitibus, maximè gigni solēt. Morbos alios quibus priuatim patet, prudens omitto, ne dicendis suum præripiam locum. Oleæ flores ab apibus non degustari, nec attingi autor est Plinius: adhæc cicadas vmbra oleæ de omnibus arboribus summè diligere: traditque M. Varro oleam sterilefcere, quam capra primo germinatu depauerit, aut ligna perlustrarit. Ex quo factum arbitror, vt Mineruæ olearum antistiti, caprini generis nihil immolarint prisca, vt tradit idem Varro: licet aliter sentiat Plinius. Diligenter itaque munienda sunt oliueta, ne ab his & reliqua se oliueta cõ quo pecore lædantur, sicuti antea adnotatum est. Oleæ fertilitas summa indicatur, vt Florentinus tra capras. Græcus testatum reliquit, si non in obliquo & à lateribus, sed in summo ramo fructū gestet. Quomodo cessans olea fecunda fiat. Quæ si veluti ociosa, aut aliunde præpedita cessauerit, Methodus ad vnguem expressã. fortiter ac validè traxeris, dū strictim adhæreãt, quo facto extantes foramini stilos sic refecabis, vt impacti cuneoli faciem præ se ferant: deinde luto paleato oras terebrati loci, ac hiãtem sinum diligenter lines. Hoc veluti initu grauida arbor, vberiorẽ partũ enitetur. Sed meminisse oportet, quòd etiam valentibus & generosis oleis, a murca, ex Columellæ consilio, infundenda est. medicamentum. Nam per hyemem si vermes atque alia suberunt tosa et vtilis. animalcula, hoc medicamento necabuntur. Quod ex græca Quintilliorum agricultura, vt pleraq;

alia, sibi ascripisse mihi videtur Columella: in quibus notatum reperio generosiores ac latiores euadere oleas, fructumque plurimum adferre, si circum ablaqueatas illarum radices, insulsa amurca aquæ remissa affundatur, vtriusque sextarius vnus. Paleas quoque fabaceas sufficiens indidisse, plus minus pro arboris modulo. Urinæ etiam humanæ quantum fuerit visum instillari poterit, aut argilla bubulo stercorei permixta, algæ aut marinus fucus. Sed confestim terra circum est exaggeranda dodrantali altitudine: sinu prius in orbem fornicato, vt imbres pluuij retineatur. Qui cum se infinuauerint, breuissimis ac frequentissimis fossionibus sunt sollicitandi. Quod auxilium per torrida Caniculæ incædia adhibendum censent. Sed præstabilius esse putant multi, rigatione vti, præsertim si validi squaliores inceserint. Cæterum, quia tam in siccis quam humidis locis oliuaræ arbores musco plerunque onerantur, & adeo infestantur, vt nec fructum, nec lætam frondem producant, ferramento leniter deradetur, vt emergentes oleæ vberius alantur, & felicius procedant. Soli vitio fructum negare, vel (vt quidam volunt) necare, si perrexerint, docente Columella, sic mederi solemus. Altis gyris arbores ablaqueamus: deinde pro magnitudine cuiusque, calcis quantum licet circundamus, ita vt minima arbor modicum, maxima verò plurimum excipiat. Hoc remedio si nihil fuerit effectum, ad infitionis præsidium confugimus. Sterilem oleam Quintillij agriculturæ peritis, hac ratione fecundam fieri posse tradunt. Caudici ab radice spatiolo cubitali, ea maximè parte qua austrum spectat, terebra foramen vtrinque imprimi

Notanda pro  
olearum ir-  
rigatione.

Oleas ab in-  
festante mu-  
sco liberan-  
das.

Remedium  
ad oleam qua  
foli vitio  
nullum pro-  
ferri fructum.

Quomodo  
sterilis olea  
fecunda fiat.

mito

mito digiti maioris amplitudine: quo facto duos frugifera oleæ ramulos ab aultrali parte sublato, crassitie qua foraminis hiatus possit exple, strictè in illud conijcito: distractisque vehementer cacuminibus, eminentes ac extantes vndiq; particulas scindito, & paleato luto foramina obducito. Hoc veluti coitu sterilem arborem

fecundabis. Quod præceptum cum Africani consilio paulo antè proposito, planè consentire mihi videtur. Porro, quæ nimia foliorum & ramorum petulantia syluescunt, & absque vlla fruge luxuriat, Græcis hylomanes nuncupatè, hoc est, insanæ (quod folia quidem ferat multa, fructum verò paucum, vel nullum) coerceri poterunt ex Quintilliorum obseruatione, & præcepto, si in radice foramen quod terebra excavauit, viridem oleastri taleam, aut pini, vel quercus paxillum, lapidè vè immiseris. Quintillis ea in resuum addit calculum Columella. Solent, inquit, quantumuis lætæ arbores fructum quandoque non adferre, eas terebrari Gallica terebra conuenit, atq; ita in foramen, oleastri viridem taleam demitti: sic arbor fecundo semine fertior eua-

det. Potest eadem sine ablaqueatione adiuuari a murca infulsa, cū suilla, vel nostra veteri vrina. aliud, & paucius vtriusque modus seruatur: nam maximè arbori, ni tantundè aquæ miscetur, vrina abundè erit. hætenus Columella de sterili olea fecundanda. Quæ si fructum multum præferet, quem

ad maturitatem non perducatur, volo dicere, si florem multum induat, & perperam illum exuat, nec finat in baccas efformari & adolescere, facile medebris si ablaqueata arbore, algæ seu marine fungens ementi corbes duos ad radices obduxeris, si maior fue-

Remedium  
pro oleis fo-  
lia, & non  
fructum fe-  
rentibus.

Remedium  
eam in rem  
aliud, & pa-

Quomodo  
olea probe  
florencens,  
sed nihili gi-  
gnens emen-  
detur.

rit olea: si minor, vñũ. Quòd si algæ, vel fuci copia negetur, folius amurcæ vsu contentus eris, aqua potabili permistę: ita vt singulis trũcis iuxta radices congios quatuor affundas, plũs, minũs, pro arborei corporis ratione. Nonnunquam in olea ramus vnus cæteris aliquantò latior esse solet: quem nisi recideris, tota arbor cõtristabitur.

Quomodo curetur olea veluti moribunda elan-  
guescens.

Remedium olearum baccæ defluant.

Quomodo viti inferatur olea, & qualis inde fructus emergat.

Solent & radices velut morbo languentes ple-  
runque ardescere, arboremque ipsam facie veluti moribunda, videndam exhibere: quod soboli vermium interno sinu delitescentium acceptum ferre licet. Quos multis modis disperdēdos, cũ hoc libro passim, tum primò fulissimè ostendimus. Si efformatæ olearum baccæ defluant, summum adhibebitur præsidium, vt in suis Georgicis testatur Democritus, si faba quæ vermiculũ, aut pediculum cõtinet, obstructa cera foramine, in gleba radicibus hærente condatur, & ita obruatur. Hic silentio nequaquam inuolendum arbitror, quod de vite & olea Africanus Græcus Florentini testimonio fretus, in suorum Georgicõn libris, memoriæ posteritatis mandauit: Si olea, inquit, viti inferatur, nõ vuas modò, sed & oliuas quoque proferet: cui perticæ subijciundæ sunt, vt brachiorum onus fulciat. Fit autem hoc artificio. Prope terram vitem terebramus, & fecundæ oleæ ramulum foramini imponimus: vt à vite dulcedinem, & ab humo vernaculum nutrimentum sugat & alliciat. Vbi adoleuerit: & fructum ferre nondũ assueuerit, si viticulæ eius samenta fructuaria trãsferantur, misturam progenitorum seruabunt, fructumque producent, qui à promiscua parentum conditione nomen adoptabit dicetũrque Græcè elæostaphylos, Latine verè



verò vuolea, aut oleua. De arbore, eiusque cura auxilijs & secretis hæcenus. Cuius fructus, quem baccam vbique cum præscis nūcupauimus, oliua Quomodo vulgo dici solet, carnē constans & nucleo. Quam olearū baccam (immatūrā præsertim) pleriq; virentibus pruenis albis aqua falsa cōditis, dissimulare ac menti- simulari pos- ri solent. Quæ impostura me, & alios multos, in- sint.

celebri conuiuio hyemali, quādoque cepit ac de- lusit. Oliuarum baccæ muria exceptæ, Græcis Oleæ halma- halmades nūcupantur: quæ verò oleo suo pu- des & colym- ræ, & sine accersita commendatione innatant, ac bades.

velut vrinabundæ fluitant, colymbades nuncu- pantur. Quod ad oleum attinet ex his facien- dum, hîc à me pauca admodū expectabis: ne di- car instituti mei fines transiisse. Itaque monui- se fatis erit, tempus legendæ & vindemiandæ oleæ accomodum esse, quando maior pars dimidiij fructus nigrescere apparuerit: quæadmodum in suis Georgicis adnotauit Paxamus. Quæ res, si mi- nus cœlū aspirauerit, nō semper erit expectanda.

Vnde olearum vindemia quandoq; præuenienda est, ne à gelicidijs & frigoribus intercipiatur. Cæ- terum, sereno die, & minime pluuiis, ab oliuanti- bus aggredi debet: nec licet vel minutis imbrum guttulis labentibus ramos oliuarios mouere, aut decutere, donec humiditas omnis exhausta sit.

Non desunt qui manibus sensim ac leniter ramos quatiant, vt ex ijs fructus excutiant. Sed diligen- Summè no- tandum & aduertendū.

tur, aut contingantur: nam hinc arbor minùs fecunda in posterū euadet: si vera sunt quæ scripsit Paxamus, inter Græcos geponicos non postre- mus. Qui etiam admonet tantum oliuæ legēdum esse, quantū nocte veniente possis exprimere: ad-

O 5 hæc

Quodnam tempus oleæ colligendæ aptum,

Serenitas vindemiandæ oleæ oportuna.

**Quid virgineū oleum.**

hæc molam primo oleo leniter suspendi debere, ne osibus defraactis fordescat. De omnibus nobilius esse solet, quod sponte defluxit: virgineū vocant multi. Nouo ac recenti sal & nitrum misceri debent, vt illius spissitudinem absoluant, & à labe vindicent, si quidem durare debbit: exactis diebus 30. (vbi amurca subsederit) in vitrea vasa transferendū est, aut alia opportuna, vt mox dicemus. De secundo similis erit disciplina: nisi q̄

**Oleū secundarium.**

mola fortiore quassari debebūt olæ. His vtunque expeditis, ad ipsius olei custodiam et auxilia calamum conuerto: quādo nobis in vsu cūm cibario, tum medico frequens esse solet. Apuleius græcæ agriculturæ professor eximius, tradit oleū vitreis vasis tutissimè conseruari, quod frigore summè oblectetur. Si tamen vitrea defuerint repositoria, terreis doliolis optimè custodietur: aut alijs cribrato gypso intus perlitis, omniū verò præstantissimè plūbeatīs aut vitreatis: vel perfectè excoctis terreis, qualia sunt Bellouacorum fictilia, quorum vsus apud nos frequens esse solet.

**Quibus vasis optimè seruetur oleum.**

Verūmenimuerò præfens locus admonet vt de olearia cella paucis agam: quæ ad eam cœli regionem constituenda est, quæ à calidis ventis maximè auersa fuerit. Quare, vt septentrionem spectet summè expedit: nam siccum & frigidum locum diligit oleum, calores & humores tanquam inimicos perniciali odio habēs. Fumo valde infestatur: quapropter olearij doctores in totū præcipiunt, vt neque fumus, neque fuligo, quandiu oleum conficitur, in torcular aut cellā oleariam irrumpat, admittaturve: imò ne lucerna quidē.

**De loco & situ oleariæ cellæ.**

Oleū quod gelatur, plerunq; fracescit: præsidium est sale m vel nitrum opponere. Rancidum Taren

**Fumum oleo esse infestū.**

tinus

tinus sic posse curari asserit, & post illum Palla- Rancidi olei  
 dius. Albam ceram mundo & optimo oleo reso- curatio ac  
 lutâ, & adhuc coctura cum eo liquentem, in olei saporis & o-  
 profundere oportet, deinde calentes sales defri- doris resti-  
 ctos addere: ita oleum sapore, & odore mutato, tutio.  
 optimè purgabitur. Si verò misturam eam anti-  
 cipaueris inijcere, nunquã rancescet. Medetur &  
 rancori anisum oleo demersum. Si faculentum Faculenti o.  
 fuerit & impurum, purificabitur Sole, vel igne, lei expurga-  
 vel aqua feruenti, si in illam vase minimè fragili tio.  
 imponatur. Si sordet, sic purũ facies ex eiusdem  
 Tarentini consilio. Salem ad ignem frige, & dum  
 adhuc calet in oleum demitte, ac diligenter rece- Sordidi olei  
 ptaculum operi. Idem præstabit pinea nux, mo- purificatio.  
 dd candens oleo restinguatur. Emundabit & ci-  
 tri radix in oleum demersã, adhuc sex olei torre-  
 facta, & immissa, nam ita lympidius euadet. Si  
 fuerit fetidum, et odoris horrendi, præcipit idẽ Remedij  
 autor virides oleas sine ossibus tundi, & in vasa fetidi olei,  
 olearia sub solis calore demitti. Si bacçe oliuaria & odoris  
 defuerint, teneris oleæ cauliculis tuis idem effi- mali.  
 cies. Nonnulli vtraque linteolo clausa, remisso  
 sale tuso, in vas olearium demergunt, & exacto  
 triduo adimunt, oleũ agitantes ac commouêtes, Varij modi  
 quod vbi conquieuerit, in aliud conceptaculum curationis,  
 transfusant. Sunt qui vetustos lateres ignitos in fetidi olei.  
 illud extinguant. Pleriq; hordeaccos panes mi-  
 nutim friatos, & raro linteolo obuolutos immit-  
 tunt, quod vbi secũdò & tertio repetiuerint, no-  
 uos permutando & inijciendo, salis miculas &  
 granula indunt, & in alia vasa trãslatum paucos  
 dies subsidere patiuntur. Alij fertulã campanam,  
 seu meliloton oleo delibutũ, per diem noctemq;  
 infundunt. Si aliquod animal in oleum fortè in-  
 ciderit,

- Vitiati olei & putris re-  
medium.** ciderit, & putri nidore illud vitiauerit, iubet De-  
moeritus in suis Georgicis, coriandri manulem  
fasciculum in oleario vase suspēdi, atque ita pau-  
cis diebus permanere. Si hinc de nidore nihil de-  
cesserit, mutandum erit coriandrū, donec vitium  
superetur. Sed maximè proderit, serenis diebus
- Sylua reme-  
diorum pro  
curandis ole-  
is vitiat.** in vasa munda decapulare, quæ optima erunt, si  
prius acetum continuerint. Quidem semen fœni  
græci, aut coriandri ficcum, tritūmque oleo re-  
mifcent, vel incensos oleagineos carbones in illo  
frequenter extinguunt. Non defunt qui vvas pas-  
fas, vinaceis exemptis, tritas & in offas aut pastil-  
los redactas, oleo mersent, & elapsis decem die-  
bus detractas exprimant, agitatūmque oleum in  
aliud vas transfundant. Alij vtrunque, hoc est v-  
uas & vinacea, simul tradunt, ac in oleum mit-  
tunt. Si turbidum fuerit, Tarentinus suadet illud  
in fidelia oris ampli feruescere, & vbi ebullierit,  
tenuissimum salem frictum ac torrefactum in-  
spargere, atque vbi substiterit, aliò transfundere.
- Olei turbidi  
curatio.** Pellucidum facies si corticem & ramulos oleagi-  
neos cum sale detritos, & linteolo conclusos in  
vase oleario suspendas. Odoratum sic compones  
Oleo recenti primo, sincero, & ab omni amurcæ  
spurcicia immuni (quod antea virgineum nunc-  
cupari diximus) inulam herbam ficcā, lauri fo-  
lia, cyperum, radicē iridis, & alia quæ voles odo-  
rata in pollinem tenuissimum trita & excreta in  
oleum vitreo vase receptum iniice, & diu mul-  
tūmque agita: deinde salem torrefactum & in fa-  
rinam detritū inmitte, ac rursus agita, diebū-  
que xv. plus minus, vas ipsum cum oleo Soli ex-  
pone, aut in duplici vase calidam aquam excipiē-  
te merge: sed ita ne quid expiret, vel diffugiat: tā-  
tis p̄r-

**Quomodo  
comparatur  
oleum odo-  
ratum.**

tisperque ibi esse permitte, donec horas treis lento igni ebullierit, exemptum patere spatio quodam conquiescere, vsquedum concorporari, & in vnum coire ceperis. Dein percolato, & in tuum vsu loco ac vasculo idoneo optimè seruato, & diligenter prospicito, ne qua illabatur aura.

**HACTENVS** scribendo & meditando fatigatus hisce Hortorum & hortensium rebus colophonem sum impositurus, & ab ijs qui legent, & fructum cum voluptate aliquem inde sibi comparabunt, sollicitè postulaturus, vt suis apud Deum precibus conatus nostros adiutare dignentur: vt quæ præ manibus habemus alia quamplurima, & quotidie pro nostræ Mineræ modulo, discendi cupidis meditamur, lucem optatam aliquando videre possint.

**FINIS TRIVM LIBRORVM DE**  
*cultu, cura, auxilijs & secretis Hortorum, Autore*  
**ANTONIO MIZALDO, Medico & Mathematico Lutetia.**

1 5 7 4.

# DE HORTENSIUM ARBORVM INSITIONE

Opusculum.

ANTONII MIZALDI MONLV-  
CIENSIS MEDICI, STVDIO ET DILI-  
gentia ex varijs Autoribus Græcis & Lati-  
nis accuratè congestum.

## PRAEFATIVNCVLA.



**P**ROPOSITIS publi-  
ca vtilitati Auxilijs, cu-  
ra, & secretis Hortorū,  
precium operæ nunc  
demum facturum me  
cogitavi, si libellum De  
arborum insitione co-  
mitem illis darem, vt  
nostra Hortensium hi-  
storia suis vndique par-  
tibus absoluta foras  
prodeat. Vt itaque à verbis ad rem transeam: Ar-  
bores quæ hominum curâ & arte prouenire so-  
lent, vel semine emergunt, vel radicum plantulis,  
vel propagine, vel auulsione, vel furculo, vel in-  
sitione. Relictis primis & medijs, ceu notissimis,  
postremum longè ac latè, si diuina fauerint, ex  
prisca & recentioribus rerum agri professoribus  
Græcis & Latinis explicare satagam, vt fecundif-  
simam illam pulcherrimorum fœtuum arboreo-  
rum matrem insitionem, meritis honoribus ex-  
ornem, & omnibus suis numeris, pro mea tenui-  
tate, illustrem.

De

De insitione quæ fit sub cortice, & in trunco,  
ex Græcis Florentini Georgicis.

## CAP. I.

**F**lorentinus inter Græcos rerum agri doctores priscos clarus, tria inferendi genera esse tradit. Vnum sub cortice, alterum in trunco, & tertium quod emplastro fit, seu inoculatione. Omisso ultimo, sic primum & secundum persequitur. Arborea quæ densiore libro & cortice vestiuntur, & ex terra copiosum humorem sugunt, quales esse noscuntur ficus, olea, cerasus, & similes, sub cortice inferi desiderant. Sed ante cuneus tenuis valido ligno constructus (quo facilius imprimatur) inter corticem & lignum paulatim adigi debet, tam diligenti & accurato manus libramento, ne corticis fascia dirumpatur, quo leniter subducto, surculus mergitur, & blandè imponitur. Hanc inferendi rationem emphyllismon & infoliationem appellant. Quæ autem cortice tenui cinguntur arborea, suntque pausiori humore contentæ, & foris exucce (quod humor relicto cortice in medullam interiorè se recipiat) qualis esse solet citrea malus, & arborea aliæ complures fisso ligni medio, furculi insiguntur, quem modum propriè Insitionem vocant, & Encentrismon. In utroque genere confestim inferendum surculum præcipiunt, & compendiarium insitionem faciendam, ne diuturniore mora natiuus humor exhauriatur, & surculus reficetur. Porro, qui inferuntur furculi, nitidi esse debent, & ex fertili arbore selecti, ab ea parte quæ Aquilonem spectat: adhæc acutis falcibus decisi, de nouo nati, leues, frequentibus gemmis prægnantes, bifurci, vel trifurci,

furci,

furci, ab imo crure simplices, crassitudine digiti minoris, & bimi, nam anniculorum salua fursū recurrens auocatur, ex quo infructuosi fiunt. Falcis mucrone ab vna parte instar scriptorij calami salua medulla scinduntur, sic vt lignum ligno, & cortex cortici possit committi & adherere. Surculi dera sum acumen, cum fissura & hiatu in quē debet imponi, æquali constabit magnitudine: ita vt exacutio & fissura stylum excipiens, binos digitos non excedant, quibus iuste coeuntibus nihil adimendum volunt. Argilla duntaxat vulnus muniendum erit, propterea quod flaua terra cauliculos exurat, & ob id inepta sit. Surculos finiente Luna, vel silente, decem aut paulō plures dies ante infitionem accipiendos iubent, & operto vase ita muniendos, ne qua expiret aura, quos oportebit, dum eliguntur, adhuc oclusos non dehiscere, infitō que ad germinationem properare, quare decem antē diebus, aut plusculis, vt diximus, qui infitioni destinabuntur, vellendi erunt. Sed edocenda est ratio cur statim eruti non sint inferendi, quippe si feruens adhuc, turgensque furculus in capacem & destinatam rimam immittatur necessum est quippiam eius emarcescere, antequā in vnū coalescat corpus, fungosamque laxitatem inter lignum excipiens, & hospitem furculū intercedere: aut, si mauius, laxationem fieri inter immisum & suscipiens lignum, in cuius rimas hiantes subiens aër, prorsus in vnitatem coire non patitur. Quod si dies aliquot vase prius includantur, facesset omnis iniuriæ suspicio, neque vinculorum laxans mollities infestabit, neque inspirās aër officiet, sed breui tempore comprehendent. Surculi aquilonio flatu ruēte non sunt inferendi, quin  
 potius



potius Austro spirante: quoniam vt imber insitionibus in trunco prodest, ita his quæ sub cortice fiunt nocet. In trunco ad æquinoctium vsque Autumni optimè fieri potest. In cortice vsq; ad Brumam, & post Fauonij flatus) qui septima Februarij die spirare incipiunt) vsque ad solstitium. Sunt qui insitionem optimam in trunco prædicet post Canis ortum, rursusque æstate post extinctos Caniculæ feruores. Si furculi à longinquis tractibus deferantur, infixi luto, vase diligèter oblito, ne ventum sentiant optimè asportantur. Hactenus Florentinus in suis Georgicis. Sed in his omnibus distingue loca & tempora.

De insitione quæ fit per inoculationem, seu emplastrationem, ex Græcis Didymi Georgicis. CAPVT II.

**D**idymus inoculationem, quæ enophthalmismus dici solet, ante solstitium æstiuum opportunè fieri tradit, quamuis circiter vnum æquinoctium, cum germinatione turgent arbores, & gemmis grauidæ gesciunt, die tranquillo, & silente cœlo à se commodè auspicatam fuisse memorat. Verùm, quæ inoculatur arbor, nodis & agnascenti sobole, comaque debet purgari, relictis vberioribus, nitidioribusque furculis qui huic insitioni destinantur. Fœcundæ arboris ex anniculo germine immaculatum & selectum oculum, seu gemmam, asciscere conuenit: & circumrafo acie scalpri diligenter cortice, eum caudici in alterius vestigiū imprimere. Purum autem corticem, erugatum, nec vlla sui parte cicatricosum

P                      seca-

secare exacte decet, ac lignum integrū & inuiolatū feruari: hoc enim per quā necessariū habetur. Feliciter cedit, si recepta hoc hospitio gēma, in alterius sedem incidat: nam ita dubio procul comprehendit. Citra quoque gemmam vel oculum in pullulatione, altera caudicis parte infitionē moliri nihil verat. Ceterum cortices crassitudine pares esse debent: & vbi coaluerunt, amputādum quod supra compagem prominēt, ne eo loci feratur alimentum, & à coalitu succus auocetur. Dum surculi tria mōstrabunt folia, vincula sunt resoluenda. Ego verō, inquit Didymus, sēp numero non ipsum oculum ex anniculo germine acceptum, per seipsum infeni, sed relicto oculo in germine illaso, à tergo gemmæ corticem delibraui: & lignum instar scriptorij calami scalpēs, cum ligno quod remansit, in vestigium vel lacunam impressi, generosiorēsque arbores mihi comparauī. Porrò, si sinistra ramorum partes inoculationem susceperint, suos partus cum scēnere liberaliter refundent. Hactenus Didymus in suis Georgicæ disciplinæ Institutionibus græcis, ex quibus hæc accepta & translata sunt. Sed in his semper tibi habenda erit ratio tui cœli, soli, & consuetudinis. Quod pro reliquis scriptū puta.

Particularia de Infitione ex Diophane Græco rerum agri interprete.

Cap. III.

**F**icus moro & Platano rectè inferitur: Morus castanæ, fago, malo, pyro syluestri, terebintho, vlmō & albæ populo: quo coniugio candida nascuntur mora. Pyrus inferitur punicæ malo, cotoneæ, moro amygdalo & terebintho. Si pyri sur-

ri furculi moro figantur, rubra creabūt pyra. Malus inferitur omni pyrastrī generi: eadē cotonei fecundata coitu, poma dabit, quæ Græci melimela nominant: similiter & pruno sociatur: sed inito platani consortio, rubra mala proueniunt. Nux in arbutum folam inferi voluit, cæterarum ferē societatem horrens. Punica falici inferuntur Laurus malo, Persica damasceno & amygdalo. Damascena syluestrī pyro cuiuscunq; generis: adhæc cotoneæ, & malo. Castanea varijs arborū adulterijs gaudet, vt fagi & roboris. Cerasus nec pifici nec terebinthi respuit hospitium: nec contrā, ce rasi terebinthus & persicus. Cotonea oxyacathæ consortiū nō aspernatur. Myrtus falici inferitur, Præcocium damasceno & amygdalo. Citria malus cū tenui libro vestiatur, vix subtercutē recipit aduenā furculo: quin potiū in nutritio parētis sinu alitur: post coalitū emarcescit. Loquor autē de fructu, inquit Diophanes, qui vbi arbor comprehenderit, citromalū appellatur. Si tamen quis citrium moro infuerit, rubra feret poma. Cotonea & caprificus, arboris cuiusque consortium ineunt, nec vlli furculo denegant hospitium. Citriam malum in punicæ trunco fixam alī, Didymus in Georgicis scriptū reliquit. Florentinus insitā ceraso vitem vvas vere promittit ferre: eādēq; oleæ impactam fructū promere, qui de vtriusque parentis adoptione, elæostaphylus dicitur. Odorata pyra, myrapia nuncupata, quam optimē in malis comprehendunt, quod vnum, inquit Diophanes, experientia magistra didici. Hætenus Græci rerū agri interpretes de insitione. Venio ad Latinos qui de ea post illos scripserunt vt sua vnumquemque tulit ætas & ordo.

De arborum generatione & insitione ex lib. 2.  
Georgicon Virgilij. Cap. III.

**P**incipiò arboribus varia est natura creádis  
Namq; aliæ nullis hominũ cogentibus, ipsa  
Sponte sua veniunt, campósque & fluminalatè  
Curua tenent: vt molle filer, lentæq; genista,  
Populus & glauca canentia fronde salicta,  
Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ  
Castaneæ, nemorumq; Ioui quæ maxima fronder  
Esculus, atque habitæ Graijs oracula quercus.  
Pullulat ab radice altis densissima sylua  
Vt cerasis, vlmisq; etiam Parnassia laurus  
Parua sub ingenti matris se subijcit umbra.  
Hos natura modos primũ dedit: his genus omne  
Syluarũ, fruticumq; viret, nemorumque sacrorũ.  
Sunt alij quos ipse via sibi repperit vltus:  
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrũ  
Deposuit sulcis: hic stirpes obruit aruo,  
Quadrifidâsq; sudes, & acuto robore vallos.  
Sylvarũque aliæ pressos propaginis arcus  
Expectant, & viua sua plantaria terra.  
Nil radice egent aliæ, summũque putator  
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen,  
Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)  
Traditur è sicco radix oleagina ligno.  
Et sæpè alterius ramos impunè videmus  
Vertere in alterius: mutatamque insita mala  
Ferre pyrum: & prunis lapidosa rubescere corna  
Quare agite, ò proprios generatim discite cultus  
Agricolæ, fructôsque feros mollite colendo.

Deinde subdit,

Sponte sua quæ se tollunt in luminis auras,  
Infœcunda quidem, sed læta & fortia surgunt:  
Quippe

Quippe solo natura subest: tamē hęc quoq; si quis  
 Inferat, aut scrobibus mandat mutata subactis,  
 Exuerint syluestrem animum, cultūsq; frequenti  
 In quascūque voces arteis, haud tarda sequetur.  
 Necnon & sterilis quę stirpibus exit ab inis  
 Hoc faciet, vacuos si fit digesta per agros.  
 Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,  
 Crescentiq; adimunt fœtus, vruntque ferentem.  
 Iam quæ feminibus iactis se sustulit arbos  
 Tarda venit, seris factura nepotibus vmbra:  
 Pomæque degenerant succos oblita priores:  
 Et turpes auibus prædam fert vna racemos:  
 Scilicet omnibus est labor impédendus, & omnis  
 Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domadæ,  
 Sed truncis oleæ melius, propagine vites  
 Respondent: solido Paphiæ de robore myrtus:  
 Plantis & duræ coryli nascuntur, & ingens  
 Fraxinus, Herculeæq; arbos vmbrosa coronæ,  
 Chaonijque patris glandes: etiam ardua palma  
 Nascitur, & casus abies visura marinos.  
 Inferitur verò ex fœtu nucis arbutus horrida.  
 Et steriles platani malos gessere valenteis:  
 Castaneæ fagos: ornūque incauit albo  
 Flore pyri: glandemque sues fregere sub vlmis.  
 Nec modus inferere, atq; oculos imponere simplex  
 Nam quæ se medio trudunt de cortice gemmæ,  
 Et tennes rumpunt tunicas: angustus in ipso  
 Fit nodo finis: huc aliena ex arbore germen  
 Includunt, vdoque docent inolescere libro.  
 Aut rursus enodes trunci refecantur, & altè  
 Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces  
 Plantę immittuntur: nec longū tempus, & ingēs  
 Exijt ad cœlum ramis fœlicibus arbos:  
 Miranturque nouas frondeis, & non sua poma.

Hactenus diuinus poëta Virgilius de arborū diuisione, in eas quæ natura gignuntur, & quæ artificio. Priorē modum perspicuè explicat: posteriorē, obscurè. Nos ex Plinio vtrūque paulò post faciliem ac familiarem tibi reddemus. Postremo insitionem exemplis aliquot persequitur & illustrat, cum duabus eius sororibus quæ infoliatio seu emphyllismus, & emplastratio vel inoculatio seu enophthalmismus tam Latinis quàm Græcis agricolis dici solent, & cortice nituntur. Sed hîc Virgilij interpretem non agimus. Pergo itaque ad reliquos qui de insitione plenius ac clarius post Virgilium scripserunt.

De insitione ex Iunio Columella.

CAP. V.

**O**Mnis furculus omni arbori inferi potest, si nō est ei, cui inferitur, cortice dissimilis. Si verò etiam similem fructum, & eodem tempore adfert, sine scrupulo egregiè inferitur. Tria genera porrò insitionum antiqui tradiderūt. Vnū, quo resecta & fissā arbor, resectos furculos accipit. Alterū, quo resecta inter librum & materiam, femina admittit, quæ vtraque genera verni temporis sunt. Tertium, quo ipsas gemmas cum exiguo cortice, in partem sui delibratā recipit: agricolæ emplastrationem vocant: vel, vt quidam, inoculationem: hoc genus insitionis æstiuo tempore optimè vsurpatur: quarum insitionum rationem cum tradiderimus, à nobis quoque reper tam aliam docebimus. Omnes arbores simul atq; gemmas agere cœperint, Luna crescente inferito: oliuam autem circa æquinoctium vernū, vsque

iii

in idus Aprilis. Ex qua arbore inferere voles, & furculos ad insitionem sumpturus es, videto vt sit tenera & ferax, nodisq; crebris: & cum primū germina tumbunt, de ramulis anniculis, qui Solis ortum spectabunt, & integri erunt, eos legito, crassitudine digiti minimi: furculi sint bifurci vel trifurci. Arborem quam inferere voles, ferra diligēter exsecato, ea parte qua maximē nitida & sine cicatrice est: dabisque operam ne librum lādas. Cū deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato: mox cuneum tenuem ferreum vel osseum, inter corticem & materiam nec minū digitos tres, sed consideratē demittito, ne lēdas aut rumpas corticem. Postēa furculos quos inferere voles, falce acuta ex vna parte deradito tantum, quantum spatij cuneus demissus dabit: atque ita ne medullas, neue alterius partis corticem lādas. Vbi furculos paratos habueris, cuneū vellito, statimque furculos in ea foramina, quæ cuneo adactō inter corticem & materiam feceris demittito. Ea autem sine quā adraferis, furculos sic inferito, vt semipede nec amplius de arbore extent: deinde muscum supra imponito: & ita ligato ne pluuia dilabatur. Quosdam tamen magis delectat in trunco arboris locū seminibus ferra facere, insectasq; parteis tenui scalpello leuare, atque ita furculos aptare. In vna arbore duos aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternū digitorū inter eos sit spatium. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hæc facito. Cū omnes furculos quos arbor patietur demiseris, libro vli mi, vel vimine arborē astringito: postēa calcato luto bene subacto oblinito totam plagā & spatium quod est inter furculos, vsque eō vt duobus di-

gitis infita extent. Supra locū muscū imposito,  
 & ita alligato ne pluuia dilabatur. Si puſillam ar-  
 borem inferere uoles, imam abſcindito, ita ut ſeſ-  
 quipede è terra extet: & cū deinde præcideris,  
 plagam diligèter leuato, & mediū trūcum acuto  
 ſcalpello permodicè findito: ita ut fiſſura digito-  
 rū trium fit in ea: poſteà cuneum, quo diducatur,  
 inferito: & ſurculos ex utraque parte deſoſ de-  
 mittito: ſic ut librū ſeminis, libro arboris æqualè  
 facias. Cū ſurculos diligenter aptaueris, cuneū  
 eximito, & arborè, ut ſuprà dixi, alligato: deinde  
 terram circa arborè adaggerato, uſque ad ipſum  
 inſitum: ea res à uēto & calore maximè tuebitur.  
 Hoc tertium genus inſitionis cū ſit ſubtiliſſimū,  
 non omni generi arborū idoneum eſt: ſed ferè re-  
 ciipiunt talè inſitionem quæ humidū, ſuccoſumq;  
 & validū librum habēt, ſicut ficus. Nam & lactis  
 plurimum mittit, & corticem robuſtum habet:  
 optimè itaque ea inferitur tali ratione. Ex qua ar-  
 bore inferere uoles, in ea nouellos & nitidos ra-  
 mos eligito, in iſdēq; obſeruato gemmam quæ  
 bene apparebit, certāq; ſpem germinis habebit:  
 eam duobus digitis quadratis circūſignato, ut gē-  
 ma media fit: & ita acuto ſcalpello circuncidito,  
 delibratōque diligenter ne gēmam lædas. Poſteà  
 item alterius arboris quā emplaſtraturus es, niti-  
 diſſimum ramum eligito, & eiufdem ſpatij corti-  
 cem circuncidito, & materiam delibrato: deinde  
 in eam partē quam nudauetis, præparatum em-  
 plaſtrum, ſeu gemmam, aptato: ita ut alteri deli-  
 bratæ parti conueniat. Vbi ita hæc feceris, cir-  
 cā, gemmam bene alligato, cauetoque ne lædas  
 ipſum germen: mox commiſſuras & uincula lu-  
 to obſinito, ſpatio relicto, ut gemma libera uin-  
 culō



culo nõ vrgeatur & liberè germinet. Arboris autem infitæ sobolem et ramos superiores præcidi-  
to: nequid sit quò possit succus euocari, aut ne  
cui magis quã infito seruiat: post 21. diem soluito  
emplastrum: & hoc genere etiã optimè inseritur  
oleã. Quartum illud genus infitionis iam docui-  
mus cùm de vitibus disputauimus: itaque super-  
uacuum est hoc loco repetere traditã rationem  
terebrationis. Sed cùm antiqui negauerint posse  
omne genus furculorũ in omnem arborè inferi,  
et illã quasi finitionem qua nos paulò ante vli fu-  
mus, veluti quandam quasi legem sanxerint, eos  
tantũ furculos posse coalescere qui sint cortice  
ac libro & fructu cõsimiles ijs arboribus quibus  
inferuntur, existimauimus errorem huius opi-  
nionis discutiendum, tradendamq; posteris ra-  
tionem qua possit omne genus furculi omni ge-  
neri arboris inferi. Quod ne longiore exordio le-  
gentem fatigemus, vnum quasi exemplum subij-  
ciemus, quo possit omne genus furculi, omnibus  
arboribus inferi. Scrobẽ quoquouerfus pedum  
quatuor ab arbore oliuæ tam lögẽ fodito, vt ex-  
tremi rami oleæ possint eam contingere, in scro-  
bem deinde fici arbusculam deponito, diligen-  
tiãque adhibeto vt robusta & nitida fiat. Post  
triennium aut quinquenium, cùm iam satis am-  
plum incremẽtum ceperit, ramum oliuæ, qui vi-  
debitur nitidissimus, dessecte, & ad crus arboris  
ficulnæ religa: atq; ita amputatis cæteris ramu-  
lis, ea tantũ cacumina quæ inserere voles, relin-  
quito: tum arborem fici detruncato, plagãque  
leuato, & mediam cuneo findito: cacumina de-  
inde oliuæ sicut matri cohærent, ex vtraque par-  
te abradito, & ita fissuræ fici aptato, cuneumque

eximito, & diligenter ramulos colligato, ne qua vi reuellantur. Sic interposito triennio coalescet ficus cū olea, et tum demū quarto anno cū bene coierint, velut propagines, ramulos oliuæ à matre refecabis. Hoc modo omne genus in omnem arborem inseritur. Hactenus Columella rerum agri interpret æquè facundus ac diligens.

De insitione, ex Plinio. CAP. VII.

**S**emine inserere natura docuit raptim auium fame deuorato, solidoque, & alui repore mādido, cū fecundo stercoris medicamine in mollibus arborū lecticis abiecto, & vêtis sæpè translato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus enatam cerasum in falice, platanum in lauro, laurum in ceraso, & baccas simul discoloras. Tradūt & monedulam femina in cauernarum thesauros condentem, eius rei præbuisse causas. Hinc nata inoculatio sutoriæ simili fistula aperiendi in arbore oculum cortice exciso, fementq; includendi eadem fistula sublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit finum in nodo gemmæ expulsi corticis, gemmamq; ex alia arbore includit, & hactenus natura ipsa docuit. Insitionem autem casus magister alius, & penè numerosior, ad hūc modum exposuit. Agricola sedulus casam sepiis munimento cingens, quò minùs putrescerent fudes, limen ex hædera subdidit, at illæ viuaci morfu apprehensæ, suam ex alieno fecere vitam, apparuitque truncū esse pro terra. Aufertur ergo terra æqualiter superficies, læuigatur falce truncus. Ratio postcà duplex, Prima inter corticē & lignum inseren-

ferendi, timebant enim prisca truncum findere, mox inforare ausi medio, ipsique medullæ calammum imprimebant, vnum inferentes, neq; enim plures capiebat medulla. Subtilior postea ratio vel senos adiecit, mortalitati eorum & numero succurrere persuasa, trunco per media leniter fisco, cuneoque tenui fissuram custodiante, donec cuspidatim decisis descēdat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primū omniū quarum arbor patiatur coitum talem, & cuius arboris calamus. Variè quoque, & non isdem in partibus succus omnibus subest. Vitibus, ficisq; media ficciora, & è summa parte conceptus, ideo illic furculi petuntur. Olei circa medias succus, inde & furculi, cacumina ficiunt. Facillimè coalescunt quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florētia eiusdem horæ germinationem, succorumque societatem habent. Reliqua obseruatio ne fissura in nodo fiat (repudiat quippe aduenā inhospitalis duritia) vt in parte nitidissima, ne longior multò tribus digitis, ne obliqua, ne translucens. Virgilius ex cacumine inferi verat, certumq; est ab humeris arborum orientem estium spectantibus furculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, nisi vetustæ arbori inferantur, ij enim robustiores esse debent. Præterea vt prægnantes, hoc est gemmatione turgentes, et qui parere illo sperauerint anno. Bimi vtriq; nec tenuiores digito medio. Inferuntur autè & inuersi, cum id agitur vt minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante omnia gemmantes nitere cōueniet, nihil vsquam vlcerosum esse, cicatricosum aut retorridum: spei fauet medulla calami commissuræ, si in matre ligni, corticisq; iungatur,

gatur, id enim satiùs quàm foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet tenui tamè fistula detegat, vt fastigiatio læui descēdat cuneo tribus non ampliore digitis, quod facillimè contingit, tinctum aqua radētib. Calamus ad corticem vsque suum deprimatur. Ne luxetur dum deprimatur, nè cortex replicetur in rugas. Idèd lacrymantes calamos inferi non oportet, non, herculè, magis quàm aridos, quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc vitali defectu nō humescit, neq; concorporatur. Id etiam religionis seruant, vt Luna crescente calamus vtraq; deprimatur manu: alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur, necessario temperamento: validiùs enim demissi, tardiùs ferūt, fortiùs durant, cōtraria ex diuerso. Ne hiscat nimium rima, laxèque capiat, aut ne parum, & exprimat, aut compressum necet. Hoc maximè præcauendum, vt præualidè accipiētis trunco in media fissura relinquatur. Quidam vestigio fissuræ falce in truncis facta, falice præligant marginē ipsū, postea cuneos figunt continente vinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita, eodem die transferuntur. Si crassior truncus inferatur, inter corticē & lignum inferi meliùs est, cuneo optimè osseo, ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur, hæ solæ & post brumam inferuntur: dempto libro habent veluti lanuginem, quæ si comprehendit insitum, putrefacit: incolumi cuneo adactum vtilissimè adstringitur. Inferere aptissimum quàm proximum terræ, si patiat nodorum trunciq; ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non ampliùs debent. Cato argillæ, vel cretæ arenam,

simum.

finimumque bubulum admisceri, atq; ita vsque ad  
 lentorem subigi iubet, idq; interponi & circum-  
 lini. Ex ijs quæ commentatus est, facile apparet  
 illa ætate inter lignum & corticem, nec alio mo-  
 do inferere solitos: aut vltra latitudinem duum  
 digitorum calamos demittere. Inseri autem præ-  
 cipit pyra ac mala per ver, & post solstitium die-  
 bus L. post vindemiam. Oleas autem & ficos per  
 ver tantum, Luna sicente, hoc est sicca. Præterea  
 post meridiem, ac sine vento Austro. Mirum quod  
 non contentus insitum munisse, vt dictum est, &  
 cespitem ab imbre frigoribusq; protexisse, ac mol-  
 libus bifidorum viminum fascibus, lingua bu-  
 bula (herbæ id genus est) insuper obtegi iubet,  
 eamq; illigari opertam stramentis. Nunc abun-  
 dè arbitrantur paleato luto libros farcire, duos  
 digitos insito extante. Verno inferentes tempus  
 vrget incitantibus se gemmis, præterquam in o-  
 lea, cuius diutissimè oculi parturiunt, minimum-  
 que succi habent sub cortice, qui nimius insitis  
 nocet. Punicam verò & ficum, quanquam aliàs  
 sicca sint, recraftinare minimè vile. Pyrum vel  
 florentem inferere licet, & in Maium quoque  
 mensem protendere insitionem. Quod si longius  
 afferantur pomorum calami, rapo infixos opti-  
 mè custodire succum arbitrantur: seruari inter  
 duos imbrices iuxta riuos, vel piscinas, vteriq;  
 terra obstructos. Emplastri ratio & ipsa ex ino-  
 culatione nata videri potest, crasso autem maxi-  
 mè cortici conuenit, sicut & ficis. Ergo amputa-  
 tis omnibus ramis, ne succum auocent, nitidissi-  
 ma in parte quaque præcipua cernatur hilaritas,  
 exempta scutula (ita ne descendat vltra ferrum)  
 cortici, imprimitur ex alia cortex par cum sui ger-  
 manis

minis mamma, sic compage densata vt cicatrici locus non fit, & statim fiat, vnitas, nō humorem, non afflatum recipiens, nihilominus tamē & luto munire, & vinculo melius. Hoc genus nō pridem repertū volūt qui nouis moribus fauēt. Sed id etiam apud veteres Græcos inuenitur, & apud Catonē, qui oleam ficumq; sic inferi iussit, mensura etiā præfinita, secundum reliquā diligentiam suam, cortices scalpro excidi quatuor digitorū longitudine & triū latitudine, atq; ita coagmentari, & illa sua intrita oblini eadem ratione & in malo. Quidā huic generi miscuere fissurā in vitibus, exēpta cortice tessella, furculo à latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem vidimus iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onustā, alio ramo nucibus, alio baccis, aliūde vite, ficis, pyris, punicis, malorumq; generibus, sed huic breuis fuit vita. Nec tamē omnē experimentis assequi naturā possumus. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus, postea robur, verū vtraq; sapores corrumpunt. Quædam omni genere inferuntur, vt ficus & punicæ. Vitis non recipit emplastra, nec quibus tenuis ac caducus, rimosusq; cortex, neq; inoculationem sicæ ac humoris exigui. Fertilissima omnium inoculatio, postea emplastratio, sed vtraq; infirmissima. Quæ cortice nituntur tātū, vel leni aura ocysfimē deplantantur. Inferere firmissimum & fecundius quàm serere, Hætenus Plinius.

De insitione, ex Palladio, maximè earum arborum quas libro tertio Horti nostri descripsimus. CAP. VII.

Inci.

**I**ncipiam quicquid veteres scripsere coloni,  
 Sacraque priscorum verba labore sequar.  
 Principio multas species industria solers  
 Protulit, & doctam iussit inire manum.  
 Nam quecunque virens alienis frondibus arbor  
 Comitur, his discit credita ferre modis.  
 Aut noua discreto figuntur germina libro,  
 Aut aliud summo robore fissa capit.  
 Aut virides oculos extremi gemma tumoris  
 Accipit, & lento stringitur vda sinu.

## DE MALO.

Inita proceris pergit concrefcere ramis,  
 Et sociam mutat malus amica pyrum.  
 Sequi feros syluis hortatur linquere mores:  
 Et partu gaudet nobiliori frui.  
 Spiniferas prunos, armataque robora sentes  
 Lauigat, & pulchris vestit adulta comis.  
 Exiguam sorbum dulci distendere succo  
 Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.  
 Robora thyrsifero platani concordia Baccho,  
 Fœtibus instituit plena rubore nouis.  
 Illius insolitas miratur persicus umbras,  
 Populeaque ferunt candida dona comæ.  
 Mespilus huic paret, lapidosaque viscera mutans  
 Tenditur, & niueo plena liquore ruber.  
 Pro sudibus fœtis, & pro pregnantibus armis  
 Castaneæ fuluum dant noua mala decus.

## DE PYRO.

Germine cana Pyrus, niueos haud inuida flores  
 Commodat, & varium nectit amore nemus.  
 Nunc rapit hirsutis horrenda fororibus arma,  
 Et docet indomitas ponere tela pyros.

Nunc

Nunc teretem pingui producit acumine malum:  
 Fraxineasq; nouo flectit honore manus.  
 Phyllida quinetiam grandi mitescere fructu  
 Instituens, duræ dat sua membra cuti.  
 Et steriles pinos, & inertem fœtibus ornum  
 Dotat, & ignotum cogit amare decus.  
 Huius & immissi vertère cydonia rami,  
 Pomaq; confusus blanda creauit odor.  
 Castaneæ septos aspro velamine fœtus  
 Exuit, & placido pondere mutat onus.  
 Mespilæq; exarmat, pugnacibus horrida mēbris,  
 Et mala tranquillo cortice vota premit.  
 Creditur in Libycis sua germina nectere ramis,  
 Lætæq; puniceo posse decore frui.

## DE COTONEA.

Cùm præstet cunctis se fulua cydonia pomis,  
 Alterius nullo creditur hospitio.  
 Roboris externi librum aspernata superbit,  
 Scit tantum nullo crescere posse decus.  
 Sed proprijs pandens cognata cubilia ramis  
 Stat, contenta suum nobilitare bonum.

## DE PRVNO.

Pruna suis addunt fœlicia germina membris:  
 Donaq; cognato corpore læta ferunt.  
 Exarmat fœtus, sed brachia roboris armat  
 Castaneæ prunus iussa tenere larem.

## DE CERASO.

Inferitur lauro Cerasus, partuq; coacto  
 Tingit adoptiuus virginis ora pudor.  
 Umbrâtes platanos & iniquam robore prunum  
 Compellit gemmis pingere membra suis.

Popu-



DE ARB. INSITIONE. 225

Populeasq; nouo distinguit munere frondes:  
Sic blandus spargit brachia cana rubor.

DE MORO.

Mutua quinetiam moris commercia ficus  
Præstat, & oblatum robore germen alit.  
Fraxinus huic auidæ cōfert sua membra sorori:  
Et metuit fœtus sparsa cruore nouos.  
Proceras fagos, & poma hirsuta virentis  
Castaneæ, duris aspera mala comis  
Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu:  
Et succo pascit turgida poma nouo.  
Obsequitur moris blando terebinthus odore:  
Et geminis veniunt munera mista bonis.

DE PERSICO.

Ipsa suos onerat meliori germine ramos  
Persicus, & pruno scit sociare genus.  
Imponitq; leues in stipite phyllidis umbras,  
Et tali discit fortior esse gradu.

DE MESPILO.

Aemula dura pyri despecti mala saporis  
Mespilus admissio germine tuta subit.  
Et geminis sese violentior inferit armis:  
Atque auidas terrent robora sæua manus.

DE SORBO.

Sorba suos partus merito maioris honestant  
Seminis, & pulchro curua labore nitent.  
Hæc arbor spinæ duos mucronibus artus  
Exiit, ac libris mitibus arma tegit.  
Aureaq; annexo miscere cydonia fœtu  
Gaudet, & externi dona coloris amat.

Q

DE

## DE NVCE.

Arbuteas frondeis vastæ nucis occupat vmbra:  
Pomaq; sub duplici cortice tuta refert.

## DE AMYGDALO.

Phyllis odoratos primævis floribus artus  
Discissi pruni cortice fixa tegit.  
Pomaq; permutat velamine perfica musto:  
Duritiemq; docet tegminis esse loco.  
In modicam tornat filiqua tendente figuram:  
Et frondes pulchro ditat odore feras.  
Castaneamq; trucem depulsis cogit echinis  
Mirari fructus læuia poma sui.

## DE FICV.

Persuadet moris tetrum mutare colorem  
Ficus, & inuasit dat sua iura pomis.  
Se quoque miratur pingui grandescere succo,  
Et solitum gaudet vincere poma modum.  
Insignes folijs platanos, foelicia mensis  
Brachia, gaudentes vitis honore comas.  
Ingrediens pingui se cortice maxima ficus  
Seruat, & optatos implet adepta sinus.

## DE PVNICA.

Punica non alios vnquam dignata sapes  
Mala, nec externis associata comis:  
Ipsa suas augent mutato semine gemmas,  
Et sibi cognato picta rubore placent.

## DE CITRIO.

Necnon & citrij patiuntur mutua rami  
Pignora, quæ grauido cortice morus alit.  
Pomaq; pasturi blando redolentia succo  
Armatis mutant spicula nota pyris.

DE

## DE OLEA.

Robora Palladij decorant syluestria rami:  
 Nobilitat partus bæcca superba feros.  
 Pœcundat sterilis pingueis oleaster oliuas,  
 Et quæ non nouit munera, ferre docet.

De insitione, ex Petro Crescentio decerpta  
 ad verbum. CAP. VIII.

**O**portet scire quòd insitionum multi sunt modi. Primus quidem est quòd fraga eiusdem arboris omnia vltra medium medullæ ex transuerso incidantur, & tunc alligetur quod incisum est, sicut vulnera ligari consueuerunt: & circumponatur cera vel lutum ad pluuiæ & extrinsecorum nocumentorum defensionem, & ne rumpi aut eorum plagæ aperiri agitatione ventorum possint, conuenientibus perticis muniantur: statim enim consolidato vulnere superior pars emūdatum in sapore profert fructum propter digestionem succi in nodo factam, & hoc propriè dicitur Insitio: quæ quidem plantam in alteram non transmutat speciem seu genus, sed eam de syluestri domesticam facit. Secundus modus est quòd vna & eadem arbor abscindatur in trunco, & fragum superius in eadem arbore acceptum, trunco suo inferatur, tunc enim conualescens insita, profert fructum alterius generis in sapore, & quâritate & figura quam prius protulerat: & iste modus fecit diuersitatē omnem quæ est in malis & pyris, & cæteris fructibus. Tanta enim est vis nodi & conuersionis pororum qui prius ascenderunt, quòd succum ex nodis reten-

Q 2

tum

tum dirigunt ad aliam formam plantalem, quæ monstratur in quantitate & sapore fructus. Tertius modus inuētus est in vite et quibusdam alijs quæ ex medulla crescunt: videlicet quòd gemma vnus vitis excidatur vsq; ad medullam profundè, vulnere transfuerso & obliquato: & tantundè de gemma vitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur, & fit colligatio sicut in alijs, & tunc conualescit & fructificat. Fieret fortè in alijs arboribus, sed in vite expertum est. Quartus infitionis modus est, quo fragū arboris vnus in aliam inferitur arborem, conualescitq; & fructificat in ea per modum qui sæpè dictus est. Et iste modus regulariter cū fuerit magis similiū, erit melior & citius conualescens: & fit propriè in illis arboribus quæ rectos habent poros, & per tunicas ligatas, à radice accipiunt nutrimentum. Sed iste modus, & similiter secundus, in plures subdiuiduntur modos. Vnus quidem est, quo furculus inferendus inter corticem & lignum nouæ matris imprimitur. Secundus, cū furculus scisso ligno infigitur. Tertius fit more emplastri. Quartus dicitur ad buccellū. Quintus verò salicis peritica perforata. De omnibus per ordinem dicendum est. Primus quidè modus, quo furculus inter corticem lignūque deponitur, fit hoc modo. Truncum ferra acuta recidimus in loco nitido & succoso: ipsūque cum fascia corticis defu per polimus: deinde vimine salicis, aut vlni ligamus: ibique inter corticem & lignum cunetum ferreum, vel osseum, in acutum tendētē, ab vna parte latum, & ab alia quasi rotundum, tribus propè digitis deponimus, considerando ne corticis fascia scindatur: & in eum locum subducto cunco

cuneo statim furculum mergimus ab vna parte decifum, falua medulla et cortice partis alterius, pellicula exteriori remota, ita quòd optimè trūco adhæreat furculi incisura: qui super truncum quatuor aut sex digitis emineat, vel vsq; ad octo. Duos vel tres, vel plures furculos pro trunci qualitate constituimus, quaternis digitis vel amplius ad minus inter eos spatium relinquentes, et lutum desuper conueniēter ponentes, & peciam disponentes, vel ligātes. Hic autem modus optimè comprehendit & conualescit: sed fieri non potest nisi mense Martio vel Aprili, cū iam potest lignum à cortice separari. Sed nec fieri potest nisi in crasso trunco vel mediocri: & in his arboribus quæ crassum habent corticem & pinguem: vt ficus, pyrus, malus, & similes. Conualescit autem optimè iuxta terram huiusmodi facta incisio, & etiam in quacunq; parte stipitis & crassorum ramorum satis cōgruè prouenit: sed omnis furculus duobus adminiculis ad minus, propter ventorum rabiem indiget. Modus autem secundus qui scisso fit stipite hoc modo aggrediendus est. Resecetur truncus & desuper poliatur, vt dictum est superius: deinde scindatur in ea parte quæ magis succosa videtur, & quæ corticem ibidem planum & adæquationi furculi congruum cernatur habere, quod maximè inuenis vbi maius est spatium inter corticem & medullam propter abundantiam nutrimenti quod ad partem illam accessit. Si antequā scindas, v inculum prope summum truncum stipitis ligaueris, cum minima scissura longitudinis defendet: deinde cuneum duobus digitis vel quid minus, longū formabis: & aperta scissura eo, sublatāque omni la-

Q 3

nugine

nugine de ipsius scissurę labijs, furculum ab vtraque parte decifum immerges: taliter quod cortex cortici adæquetur in parte exteriori, & lignum ligno interiori, vt succus inter cortices & ligna possit liberiùs pertransire. In scissura etiã furculus optimè trũco nouę matris adhæreat: deinde subducto cuneo, furculus in trunco spontè immisus confringatur. Super rimulas coniungendas et cortices, aliquid corticis huius arboris vel panni linei cerati ponatur, & cum iunco strictè ligetur. Deinde (vt ait Cato) subtili puluere in superiorem scissurã immisso, creta plurimùm comprehensa cum pauca arena & fimo bubulo, vel cum cera, super truncum & ligaturam ad defensionem caloris, venti & pluuię congruè disponatur, & pecia fascietur. Ego autem plusquã millesies probaui & semper inueni sufficere solam cretam bene compressam sine fimo & arena, vel cera & puluere. Hęc etiam in scissura proderunt, si vapor à radice ascendens ad nouum alendum furculum foras egrediens denegetur. Notandum tamen quod istiusmodi & actus & operatio diuersificatur secũdum diuersitatem crassitudinis & tenuitatis stipitis inferedi, & cunei furculi incidendi. Nam inferendus stipes, furculo crassior est paulò, aut multò. Si multò, duobus potest scindi modis. Vno, vt ab vna parte stipitis vsque ad medullã tantùm cum congruo ad hoc scalpro scindatur, vbi vnus tantùm furculus infigatur. Altero, vt ab vna parte stipitis ad aliam scissurã pertranseat: ibique duo furculi, scilicet vnus à qualibet parte ponatur, vel vnus tantũ si placuerit ab vna parte, altera vacua remanente. Si verò stipes est paulò crassior furculo, necessariò per medium

mediū scinditur, & vnum solū recipit furculum. Vbicunque autem vnus tantummodo furculus ponēdus est, debet cuneus eius formari vt in scissura ex vtraq; parte facta, tertia cum cortice conueniēti remaneat: in quarta verò quæ intra stipitē stare debet, nihil corticis & latitudinis videatur, aut modicū eo modo melius quo furculus in cortice, quàm in ligni stipite exterius & interius adæquetur. Vbi autē duo furculi sunt ponēdi, fit scissura cunei à duabus partibus propè medullā: quæ etiam ad medullā & acumen accedat: ab alijs duabus partibus fit quasi eiusdem latitudinis: ita quòd pars paulò latior cum omni cortice permanēs, extra cum cortice matris æquetur: pars verò strictior, remota exteriori corticula versus medullā stipitis interius disponatur. Si autē stipes est æqualis furculo qui inferitur, formetur cuneus, vt ab vtraq; parte sit cortex, et vtrarūq; fiat equatio, et cortice et peciola super riuulas posita, subtili vinculo scisso, vel cordula cū modica strictura ligetur: & postmodū cum creta, seu terra & peciola fascietur. Et hic modus iuxta terrā & in altum, & in summitatibus optimè conualescit: ac omnes istæ formæ quæ sūt scisso trunco, possunt fieri cōuenienter mense Februario et Martio, etiā mense Aprili si furculus omni terra priuetur: & melius si colligantur antè quàm pullulēt, & diu sub terra in loco frigido vmbroso seruētur, summitatibus non subuersis. Et etiam mense Ianuario cum calefactione ignis facta insitio comprehendit, cū eius auxilio agglutinans concurrat succus: sed tunc temporis erit insitio cæteris melior, & melius conualescens cū iam cortici se viridis succus intulerit, & gemmæ incipiunt esse

Q 4 suspe

suspectæ. Ego etiam malorum infitiones feci circa principium Augusti de surculis illa ætate maturatis, & fatis congruè prouenerunt. Veruntamen talis infitio facienda est sub terra, vel modicum supra eam, vt tumulatione terræ à tanto æstu infra defendetur: vel supra eam vas aliquod stillans suspendatur, & eo auxilio poterit hoc tempore etiam in altum fieri. Fit etiam, vt ait Varro, hæc infitio commodè in solstitio æstiuo & Caniculæ signo, ac præcipuè in fico. Potest etiã prædicta infitio fieri sub terra & circa terrã, seu modicum supra terram, vbi sine dubio infiti ramuli proueniunt omnibus alijs locis ad incrementa maiora, quia ibi lignum & cortex maximè beneficio soli adherētis humescit, quæ infitio propriè arbusculis conuenit. Si verò arbor mediocriter magna fuerit, commodiùs erit eandem locis altioribus inferere, vbi cortex fit viridis et succosus, quàm ipsam circa terram inferere, quia sic fructus ex ea pluribus annis tardius haberetur: veruntamen quantò magis inferiùs fiet, tantò magis domesticabitur fructus. Si verò fuerit arbor magna plurimos habens ramos, nihil erit vtilius quàm ramos in locis nitidis refecare, ibiq; quotcunq; volueris surculos inferere. Quòd si adèd vetusta est arbor vt ramorum cortices nimium sint rugosi ac humore consumpti, arbor eadem incidatur, & relinquatur incisa vsque ad annum sequentem, & tunc inserantur surculi qui in ea nati fuerint lætiores, & in cõmodiore parte locati, circumcisis cæteris & abiectis, qui tot numero esse poterunt, quot inserēti placebit: quia omnem numerum surculorum sufficienter nutriet talis arbor. Modus quidem inferendi quem

Palla



Palladius emplastrationem vocat, sic ab eodem fieri affirmatur. Ex nouellis ramis incisus & feracibus gemma que bene apparebit sine dubio processura, duobus digitis quadratis circumfignetur vt ipsa statuatur in medio, & ita subtiliter cortex leuetur acutissimo scalpro, ne gemma lædatur. Item ex ea arbore cui gestimus inferere, similiter cum gemma tollatur emplastrum, nitido tamen atque vbere loco, tunc ibi conuenienter impressum circa gemmam vinculis cogitur cohærere sine læsionis germinis, tunc luto superlinis & liberam gemmam relinquis. Cui multum proderit si peciola cum cera super iuncturam & rimulas corticum apponatur, ad extrinsecorum nocu mentorum defensionem, & nutrientis succi ac vaporis viuifici retentionem. Ramos deinde superiores huius arboris resecabis, ne mater proprios volens nutrire ramos, alienum filium sibi propter vtilitatem radicū per eundem relinquatur. Deinde verò viginti diebus exactis aut pluribus, resolutis vinculis reperies externi seminis gemmam mirè in arboris alienæ membra transfixam. Hic autem modus mense Junio fieri posse asseritur, licet & antè, & post modicum comprehendat, dummodo gemma conueniens habeatur. Est modus vulgariter ad buccellū dictus, qui huic proximo est plurimum affinis, fit hoc modo: Buccellus paruus crassitudine pollicis lōgus, cum gemma in medio, de nouo furculo eleuetur eiusdem crassitudinis, suo cortice in tres vel quatuor partes scisso & denudato ponatur, & tantum inferius consideratè comprimatur, quod ligno stipitis mediocriter strictè adhareat: & cortex appositi furculi non scindatur, & siue gemma

ma posita super locum gemmæ sublatae ponatur, siue non, nihilominus sine aliquo ligaturæ vel alterius rei auxilio conualefcit. Abscindenda tamē est omnis circundans soboles furculorum, ne infitæ surripiat nutrimentum, ei tamen magnum adminiculum præstabit, si cortex pendens taliter rescindatur, quod remanēti appositus buccellus subtiliter adæquetur: & propter dictam causam peciola, deinde creta super iuncturam & totum buccellum ponatur, libera gemma relicta, postea ne cera cadat, linea pecia fascietur. Fiat autem hic modus mense Martio, dum cortex separatur à ligno, & mense Aprili & Maio. Surculi antequam gemment collecti seruātur in loco frigido & umbrifero ne pullulent, sub terra pro parte submersi. Item expertum est in mense Iunio circa finem, & Iulio, buccellum paruum cum gemma de nouissimo furculo eleuatum, & in nouissimo furculo positum eiusdem crassitudinis, siue gemmæ adæquentur, siue non, sine aliquo auxilio ligaturæ vel alterius rei, optimè conualere. Et tam hic modus, quàm superior qui emplastratio dicitur, locum habet in his solis arboribus quibus succus pinguis est in cortice, vt ficis, oleis, castaneis, & similibus. Potest etiam sine abscissione inferendi furculi eleuari buccellus, & domesticus eiusdem crassitudinis ab vna parte scissus ibidem apponi, & cum filo ligari ac præparari, vt dictum est supra: & vbi comprehendisse videbitur supra buccellum abseinde, relicta enim summitas succum ad buccellum fortius attrahit quā abscissa, & hoc modo possunt plures eiusdem speciei & diuersarum in vna virga formari. Modus qui fit in salicis pertica fit hoc modo: Pertica & baculus

culus dictorum lignorum perforetur subtili terebra & acuta, ita quod inter vnum foramen & alterum sit spatium semipedis, & furculus modicum raso cortice intromissus iungatur in scrobe furculis eleuatis, ita tamen quod perticæ saltem salicis, summitas remaneat supra terram: hinc vero post annum materia totaliter eleuata, & inter furculos incisa, plâtam quamlibet radicibus plurimis decoratam in ordinata scrobe deponere, cui forsitan proderit si creta, vel cera, foramina & eorum scissuræ vndique optimè obturentur. Quidam autem mihi asseruit se expertum fuisse hanc insitionem in palo salicis viridi perforato vsque ad medullam solummodo, & infixisse sureulos æqualis crassitudinis remoto cortice, quatenus intrarent in foramen, vt cortex furculi æquaretur cortici pali, & cum cera omnem rimulâ obturasse, & posuisse palum sub terra, quatuor digitis iacentem in loco aquoso, ita quod de palo nihil apparuit, sed solum furculi supra terrâ, & comprehendisse optimè omnes, & resecato inter furculos trunco plâtas & bene conualuisse. Alium modum inferendi retulit Columella, dicens, Gallica terebra vsque ad medullam arborē perforandâ, plaga interiùs leniter inclinata, vbi deducto omni fragmine, vitem, vel ramū admodū foraminis delibratum, succidum tamē & humidum strictim imprimi iubet, vna vel duobus gemis foris relictis, & tunc argilla & musco locum diligenter operiri, & ita vites in vltimo inferi posse dicit. Prædicti autem duo modi fieri possunt in mense Martio, vel principio Aprilis: aut cum viridis & nouus succus calore aëris dissolutus mouetur in cortice. Item scribit Varro aliū modum

dum inferendi suo tempore inuentum in propin-  
quis arboribus, hoc modo : De arbore ex qua  
vult habere surculum in eam quam inferere vult  
ramulum traducit: & in eius ramo præciso ac de  
fixo implicat in locum, quod contingit ex vtra-  
que parte quod intus est falce extenuatum, ita  
quod ex vna parte qua cælum visurum est, cor-  
ticem cum cortice æquatam habeat eius ramuli  
quem inferet, cacumen vt directum sit ad cælum  
postero curet anno: dum comprahenderit, vnt  
propagatum ab altera arbore procedit. Ex præ-  
dictis igitur patet, quod licet insitio in similia sit  
melior, tamen in dissimilia plurimum cõualescit  
& infinita mirabilia facit, quæ apparent his qui  
experiri desiderant, & in talibus exercitantur.

HACTENVS Petrus Crescentius, qui insi-  
tionum historiam confusam & impeditam no-  
bis reliquit, vt legenti faciliè erit iudicare. In qua  
nihil immutare visum fuit, siue sententiam spe-  
ctes, siue dictionem, quæ multis locis inepta est ac  
ridicula, sed ornari res ista negat, contenta docè-  
ri. Multa sanè occurrent, quæ non Dauum, sed  
Oedipum desiderabunt, quod corruptissimo ex-  
emplari, ex quo hæc verbum è verbo transcrip-  
simus, acceptum ferre licebit.

De insitione, ex libro Iouiani Pontani  
de hortis Hesperidum.

Cap. IX.

**I**Am reliqua insitio est, hominùmq; industria:  
nunctu  
Huc aduerte animum, & veterum cape dicta vi-  
rorum.

Impri-

Inprimis ramos libro demitte sub vdo  
 Artifici dextra, fisso nunc iniice ligno,  
 Atque altè impacto cuneo inferito : alteriúsue  
 Corticibus iunge, & cera mox illine adacta,  
 Vlmeaque obseptis constringito vincula plagis:  
 Ac pluiam arceto coniecti cespitis herba,  
 Nunc & crescentem vicino è margine virgam  
 Admoue, & inciso leui sub vulnere libro  
 Sic fige, vt lento non desint cingula nodo.  
 Aut & eam transmittite forato ad viscera trunco:  
 Mirantem latebrásque cauas, & operta viarum,  
 Néue excide illam: finito de matre propinqua  
 Hauriat vt succos solitos, solita vbera lactet:  
 Donec, eam grandem natu, longéque valentem.  
 Atque nouercales stringentem enixiús vlnas  
 Videris & proprio meditantem viuere succo:  
 Tunc abrumpe manu, materna & stirpe reuelle:  
 Crescet, & immensum ducet latè aucta cacumen.  
 Interea lato surgit dum furculus auctu,  
 Sæpè riga, sæpè eductas de stipite gemmas  
 Euelle, & duris inuerte lignonibus arua,  
 Ac matri blandire sua dum prole repulsa  
 Cogitur indignans alienos pascere fœtus.  
 Quin & surgentem sobolem defende sub vmbra  
 Frondentis rami, dum Sol furit, & furit æstas  
 Victa fiti: idem ipse in glacie tege, testa supernè  
 Infernens crassa è stipula, cannæue palustri,  
 Vrat ne teneras rabies aquilonia thyrsos  
 Cum primis valida nitatur furculus hasta,  
 A vento tutus, longéq; vrgente procella:  
 Et nunc scalpello tenui, nunc molliter vngui  
 Detondens, prima luxum comepesce iuuenta,  
 Vtendum parcè ferro, sed nec tamen ipsa  
 Luxuries toleranda venit, quæ fœtibus obstat,  
 Atque

Atque equidē memini (tantūm se industria promi  
fit)

Qui diuersa quidem, parua sed semina in vna  
Condat: & educens collo breuiore stolones  
Subducatur, arcteturq; manu, ac sub vincula cogat  
Crescenteis, hi tandem vno se stipite miscent,  
Atque vno obducunt se cortice néue flagella  
Dilabi finito: neu summa cacumina ventus  
Diuellat, cera linito, aut diducat adulta,  
Vnguine dum proprio corpus iunguntur in vnū!  
Atq; operit lentum sub eodem codice gluten.  
Postquā alta steterit radice infossa, & opimum  
Raptarit stirpes succum, mirabere poma  
Plenaq; grataq;: non vno tamen vna sapore.  
Sunt qui diuersos ramos, sed cortice raso  
Coniungant, stringantq; simul quo glutine misto  
Increpant eque, & fisco mox stipite iunctos  
Infigant pariter, tum vulnus ritē coronent,  
Et fallax opus admota tueantur ab arte,  
Quo ramo ex vno, atq; vno de palmite fructus  
Non vni veniant, sit honos & gloria ruri:  
Gaudet enim insolito natura adiuta fauore.  
Porrō non desunt, qui scisso codice adacto  
Dilatent vulnus cuneo: mox vulnere crudo  
Includunt gemmas alienæ stirpis alumnas:  
Ac tenui obstringunt vitæ: non fit mora, longō  
Emittunt ramos, & latē brachia fundunt:  
Sic dorso alterius (mirum) noua pullulat arbor  
Quinetiam alterius nudato cortice, plantem  
Vidimus alterius, frondente cacumine, ramos  
Erigere: ingentem & tunica sobolescere syluam,  
Et stirpem informem nemora in generosa nouari  
Ergo castanea è molli, è præstante sagitta  
Laudatæ genitricis, adulto & germine, virgam  
Exuito,

Exuio, exuuias gemmisq;, oculisq; nitentis  
 Seligito, his sterili spoliatum cortice truncum  
 Degenerem induito, vincloq; vrgente ligato:  
 Quo sese & pluuiæ, & Solis tueatur ab æstu:  
 Nec te blanda manus finito frustretur inertem,  
 Aut ludat tunica vitiosum arente flagellum.  
 Iam videas docili è planta pubescere prolem  
 Frugiferam tunc carpe manu, tunc erue ferro  
 Quod superat matre è sterili, & blandiri nouellis  
 Mira fides nitidis palmes se tollit alumnis.  
 Sic quæ olim sterilis fuit arbor & horrida cultu,  
 Sponte sua, nullisq; hominû ante obnoxia curis,  
 Mutabit genium, vertetq; ad munera frugum.

Ex eodem.

Quando & inexpertum nihil ars finit, hoc quoq;  
 & hortis

Accedat, vel dictu etiam mirabile: de quo  
 Quâuis longe audax, quanquã sibi cõcius vsus  
 Addubitet. Ramum fœcunda è matre reuulsum  
 Decutiens capito: cæsum mox vndiq; librum  
 Aequatis ferro spatij, dextraq; volentem  
 Exuio: inde pari confossum vulnere dorsum  
 Stipitis alterius nudato, & veste recenti  
 Induio: vt coëant extremis partibus oræ  
 Vestis, & è lento mollescant vulnera limbo,  
 Vlmea dein teneris indantur cingula plagis:  
 Vincula quæ ingentis committunt vulneris ora,  
 Vestiat & frondens truncû toga: pellat vt imbres  
 Arceat vt Soles, & sæuæ vredinis iram.  
 Dij facinus mirandum hærenti è cortice, cortex  
 Ipse nouus victum medius rapit: atque supernis  
 Instillat ramis: quæque in sua pabula traxit  
 Efuriens alimenta, suo & de fonte refusa  
 Ipse suis infundit alumnis, ipse & amicum

Irro-

Irrorat lac, vt sensim in sua nomina vertat:  
 Ramosq; frondesq;, & eodem semina fœtu:  
 Antè quater nidum in tignis quàm figat hirūdo,  
 Et quater extincti renouet quàm funera nati,  
 Tantùm ars ipsa valet, tātumq; industria pollet:  
 Et tantùm infitio fœcundos adiuuat hortos:  
 Cui fauet impatiens ocij languentis egestas.

Hactenus Iouianus Pontanus, qui sub citriorum & limoniorum infitione, quasuis alias docto & erudito carmine per occasionem complexus est. Vir sanè admirabilis & summa laude dignus: qui rem tam impeditam & difficilem, tam eleganti carmine facilem ac familiarem reddiderit.

Infitionis ope & artificio multa ad stuporem vsque miranda fieri.

CAP. X.

**M**ulta sunt in numerofo illo rerum mundi theatro, miraculi loco habita, quæ vel fortuitus edidit casus, vel ingeniosa hominum effinxit industria, comite labore, & experientia duce. Ex quo rectè scripiffè mihi videtur poëta,

*Ipsa nouas arteis, varia experientia rerum,  
 Et labor ostendit miseris, vsusq; magister.*

Causa cùm plerofque lateat, illis tātùm miraculi & stuporis ingerit, vt præter naturā, talia euenire censeant. Res ea cùm in alijs multis, tum in arborū infitionibus locū habere maximè solet. Quorum ope & ingenioso artificio, fieri plerunque videmus, vt vna arbor aded prodigioso spectaculo, diuerfi generis variique gustus, odoris, coloris, &



ris, & facultatis poma, nuces, vuas, flores, & alia ab vno & eodem trunco emergentia, proferat: vt oculis intuentium nihil admirabilius occurrere possit. Quod vt demonstrarem, & exemplis, cum veterum, tum recentiorum confirmem, producā ocu-  
 latos testes duos: Pliniū imprimis, virū omni ex-  
 ceptione maiorem. Vidimus, inquit insitam arbo-  
 rem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onustam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorumq; generibus, sed huic brevis fuit vita. Producam præterea Ioannem Baptistam à portā Neapolitanum, lib. 2. suæ Magiæ naturalis hunc in modum scribentem: Vnam nouimus arborem, delicias horti nuncupatam, crassitudinis & proceritatis non ingrata: quæ præpingui, riguo & superferente solo confita erat: vt tum vigore, tum humi vbertate, insitis alimentum suppeditaret. Erat trifurca: in vno ramo vnam vnam, & item alteram vineæis vacuam, discoloram & medicatam gerens: quarum altera soporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus perficum adferebat ex perfico & nuci-perfico interuallis pluribus æquè distinctum, absque vlllo osse. Quod si cui inerat, nucleum dulcem vti amygdala dabat: & nūc hominum, nunc animalium faciem ementiebatur pomum, diuersaq; lineamenta demonstrabat. Tertius cerasia exossa, acida, ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus rosistq; confitus erat: fructusq; ipsi debitam magnitudinem superabāt, & alijs dulciores ac odoratiores erāt. Verno tempore efflorescebat arbor, & vltra debitum tempus suos fœtus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continuæ fœcunditatis

R orbem

orbem toto anno ministrabant. Nam per quosdā gradus poma sibi succedebant, & fœtura interponabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant: denique sic cœlum fauebat, vt pulchriorem arborem non conspexerim. Hactenus ille, ex quo historiam tam raræ & pulchræ arboris huc proferre vcluimus, vt intelligeres,

*Quantum ars ipsa valet, quantumq; industria pollet:  
Et quantum insitio fecundos adiuuat hortos:  
Cui fauet impatiens ocij labor, optimus artis  
Cuiuscunque dator.*

Hæc sunt quæ de insitionibus ex Græcis & Latinis rerum agri doctoribus eximijs in præsentiarum adferre possum. Quæ si parùm accuratè curata quis dicet, curiosius si curabit, curam sibi procurabit, & amicitiam nostram conciliabit.

*FINIS OPVSCVLI INSITIONVM,  
ANTONII MIZALDI studio  
& diligentia concinnati.*

# ANTONII MIZALDI

MONLUCIENSIS MEDICI, DEN-

dranatome: seu, Exploratio & dissectio corporis arbo-

rei in sua sigillatim membra & parteis. Vbi de ea-

rum officijs, nutritione, succis, humo-

ribus, & alijs.



P V D omneis omniū  
gentium & linguarum  
Philosophos pro con-  
cesso & confesso habe-  
tur, Deum Opt. Maxi.  
ancillantemq; ei Natu-  
ram, nihil vnquam fru-  
stra fecisse: dedisseque  
rebus omnibus parteis  
& membra, quę illis ad

vsū essent necessaria. Arboribus

Hinc stirpium generi vniuerso radices, velut fun dadas esse

damenta quædam, iecit: vt ijs quasi pedibus (sic radices pro-

enim loquitur Plinius) subsisterent ac firmarentur pedibus.

Quibus caudicem, vel, si maior, truncum su-

perposuit: ramisq; quasi brachijs rursus illum Truncus.

diffudit: & ex his caules ac surculos elicuit, velu- Rami.

ti manus & digitos: eorumque alios fructu do- Surculi.

navit, alios fronde sola & folijs vestiuit: quibus-

dam genitalia membra dedit conceptu & foetu

suo tempore grauida: plerisque verò alijs, vm-

bracula duntaxat & tegmina præscripsit ad tu-

tandos, protegendosque partus: & ob id fructi-

bus priuauit. Arboreis itaque surculis & cauli-

culis genitalis sedes assignatur. Quòd si nonnun-

R 2 quana

- quam à partu cessent, non tamen vt orbi & steriles à fertilium choro sunt explodendi. His omnibus corticem, ceu cutem quandam apposuit: cui humor subest, qui sanguis intelligi debet, omnia alens, vegetans & sustinens, vnde etiam arboris caro coalescit, cortici proxima: cui venæ insunt per caules & furculos ad folia vsque perreptantes. Subest itaque humor quidam nutritius, ceu sanguis quispiam & salua, non solùm arborum cortici, verum etiam partibus reliquis: sed non idem omnibus: lacteus etenim ficis inest, ad coagulandos caseos non inutilis cerasis: gummosus: vlmis saluosus: malis lentus ac pinguis: vitibus, pyris, aquosus: & ita de alijs: sed viuaciores sunt arbores quibus lentior subest humor. Insunt & succis arborum quarundam adipēs: qui à colore albo
- Cortex, Humor.** Alburnum vocantur: mollis ac pessima pars arboreæ carnis: nam facile putrescit, & teredinibus obnoxia esse solet. Ex quo velut marcori patens, in lignis ad ædificandū repositis excludi & reserari debet, ne pars sincera trahatur in vitium & corruptelam. Arboribus nonnullis pulpa tenui constat stamine, absq; venis: & huiusmodi arbores files maximè traduntur: quibus nō adest, frangi, quàm scindi aptiores sunt: vt in olea & vite experimur. Quæ recto neruorum stamine seu filamento coaluerunt, quòd frangentè præ ceteris violentiam respuant, vinculis fascium dicari solent. Hinc nimirum, genistæ, coryli, vلمي, betulæ, & populi rami, aliarumque arborum quarundam, ad id præcipua dos. Subtument & glandia, nonnullarum arborum carni, perinde atq; in corporibus humanis, quodam callo carnis in se conuoluto.
- Caro. Veng.** Nunc de medulla paucis agendum, quæ latet in
- Arborum humores varij.**
- Alburnum velut adeps,**
- Pulpa.**
- Nerui.**
- Glandia.**
- Medulla.**

singu-

singularum arboris partium meditullio, vt in solidis animantium partibus. Sed inter se discrepāt arbores in hac medulla: quibusdam enim carnosā subest, vt fico, sambuco, & alijs: quæ ob id fungosi generis existimantur: Alijs, lignosa sentitur, vt larici, abieti, pino & similibus. His vtcumque elucidatis, nunc demum ad nutritionem calamū in hunc conuerto modum. Si omne quod adolefcit, augeturque, alimētum capit, & illud caloris attrahentis & concoquentis beneficio sibi comparat, necessum est, arbores caloris principium aliquod, habere: quo suis radicibus alimentum ex nutritio terræ sinu, ceu ab altricis vberibus confectum, sugant & hauriant. Nam terra perinde atque vbere vtuntur: vnde succus alendis partibus dispensatur, qui seminibus ad educandam nouam sobolem conspirat. Sic autem procedit educatio. Radices maiores & crassiores proximo & illibato terræ succo primū aluntur: tum demum minores, ceu capillares quædam venæ ex maioribus obortæ: dein, residuum ad truncum & illius parteis excurrit ac transmittitur, donec ad summum & vltimum vsque surculum ac folium iugi transmeatione & ministracione peruentum fit. Naturali enim vi ac facultate nutrimentum per trunci medullam, ceu per canalem & siphunculum, cæcis quibusdam meatibus, ad summum vsque & extremum germen, flosculum, fructum, ramulum & foliolum vndiquaque distribuitur. Quòd cūm peruenerit, ibi consistit & abstumitur: vnde tam multa in ramorum capitibus germina. Quòd si veluti redundans ad crura radicibus vicina reflectatur & remigret alimentum ipsum, multos ibidem stolones edit: humo

Arboris calor ingentus.

Modus educationis arborum.

Germina.

Stolones.

re nutritio illuc conuerso, & à partibus superioribus remisso. In his paucis, præcipua consistit arborei corporis anatome, & explicata in suas partes dissectio à capite ad calcem: vel si mauis, à cacumine summo, ad imas radices, tam maiores quàm minores. Quarum statum & implantati-

**Dei sapientiam** quoties de aspectu, vel cogitatione mihi am & bonitatem propono, toties beneficentissimi Dei bonitatem in rebus inenarrabilem, & sapientiam incomparabilem omnibus eludemiror ac suspicio: qui tantam radicibus illis,

**cere.** & his infixis capillamentis ac fibris facultatem elargitur, vt citra vllum auxilium, prodigiosam lignorum molem (cui vehendæ vel centum quâdoque instructissima plaustra vix sufficiât) tamque numerosam fructuum multitudinem (quæ vel nauiculam alicubi onerare possit) non dicam sustineant, sed assidua elementi subministratio-

**Pulchra philosophia.**

ne, etiam in arido plerunque cœlo & solo, pluribus seculis atque ætatibus alant: ac tam vberem, vt diximus, ligni & fructuum copiam suppeditent, vt non solum ad hominum vsum multiplicem, vel annis quamplurimis sufficiat: quin imò multorum quoque animalium & volucrum pabulum etiam præferat. In quam rem, ne per varias arborum classeis insolenter nostra vagetur

**De Nuce & Quercu notanda.**

oratio, Nucem arborem, vel Quercum de multis pro exemplo adferam. Quæ in tantam altitudinem, & vsque ad eam vastam, ymbriferamque amplitudinem, quandoque spaciatur, excrescit, & dilatatur, vt sub ea, vel Alexander ille Magnus, gentium terror quondam nuncupatus, cû numerofo exercitu suo, facile castrametari possit. Quam vastitatem & summè admirandam molem, fructuumque inexplicabilem copiam, quis alie

aliter quis immensum illud corpus sustinet? quis  
 radices fulcit ac firmat aduersus violentissimam <sup>Deū omni-</sup>  
 ventorum rabiem & horrida fulmina, quæ vel <sup>firmare & su-</sup>  
 prodigiosas turres funditus euertunt, & solo ad <sup>stinere.</sup>  
 æquant? vnus sanè est Deus Optimus Maximus,  
 qui mirabilia facit solus, quæcunque sunt in cæ-  
 lo, aëre, terra, mari, & profundis abyssi: cui hor-  
 nor, & gloria in omne æuum.

DE HOMINIS SYMMETRIA,  
 PROPORTIONE ET COM-  
 mensuratione.

ANTONIVS MIZALDVS  
 LECTORI.



E hinc paginas aliquot  
 inanes & suo fructu vi-  
 duas ac steriles, ceu  
 Pretoris album, vide-  
 res, pretium operæ fa-  
 cturum me putavi, si  
 eas, absolutis Horten-  
 sibus, alia memorabili  
 doctrina quapiam re-  
 plerem, & in tuam gra-  
 tiam illustrarem. Ea

itaque esto de Hominis symmetria, & mensura  
 admirabili: vt noscat vnusquisque suum corpus  
 aliud nihil esse, quàm Harmonicum quoddam  
 instrumentum omnibus suis numeris absolutis-  
 simum.

Imprimis itaque cogitandum tibi proponi-

R 4 mus,

mus, quod solers Natura ita hominē formauit, vt eius faciem summo loco spectandam proponeret, quò ceteræ totius corporis partes suum commensum & dimensionem inde susciperent. Constet autem ea tribus dimensionibus. Vna, à summo frontis qua capilli nascuntur ad intercilia: Altera, hinc ad imas naris. Vltima, à naribus ad mentum. Hæ autem per se multiplicatæ, vt volunt, integram, quanta erit, humani corporis staturam reddent in nouem portiones distributam.

**Facies dimē-  
siones tres.**

**Staturæ hu-  
manæ porti-  
ones nouem.**

Prima erit facies ipsa: Secundam constituet pectus, à clauiculis ad sternum, seu summum stomachum. Tertia erit ab hoc ad vmbilicum. Quarta, ab vmbilico ad femur summum. Quintam & sextam, coxendices ad poplitem complebunt. Septimam & octauam, à poplite ad talos. Nonam, ab his ad extremos pedum articulos. Constat itaq; humani corporis longitudo, vt dictum est, partibus nouem: quanquam alij octo, alij, quod rarius est, septem fecerint. Quod de adulto viro hinc intelligendum censemus: non de infantibus: quorum in longitudinem mensura omnis, quatuor consistere faciebus perhibetur.

**Analogia  
singulorum  
membrorum  
corporis in  
longitudine.**

Consideranda & ipsa inter se partium ἀναλογία, quam alibi proportionem, hic, ni fallor, commensum proprie dixerimus.

Quanta est longitudo ab intercilijs ad summas nares, tanta erit productio menti à iugulo. Quanta à summis naribus ad mentum, tanta à iugulo ad inam gulam: hoc est semiportione. Quantum est superioris labri interuallum ab ore hinc ad naris imas, tantūdem erit summæ narium prominentia à labro: tandundemq; & oculorū ab intercilijs cōcauitas ad interiores angulos. Præterea  
in ma-



in manibus quod est extrinsecus à summo vngue indicis, ad iuncturam hinc imam, continebitur semiportione. Ac rursus hinc ad eam quae brachio colligatur manus, alia. Sic & intrinsecus à summo vngue mediò. Primus autem indicis articulus maior, fronti correspondebit. Secundus ad extremum vnguis, naso. Primus item medij, huic quod est à naribus ad mentum. Eiusdem secundus, huic quod est ab imo mento ad inferioris labij supremum: & rursus vngularis eiusdem articulus, huic quod est ab ore ad inferiora narium. Et indicis eodem, à supremo labri superioris. Maior pollicis articulus coequabitur huic quod est à mento ad summum labij inferioris. Minor huic quod est à nare, ad idem. Vnguium autem articulorum omnium, dimidiatam sibi partem occupabunt vngues ipsi.

Frons in latitudinem à media linea quae discriminatricem appellant, hinc inde ad prima tempora sua bis definitur longitudine. Ab intercilijs ad extremos oculorum angulos, atque hinc ad primas aureis, harumque longitudo tatumdem. Id vero spatium quod est inter vtramque extremitatem oculorum, ex duabus iisdem dimensionibus in tres partes distinctum, duas oculi, vnam sibi intermedius nasus vendicabit. Oris latitudo, si per summum labij metiatur, respondebit fronti, nasove: sin circino, illi spatio quod est pollicis articulo maiore definitum, à labro superiore ad mentum. Pectoris latitudo faciebus continetur duabus: Palmaris autem, plantarisque latitudo, definiiri semper inuenietur semiportione. Spatium inter vtramque mammillam vna facie continetur: earumque certus situs ab inferiore gula, eodem

Commen-  
ratio singu-  
lorum mem-  
brorum cor-  
poris in lati-  
tudinem.

Mēſura ſin-  
gularū cor-  
poris partiū  
in altitudi-  
nibus.

dimenſus circinoprehendetur.

In altitudinem verò meſura qua ſola circun-  
latione comprehenditur, ex ſupra dictis hoc mo-  
do capiatur. Capitis per mediam frontem altitu-  
do, portionum eſt trium: item & ſummæ coxen-  
dicis. Per occipitium à ſumma fronte ad ceruicē,  
duarum: itemq; et infimæ coxendicis. Colli dua-  
rum: Pectoris per alas ad tergum, quinq; Ventris  
per medium, quatuor. Lacertorū, coxarum, cru-  
rum, pollicis, cæterorumq; articularum ſumma  
circunferentia, nunquā plus longitudine eorun-  
dem membrorum continet. Extremum brachij  
propter iuncturas manuum, portione, propter  
nodum tibiæ, etiam quarta. Altitudo autem hæc  
quæ eſt ab imo talorum ad ſummum pedis, re-  
ſpondebit longitudini, quæ eſt iſthinc à ſummo  
pedis ad extremum vnguem. Colli circulaſio ei  
parti reſpondet portione, quæ eſt à ſummo pede  
ad vmbilicum. Sed de his ſatis. Quæ ex Pompo-  
nio Gaurico, ferè ad verbum tibi trãſcripſimus:  
obſcura ſic ſatis: fruerē, ſi potes, & fœliciter  
vale.

F I N I S.

D I O.

**DIOCLIS CARYSTII**  
MEDICI, AB HIPPOCRATE  
FAMA ET AETATE SECVNDI,  
aurea ad Antigonum Regem Epistola, de  
morborum præfagijs, & eorundem  
extemporaneis remedijs, per  
Hortensia.

ADHÆC,  
ARNALDI A VILLA NOVA MEDI-  
ci præstantissimi Consilium ad Regem Ara-  
gonum, de salubri hortensium vsu.

ANTONII MIZALDI MONLV-  
ciani, Medici, cura & diligentia.

PRVDENTISSIMO ET INTE-  
GERRIMO VIRO PETRO SEGVIER  
in Parisiensi principe Galliarum Senatu  
Præfidi ANT. MIZALDVS. S.



Audabile equidem & præ-  
clarum semper existimaui,  
Præses ornatissime, morta-  
les rebus ad vitæ cultum,  
vsu & mores pertinenti-  
bus adiuuare, & iure iusti-  
tiaq; eosdem prudenter re-  
gere, vt cuique quod suum  
est ex æquo & bono, tri-  
buatur: Sed non minus etiã  
laudabile ac præclarum esse  
dixi, ad futuros morbos  
mortalibus præfagire, instantes præcauere, præfentes cir-  
cumspectè curare, & sanitatis cõseruationem [qua absente lan-

languent omnia] salubriter docere. Cùm itaq; in his tribus & apertè, & breuiter, Hippocratico more, versari animaduertentem, in hac ad Antigonum Asiæ Regem aurea Epistola, Dioclem Carystium, fama & etate, vt scribit Plinius, ab Hippocrate secundum, & toties à Claudio Galeno in testimonium accersitum, ac magnificè laudatum: precium operæ facturû me putauî, si eum à Græcia in Latium haud ita pridem deportatum, publicæ utilitati proponerem, vt cariosæ vetustatis manus effugeret: quod temere factum esse nemo, opinor, iudicabit. Nam quid, per Deos immortales, præstantius esse potest in hoc vitæ & temporis lubrico & præcipiti curriculo, quàm priscorum inuenta, multo sudore, labore & vigilijs parta, candidè posteritati impertire? ne, vt diximus, rerum edax tempus, & inuidia pretiosorum operum rapacissima, obliuioque infida memorię nouerca, & artium, scientiarumq; deprædatrix insidiosa, illa eripiat, aboleat & misere sepeliat. Ne itaq; in tantum discrimen veniret Diocles Carystius, illum è tenebris in apertâ lucem deducere, & à somno plus quàm Epimenidis longo, nimirum huc vsq; 1882. annorû, vel circiter, excitare non sum cunctatus, magno, mehercule, sanorum & egrorum commodo. Nam præter quàm quòd morborum partium corporis principum præfagia & signa breuiter proponit, vnâ cum illorum curatione, mira etiam auxilia non solum inuentu, sed & absq; impendio paratu facilia, ibidem præscribit. Quæ, ecquid aliud, amabò, ob oculos ponunt, quàm priscam illam, & omnium primam, cùm Græcorum tum Latinorum, medicinâ & medendi artem? Quæ, vt simplex erat, quia hortensis & campestris [ne longius eundum esset] ita absque villo fuce, vlla arte, nauſea & tédio, suauiſ habebatur, & vrbaniſ eque ac rusticiſ admodum grata & vtilis. Cuius rei si quis à me antiquissimum testem exigit, ego statim de multis illi producam Marcum illum Catonem, triumpho, censura, & literarum claritate insignem. Qui, vt Plinius tradit, herbis quas plantauerat, & maxime hortensib; brassica, se, coniugem, filium, necnò liberos ad longævâ fene.

senectutem incolumes perduxit. Fuit igitur olim, vel amplissimo Seneca testimonio, medicina paucarum herbarum scientia. Sed postea fraudes hominum, ut ille idem scribit Plinius, & ingeniorum capturae officinas inuenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita, & compositiones ac mixturae inexplicabiles decantantur, quae solis hominum ingenijs constant. Non enim fecit cerata, malagmata, emplastra, collyria, antidota, ut verbis utar Plinij, parens illa, ac diuina rerum artifex Natura: officinarum haec, imò verò auaritia, commeta sunt.

Sed de istis pauca haec satis erunt, ne cum Plinio bene dicendo, apud multos cum Plinio male audiam: nam ut obsequium amicos, ita veritas odium saepenumero parit. Ad te itaque, Praeses integerrime, nostra se couertet oratio: à quo supples peto, ut, ex porrecta fronte, & pro solito candore tuo, placide, praestantissimum & antiquissimum hunc Dioclem medicum, una cum suo collega Arnaldo a Villa noua, medico itidem clarissimo [quem paulò tersius loqui facimus, quam illius ferebant tempora] hospino tuo excipere digneris: id nequaquam gratis facturus. Nam hic sanitatem tuam salubri hortensium vlu prosperè tuebitur: ille, morbos ingruentes, certis signis & praesagijs, ceu digito, indicabit, & si aderunt, suauibus remedijs & paratu facillimis, citò, tutò, ac iucundè propulsabit. Vtrique suum Opusculum Regibus scripsit & deuouit: rego meam in utroque operam, tibi summo viro & Praefidi inculpatissimo, qui mihi Regis instar haberis [si quidem verum id est quod Homerus scripsit,

*Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit rex)*

officiohsimè offero, & ex animo deuoueo: Eia itaque, vbi à grauibus Senatus occupationibus, & priuatis negotijs tibi respirare dabitur,

*Sesquihoram scriptis illorum impende, sed hora*

*sufficit: hoc nimium? subtrahere dimidium.*

Verum enim verò, hic ingens pectus meum subit cura, ne ea quae tibi dicamus praclaro tuo nomini parum respondeant:

+

deant: Sed me in eo solatur, audaciorēque reddit Plinius, tradens multas gentes Dijs lacte sacrificare: ad hæc, mola falsa litare qui thura non habent.

*Addo quod & Diuis supremos inter honores,*

*Cespes, & exigui placuerunt farræ coloni.*

quemadmodum scribit Statius. Male præterea me torquet, quod tam vili munusculo, sublimitatem tuam salurem: Sed rursus hunc mihi scrupulum adimit magni Artaxerxis Persarum Regis, præclarus & solennis modus, quo animos sibi donantium munera, quâtuvis exigua, potius expendebat, quàm munera ipsa. Quæ magnitudinē & corporis mole non semper æstimanda esse,

*Certò adamas, gemmaque docent: nam corpore paruo*

*Oblectant Reges, diuitibusque placent.*

Verùm hæc satis, vel fortassè plura quàm oportuerit, præsertim apud occupatissimum Præsidem: Cuius laudes, pro mea tenuitate, sanè quàm libenter hic percurrerem, nisi re vera scirem, laudanda alacrius facere, quàm facta audire. Cùm itaque id mihi tua modestia negatum sit, Præsides prudentissime, ego interim Deum Opt. Max. qua potero sedulitate suppliciter precabor, vt & te, & præstantissimum Parisiensium Proprætorem filium tuum, Reipublicæ imprimis, deinde literis & literatis omnibus incolumes diu custodire dignetur. Lutetiæ, Idibus Septembris, 1572.

DIO.

**DIOCLES CARYSTII ME-**  
**DICI AB HIPPOCRATE FAMA ET**  
 ætate secundi, aurea ad Antigonum Asiæ Re-  
 gem Epistola, è Græco Latine reddita, de mor-  
 borum præfagijs, & eorundem extem-  
 poraneis auxilijs per hortensia,  
 ANTONII MIZALDI me-  
 dici diligentia.

**DIOCLES ANTIGONO REGI**  
**BENE AGERE.**



**Q**UONIAM summa tibi  
 inter omnes Reges, AN- Antigoni  
 TIGONE, cōparata est Regis erudi-  
 eruditio, & iam senilis tio non vul-  
 procedit atas, vniuersa garis.  
 philosophia ac mathema-  
 ticarum nō vulgaris tri-  
 buitur cognitio, quibus sin-  
 gulis clarissimus haberiis,  
 & palmā alijs longè præ-

ripis: Ego regiam quoque & familiarem tibi esse debere  
 existimans, eam philosophiæ partem quæ ad tuæ dām sa-  
 nitatem pertinet, idcirco tuæ Maiestati hac nostræ Epi-  
 stola paucis complecti volui, vndenam infirmitates ho-  
 minibus contingant: & quibus indicijis præcedentibus  
 augurentur, quibusue præsidijis opportunè eū prospicia-  
 tur. Quemadmodum enim signa quadam minimè ob- Similitudo  
 scura, cœli tempestatem ferè semper præueniunt, quibus sanè quàm  
 nauta, & alijs rerum natura periti, quid faciendum sit apposta.  
 vt tutiores euadant faciliè colligunt: sic nullus præter  
 natu-

naturam affectus homines corripit, nisi certis præcur-  
rentibus signis ille indicatus fuerit. Tu itaque nostris ea  
dere præceptiunculis admonitus, illas obuijs vlnis exci-  
pere & ad vnguem obseruare minimè dedignaberis.

Distribuimus humanum corpus in partes quatuor,  
Caput, Thoracem, Ventrem, & Vesicam.

Corporis  
partes qua-  
tuor.

## C A P V T I.

**C**VM itaque morbus quispiam caput præ-  
hensurus est, certa præfagia & signa illumi-  
nata ex parte solèt prædicere. Cuiusmodi sunt  
Præfagia in- magna ex parte solèt prædicere. Cuiusmodi sunt  
stantiū mor- capitis ad supercilia vsq; grauitas, aurium mur-  
borum capi- murans sonitus, & temporum pulsatio. Manè  
tis. lachrimantur oculi & caligant: hebetatur odo-  
ratus, ac gingiua intumescunt. Itaque dum eius-  
modi præfagiorum & signorum quidpiam ani-  
maduerteris, caput confestim repurgandum esse  
Remedia iudicato: nullis, inquam, phramacorum præsi-  
morborum dijs, verùm, sumptis hyssoi, vel origani sum-  
capitis. mitatibus tritis, & in ollula ebullitis cum passo,  
Semifexta- vel iuris semifextario, quibus os ieiunum col-  
rius vnciaz luës, & quoad pituita educatur gargarizabis.  
decem. Hoc sanè morborum capitis facillimum est re-  
medium. Saluberrimum quoque fuerit, decocto  
Cautela no- sinapi, in aqua mulsa & calente præmacerati, ie-  
tatu digna. iunum os itidem colluere, & gargarizando hu-  
morem è capite deducere. Oportet autem caput  
ipsum antea perblandè fricare, & tegumèto quo-  
piam calfacere: vt liquefacta pituita sublato ob-  
Accidentia itaculo, meliùs fluere possit. Quisquis præuifa  
ex neglectis signa & posita remedia neglexerit, se morbis istis  
remedijs ca- opportunū fore certò sciat: nempe ophthalmia,  
pitis. glau-



glaucomati, aurium dolori, strumis in ceruicē,  
tubi cerebri & σφακλισμός, coryzæ, raucedini, angī-  
næ nocturnæ, lapsui vuule, capillorum defluuio,  
vlcusculis capitis & dentium cruciatui.

## THORAX.

**Q** Vando verò mali quidpiam thorax pas-  
surus est, his præfagitur & præsignificatur  
notis. Sudor quidam per corpus vndique dif-  
fluit: sed omnium maximè ad thoracis regionē.  
Lingua crassescit, & falsa, amara, aut biliosa ex-  
spuuntur: spontanei dolores in lateribus & sca-  
pulis citra manifestam causam oboriuntur: osci-  
tationes crebræ fiunt, vigiliæ fatigant, vrgent sus-  
focationes, sitis adest, & ex fomno labor & ani-  
mi anxietas, infestant pectoris angustia, & brā-  
chiorum lassitudo, ac manuum tremula affectio.  
Quibus nec malè, nec imprudenter ad hunc suc-  
curritur modum. Imprimis vomitus haud quā-  
quam crapulosus, à cœna, quoad eius fieri po-  
test, proritandus est ac mouendus: sed absque  
medicamento. Profunt etiam vomitus ante pa-  
stum matutini, & ieiuni, à Græcis συρματισμοὶ nun-  
cupati. Quibus igitur hoc pacto vomere placue-  
rit, radículas tenues, seu raphanos, nasturtium,  
erucam, sinapi, aut portulacam deuoret, deinde  
aqua tepida affatim hausta vomat. Qui dicta  
præfagia & præfidia negligendo prætermiserint,  
hos metuant affectus, pleuritidem, peripneumonia,  
melancholiam, febres acutas, phrenetidē,  
veternum, & cum singultu faucium ardorem &  
phlegmonem.

Signa mor-  
borum tho-  
raci impen-  
dentium.

Remedia  
morborum  
thoracis.

Vomitoriū  
paratu facil-  
limum.

Incommoda  
ex neglectis  
præfidijs tho-  
racis.

S

VEN.

## VENTER.

Indicia futu-  
rorū ventris  
morborum.

**S**I quis autem morbus ventrem inuasurus est, his detegitur indicijs. Venter in primis conuoluitur, obmurmurat & perturbatur: esculentia cum poculentis amarorem præ se ferunt: genium adest grauitas, spinæ & lumborum rigor inflexibilis, cum vniuersi corporis lassitudine, citra manifestā causam. Vbi hæc signa obseruas, venter, nullo quidē medicamento, sed victus ratione emolliendus ac lubricandus est. Nam & melius & longè tutius est ijs vtī, quibus non facile potest delinqui. Ex horum classe & numero sunt beta aqua mulsā incocta, allia elixa, malua, rumex, mercurialis, & omnia melle condita: cuncta enim hæc alui excrementa clementer ac benignè desciunt. Quod si præfagiorum quodpiam magis atq; magis intédatur, cnici seu cartami liquorem omnibus decoctis infundes: nā is & suauior & tutior est. Vtilis etiam fuerit læuis brassica, multa aqua elixata. Huius etenim iusculum hemina dimidiæ seu vnciarum quinque mēsurā cum melle & sale haustum, summē iuuabit: perinde atque cicerum decoctum ieiuno stomacho eadē mēsurā potum: nam eundem habet effectum. Hæc signa & auxilia paruipendentibus affectiones istæ sæpenumerò succedere solent: diarrhœa, dysenteria, lienteria, voluulus, coxarius morbus seu ischias, tertiana febris, podagra, apoplexia, hæmorrhoides, & articularis cruciatus.

Remedia  
morborum  
ventris per  
illius lubri-  
cationem.

Aluum blā-  
dē & facile  
soluentia.

Quæ sequū-  
tur neglectā  
ventris cu-  
rationem.

## VESICA.

Signa mor-  
borum vesi-

**Q**Vando autem vesicæ mali aliquid imminet, his indicijs dignoscitur. Post exiguum cibum plenitudo infestare apprehenditur: obo-

riun-

riūtur flatus & inflationes, ructus & pallor vni-  
 uerſi corporis. Somni adſunt graues, vrinæ te-  
 nues, aquoſæ & ægerrimè ſtillantes, necnon circa  
 pudenda bubones, vel œdemata. Vbi ſefe profe-  
 rent eiufmodi ſigna & præſagia, auxilijs lotia im-  
 pellentibus & promouentibus, opportunè ſuc-  
 currendum erit. Id quod ſine periculo præſtabūt  
 apij & ſeniculi radices, in vino albo, tenui & o-  
 dorato, macerata & decoctæ: modò cyathi duo  
 iuſculi, ſeu vnciæ tres, quotidie exhibeātur: ma-  
 nè nimirum & veſperi, cum aqua dauci, ſmirnij,  
 vel enulæ campanæ: quodcunq; horum ad manu  
 fuerit, nam æquè ſingula profunt. Cicerum quo-  
 que præmaceratorum & coctorum aquam, ſi cū  
 vino biberit ægrotans, idem proſus conſeque-  
 tur. Qui verò ſcripta ſigna & auxilia impruden-  
 ter neglexerit, à ſequentibus morbis ſibi metuat:  
 nimirum ab hydrope, lienis tumore, hepatis do-  
 lore, lithiaſi, nephritide, ſtranguria, colico cru-  
 ciatu, & torminibus. Cæterum, in omnibus ſi-  
 gnis & malis quæ haſtenus propoſuimus, infantibus  
 quidem & iunioribus, clementiora medi-  
 camenta, grandioribus verò, & natu maioribus,  
 validiora ac efficaciora exhibere conueniet.

Auxilia affe-  
 ctuū veſicæ.

Incommoda  
 ſequētia ne-  
 glectam cu-  
 rationē veſi-  
 cæ affectæ.  
 Aduertenda  
 & notanda.

## ADMONITIO.

*S*unt in Græco exemplari (cuius paraphraſtem veriùs  
 Squàm interpretē me præſtiti) alia aliquot hinc omiſ-  
 ſa, de ſeruāda victus ratione per quatuor anni cardines  
 & tempeſtates. Quæ, quia parū congruere nouimus ad  
 hanc ſeptentrionalis cæli & ſoli noſtri inclinationem &  
 clima, idcirco hinc gmittere nobis viſum fuit.

Cur autor  
 ad finē græci  
 exemplaris  
 ſcripta quæ-  
 dam conſul-  
 tō omiſerit.

S 2

DE

DE SYRMAISMO, ET RATIONE  
purgandi per vomitum, ex Aegyptiorum  
inuento & formula.

**Q**uia in superiore Epistola ad Antigonum Regē,  
Diocles medicus doctrina & antiquitate cele-  
bris, Syrmasisi mentionē facit in morbis thoracis, qua-  
dam ex Ioanne Langio medico & philosopho prestan-  
tissimo in medium de Syrmasisi producā.

**P**lutarchus autor grauiſſimus, in Dialogo  
cui titulus, Quod bruta ratione vtantur,  
Gryllum quēdam ad hunc modū loquentem in-  
troducit, τοῦ μὲν γὰρ Αἰγυπτίους πάντας ἰατροὺς ἀνθρώπων ἵππων,

quod est, Audimus quidē Aegyptios omnes me-  
dicos esse: Nempe qui in omni philosophia &  
magiæ naturalis sapiētia & vetustate omnes vni-  
uersi orbis incolas longē superarunt. Qua primi  
non herbarum modò & radicum, gemmarum,  
astrorum, & vt verbo dicam, omnium terræ na-  
scentium vires, sed etiam rerum coelestium, diui-  
narumq; causas, & præcipuē morborum, omni-  
solertia scrutati sunt. Nec temerē, quid enim pro-  
dest ægrotis medicus, vt tradit Polybius, qui ef-  
fectuum corporis causas ignorat: nihil sanē. Pro-  
inde cū Aristoteles graui morbo decumberet,  
medico suo multa vetanti, & nō pauca citra mor-  
bi causam edicenti, scitē, atq; eleganter fertur re-  
spōdisse: Ne me cures vt bubulcum, vel fessorē,  
sed prius morbi causam ediffere, sic me præceptis  
tuis morigerū facile reddideris. Sed, vt ad Aegy-  
ptios redeamus, illi, Diodoro Siculo autore,  
asserunt ex cibariorum luxu & crapula omnes  
oriri

Vide Plato-  
nem in Ti-  
mæo, & Eu-  
sebiū de  
præparatio-  
ne euange-  
lica.

Polybius li-  
bro secundo  
& tertio hi-  
storiæ. Et  
Aelianus  
lib. 9. cap. 23.

Lib. 2. sup  
Bibliothecæ  
ca.

oriri morbos. Eos igitur ieiunio, aut vomitu, idq; quotidie, vel tribus aut quatuor interiectis diebus, inanitione, vt Hippocrates quoq; edixit, Aphorismo curare oportere. Id quod Herodotus quoque in 2. sectionis Euterpe affirmat: apud Aegyptios, inquit, adeo secunde, erat frequens vsus clysterum, vt quouis mense triduò se purgarent vomendo, & intestina sanitatis ergo clysmate eluendo. Quod ab Ibide volucris Ciconiæ simillima, et à canibus didicerant: qui vt Claudius Aelianus tradit, dum lumbricis infestantur, segetem herbescentem depasti eos egerunt: cum verò alterum vèrem exonerare volunt, herbam quandam gramini canario similem arroderi dicuntur: cuius viribus partim vomendo, partim per aluum bilem eruginosam et quicquid in vtroque eorum ventre redundat exonerant maximo eorum commodo. Vnde etiam Aegyptios Syrmaismum, quo canes vtrumq; ventrem expurgant, didicisse, idem Aelianus refert: & ob id beneficium, Canes sub Anubis nomine adorarunt. Cùm igitur Aegyptus non tantùm nili effluuio, sed præclaris etiam philosophorũ, quos magos dicunt, & medicorum quoque ingenijs fœcunda, per totum terrarum orbem celebraretur, ad illius arcana doctrinæ & sapientiæ præcepta capeffenda, Democritus Abderita, Pythagoras & Plato in Aegyptum appulerunt, & Aegyptiorum dogmata in Latium, aut, si maius veterem Græciam attulerunt. At Democritus Chaldæos etiam inuifit, & Babylonem ingressus magos, & postea Indorum gymnosophistas salutauit: A quibus sapientiæ, medicinæ, & rerum occultarum thesauris onustus, tandem in Græciam rediit, & Hippocratè, cum quo diu familia-

Aelianus libro 5. cap. 46. & lib. 8. cap. 9. de animalibus.

Vide Herodotum & Diodorum.

Lege Eusebium lib. 10. cap. 2. & Cic. li. 5. de finib.

Hippocrates ptiorem, vt par est credere, docuit. Cuius vsum lib. 2. de art. ille idem Hippocrates in curatione fracturæ aulcul. & Galenus ibidem. *ἢ μίσην ἀπὸ συρμαίσεως*, id est. Si patiens ad vomendum

Vide Comment. Gal. de fract. ofsiū, & Paul. Aegi. Lege in Lexico Suidæ & Phaueriani.

pronus fuerit, vomere illū à syrmaismo finito: taliter enim, inquit Galenus, leues & mediocres alui deiectiones, vel euacuationes per vomitum veteres appellarunt: quas varijs proritabāt pharmacis: Nēpe melle affatim deglutito, aqua multa meraciore, succo ptisanæ ex aqua per se, vel cum melle decocto: & ijs efficacioribus, furculis veratri albi in raphanū defixis: vel raphanis solis postero die ex aceto mulso comestis: nec verò tantū lentoris habet, quātū raphani succus, aut bulborum narcissi, qui vomitū quoq; prolicit. Non temerè igitur Diocles Antigonum regem admonet, vt ægri tudines thoracis imminentes, syrmaismo præueniat. Quod attinet ad syrmaismi etymum, ἀπὸ τῆς συρμαίσεως deduci videtur, quod, autore Suida, purgare per vomitum & aluum significat, & pharmacum, quod id operatur, *συρμαίση* dixerunt. Sed de syrmaismo, & purgatione per vomitum hæc in præsentiarum satis erunt.

ARNAL-

# ARNALDI A VILLA-

NOVA, MEDICI PRAESTANTIS.

fimi, Consilium ad Regem Aragonum

de salubri hortensium vsu.

## De salubri vsu Olerum.



Leris nomine hic intel-  
ligimus, platas eas, que  
in vsum coquinæ ve-  
niunt, vt ex illis paren-  
tur iuscula, fercula, cō-  
dimenta & similia, siue  
sint herbæ, vt caules,  
lactuca, spinacea, betæ,  
& aliq: siue fructus plā-  
tarum, vt cucurbitæ,  
cucumeres, cinaræ, me-

Quid hic  
per olus in-  
telligēdum.

lones, et huius plumæ alij: siue radices esculentæ,  
vt cepe, porra, raphania, lilia, et similes. Imprimis  
itaque moneberis, quod temperato corpori &  
euchyno oleribus vesci non expedit, præsertim  
crudis, lactuca & portulaca exceptis. Quibus per  
æstus & calores immodicos, mediocriter vti  
conceditur, ad placandum & temperandum  
sanguinis, ventriculi & hepatis incendium. Quo  
tempore, ante alia fercula, ex pauco aceto rola-  
cea aqua defracto, sumi possunt. Sed amaræ la-  
ctucæ ijs maximè vitari debent, quorum corpo-  
ra calido temperamento sunt prædita. Borrage &  
& buglossum domesticum, omni tempore con-  
gruunt, propter temperatam eorum facultatem: graunt.

Cruda olera  
corporibus  
temperatis  
noxia.

Borrage &  
buglossum  
quibus con-  
gruunt.

S 4 fed

sed his imprimis quorum aluus pigra esse solet. Nec ineptè fiet, si ad tollendam illorum asperitatem, nonnihil tenerrimorum spinaceorum, vel blitorum, sed nequaquam rubescentium, vnà decoxeris: & si æstas aderit, lactucam adieceris, vel portulacam, aut atriplicem, vel betam: Si verò hyems vigebit, nasturtium, petroselinum, vel pauca menthæ folia aut alborū caulium cymas & oculos. Spinacea & bliti, quia temperamento inuicè propinquant, mixtim vel separatim sumi possunt, qualibet anni parte, modò quæ temporari congruent, illis adiungantur: vt æstate, lactuca dulcis, portulaca, atriplex, & cucurbita: hyeme, nasturtium, vrtica tenera, petroselinum, caules rubri, aut crispi virides. Albi caules quorum latæ sunt costæ & brachia cum leni folio, vt iliter sumuntur æstate & autumno, si in arido solo & vmbroso loco educati fuerint: sed omnium maximè eorum summitates & tenerrima capitula probantur, abiectis magnis & latis folijs. Asparagorum teneritas præbullita verno tempore locum habere potest. Verumenimverò, in horum omnium vsu tria obseruare conuenit. Primum, vt rejiciantur quæuis olera, dum ad florem festinant. Alterum, ne cum lacte animalium condiantur: nam ita immodico vapore, calida corpora & temperata offendunt. Itaque in carniū, & omnium maximè gallinacearū iusculo, vel cum amygdalino lacte, aut oleo dulci & recenti, per appositè ac salubriter condientur. Quod attinet ad cucurbitas, satagendū erit, vt pro animalium lacte, amygdalinū illis adhibeas, ne renibus & vesicæ noceant. Nec insalubre erit, comites eis etiam dare albas & rotundas cepas, ne intestinis quidpiam

Spinacea &  
Bliti, cum il-  
lorum vsu.

Caules albi.

Asparagi.

Tria summe  
obseruanda  
in olerū vsu.

Cucurbitæ.



piam detrimenti adferant : adhæc pulveri cinnamomi conspergere, ne ventriculo officiant. Tertium in vsu olerum obseruandum id est, vt ante alia fercula sumantur, exceptis caulibus, qui sub finem mensæ locum habere possunt, ob quam stipticitatem, vt ita dicam, & nitrositatem, locū habere. **Caules sub finē mensæ** qua sunt præditi, maximè crispī, virides, ac rubri. Si autem exclusa eorum substantia, solum iusculū haurire perplacuerit, omnium primū, hoc est paulò ante cibos alios, agendum id erit : ob manifestam laxandi & aperiendi facultatem qua pollet. Quod si vtrumque vnà sumere visum fuerit, nimirum & iusculum & caulium carnem, sedulò obseruabis, ne ventriculo negocium faceris, & ciborum coctionem præpedias, ob contrarias facultates. Expedi itaque ad id incommodi depulsionem, vt ante præscriptam eorum condituram & coctionem præbulliant : aut aqua feruens ante cocturam illis aliquoties superfundatur : vel ex ijs iusculum initio pastus hauriatur, & in fine herbacea substantia.

**De vsu cauli**  
um pulchra  
& notatu di-  
gna.

#### De salubri vsu Radicum Hortensium esculentarum.

**R**adices hortensæ quibus solemus vesci, sunt porri (aut si mauis porra) cepæ, allia, raphanum, rapa, napi, pastinacæ, & fiseræ. A primis quatuor debent prorsus abstinere qui calido sunt temperamento, maximè si cruda fuerint. Sed hyemali tempore, in iusculis & cibario vsu nequam prohibentur: præterquam his qui fluxui parū & allio-pulsantium hæmorrhoidum sunt obnoxij, vel rum vlus.

S 5 ex-

- Cepulatum.** extemporaneæ insperatæque illarum eruptioni. Quanquam minus periculi ingruere solet ab albis cepis, modo præbullitæ fuerint, & ex eis factum fit, vt vocant, Cepulatum, cum optimis carnibus, aut dulci oleo: in quibus prætermittere nunquam licet, amygdalinum lac. Verumenimverò quia tale ferculum ventrem solet soluere, idcirco principio mensæ & ante alios cibos sumi debet. Oblongæ cepæ, rubentes ac rotundæ, nullum in his locum agnoscunt. Rapa dulcia, & napi tenerrimi, cum carnibus, absque melle, pipere, & cimini aut carui femine decocta, sic satis probantur, etiam si nullo condiantur sapore. Quòd si aliquo oblecteris, abundè erit cariophylum addere vt cumque tufum, vel Zinziber, cinnamomumue aut crocum: Sic enim meatus vrinales aperient, aluum remollient, & visui proderunt. Pastinacæ, præsertim albæ, sub feruentibus cineribus aut in iusculo cum carnibus elixatæ, salubriter sumi quandoque possunt: nam & ventri, & vijs vrinarijs eadem præstant auxilia cum præcedentibus: modò prima mensa, vt antea scriptum fuit, exhibeantur. Sifera nobis vulgò, *Cheruis*, dicta, hyeme & vere corporibus euchymis impunè sumi possunt frixa, & vt par est, condita. Sed si caput, thorax, aut pulmo defluxione, vel rheumatismo tentarentur, illis abstinendum esset: quoniam humido capiti & pulmone summè nocent.
- Rapa & Napi.**
- Pastinacæ.**
- Sifera quibus profint.**

## De salubri vsu Leguminum.

**L**egumina euchymis & temperatis corporibus non congruunt, quandiu integra fruuntur

tur sanitate. Quapropter vitanda est eorum substantia, & maxime siccorum. Si tamen viridium & recentium vsus cuiuspiam expeteretur, consentaneum erit vt cum Zinzibere & croco exfilita decoquantur, & sub finem lacte amygdalarum dulcium condiantur: nisi fatius esse duxeris fieri id cum iusculo pinguium carniū, excluso lacte amygdalino. Fabæ, pisa & cicera, de omnibus leguminibus minus noxia habentur euchymis corporibus: omniumque minimum pisa, quæ albo & rotundulo sunt corpore. In summa, quæcunque ex Leguminibus sicca erunt, absq; carnibus parari debent, addita cera alba & rotunda, minutim concisa: tum demum in oleo dulci, vt decet, frigi, & amygdalino lacte condiri: præcipue si ex fresa faba ferculum parari debeat. Legumina quæ cum animalium lacte in vsum veniunt, prorsus fugienda sunt. Verum per esuriales illas & longas ferias (vulgus Quadragesimam vocat) in quibus obstructiū alimentorum & saburrantium quamplurimi lar ga copia vti solent, vt piscium, polentarum, & similia, tunc temporis precium operæ fuerit ad tuendam valetudinem, prima mensa interdum haurire iusculum pisorum, aut cicerum depuratorum, quod populares Puretam nuncupant. Quæ nihil aliud est, quàm decoctum id, quod prisca medici summoperè laudauerunt, & ad hunc apparauerunt modum. Mace-  
 Tuscūlūm pi-  
 rantur per noctem pisa vel cicera in aqua dulci: sorū seu pu-  
 posfridie bullationibus aliquot blandè fer-  
 reta, quo mo-  
 do antiquis  
 hora pastus cum vini albi tantillo, & paucō spi-  
 parabat. ur.  
 cę nardī puluere, nec non mediocri sale & croco,  
 vnica

Viridium le-  
 guminum v-  
 sus & condi-  
 tura.

Fabæ, pisa &  
 cicera.

Legumina  
 cum anima-  
 lium lacte co-  
 cta, fugienda

Pro calculo  
& arenulis.

vnicā ebullitione rursus feruet, ac tum demum prima mensa hauritur. Iusculum id aperit ac detergit capillares venulas hepatis, & vrinæ vias emundat, vnde corpora à calculo & arenulis eximè tuetur & præseruat, maxime si præmollita fuerint pisa, aut cicera, in aqua decoctionis radicū petroselini, & ibi, quo dictum est modo, percocta. Populares falluntur in eo, quòd sibi persuadent idem commodi esse in iusculo cicerum maceratorum & remollitorum in lixiuio. Nam sic tota substantiæ tenuitas & subtilitas ab illis separatur.

De salubri vsu fructuum, tam arboreorum,  
quàm herbaceorum.

Fructibus  
prudenter ac  
moderatè vt-  
endum.

**F**RUCTUUM vsus non conuenit euchymo corpori & tēperato ratione cibi, sed potius medicamenti: fructibus itaq; moderatè vtī cōuenit, obseruato semp cōmodo & incōmodo, quod ex eorū vsu pendet. Nā ad voluptatē non sunt sumēdi, quin potius ad vtilitatem & salubritatem. Itaque, qui illis pro alimento vtuntur, debent qualibet anni parte consideratè prospicere, in quā detrimenta possint incidere, cūm ex eā coeli & aëris constitutione quæ tunc sese offeret, tum ex alimētis & rebus quæ in aëre, qualis qualis erit, educantur & vigeant. Caterū, quia æstiuo tempore & calido sanguis facillè incenditur, autumnō verò siccescit, idcirco per ea tempora liberum est frigidis & humidis fructibus vtī, ad contemperandum sanguinem. Insuper quia per calores membra corporis rarefcunt, & hinc referatis eorum

Frigidis &  
humidis fru-  
ctibus quādo  
vtendum.

rum

rum spiraculis facile effluit natiuus calor vnà cū suo spiritu, ob id tunc temporis vti conceditur fructibus moderate adstringentibus: quales sunt subacerbi, auferi, & stiptici vulgò nuncupati. **Quando ven-**  
**Quo** etiam casu congruit acidorum vsus, ad in-<sup>du</sup> fructibus ternum æstum frangendum, aut saltem leniendū, acidis, astrin  
 Adde quòd aeris siccitas sæpenumerò aluum re-<sup>gē</sup>ribus, hu-  
 ficcare solet: quòd fit, vt æstate humectanda fit vsu<sup>midis ac dul</sup>  
 fructuum dulcium & humidorum. **Quorū præ-**  
 sidio conciliari etiam poterit somnus, qui plæ-  
 runque à siccitate præpediri consuevit. Iuuabit  
 denique eorundem vsus, ac summè proderit ad  
 fitim placandam, & hepatis, cordis, nec non oris  
 ventriculi æstum per ea tempora leuandum.

His diligenter animaduersis, facile, vt opinor, colliges vsum fructuum, quo dictū est modo se-  
 lectorum, æstate feruida, & sicco autumno nequa  
 quam prohiberi. **Quod ad sanitatis conseruatio-**  
 nem attinet, pro canone, ceu rata sententia habe-  
 to, fructibus nunquam esse vtendum, siue crudi, **Fructibus an**  
 siue cocti erunt, donec in sua arbore perfectam as-  
 dum. **te perfectam**  
 maturitatem

secuti fuerint coctionem & maturitatem, si qui-  
 dem id fieri potest. In his mora excipiuntur, quo  
 rum vsus probatur antè quàm ex integra matu-  
 ritate nigrescant. Nam tum sanguinem inficiunt,  
 & ad putredinem viam sternunt, excitantque bu-  
 bones, carbunculos & antraces. **Ob id in regioni-**  
 bus calidis & humidis, eo anno quo talium mo-  
 rorum frequens est vsus, epidemici morbi, popu-  
 lares & pestiferi, maximè vigere solent: nisi fluxi-  
 onibusalui impediuntur. **Abstinendum est à fru-**  
 ctibus, quoties in illis vermes cumulatim gignū-  
 tur, aut fructus ipsi internè tabescunt. **Quod inde**  
 cognoscitur, quia parte interiore natiuum colo-  
 rem

rem

rem deponunt, & genuinam pulpam nequam præ se ferunt. Quo fit, vt tales fructus, quotidianas febres, & continuas ac putridas, comites plerumque habeant, & frequenter generent: nisi fortè illorum cruditas & corruptela, soluta, alio pessum eat, aur copiosis ex sudore laboribus, vel aliter, à corpore excludatur, aut per vrinas opportunè eluatur & effluat. Obseruandum insuper erit, ne simul diuersi fructus sumantur: quantumque fuerint in suis naturis & qualitatibus propinqui. Vt si contingat prunis vesci dulcibus ad mouendam aluum non expediet vna cum illis vti cerasij: quin potius his, aut illis, simpliciter, prima mēsa, & pauco ante alia fercula tempore. Sic in ficuum & vuarum prouentu, non licet vtrisque simul vti, quamuis valde profint excretioni alui, sed alteris duntaxat seorsum & particulariter:

Diuerfos eadē mēsa fructus non debere sumi.

Vt ficus pro sint & aluū subducant.

De visis & earum vsu salubri.

*cum illis fructibus vna*

dictum est modo, tempore, & loco. Quæ vt efficaciter profint, & aluum optimè subducant, iusculum desuper hauriendum erit, vel alius quispiam liquor idoneus. Verùm, biliosis omnibus, nec non ijs quibus hepar cum ventriculo calidum habetur, tutius erit frigidam superbibere: reliquis verò vinum adprimè dilutum. Quòd si illosmet effectus vna sumi debuerit, sedulò cauendum erit, ne id fiat inter epulas, sed longè ante: præsertim si recens & exactè matura fuerit. Nam sic flatu, & ventosa tormina non solum promoueret, sed etiam ebullitionem, & nescio quam ciborum fermentationem, vnà cum ventriculi subuersione, perturbatione & coctionis impedimento, moliretur. His accedat, quòd vis

vuis sumptis, vinū defuper nullo modo est hau-  
riendum: quin potius iusculum, aut aqua frigi-  
da. Si tamen inter fercula liberet vnam mandu-  
care, fit illa dies aliquot antè decerpta & adserua-  
ta. Id quod fieri si minus possit, in feruentem a-  
quam demittatur, & tum demum superfusa frigi-  
da, mensæ apponatur. De persicis, antepersicis,  
& similibus molli cute & carne præditis fructi-  
bus, idem ferè sentiendū erit. Nam Persica sumū-  
tur initio mensæ & primo eius vestibulo, ad mo-  
uendam aluū, & ducendas deorsum fæces: ijs ma-  
ximè quibus calidū & ficcū est hepar: sed tunc nō  
expedit ficus sumere, quæ magna scatent humidi-  
tate. Nocēt verò, vt etiā aquosi & frigidi fructus  
omnes, ijs quorum viscera frigida habētur & hu-  
mida. Si tamen & his & illis vti visum fuerit, ali-  
quantisper præmacerari debēt in vino aliquo ge-  
neroso, si eadē die ex sua arbore decerpta fuerint.  
Quæ biduō, vel triduō post collectionem, Soli  
exponentur, longè sapidiore ac salubriore gu-  
stu esse deprehendentur. Cæterum, si cui calida  
habenti viscera, notabili quantitate ficus edere  
visum erit, ei sanè quàm optimum fuerit durio-  
ris carnis persica, vel antepersica, aut odorata &  
permatura mala antè manducare: æstate cruda,  
hyeme verò cocta. Ex ficibus præstantissimæ hab-  
entur, quibus rubicunda est pulpa, & sapor sub  
acris, censenturq; vtilis esse iunenibus, & calido  
temperamento prædiis corporibus.

Pulchra de  
vuis & obser-  
uatu digna.

De Persicis  
& eorū vsu.

De ficibus  
pulchra &  
notatu di-  
gna.

Quæ hæctenus scripta sunt, ad eos quoque  
fructus referri possunt, qui ad temperandū san-  
guinis æstum & feruorem sumuntur, cuiusmodi  
sunt cucumeres & melones: præterea qui ad pla-  
candum bilis acrimoniam & eius incendium re-  
stir-

Admonitio.

stingendum offeruntur, vt facere solent acidi  
 Melones ci- fructus & frigidi. Sed hic nequaquam est omittē-  
 truli & cucu- dum, nec item obliuiscendum, quòd cucumeres,  
 meres. melones & citruli vna sumi non debent. Qui si  
 fortè ad mensam apponentur, parum ex eorum  
 pulpamento licebit degustare, idq; ante cibos ali-  
 os. Quod iuuenibus & his quibus calida sunt vi-  
 Obseruata & scera, præceptum erit. Quanquam, æstiuus calori-  
 notatu digna bus, & per *ἡνεκαύματα* non incongruè, nec insalu-  
 briter sub finem cœnæ ab iisdem sumi etiam pote-  
 runt: vt diaphragmati & superioribus corporis  
 partibus, ob præcedentem diei feruorem æstuan-  
 tibus, perfrigerium aliquod accersatur: maximè  
 vbi somnus paulò post sequi debet. Hinc nimi-  
 rum facile potes colligere, cur persica, vel vt le-  
 gunt alij, citria, sub finem cœnæ sumpta, plus pro-  
 sint, quàm initio eiusdem, licet aquosi & humidi  
 Cur humidi fructus, sub-  
 acerbi & aci-  
 di mēsas clau-  
 dere debeat. sint fructus, nimirum quòd squallorem, & partium  
 corporis superiorum æstum mitigent, & sua-  
 uem somnum procurent, grauesq; halitus & fu-  
 mos à præsumptis cibis elixis, vel affatis, & acri-  
 bus eorum condituris excitatos, dum ex ventri-  
 culo & hepate sursum volare, & cerebrum pete-  
 re satagunt, deorsum redire, & veluti posito de-  
 super operculo, intra proprios cancellos sese cō-  
 tinere cogantur. Vtilius nihilominus esset, ad æ-  
 stum sanguinis leuandum, cucumerum quo de-  
 cet modo apparatorum, aut peponū, melonum-  
 ue pulpam & subcutaneam carnem longè ante  
 cenam sumere: in fine verò, persica, vel potius ci-  
 tria, vt antea diximus, aut granata, selectaue po-  
 ma cruda, cum tantillo panis: vel candentibus  
 Pulchra & notatu digna cineribus prius exposita, & perfrigerata. Acidi  
 Acidifructus fructus & subausteri qui ad extinguendum, vel  
 & subacerbi obtun-



obtrudendum flauæ bilis incendium, ad prori-quando vti-  
 randamue & excitandam ciborum appetentiam<sup>les.</sup>  
 fumuntur, longè antè prandium exhiberi debet:  
 cuiusmodi sunt cerasa subacida, aut mora semi-  
 matura. Sed siue initio mensæ præsumantur, siue  
 longè antè exhibeantur, nihil est superbibendum.  
 Nisi fortè metueres ne ab eorum aciditate, vel a-  
 cerbitate offenderetur guttur, aut stomachus,  
 vel spiritalium membrorum quodpiam: Tunc  
 enim consultum esset, nonnihil iusculi, vel vini  
 aqua refracti, aut sacchari optimi, ilico post su-  
 mere. Monendi itaque sunt qui ieiuno ventricu-  
 lo citria mala, aut limonia, vel granata acida, vel  
 quid tale accipiunt, vt id nunquam tentent, quin  
 prius illis ad manum sit præstantiss. saccharum.  
 Quod attinet ad comprimentes & adstringentes  
 fructus, plurimi sunt ex eis qui attingi minime  
 debent. Vnde sumptis pyris abstinendum est à  
 cotoneis, & cotoneis acceptis, longè ableganda  
 sunt sorba, vel mespila, & contra. Verumenim-  
 uerò, inter comprimentes & astringentes fructus  
 non paruum est discrimen. Nam quidam compri-  
 munt sola substantiæ grauitate & pondere, vt  
 crudè auellana: alij verò propria facultate quam  
 habent constringendi. Rursus adstringentium & Fructuum a-  
 comprimentium nonnulli debiliter astringunt, stringentiū  
 & austeri dicuntur, qualia sunt pyra multa: alij varietas.  
 fortiter, vt sunt cotonea, sorba, mespila, & de gu-  
 stu similes fructus alij.

Sunt præterea ex his quidam odorati & aro-  
 matici, alij nequaquam: quidam dulces, alij mini-  
 mè. De astringentibus id in summa habeto præce-  
 ptum. Si sola grauitate comprimant, & non pro-  
 pria facultate aggregandi comprimendue partes

T

mem-

membrorum quibus obuiant, nec odorati sunt aut dulces, nequaquam sumi debent, maxime ab ijs qui temperato sunt corpore & calore. Ob id recentes auellana vitanda sunt, licet assumptum cibum cogant descendere. Nam dulcedine carent, stomacho sanè quàm grata: nec odoratum habent quidpiam ad fouendos & recreandos spiritus: nec apertam adstrictionem, qua roborent partes ventriculi. Quo fit vt ei censeantur infesta auellanae recentes. Sicca minùs nocet, quia minùs frigida. Quæ si vel tantillum torreantur, multò minùs officient: sic enim & dulcorem, & adstrictionem quantulamcunque induunt, quâ prodesse possunt, perinde atque castaneæ, quando probè assatæ exhibentur in cibum. Hinc nimirum fit, vt postremæ sumptæ, mensas claudendo, ventriculi orificium bellè firment ac roborent: præsertim si in præstanti vino prius demersæ fuerint. De fructibus acidis & astringentibus hæc rursus particularia habeto. Si dapes inchoent & mensas aperiant, aluum comprimunt: si verò postrema mensa, hoc est omnium vltimi exhibeantur, laxabunt & soluent: Nam vbi illi fercula alia præcedunt, inferiores partes, quas obuias habent, stringunt & comprimunt. Quo fit, vt cibariorum fæces & excrementa per restrictos meatus & tubulos ægrius descendant, ac difficiliius extrudantur. Dum verò cibum sequuntur, contrarium moliantur: nam supra fæces vias stringunt, & comprimendo cogunt illas deorsum properare. Adstringentia, pontica & acerba nunquam sumenda sunt cruda, nisi fuerint condita, vel diutur-

na in

Cur recent  
res auellana  
sint stoma  
cho infesta.

Castaneæ &  
earum vius.

Fructus a  
stringentes  
quando ex  
hibendi.

Na in sua arbore mora, vel legitima adseruatione  
 & repositione adstrictione acerbitate de posue Sapores tho-  
 rint. Omnia enim pontica, acerba & acida, graui- rati & eius  
 ter offendunt thoracis membranas & musculos. partibus in-  
 Idcirco cydonia mala, & pyra, pomae acerba, festi.  
 ante quam comedantur, debent ex pingui carni  
 iusculo coqui, vel vnà cum carnibus in pastil-  
 lum componi: nisi satius tibi visum esset, illa in  
 feruentibus prunis, vt moris est, assare, & depel-  
 lata, ac saccharo, aniso, vel feniculo conspersa, Quomodo  
 manducare. Poteris etiam in clibano torrere, apparanda  
 quod multis gratissimum est: ne foculi cineri- in cibum cy  
 bus, plerunque immundis, vitientur: aut fumi donia, pyra,  
 tetro vapore aliquo imbuantur. Sunt qui nobili & poma acer  
 vino incoquant: sed eo modo potentius astrin- ba vel acida.  
 gunt, quam si pingui carni iusculo decoque-  
 rentur. Sorba & mespila, quae raro in sua arbore Sorba &  
 maturescunt, longa post collectionem mora nati- mespila.  
 uam deponunt acerbiter. Idcirco si quis vrgē-  
 te necessitate, vel imperante voluntate, mespilis  
 vti cogatur, assari, aut mero incoqui debent, vt a-  
 cerbitatem exuant. Alij fructus pontici dum con-  
 diuntur acerbiter & acorem vtcunque depo-  
 nunt: sicuti probare licet in acerbis & immat-  
 uris oliuis, dum in suo nataut iusculo, & ob id  
 à Græcis, καλομβάδης nuncupantur. Adhæc in nu-  
 cibis iuglandibus, dum in suo condimento de-  
 gunt. Nam eo pacto moderatè exacerbantur,  
 & parum ledunt. Sed id minùs in oliuis, quàm  
 tenellis iuglandibus apparet: quoniã absque Immatura  
 melle, vel saccharo illæ cõdiuntur: ob id par- oliuz & nu-  
 cius ac rarius in cibum sumi debent. Astrin- ces.  
 gentes fructus, humidi & succosi, plus con-  
 gruunt siccis temporibus, vt æstate & autumno,  
 quàm

**Fructus ad aluū ducendā quando & quomodo sumendi.**

**Pulchra & notatu digna de subducentibus aluum.**

**Astringētes uctus quomodo in fine pastus sumendi.**

**Amygdalæ nuces & piæoli nuclei.**

quām hyeme. Sicci verò & humiditatis expertes, si quidem dulces erunt, hyemē & vere opportuni aderūt: cuiusmodi sunt dactyli & castanæ: habēt enim dactyli omnes nescio quid astringentis facultatis & saporis. Si autem cogeret necessitas, hyeme & vere uti fructibus, ad emolliendā aluū, per appositē postrema mensa apponerētur dactyli, vel vix passæ cum suis vinaceis & granulis: modò nihil superbibatur. Idem fiet, si pastus initio siccæ ficus absque pane manducentur: in fine verò, dactyli vel oliuæ: post quas etiam vix aliquot passæ, excluso potu, non ineptè offerentur. Quod si succosi fructus tunc temporis cuiuspiam arriderent, qui inter eos nocentiores habentur, vitari debebunt: ut sunt brumales vix: nam renibus, vesicæ, & intestinis summè incommodāt. Deniq; si liberet mensæ initio & præludio quidpiam succulentum præsumere, quod aluum ab incrementis expediat, sanequām accommodum huic rei sese offeret dulce & odoratum pomum assatum, vel in vino coctum, & vbi refrixerit ex multo saccharo, eoque albisimo, commanducatum. Vtile insuper erit in eandem rem brumales vix albas in feruētē aquam demersas, & mox frigida desuper affusa, exemptis vinaceis & seminibus internis comedere. Si verò succosis fructibus astringentibus & comprimentibus in fine pastus, uti visum esset, cuiusmodi sunt pyra quædam, sumenda erunt cum veteri caseo electo & friabili: vel candenti foculo assabuntur, & pelle exuta, vino immergentur, ac ita comedentur. Sed ab eis sollicitè cauebunt, qui torminibus & articulorum cruciatibus sunt obnoxij. Quòd ad oleaginosos fructus attinet, ut sunt amygdalæ, nuces,

nuces, auellanae, pineoli nuclei, pistacia, & similes, si crudi & recentes edantur, ventriculum offendunt. Sed amygdalae, nuces & pistacia minus laedunt recentia quam siccata. Auellanae verò & pineorum nuclei contra: nam plus nocent recentes, quam sicci. Vnde corporibus temperatis, & omnibus quorum natura ad caliditatem inclinat, crudis & recentibus huiusmodi fructibus vti non expedit: quòd plus obesse, quam professe queant. Possunt nihilominus tenellae ac recentes amygdalae, ventriculi aestum opportuno tempore vtcunque mitigare: vt siccae, vini vapores ne sursum euolent & caput offendant praepedire, si mensas clauserint. Noces recentes vt etiam siccae, non solum stomachum laedunt, sed etiam visum & caput grauius tentant: Habent nihilominus id commodi, quòd à flatibus & piscium viscositate corpus egregie tuentur. Auellanae sua natura hepar sic satis roborant, sed stomacho & capiti officiant. Pineorum nuclei, etsi de omnibus stomacho summè aduersantur, sunt tamen paralyticis valde vtilis, & omnium maximè pulmonarijs, quibus thoracis interiora à pituita praegrantur, & ob id aegrè spirant, & molestè pituitosum mucum expectorant. Pistacia frigido hepatis & stomacho efficaciter profunt, minusque noxae, pra alijs iam positis, in corpore relinquunt: verum tamen capiti incommodant. Si antè dicti fructus, generoso melle, aut saccharo fuerint excepti & accuratè conditi, minus negocium ventriculo facient, sed temperatis corporibus & euchymis nocebunt, quòd ad voluptatè potius quam utilitatem condiantur.

Amigdalae  
recentes.

Noces recen-  
tes & indura-  
tae.

Auellanae &  
pineorum  
nuclei.

Fructus ad  
voluptatè  
diri, potius  
quam ad uti-  
tatem.

T 3

Hæc

Hæc ab Arnaldo Villanouano accepta, & in tuum vsum velut paraphrasi quadam congesta, sed paulò tersius, (quod absque calumnia, & iactantia dictum habe) si boni consulueris, mead meliora tibi propediem ex umbra in lucem proferenda, alacriter & perstrenuè excitabis, ac promouebis.

ANTONIUS MIZALDVS  
LECTORI S. D.

**R**ogatus à Typographo, vt confestim, aut si maius me Greccè dicere, ἐν τῷ παραρτήματι, paginas aliquot vacuus, scripto quopiam ei replerem, ne fortè Prætoris albo, vt iactari solet, ascriberentur: ego hoc ipso præcipiti & momentaneo temporis articulo, summe, si aliàs vnquam, occupatus, ad externa præsidia, & auxiliarem operam confugere fui coactus. Mihi itaque, velut Deus quispiam ad machinas, præsto adfuit, & sanè quàm libenter succurrit doctissimus, & in omni parte medicina exercitatus vir, Ioannes Langius, illustrissimorum Comitum Palatinorum Rheni medicus: cuius erudita confabulatione, vel vt planius loquar, lectione, tunc temporis periucundè fruebar. Ille itaque ex tempore medicam Epistolam, & Problema sequens, De salubri vsu casei (de quo tam varia est apud Medicos deceptatio) Typograppo mittendum mihi candidè exhibuit. Cuius hac est quaestio.

Anca-

## AN CASEVS EDENDO

fit salubris.

**I**ndicta mihi erat per Cylerum nostrum cœna, inquit Lâgius, & quum iam secundæ mensæ bellaria appõnerentur vnâ cum caseo, tum, Philippe, honorifica certe tui ac famuli tui facta fuit mentio: qui tibi edenti caseum de manibus eripuisset. Aderant inter conuiuas, qui famuli audaciam admirabantur. Alij verò qui eius fidelitatem collaudabant: qui non passus fuisset, vt dominus suus ventriculum cibo prauu alimentu, & ad coquendum contumaci, oneraret. Tum ego rogatus respondi: me suspicari famulum fuisse de vulgari illa medicorum hæresi, qui aliorum ventriculos suis viribus metiuntur, & medicamenta non Socrati, aut Philippo, sed vniuersali hominum; in mente idèz accommodarent: ignorantes naturam ventriculorum ita diuersimodè esse comparatam, vt hic natura incallescens, esculenta crassa & coctioni contumacia, exactè conficiat: tenera verò adurat, & in nidorulentam eructationem conuertat. Accedit ad hoc quòd esculentorum & potius concoctio non tantum caloris natu- Galenus lib. ralis viribus, sed proprietate quadam bestijs z. de alimen. hominibusque congenita (vt Galenus refert) facult. perficiatur. Sic hac ratione Struthiocamelus volucris digerit & concoquit ferrum, & reliqua metalla igni inexpugnabilia, quæ Leo, Sthru- thiocamelo longè calidior, concoquere non potest. Puella à rege Indorum Alexandro fraudi vestris quàm muneri missa, napello impunè

T 4 vesce

vescebatur. Coturnices femine hyofcyami & verratrici pinguescunt: Sturni cicuta aluntur, quæ homini, cæterisque animantibus venena sunt deleteria. Hac quoque ratione accidit, vt hominum ille nõ vescatur caseo, alter abstemius viuat: Quo tamen caseo, Zoroastes, artis magicæ inuentor, viginti annis in deserto vixisse traditur, ita temperato vt vetustatem non sentiret. Quod siccis draconis folijs effici docuit Galenus: quibus recens implicitus à putredine immunis seruabatur. Proinde Hippocrates prudenter, vt cætera omnia, nos in libro de veteri medicina his verbis admonet: Non simpliciter, inquit, existimare oportet, quòd malum edulium sit caseus: non enim omnes homines lædit, imò gracilibus mirabiliter conferre traditur. Nec obstat quòd aliqui caseum crassi & viscerati alimenti, quo epatis, renium, venularumque obturentur meatus, ac arenulæ in renibus ac vesica, veluti calce agglutinentur, vt in calculum coalescant, causantur, & passim opponunt.

Lib. 6 simpl  
medicam.

Conditura  
salis comoda

Nec id, Philippe, te à casei esu deterreat: moderata quippe salis conditura hæc casei incommoda corrigit, quæ humorum lentorem incidit, friabiles reddit arenulas, meatuum obstructions referat, neruosum ventriculi osculum roborat, appetitumque eius languentem suam acrimonia excitat, & nauseam sistit. Ob id non temerè veteres salem irritamentum gulæ vocarunt. Quod & columbæ apprimè norunt: quæ, vt refert Plinius, pullis primo falsiorem terram collectam gutture in ora spuunt, præparantes tempestiuitatem cibo. Nec quoque te Galenus in libro de boni malique suc- ali-

men-



mentis terreat, cūm ait: Ex caseis omnibus cras- Casei salu-  
sus est succus, insuperq; ex vetustis malus: recen-bris cōditio.  
ter autem coactos, prima mensa ad aluum ducen-  
dam manducare licet cum melle: nam, inquit, &  
minus crassus est quā veterum succus, & nullo  
pacto malus. Proinde Philippe, nihil horum in-  
commodi veritus, liberè vescere caseo recēti, sa-  
lis momēto temperato: qui lactis bubuli, aut ca-  
prini dulcorem respiciat, à vetustatis acore alie-  
nus, confusus Hippocratis, Apollinis nostri, ora-  
culo, quō ait: Paulò deterior cibus aut potus,  
suauior autem, melioribus quidem, sed minus  
suauibus est præferendus. Hactenus Langius. Aphorismo  
38. Sectionis

Cæterūm vt̄a calumnia quorundam & noxæ <sup>2.</sup>  
infamia caseum vindicarem, sequētes versiculos  
ex Salernitarum Regimine ad Anglorum Regem  
huc transferre opportunum ac iucundū esse du-  
xi, vbi caseus hunc in modum conqueritur:

*Ignari medici me dicunt esse nocuum:*

*Sed tamen ignorant cur nocuenta feram.*

*Qui Physicam norunt hæc de me testificantur,*

*Optima post epulas caseus esca datur.*

*Rursus, opem stomacho languenti caseus adfert,*

*si post extremas incidat ille dapes.*

Et alibi,

*Caseus & panis bonus est cibus, herculè, sanis:*

*Si non sunt sani, non iungent hunc bene panis.*

Si cui arridebunt tercula, coci industriâ ex ca-  
seo confecta, præter Apicium & Athenæum, Pla-  
tina in libro de honesta voluptate illi abundè fa-  
tisfaciet. Hæc satis pro Caseo.

OPVSCVLVM DE SE-  
NA, PLANTA INTER OMNES,  
quotquot sunt, hominibus beneficen-  
tissima & saluberrima.

AVTORE ANTONIO MIZALDO  
MONLVCIANO, MEDICO.

SPECTATAE VIRTVTIS ET ERV-  
DITIONIS VIRO, IOANNI LE CHARON,  
Lutetiz in Curia Vestigialium Præsidi, & Pa-  
risiensium Mercatorum Præfecto,  
ANTONIUS MIZALDVS  
medicus, S. D.



RAECLARA & memo-  
rabilis illa de Quintio Cin-  
cinnato Historia, cui, vt  
scribit Plinius, quatuor sua  
iugera in Vaticano aranti  
[quæ erant, Columella te-  
ste, autum eius hærediolū]  
Viator, nihil tale expectan-  
ti, Dictaturâ attulit, & tre-  
pida ante boues, vt canit  
Persius, Dictatorem induit  
vxor: illa, inquam, historia, mihi ob oculos ponit, Præses  
spectatissime, nuper tibi oblatam & adlatam Parisiensem  
Mercatorum, vt vocant, Præfecturam, qui summus est ci-  
uium & populi magistratus. Nam cum tu nihil tale ex-  
pectares, potioribus ciuium & minorum vrbis magistrat-  
um sententijs & suffragijs, ad id fastigij selectus & voca-  
tus es, assentiente & suffragia probante Christianismo  
Rege CAROLO, cui placuisse, nõ vltima laus est. Quod  
factum, simul ac fama mihi nunciauit, statim animum  
meum

meum tanta inuasi latitia, vt prorsus dubitarem cui nam gratulari deberem: tibi, cui tam insignis dignitas contigerit, an vbi quæ talem habitura sit Præfectum, an Regi, qui tantum suis ciuibus & Parisiensi populo præferret Nestorem, an potius mihi qui tibi sum amicissimus, & ob id fortunarum tuarum particeps fieri debeo? si quidem vera sunt quæ Pythagorici tradunt, *πάντα εὐλαωρονόα: καὶ, εὐλαωρ ἔτερον αὐτὸν εἶναι.*  
 Si quid, mihi crede, in rebus meis esset vnione vel candidius, vel preciosius, ego hac nota libentissimè signarè eundem, in quo non lubrico exoculata Deæ fauore, sed tribuum, & optimatū Urbis, concordī calculo, gratoq; Principis assensu, eo magistratu, bonis, vt dicunt, aibus inauguratus es. Quod fœlix faustumq; sit precor & opto. Nō etenim ignoras quanto cum onere, nedum honore, illa prouincia, hoc præsertim tempore, tibi obeunda sit. Verū enimerō, qua es modesta, virtute & prudentia, quam nactus es Spartam, circumspectè, & Dei Opt. Max. præsidio, inculpatè, reges & adornabis. Quod reliquum est, vt nouo aliquo munusculo, nouam hanc magistratum tibi gratularer, visum fuit, ceu palā testato animi mei gaudij, in tuo nomine publicare, & tibi officiose deuouere Opusculū hoc de Sena, planta inter omnes, quotquot sunt, hominibus beneficentissima & saluberrima: vt quod medicorū est promittat medici, & tractent fabrilia fabri. Quale quale est Opusculum, de eo dicere haud quaquam dubitem quod de philosophiæ studio scripsit Horatius,

*Aequè pauperibus prodest, locupletibus aequè:*

*Aequè neglectum, pueris, senibusq; nocebit.*

Illud itaq; placide, pro tuo candore, excipere, & in *μνημόσυνον* meæ erga te non vulgaris & veteris amicitia habere dignaberis. Quod factū si intellexero, nō solum conatus meos ad meliora promouebis, sed & me ipsum tibi deditissimū semper habebis. Verū hæc satis, præsertim apud eū cui Populi commissi, & magna negocia curæ. Fœliciter itaque vale, Præses æquisime, & Præfecte vigilantissime,  
 in

in

in eo qui omnium valetudinem & salutem in manu habet: cuius immensa bonitas, & te, & eximium socerum tuum in regiarum rationum collegio, vel, vt loquuntur, Computorum Camera Magistrum, mihi semper & vnicè colendum, diu Reipub. incolumes custodire dignetur. Lutetiæ, Calendis Septembr. Anno Christi, 1572.

IOANNIS DECVLLANT MONLV-  
ciani, in Senatu Parisiensi Aduocati, Ode di-  
colos tetraſtrophos ad Ant. Mi-  
zaldum cognatum carifs.

*Næ, MIZALDE, vides quoddã celeres citò  
Anni diffugiunt, atq; dies boni:  
Noſcis quid valeat ſudor, & ocium  
Quàm ſit triſte malum nimis.*

*Praclarè ergo facis dum vegetum viget  
Iam nunc ingenium. & firmus adest calor,  
Scriptis velle tuis noſcere poſteros,  
Te vixiſſe nepotibus.*

*Debent multa tibi docta μαθήματα,  
Debent ἰατρικὰς ſcita ſalubria,  
Nam cunctis aperis que præcioſa ſunt  
In his, ingenuè, artibus.*

*Non ingrata ferent ſæcula gratiam  
Poſthac: & Dominus qui colui vnicè  
Doctos, atq; bonos, ne dubita, tibi  
Mercedem dabit optimam.*

ἐκ πόνου τὸ κλίος.

DE SENA, PLANTA INTER  
 OMNEIS QVOTQVOT SVNT, HO-  
 minibus beneficentissima & saluberrima,  
 Opusculum, Autore ANTONIO MI-  
 ZALDO Monluciano, medico.



**V**IA nullum hodie purgans me-  
 dicamentū simplex tam frequēs  
 habetur in ore & opere. non dicā  
 vniuerso medicorum ordini, sed  
 etiā omni ferē populo, quā Sena:  
 idcirco precii opera facturū  
 me putauī, si illius historiā, vsum,  
 Nullum me-  
 dicamentum  
 Sena popu-  
 larius.

facultates & praestantissima auxilia à Græcis medicis, Arabibus & Latinis fideliter accepta, & hætenus ma-  
 gno mortalium commodo probata, hic, pro mea tenui-  
 tate, paucis perstringerem. In eorum maximè gratiam, Quibus scri-  
 qui vel medicina non sunt initiati, vel alijs studijs & batur hoc  
 occupationibus ita sunt distracti, vt medicorum libros Opusculū.  
 eis legere non liceat. Venio itaq; à verbis in rem.

Quibus nominibus vocetur Sena apud va-  
 rias gentes. CAP. I.

**P**Lanta, Græcorum medicis iunioribus (nam  
 antiquiores eam ignorarunt) *sena*, vt etiā La-  
 tinis nuncupata, vel, vt Hermolao placet, Senna, Senæ varia  
 Gallis Senē, Germanis Senet, Hispanis Sen d' Ale- & gentiua  
 xandria, & Italis Sena, Aphricanis, Arabibus, ac nomina.  
 Mauritanis medicis, Senē, Perfis, teste Damafce-  
 no Mæfue, Abalzemer, patrio vocatur nomine.

Senæ

Senæ descriptio, pictura &amp; delineatio.

## CAP. II.

Senæ delineatio ex And. Matthiolo, in 70. cap. 3. lib. Dioscoridis.

Serapio in libro de simplic. medicamentis.

**S**ENA herba est folijs constans glycyrrizæ, subpinguibus & crassis, caule cubitali, à quo flexiles lori modo exeunt ramuli, flores illi adfunt aurei, veluti brassicæ, purpureis venulis intercurfantibus: quibus falcati succedunt folliculi, tenui pediculo è ramulis pendentes: adeoq; naturâ cõpressi, vt inferior membrana superiori adhæreat. Maturefcentes, impetu ventorum facillè deturbantur, contento intus semine quod ex nigro subuirescit & vuarum vinaceis vsq; adeo firmile habetur, vt nõ facillè altetum ab altero, prima oculorum obseruatione distingui possit. Serapio Arabs medicus, lunatas filiquas & oblongas illi ascribit: in quibus semina per ordinè digesta clauduntur, & ab opilionibus, impinguan- dis ouibus, vbi deciderunt, diligenter leguntur. Planta hæc frigoris summè est impatiens, vnde Maio mensè debet feri: nec vltra Autumnum viget. Pritis sata facillè perit, seriùs, hyemem non sustinet.

Senam non esse eandem cum Colutea, & de vtriusq; discrimine & pictura.

## CAP. III.

Libro 3. cap. 17. de platarum historia

**F**Alluntur qui arborem eam quã Theophrastus Coluteam appellat, Senam esse ob id arbitrantur, quòd folliculos habeat saginãdis ouibus à pastoribus summè expetitos, vt de lunatis filiquis Senæ, paulò antè scripsisse diximus Sarapionè: Verùm id discriminis inter vtramq; intercedit,

dedit, quòd Colutea vocata, arbor sit & non her-  
 ba. Cuius descriptionem, qualem ex ipsa arbore  
 mihi licuit in quodam horto amcenissimo exci-  
 pere, hic proponere nõ grauabor. Itaq; Colutea  
 arbor est, in hoc Parisiensi agro, vt etiam in alijs  
 frequens: De cuius stipite prodeunt rami quam- **Colutea de-**  
 plurimi, surculos admodũ tenues ac flexiles hinc lineatio ad  
 inde spargentes, è quibus exeunt folia, scenogra- vnguem ex-  
 co, vel glycyrrhizæ non multũ dissimilia, equali pressa.  
 vtrinque serie, & numero (vbiq; ferè vndenario)  
 perbellè discreta, sed sub autumnum flauescen-  
 tia, leuique ventorum agitata, vel aliter, cum  
 suis surculis cadiua. Ex eorum alis, maximè ad  
 ramorum cacumina, suo tempore emergunt vir-  
 gulæ quædam, agnata dicas, folijs vbique vidue:  
 quæ summa & extrema sui parte, flauos & au-  
 reos diffundunt flores: singulos alicubi, binos a-  
 libi ternos, quaternos, & quinos, vel plurimũ  
 senos glomeratim. Qui, genistæ modo, in falcu- **Flores Colu-**  
 læ vireaticæ & lunulæ, aut scirpiculæ formam teo, & ex ijs  
 paulatim desinentes, totidem vesicularum, quot **folliculi, &**  
 illi fuerunt, rudimenta exprimunt. Quæ qui- **vesiculæ.**  
 dem vesiculæ, ex pediculo admodum fragili,  
 figillatim pendulæ, in ventrem et carinatum gib-  
 bum pedetentim excrescunt: viridi primũ &  
 herbaceo colore, tum demum subrubescente &  
 rufo. In ijs pars carinata, gibba & cõuexa, neruo,  
 ceu septo quodam oblongo, & veluti diaphra-  
 gmate, in duas parteis dirimitur, æquè ac sima &  
 cõcaua: re vera peram pastorem, vel piscatoriã  
 nauiculam esse dicas, sese hinc inde proferētibus  
 à cauda & capite, ceu à prora & puppi, quibus-  
 dam appendiculis, quæ ligamentorum vicem ac  
 modulũ præ se ferunt. Dictæ vesiculæ, vel,  
 si ma-

Vnde disten-  
dantur colu-  
teæ folliculi.

si maui, vtricoli & folliculi crescentes, vsque ad  
ded distenduntur & pellucet, vt immisso fiatu,  
quis factum fuisse non temerè sibi persuadeat:  
Cum tamen natura, non arte id fieri certò con-  
stet, spiritumq; distendentem ibi inesse palam ar-  
guat crepitus erumpens vbi pedibus vel mani-  
bus, aut aliter, instar vesicularū in piscibus pre-  
muntur. Membranei huiusmodi folliculi tandē  
flaccescunt, semina includentes ad rectam lineam  
miro ordine vtrinque digesta, parua, & vbi ma-  
turerint, atra ac rotunda, lentis effigie. Sed in  
Coluteæ pictura & descriptione versatum satis.

Capite præ-  
cedente.

In quò diffe-  
rat Sena à  
Colutea.

Quod ad plantam Senæ attinet, non habeo quod  
in præsentiarum de illius historia & delineatio-  
ne aliud proferā, quàm quod paulò antè ex And-  
rea Matthiolo dictum fuit. Nam hætenus vi-  
uam & in sua radice vigètem herbam videre mi-  
hi non licuit. Vt vt fuerit, in eo discrepat Sena à  
Colutea, quod pressis & lunatis, sic satis, follicu-  
lis siliquetur, qui nec turgent nec distenduntur ac  
pellucet, vt in Colutea: & semen, vt scripsimus,  
includunt, vuarū vinaceis & granulis sanequàm  
simile. Quibus addes, quòd Sena paucorum men-  
sium est herba: Colutea verò multorum annorū  
arbor, semine & ouillo fimo præcipuè nascēs, vt  
tradit Theophrastus: Quo etiam autore, feri de-  
bet sub Arcturi occasum præmacerato semine, &  
cum in aqua pullulare cœperit. Caterum & si  
Colutea Alexandri Magni ætate non temerè ali-  
bi quàm in Lipara nascebatur, iam diu tamen in  
Gallia multis vt diximus locis viget, ac nomine  
*Baguenaudier* omnibus innotescit. Errant itaque,  
meo iudicio, qui ei facultates omnes innoxie tri-  
buunt, quas vna Sena sibi peculiariter vendicat.

Facultates  
Senæ non  
conuenire  
Coluteæ.

Nam



Nam præter quàm quòd vomitiones, non secus quàm genitæ semen, promouet: Colutea, etiam ventriculo summum negocium facefsit, & tormina multa excitat: necnon flatus & intestinorû rugitus: Quorum omniû expers est Sena, vt paulò pòst ostendemus.

Quibus partibus suæ plantæ sit præstantior, efficacior, & purgantior Sena.

CAP. IIII.

**S**cribit Ioannes Mesues Damascenus, in Arabicorum medicorum collegio summus et celebris, Senam folliculo quàm folijs efficaciorẽ esse, præsertim si is ex viridi nigricet, sit modicè amarus, absolutus, subaftringens, recens, & semè continens amplum ac pressum, nam vetustate exanimatur. Qui subalbidus est folliculus & imperfectus, non probatur: folia viridia sunt præstantiora subalbidis, & crassa tenuibus, furculi verò inutiles. Hactenus Mesues. Qui, vt audiuisti, Senæ folliculos in deijcienda aluo, folijs lōgè efficaciores ac præstantiores facit: reclamante, non dicam Manardo Ferrariensi, sed etiam diuturna & assidua medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri videtur, cōtrarium sentiat. Actuaris filiquoso fructu, à Barbaris vocato, vt videtur. Andreas Matthiolus suis in Dioscoridem doctissimis Commentarijs, hanc cōtrouersiam, sanequàm rectè, mea sententia, ad hunc modum componere satagit: Sciendum, inquit, quòd Senæ folliculi qui ficcati asseruantur, duorum sunt generum. Vnum per se caducum, & in sua planta arefactum, à quo semè eximunt nigrum & prorsus euavidum: Huic nullas, vel saltem paruas fa-

Lib. 2. de medicam. simpl. purgantibus, cap. 15.

Senæ follieli & folia.

Lib. 3. ca. 70.

Senæ folliculi duorū generum.

V culta-

cultates tribuūt. Alterum, ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum et succo prægnas: Quod tegetibus expansum, in umbra venundandum exsiccat. Huic, inquit Matthiolus, sicuti nullies periculum fecimus, non minor vis deictoria inest, quàm folijs. De eo itaque sensisse videtur Mesues. Cui de experimēto subscribit idē

**Experimen-  
tū Matthioli** Senæ campum seuisse (quales in Hetruria, & prædē senæ folliculis & folijs. fertim in Florentino agro quamplurimi visuntur) vt illius folliculos virentes & succi plenos decerperet: mox siccatos experiretur: num eadem vis eis inesset quàm folijs: quod tandem ita esse facile agnouit. Qui itaque folliculis commodē & salubriter vti voluerint, Matthioli exemplo, Senam serant vt illos & optimos, & recentes in manu habeant, vel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterūt: si minūtis, folijs vtantur selectis, vt passim fieri solet. Nam hodie nullum ferē præscribitur purgans medicamentum, quod illorum misturam non admittat. Non temerē itaque Manardus Senæ folia, folliculis caducis et arefactis purgantiora esse sustinuit. Ioannes Fernelius in omni parte medicinæ, citra controuersiam, summus, Mesuem & Arabes sequutus, Senæ folliculos folijs antepōnit. Cui Iacobus Syluius sanam quàm libenter subscribit: vtcunq; fuerit, nam vnguem non verterim, qui folliculis vti volet, quales antē scriptum fuit sibi comparet: cui verò folia magis arridebunt, recentia & ampla feligat, à quisquilijs, paleaceis fordibus, & furculis, quibus scætet diligenter repurgata: in quo Pharmacopœi prærique oscitanter, ne dicam rarpiter, pecca-

**Folia senæ in  
vfu frequen-  
ti hodie esse.**

**Cap. 10. lib. 5  
Meth. med.**

**Comment.  
in cap. 15. lib.  
2. de med.  
simpl. Mesue**

**Pharmacopœi  
quorū quo-**

macopœi prærique oscitanter, ne dicam rarpiter, pecca-

peccare mihi videtur, dum indiscriminatim omnia, vel coquendo, vel macerando confundunt.

runda error,  
vel potius  
negligentia.

Senæ bonitas, electio & præstantia.

## CAP. V.

**Q**UOD attinet ad bonitatem & excellētiam Senæ, ea præstare fertur quæ ex Alexâdria Aegypti, vel Syria adfertur. Hanc enim summis laudibus tam Latini quàm Græci medici iuniores efferunt. Iacobus Syluius, Indicam & Aegyptiam valētiorē esse scribit parte media quàm fit Appula & Ligustica: & rursus postremam nostrate Colutea: quæ, ut diximus, falsò & perperam pro legitima Sena à multis vsurpatur. Vtra verò præstantiora sint, folia an folliculi, paulò antè disputatum est.

Syluius loco paulò antè citato.

Quo pondere & modo exhibeatur Sena, Arabibus, Græcis, ac Latinis Medicis.

## CAP. VI.

**S**ERAPIO Senæ tritæ ceu pulueratæ drachmâ vnam, coctæ verò semunciam, vel drachmas quinque imperat. Mesues infundit ab aureis tribus, hoc est, à semuncia, vel drachmis quatuor cum semisse, ad vnciam vnam. Ex Græcis vnus Actuarius, pulueris exhibet drachmam vnam: in decocto verò semunciam. Ioannes Fernelius dat pulueris ad drachmas duas, decocti à drachmis tribus ad drachmas sex: diluti verò ab vncia dimidia, ad vnciam vnam. Quæ omnia ad sumentium naturam, & medicandorum vires, ætatem, corporis habitum, sexum, & alios scopos, prudenter sunt referenda & coaptanda.

In libr. de simpl. medicamentis.  
Libro & cap. antea notatis.

V 2

Facul-

Facultates & probata Senæ præsidia, ex Græcis  
 medicis. CAP. VIII.

Quibus mor-  
 bis succur-  
 rat Sena, ex  
 Actuatio  
 medico gra-  
 ce.

**A**CTVARIUS, qui solus inter Græcos me-  
 dicos, quantum extat, Senæ vires descri-  
 pit, memoriæ mandavit illam & bilem, & pitui-  
 tam, denarij pondusculo deijcere, absq; vlla cor-  
 poris & facultatum eius noxa & molestia: Se-  
 cundùm hos humores, retorridam, atramque  
 bilem, etiâ modestissimè purgat, & illarum suf-  
 fusiones ex gallinaceo iure clementer expellit.  
 Insuper vetusto capitis dolori, scabiei, comitia-  
 libus, & impetigini succurrit, sed modicè ferue-  
 factæ Senæ iusculum, potius quàm tritæ farina  
 propinatur: internas etiâ obstructions referat.

Facultates & auxilia Senæ, ex Arabibus  
 medicis. CAP. IX.

Libro 2. pur-  
 gantiũ medi-  
 cametorum  
 simplicium,  
 cap. 15.

**I**OANNES Mesues Damascenus, de Senæ fa-  
 cultatibus & præsidijs ad hũc scribit modum.  
 Sena terget, expurgat & digerit: ob id melancho-  
 liam & bilem vstam à cerebro, sensorijs organis,  
 pulmone, corde, hepate & liene deijcit. Proinde  
 morbis dictarum partium ab humore huiusmo-  
 di proficiscentibus succurrit, vt melancholicis  
 febribus & antiquis. Gaudiũ gignit, sublato hu-  
 more absque causa externa tristante, & floridum  
 corpus efficit, obstructionsq; viscerum aperit.  
 Decoctum foliorũ eius & chamæmeli, nervos ac  
 cerebrum lotionem roborat. Eadem quoque Se-  
 na, modo quouis vsurpata, visum & auditũ fir-  
 mat. Cuius purgatio si tarda fuerit & imbecilla,  
 mistis

Quoniam  
 modo iuve

miftis acribus celebrabitur: vt Zinzibere, fale gē-  
 méo, fale Indo, & fimilibus. Ne verò ftomachum  
 lædat, cardiaca & ftomachica ei funt mifcenda,  
 & largo pondere ex iure galli, gallinæ, vel aliarū  
 carniū coquenda, vt citra moleftiam purget:  
 vel ferò lactis infundetur cum fpica, deinde pa-  
 rum diu feruebit. aut puluis foliorū eius ex lacte  
 dulci fumetur. Sunt qui decocto eius cum prunis  
 & fpica fœliciter purgent. Caterū mediocrem  
 fuftinent coftionem. Hactenus Mefues.

tur & accele-  
 retur fenæ  
 purgatio.

Quibus mif-  
 ceri gaudeat  
 Sena.

In lib. simpli-  
 cium medi-  
 cament.

SERAPIO Arabum Medicus, hæc de facul-  
 ratibus Senæ, pofteritatis memoriæ reliquit. Se-  
 na mirificè prodeft delirio, amentia, fciffuris to-  
 tius corporis, refolutioni neruorū, phtifiafi, ce-  
 phalalgia, fcabiei, puftulis, pruritu & epilefia.  
 Cor etiã roborat moddijs commifceatur medica-  
 mentis, quæ ipfum maximè confirmant.

Quibus fuccurrat morbus Sena, & quæ præftet  
 auxilia hominibus, ex Latinis medicis,

CAP. X.

I Oannes Fernelius Senam & eius auxilia his  
 commendat verbis: Sena melancholiam retor-  
 ridam, nec non bilem, & craffam pituitam com-  
 modiffimè purgat: non ftatim è distantioribus  
 locis, fed præcipuè è liene, deinde etiam ex alijs  
 vifceribus, ex hypochondrijs & mefenterio: in  
 quibus est omnis eluuiej fentina. Ex ijs enim fedi-  
 bus vix aliud quidquam æquè validè corru-  
 ptos humores prolicit, aut obduratos tumores  
 euacuat, aut in tenues venas fubiens, veteres earū  
 obftructions expedit: neque tamen vicinas hy-  
 dro-

Libro & lo-  
 co prius cita-  
 to.

Quas corpo-  
 ris partes ma-  
 ximè repur-  
 get Sena.

Mira Senæ præsidia.

Senam flatu lentam non esse.

Senam prægnantibus non esse aduersam.

Quænam mi fieri senæ cõueniat.

Comment. in cap. 15. lib. 2. Ioan. Me-sua.

dropicorum aquas detrahere potest. Diuturnorum atque lentorum morborum, quos viscerum impuritas, aut vetus obstructio genuit, singulare est præsidium: vt lentarum, veterumq; febrium, melancholiæ, epilepsiæ, scabiei, imperiginis, vitiliginis, elephantiasis, & omnis deniq; impurita-

tis, Sensus pariter excacuit, cor exhilarat, torsionibus sæpè molesta: non quod flatulenta sit, sed q; firmiter hærentes humores, & plerunque acres, nequeant sine sensu doloris auelli. Nunquam tamen deprehensum est, vel intestina corradere, vel sanguinem proritare: blandè alioqui, sed tam-

men lentè purgans: nulla qualitate infensa, nisi q; ventriculo aliquantum grauis: pueris, ac senibus utilis, neque prægnantibus aduersa. Permiscèda ei sunt quæ ventriculum roborent, simulq; tardio-

rem vim extimulent: cuiusmodi sunt Zingiber cinnamomum, aut spica: & quæ leniendo, sine torsionibus, facillè deducant. Qualia sunt iura pingua, pruna, iuiubæ, vix passæ, viola, althea, polypodium: & qui ex his fiunt syrapi.

IACOBVS Syluius de Senæ auxilijs in huc scribit modum: Sena folliculis latis, sed falcatis, & in his semine, vttilior purgando humori melancholico & morbis ab eo pendentibus & prodeuntibus. Multis torminosa est, alijs clemens, p varia sumèrium natura. Tutius tamen est mastiche, vel caryophyllis, & alio (vt cinnamomo, semine anisi) corrigere: folijs non est inefficax. Veteribus omninò indicta est planta.

MANARDVS Ferrariensis se expertum dicit, Senam præter iam dicta, & contra Auerrhois sententiam, pituitã etiã purgare: ex Actuarij Græci medici, vt antea monimus, opinione & experimen-

rimiento. Ad hæc, valere aduersus luem Hispani-  
nicâ: Aquas etiâ purgare sæpenumero visa est.

ANDREAS Matthiolius Dioscoridis inter-  
pres ad vnguem factus, de Sena hæc ex multis tra-  
dit: E nostrate Sena, inquit, adhuc in agro virenti-  
re, & rosarum diluto, ego quotannis syrumpum  
parare consueui, qui tutò & large omnes purgat  
humoras. Daturq; commodè prægnantibus, ac  
pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutū  
tamen magis præstat, quàm decoctum: quia nulla  
ex parte exhalat. Cuius vnciæ quinq; vel sex, al-  
num absq; molestia soluunt. Quòd tutò dari pos-  
sit prægnantibus & pueris, experientia docuit:  
cui suffragatur Astuarius, Senam citra noxâ pur-  
gare tradens. Redditur medicamentum hoc in de-  
ijcienda aluo præstantius atque valentius, si cas-  
sia nigra, aut manna, aut rhabarbaro, aut rosarū  
dilato, aut rhodopharmaco, quod officinæ syru-  
pum rosatum solutiuum vocant, commisceatur  
vocat, commisceatur: aut si maceretur Sena ca-  
prino fero. Viscerum obstructions aperit, auget  
iuuentutem, senium retardat, animi hilaritatem  
adfert: & plæraque alia commoda præstat: de  
quibus antea.

Compositio præstantissimi diluti è Sena, eodè  
Andr. Matthiolo præscribente.

Caput XI.

**S**vmantur foliorum electissimæ Senæ drach-  
mæ sex: Zinziberis, aut cinnamomi contriti,  
drachma vna: florum buglossi, drachmæ duæ: Efficacissi-  
mifcantur omnia, & fictili vitreato, aut stanneo mū dilutū è  
vase angusti orificij excipiantur: affusisq; feruent. Sena & eius  
tis aquæ, vel feri caprini, vncijs decè, vasis osculū compositio.  
adedò occludatur, vt nullus omnino spirandi pa-  
teat

Senâ valere  
aduersus luē  
hispanicam.

Commen. in  
cap. 70. lib. 3.

Dilutū Senæ  
præstare eius  
decocto.

Quæ nā addē  
da vt alium  
valentius de-  
ijciat Sena.

teat exitus. His peractis, puluinari plumis anferinisarcto, igniq; calefacto vas inuoluatur, & in arca vbi pernoctet, reponatur. Sic enim calore seruato, omnem in se facultatem dilutum recipiet, & summè effica x habebitur ad omnes paulò antè memoratos affectus, absque vlla molestia & corporis noxa.

Vinum è Sena medicatum, ex Ioanne Mesue.

CAP. XII.

Lib. 2. cap. 15.

**V**Ino musteo albo, inquit Mesues, miscebat quidam vim magnam Senæ, post tres menses potandum dabat: sicq; purgabat cerebrum & sensoria organa, nec non gaudium augebat, ac lætitiã.

Si quis alias formas componendi huiusce vini medicati, & aliorum item quorumcunq; scire cupit, legat quæ haud ita pridem à nobis scripta sunt, in Opusculo de varijs artificijs & facili methodo componendorum olerũ, radicũ, fructuũ, vuarum & vinorũ, quæ diuersis morbis iucũdè, & absque vlla noxa clementer succurrant: illic inueniet quod didicisse iuuet.

Hæc sunt quæ in præsentiarum de Senæ viribus & præstantia scribere visum fuit. Cuius πολυχηρὰτὰ auxilia qui attentè obseruabit, illã, reuerà, non amplius Senam, sed Sanam herbam κατὰ μετῶν μιαν, κί συνενδοχικῶς perapposito nũcupabit. Fruere, Lector optime, & ꝑpicio cælesti illo Aesculapio (sine quo est omnis medicina venenum) feliciter vtete: vt sano, è Sena, sit mens in corpore sana.

FINIS.